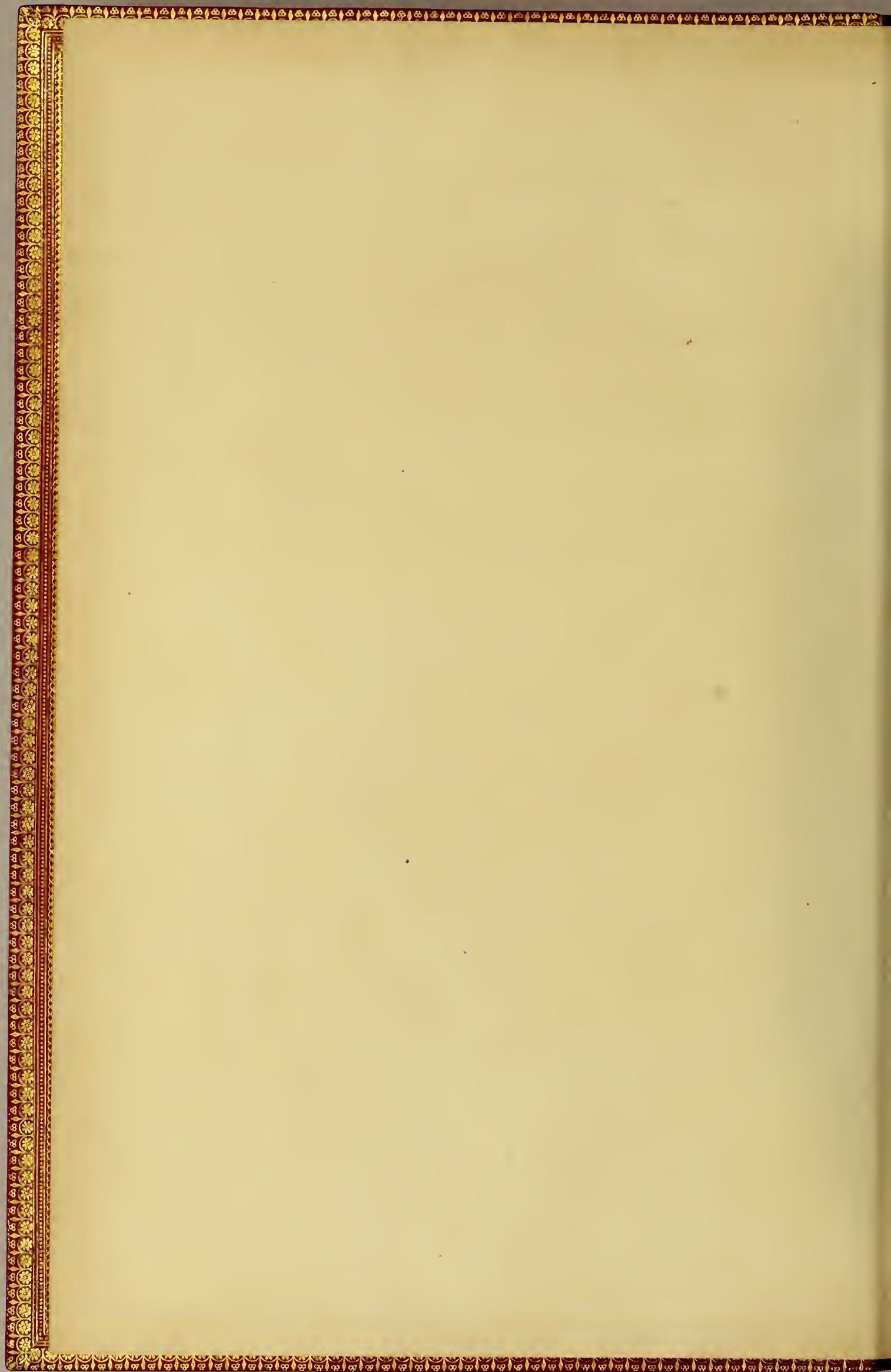
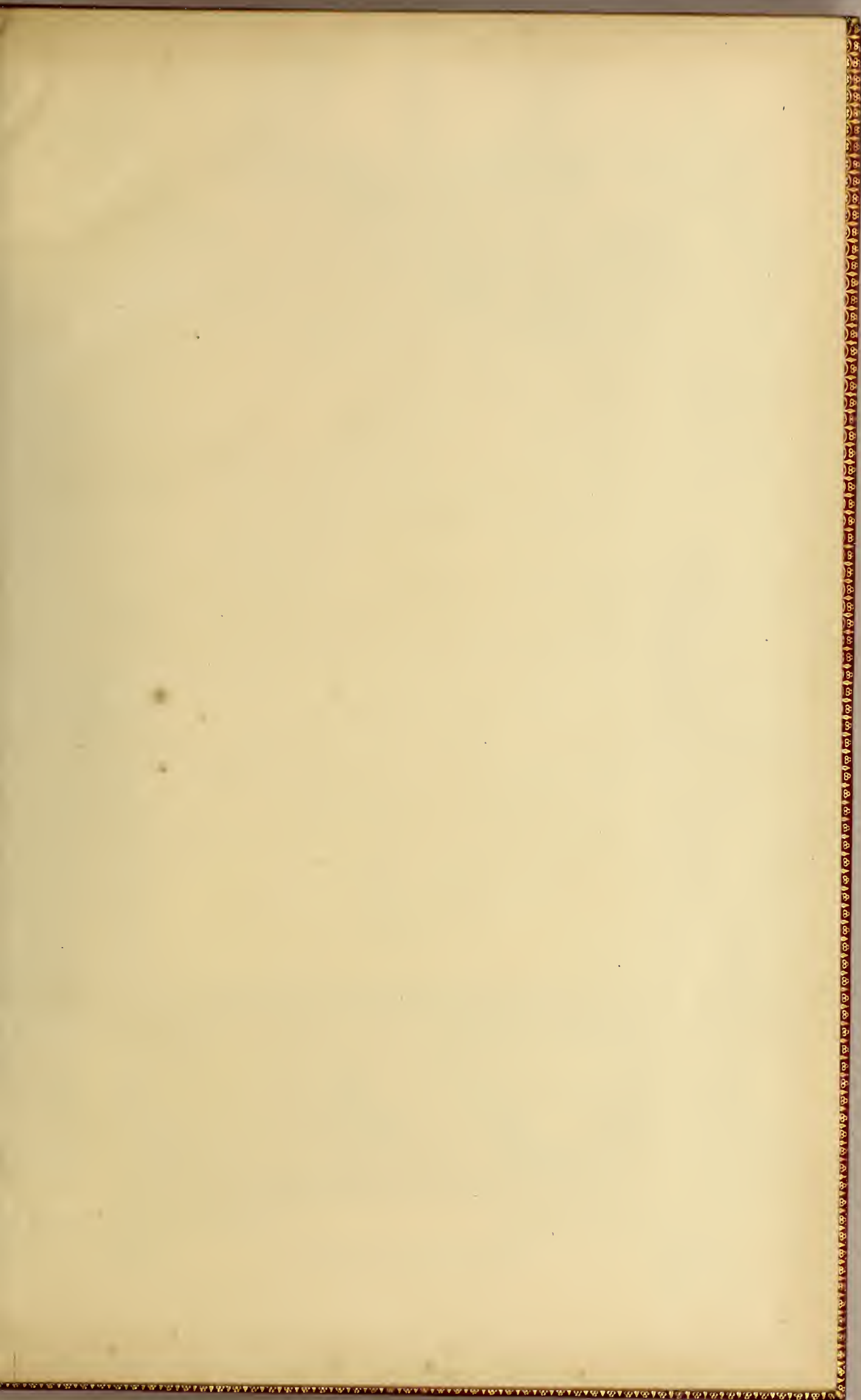

ALB

This copy has the map of Nova Zeelandia on verso of 92. - Plate LVIII.
Leaf 92. with verso blank - inserted.
Also early state of Plan of Angra, without Latin inscription

TERTIA PARS
INDIÆ ORIENTALIS:

Qua continentur

- I. *Secunda pars navigationum à IOANNE HVGONE LINTSCHOTANO Hollando in Orientem susceptarum; & maximè situs illarum regionum, & in his insularum, fluminum, riparum, portuum, &c. tum in transitu, tum ipsa INDIA sitorum: vbi iuxta etiam vniuersa, qua autor illic, & postea in reditu versus Hollandiam vidit & notauit, diligenter designantur.*
- II. *Navigatio Hollandorum in insulas Orientales, IAVAN & SUMATRAM: vbi pariter de moribus, vita, & religione incolarum quaedam haud iniucunda traduntur.*
- III. *Tres nauigationes Hollandorum in modò dictam Indiam per Septentrionalem seu glaciale Oceanum, vbi mira quadam & stupenda denarrantur.*

FIDELI STUDIO ET OPERA DE GERMANICO in Latinum translata, & bono ordine disposita à

BILIBALDO STROBÆO SILESIO.

ADIECTÆ SVNT HVIC OPERI MVLTÆ EÆQVE ACCURATISSIMA tabula seu mappa chorographica, cum iconibus alijs quoque elegantissimis, exacta industria in æs incisa per IOAN. THEODOR. & IOAN.

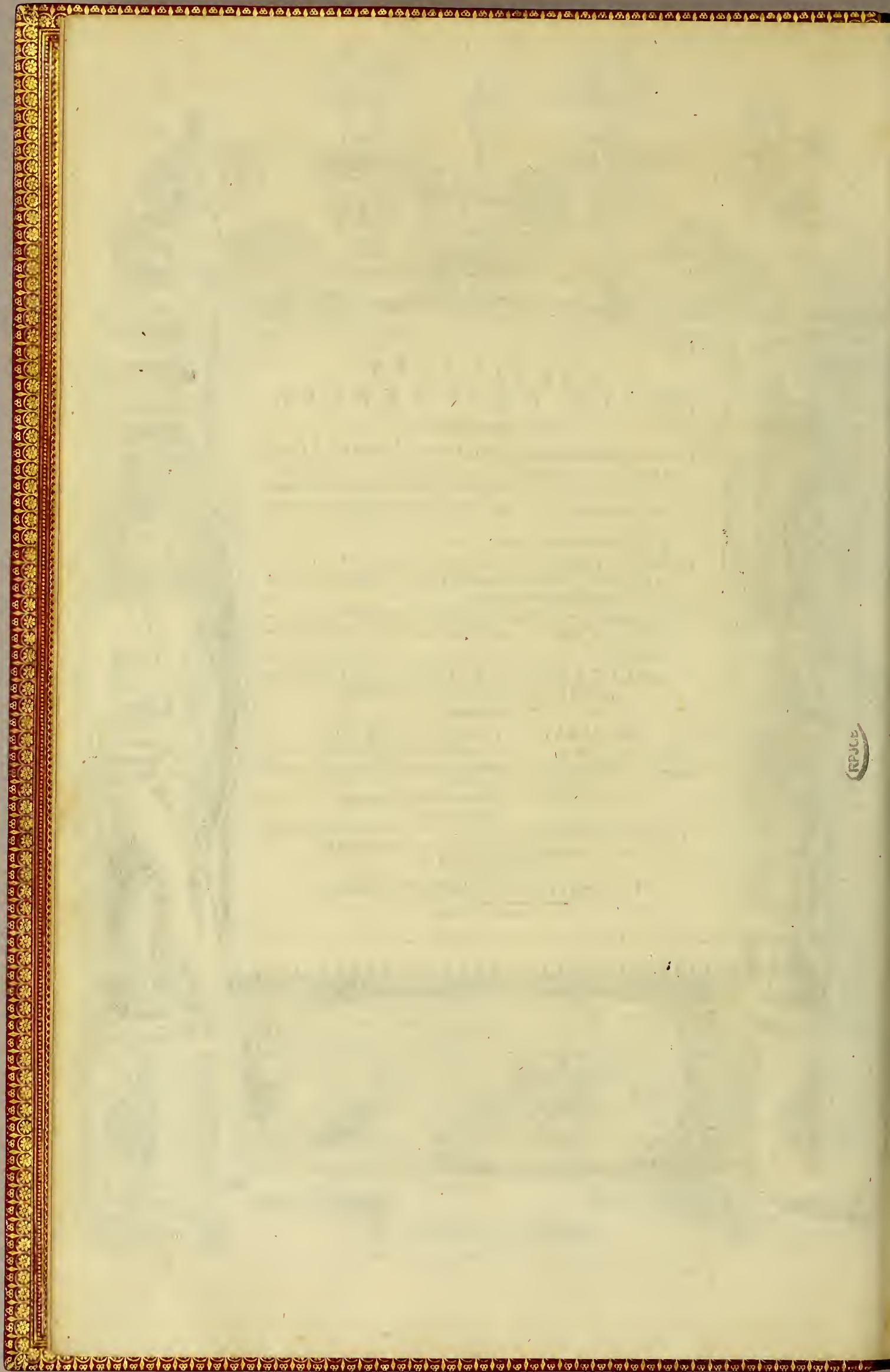
ISRAEL. de BRY fratres: quorum sumptibus quoque hoc opus editum est.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, AC DN. DOMINO FRIDERICO IV. Comiti Palatino ad Rhenum, S. Imp. Archidap, & Elect. &c. nuncupata.

FRANCOFVRTI excudebat Matthæus Beckerus,

Anno M. DCI.

M. G. S. A. 1707

BENEVOLO LECTORI,
RERVM NOVARVM
STVDIOSO. S.

*L*IBERALE sane & laudatissimum istud
maiorum nostrorum institutum fuit,
ut, si qui Rempubl. inuentis nouis meri-
tisq; solennibus liberaliter excoluissent,
aut fines patriæ gestis bellicis extendis-
sent, eos non solum singulari laude & ho-
nore exornarent, verum etiam memo-
ria ipsorū Tempa, Colossos, triumphos,

& monumenta huius generis alia magnis sumptibus erigerent
statuerentque: ut illis commonefacti posteri tam virtutem i-
storum admirabundi deprecarent, quam ad facinora similia
egregia feruidi excitarentur. Et si vero multa eademque gene-
rosa & Heroica facinora priscis seculis, passim à diuersis diuer-
sa designata sint: ex illis tamen omnibus nullum adeo sublime
aut tanta commemoratione dignum, quam ars tentata & in-
uenta nauicularia est. Cuius quidē beneficio his postremis tem-
poribus à parta humana salute non solum omnes terræ & regna
rebus omnibus necessariis cumulatisime instruuntur, verum
etiam indies nouæ regiones & tota recentia regna, antea inco-
gnita, gratia diuina latissime aperiuntur & deteguntur: adeo,
ut iam sanctum Dei nomen in omnibus terrarum angulis le-
tissime personet, & inter barbaras gentes quoque religiose cola-
tur inuoceturq;. Pro quo immenso Dei bono nullæ laudes, nulli
hymni, nulla erecta monumenta satis esse queant. Illustri huius-
ce rei documento inter cetera hæc quoque nauigatio est, quæ à
nobili & experientissimo Heroe Joanne Hugone de Lindtscho-
ten in Orientem instituta fuit. Cuius iam partem secundam,

P R A E F A T I O

qua totius historiae Orientalis pars in ordine tertia est, Lectori beneuolo descriptam offerimus: ut ex ea non minus, quam prioribus duobus libris mundi mirabilia, adeoque diuinæ maiestatis inexhaustam potentiam & sapientiam cognoscere liceat.

Cum verò in hac secunda Lindtscotani nauigatione edenda occupati essemus, eiusdem argumenti opuscula quoque alia sub manus nobis data sunt, nimirum quomodo Hollandi in insulas Fauam & Sumatram contenderint, & praeterea discretis temporibus vias nouas in Chinam versus orientem per mare Tartaricum tentauerint, tam successu prospero, ut spes haud temeraria sit, futuris seculis posterorum simili ausu cursum illum seu viam plane & omnimodo compertum & cognitum iri. Quae res non solum famam immortalem Hollandicae nationi, verum etiam uniuerso terrarum orbi inestimabile commodum, utilitatemque nullo dubio paritura esset.

Quod autem dictae haec nauigationes ab una eademque gente Hollandica, ut & ad scopum seu terminum eundem, nimirum in Orientem susceptae essent: ob id easdem discretas non tantum in unum quasi corpus cogere, sed & si quae deinceps aliae eiusdem materiae nobis occurrerent, addere, consultum & iustum visum est. Quo nos studio Lectori beneuolo comprimis commodaturos arbitrati sumus: praecipue, cum & figuris artificiosis additis omnia summa diligentia illustrauerimus, & uicinis iuxta chorographijs sculptis desiderantium oculis expressissimè singula exposuerimus: plus interim publicae utilitati & Lectoris voluptati, quam nostrum et commodum aut questui uelificati.

Quod si fors quispiam sit, qui sublime, accuratum & fastuosum dicendi genus expectat: hic sciat, nos prototypum uertendo adeo phaleris istis studere noluisse, ut contra potius nuda ueritati simpliciter absque uerborum ullo lenocinio asserenda uacare praesumpserimus: maxime, quod in ipso quoque originali, tum ipsum systema aliquoties mirè interruptum esset, tum uocabula passim multa occurrerent, quae pura & exquisita latinitate exprimi nullo modo potuerunt.

Ceterum nos originale aliàs fideliter secutos, & ob id huic historiae fidem liberalem irrogandam esse, ex fusius percensita tragœdia Francisci Königi, nostri cognati & amici aestimare licet.

licet. Cuius cum triste fatum in historia casu fortuito oblegere-
 mus, rem ad amussim sic esse gestam, ex notitia priore facile re-
 collegimus. Sed & autentico suo suffragio huic historia liberali-
 ter astipulatur clarissimus & summis meritis celeberrimus vir
 Bernhardus Paludanus Medicinarum Doctor, & Enckhusa
 poliatros dignissimus, Lindtschotaniq; vicinus & amicus cer-
 tissimus: qui non verbis tantum, sed & rebus ipsis, varijsq; do-
 cumentis exoticis veritatem hanc sollicitanti cuius illustrissi-
 mè attestari poterit. Nam & à Lindtschotano, innumera, ea-
 demq; varietate diuersissima ex India allata monumenta do-
 no accepit, & multo plura passim ab alijs, tum ex Java, tum
 China mirabilia apportata collegit & asseruauit, ut prolatis il-
 lis rerum omnium fidem stabilire certissimam possit. Et si ve-
 rum fateri oportet, idem ille vir praestantissimus ad editionem
 huius historiae non frequens tantum instigator & suasor nobis
 fuit: verum etiam prioris partis contextum tam fidis & planis
 annexis annotationibus illustrauit, ut de studio eius erga nos
 tam propenso ipsi perpetuam gratitudinem nos debere merito &
 liberè profiteamur. Cuius vel ex parte saltem minima hoc loco
 declaranda causa de optimo illo viro istud attestari volumus,
 quod elapsis An. 98. nundinis Francofurtensibus apud eum o-
 stensarum rerum peregrinarum farraginem tantam conspica-
 ti simus, ut nobis miraculum quoddam vidisse videremur.
 Quas ipse postea tum illustrissimo Principi Wirtembergico,
 tum Imperij proceribus alijs quoque publicè spectandas passim
 cum plerorumq; ingenti admiratione obtulit. Et tantum à no-
 bis tum pro dicti viri celeberrimi elogio, tum pro historia nostra
 fide haëtenus assertum sit.

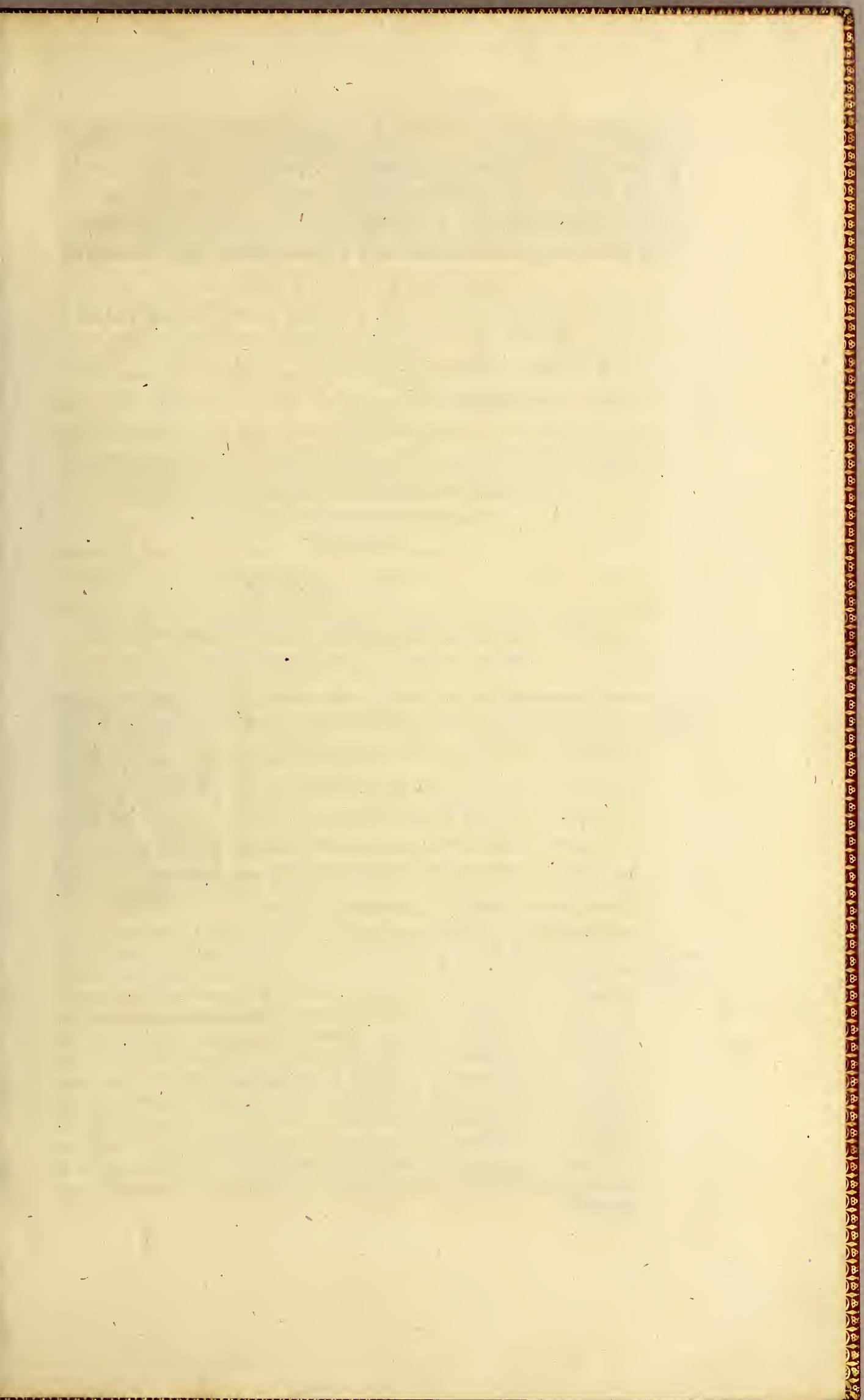
Cur vero tres distinctas istas nauigationes vno hoc volu-
 mine includere voluerimus, eius facti rationem satis firmam
 supra à nobis traditam arbitramur. Quod si tamen praeterea
 quidam contenderint, sub vnum titulum Indiae orientalis ini-
 què & inconuenienter illas à nobis conferri aut contrudi, cum
 tamen illarum quaedam non in orientem, sed in Septentrionem
 instituta fuerint: his pro responso hoc reponimus, quod in opere
 isthoc non tam loca illa, per qua cursum suum tenuerint, quam
 ad altera, ad qua quasi ad terminum sibi praestitutum penetra-

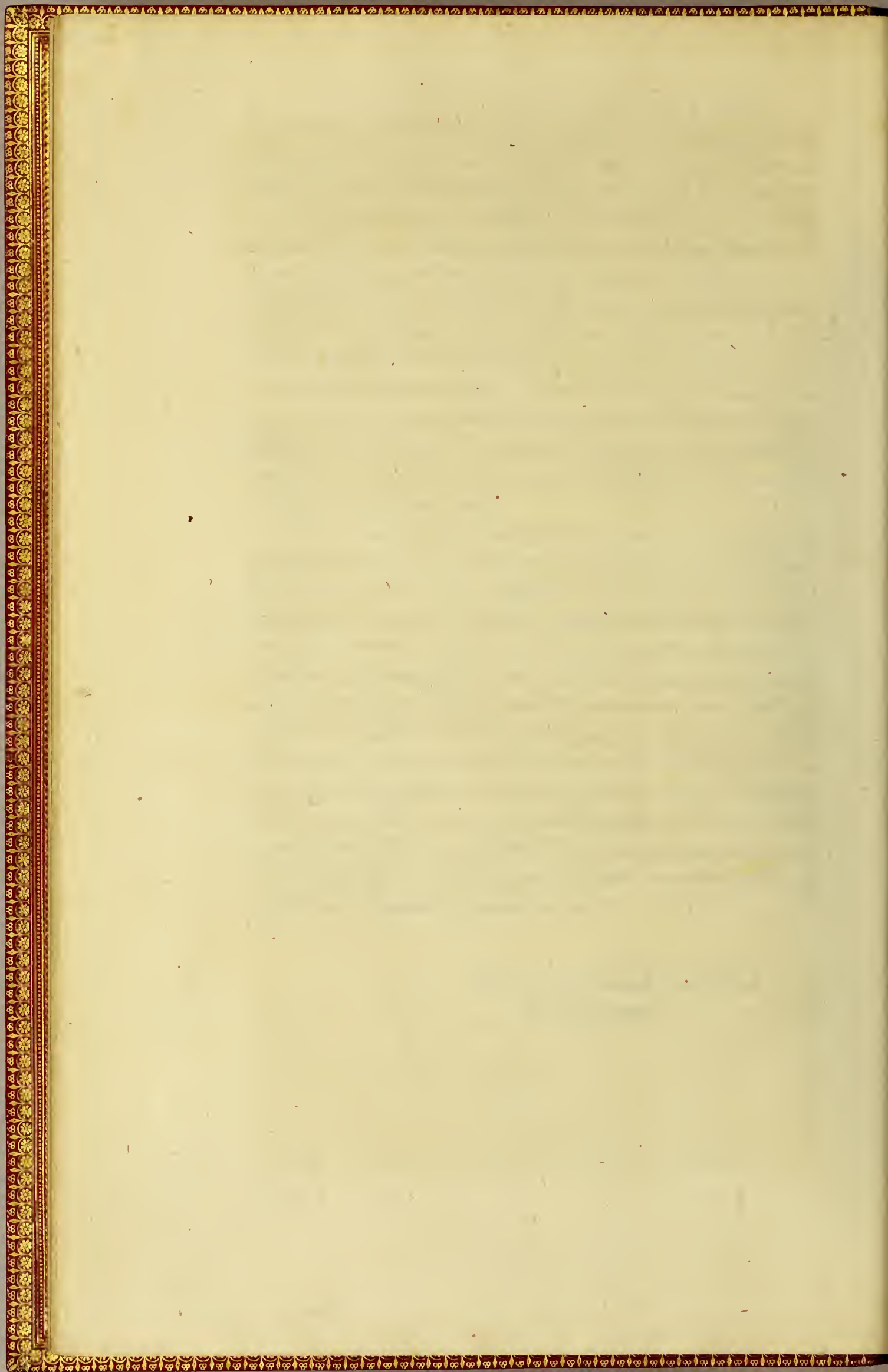
P R A E F A T I O A D L E C T O R E M.

re aut navigare voluerint, spectari & attendi velimus. Quae ob id peregrinationes, cum in Orientem uniuersa directae fuerint, sub scripti tituli ambitum redigi haud inepte possunt. Obiter autem & quasi in transcurso id quoque hic lectorem admonitum volumus, quod in huius operis prima parte duas peculiare mappas seu tabulas Geographicas ediderimus, hoc sine ut Regni Africani longo & locorum finitimorum saltem situs naturaque paucis exprimeretur. Ideoque de locis ceteris maritimis intermediis addendis operam accuratam nobis tum temporis sumere nolimus. Nunc vero in hac parte tertia in gratiam Lectoris defectum illum ita liberaliter suppleuimus, ut distinctis tabulis aliquot loca omnia & singula navigationis in Orientem per Septentrionem quoque instituta explanata & percensita iam curauerimus.

Præterea in India Orientalis parte secunda, quae historiae Lindtschotanae pars prima numeratur, nos quoque promississe meminerimus, quod in hoc tertio tomo de exoticis aut Indicis aliquam multis simplicibus tractaturi simus. Cum vero hoc curaturis insperato alia haud ingrata aut omittenda historia sub manibus nata esset: ideoque admonitum Lectorem hoc loco volumus, quod simplicium istam enarrationem libro hoc differentes, illam in tomum peculiarem proximum saltem distulerimus, non vero incuria aliqua aut supinitate penitus omiserimus. Quae omnia excusatione decenti praemissa candidum Lectorem ita edocere volumus: obnixè rogantes, ut studium hoc nostrum & sumptuosissimum laborem æqui bonique consulat, applausuque suo ad alia quoque & maiora conatum nostrum constimulet. Valeat beneuolus Lector.

Ioan. Theodorus & Ioan. Israel.
de Bry, Fratres.

TERTIA PARS
INDIÆ ORIENTALIS,
QVA PARS ALTERA NAVI-
GATIONIS IOAN. HVGONIS DE
LINDTSCHOTTEN, IN ORIENTEM INSTITVTÆ,
quid item tempore eius commorationis ibidem gestum sit; quæ illarum regio-
num, insularum, portuum, peregrinantibus passim occurrentium, con-
ditio statusq; sit: tandem quæ in suo versus Hollandiam re-
ditu autor viderit & tulerit, accuratè
describitur.

Caput I.

*De rebus quibusdam eo tempore gestis, quo Ioan. Hugo
de Lindtschotten in Goâ Indica substitit.*

ENSE Decembri An. 1583. in vrbe & insula Ormo Angli 4. in
Ornum ve-
niunt. quatuor Angli applicuerunt, Aleppo ex Syria traii-
cientes, quo ex Anglia se primum receperant, nem-
pe per Estrecho di Gibraltar versus Tripolim, quæ
ciuitas maritima & portus est Syriae, vbi merces om-
nes & deponuntur imponunturque, ac plaustris
inde per continentem in Aleppo, (quod iter no-
uem dierum est,) transfuehantur. In Aleppo mer-
catores omnium nationum, vt Itali, Galli, Angli,
Armeni, Turcæ, Aethiopes habitant, quolibet sua
religione & legibus sub tributo & vestigali magni

Turcæ gaudente. Ingens hoc loco mercatura exercetur: quod quotannis duæ
Cassylæ siue Carauanæ, hoc est, numerosa populi multitudo, Camelorum gre- Cassylæ au-
tuatim ex
Aleppo bina
abeunt.
ge exercitus instar stipata, hinc eo migrat: qui postmodum in Indiam, Persiam,
Arabiam, & finitimas omnes terras negotiationis gratia, tum merces suas im-
portando, tum permutatas auerendo sese dispergunt; sicut id & alio à nobis
commemoratum loco est. Tres istorum Anglorum à societate reliqua, qui in
Aleppo morabantur, selecti sunt, & missi spectatum, si fortè in Ormo curatu-
ram (lacturas vocant) pacisci aliquam possent, vt illis non minus, quàm aliis in
locis negotiari, mercesque suas venundare sibi liceret, ad exemplum Itatorum
seu Venetorum, qui in Ormo, Goa, Malacaque sub specie tituloque Curatura-
rum amplissimas negotiationes, cum gemmis, vnionibus & mercibus huiusmo-
di aliis aromatibusque illic nascentibus exercent, quæ inde postea comportari
Venetias solent. Ex Anglis hisce vnus iam ante tempus aliud in Ormo vixerat, &
A omnium

omnium rerum statum rationemque didicerat: cuius informatione etiam & instinctu reliqui eo sese receperunt, & ingentem vim bonorum, ut pannos, crocum, omnis generis vitra, minores etiam merculas, ut specilla, cultellos & huius generis alia, quaecunque ibi grata futura augurabantur, eo secum aduexerunt. Et quamque istarum mercium valor per se grandem pecuniae summam excederet: nihilo tamen minus illas pro velo saltem proferebant, ne institutum ipsorum aliena suspicione periclitaretur. Priuatim enim id sibi praestitutum habuerant, ut hoc successu ingentem copiam gemmarum, Adamantum scilicet, Perlarum, Rubinorum &c. commercarentur: ad cuius rei opportunitatem quoque tam multo auri argentiue pondere (quamuis occultato & celato, ne quo res haec ipsis fors damno aut periculo esset) sese prouidi instruxerant.

*Italorum in
Anglos do-
lus malus.*

Iam ergo in Ormum cum penetrassent, bona sua in publicum promentes, licitatoribus pro more vendere coeperunt. Quod animaduertentes, qui suas illic curaturas Itali habebant, iuxtaque veriti, ne, si sua Anglis mercatura hac vice pro voto caderet, illi illuc loci sese insinuantes paulatim radices agerent, & numero suo quotidie inualescerent, qui euentus Italis notorio damno & probro futurus esset: collecto ad id inhibendum omni ingenio & assuto dolo, ad Ormi Capitaneum, Don Gonfalo de Meneses conuesti sunt, quod in Ormum Angli quidam aduenissent, a suis regione illa & simul perditum missi, & praeter id haeretici. Nulla itaque committendum praefecto ratione esse, quoniam quaestioni, dum adhuc calerent illico darentur, & in cautela exemplumque publicum meritis suae audaciae poenas penderent, praefectus autem, quod iam ante a quibusdam, alio tempore ibidem commoratis Anglis honorario munere adfectus esset, & ob id his illorum popularibus summam propensione optimè cuperet, ut eos examini subderet, ratione commoueri nulla potuit: sed alio apud se statuto consilio illos cum omni sua merce subfidei addita custodia in Goam nauigio ad Viceregem siue praefectum summi nummis misit, ut iste pro suo arbitratu in ipsos inquireret, & quod videretur, statueret.

Angli vincuntur.

Goam quam primum nauis intrassent, captiui illic in vincula dati, & an boni Christiani essent, serio & rigide rogati sunt, quibus adeo inscite & inutile portugalicum callentibus, etsi istis in regionibus aliquot annis commorati & negotiati essent, tandem Iesuita quidam Brugis ex Flandria oriundus, qui in Ormo 30. circiter annos habitauerat, super inductus est, qui ipsos in persona (quod aiunt) inuisebat cupidus, & fidei confessionem extorquebat. In qua reddenda Angli tam commodos se & industrios praestare norant, ut pro genuinis Romanae Ecclesiae membris tunc haberentur quidem, sed, quod extranei, nempe Angli essent, suspitioni sese omni non penitus eximerent. Interim nunquam non insurrebant ipsis Iesuitae varia, vinctosque eos in Portugalliam missum iri, haud obsecrare minitabantur. Quod si verò Iesuitis nomen dare eligerent, tum curaturus sese, ut omnis tum carceris, tum accusationis, tum politici magistratus iuris per omnia securi essent, promittebant. Causa autem, cur Iesuitae tam serium & indefessum in ipsis persuadendis Anglis laborem ponerent, haec principaliter erat: quod supra dictus Iesuita Germanus clanculum & in priuato ex illis elicerat, quod ingentem pecuniae vim eo secum aduexissent. Huic itaque praedae captandae inhiantes, ac velut ex alto insidiantes, ad rem suam faciendam

Ille amentia Iesuitarum.

Iesuitici ordinis votum.

augendamue hanc artem sibi palmariam esse praesenserant. Primum siquidem & maximum istorum hominum votum est, pensus habere nihil quicquam vspiciam, quam ordinis sui salutem, comoda, & incrementa satagere. Quocumque id verò vel modo vel arte fiat, parum ipsorum interest: modò rei certus prouentus fiat. Etsi verò Angli non semel huic illorum petitioni intrepidè refragarentur, conditionem suam institutumque longè diuersum esse attestantes: nihilo tamen minus durante eorum importunitate eò ventum est, ut Anglorum vnus, pictor

pictor, qui tantum experiundæ suæ fortunæ gratia cœterorum Societati sese ad- *Ex Anglia*
 dixerat, metu partim, partim necessitate compulsus persuaderetur, & conceptis *pictor Ie-*
 verbis Iesuitam se profiteretur. Etsi verò Iesuitæ haud ignari essent, pictorem *suita fit.*
 hunc paratæ promptèque pecuniæ habere haud multum: attamen quod artem
 pictoriâ sciret, cuius professionis homines India daret rarissimos, illius operam
 in hoc sibi præcipuo vsui fore rati sunt, si pigmentis templum eorum gratis or-
 naret & illustraret. Ad quam rem aliâs curandam, si ex Portugallia artificem ex
 pacto accerferent alium, pecunia haud modica sibi opus fore haud stupidi præ-
 olfecerant. De hoc ergò obiter sibi nunc oblato vt apprimè gaudebant: sic & de
 reliquis Anglis progressu temporis in Nassam eandem coniciendis, deque vni-
 uersâ ipsorum pecunia tandem occupanda, spem sibi faciebant haud frigidam.
 Et vt plane breuiterque dicam, pictor iste Iesuita factus, primis illicò diebus &
 operis parandis abundè cumulabatur, & honoris tractationisque bonæ à Iesui-
 tis accipiebat quam plurimum: vt hoc exemplo deinde illicerentur etiâ reliqui.
 Angli interim in carcere relinquebantur omninò deserti: &, quod illius loci
 idioma nescirent, multo solatio à quoquam firmabantur. Tandem tamen, cum
 Archiepiscopum quosdam apud se Belgas habere comperissent, pro quibus ac-
 cersendis mittere liceret: occasione arrepta per Belgam alium ad visendos sese
 nos officiosè inuitabant. Quod cum faceremus sine mora & tergiuersione, in-
 gressis nobis ad genarum vsque madorem iniurias illi nobis quiritabantur, & ab
 ouo ad mala rem omnem distinctè percensentes, obnixè rogabant, si pacto fieri
 villo possit, vt cõsilio & operâ nostrâ, præstito vadimonio, carcere isto liberaren-
 tur, velle se ad omnem accusationem aliam magistratus cognitionem ratam ha-
 bere, suamq; causam ita limitare, vt si vnquam vsquam alij quam mercatores in-
 uenirentur, qui rebus suis negotiando intenderent, pro meritò seuerè plecterè-
 tur. Ita ergo, nostram fidem & diligentiam prius spõdentes, ab illis recessimus, &
 de pacto apud Archiepiscopum rem hanc rã fideliter curauimus, vt is ad Viceregẽ
 se cõferens, libellumq; supplicem illi porrigens, liberationẽ ab illo captiuorũ facile
 impetraret, & iuxta bona illis omnia restitueret modo pro 2000. pardauis fide-
 iussorẽ statuèrent, & ante causæ cognitionem vltiorem loco se non mouerent.
 De fideiussore itaq; dispicientes, haud magno labore vnum de ciuitatis primariis
 impetrauere, qui pro dicta pecunia cautionem præstaret: cui vicissim Angli 1300
 pardauos pecuniæ numeratæ illico tum appendebant. De reliquo, fidei ipsorum *Angli libe-*
 acquiescebat, postquam opulentum istum mercium apparatus, vnde pro omni *rantur.*
 euentu sibi satisfieri posset, apud eos conspexisset. His itaq; mediis Angli carcere
 emissi, conductis ædib. suas expedite tabernas pendebant: ita, vt magno numero
 merces suas distrahentes breui tempore passim omnib. innotescerent. Respe- *Anglorum*
 ctum enim comprimis nobilium, & eorũ qui in ciuitate primarij erant, habebat: *somitas.*
 studebant apprime ciuilitati, reuerentiæ, largitionibus quo ingenio fidem
 sibi tam solidam aucupabantur, vt & ab omnib. promiscue amarentur, & omni
 tum fauoris tum officiorum delatione certatim onerarentur. Sed & nos ante o-
 mnia singulari humanitate sibi semper demerebant. Quare motus Archiepisco-
 pus, vicissim multa in ipsos beneficia cumulare, & de iis optima queq; sibi polli-
 ceri haud dubitabat. Quã eius affectionẽ, vt Angli quidẽ industrie suis honorariis
 acuire sciebant: ad acceptanda tum illorũ munera ipsum persuadere nunquam
 poterant. Adhęc ipsi valde deuotos & religiosos se Catholicos gerere didicerant:
 nec dies vnica effulserat, qua cum corollis suis precariis in publico non conspice-
 rentur, & missæ sacræ attenderent. Vt verbo vno dicam, & fama integra & bona
 existimatione breui momento apud omnes ita augescebant & inualescebant, vt
 sinistri quid de ipsis suspicari aut vellet nemo, aut omnino posset. Quæ res etsi ad
 euertendam Iesuitarum machinam operose faceret: per Iesuitã tamen Germa-
 nicum

nicum instare, & quotidie varia, praesertim ablegationem in Portugalliam, & si qua alia praeterea ad terrendos ipsos quid momenti haberent, minitari non desistebant. Veriti itaque Angli, ne, si assensum suum simpliciter Iesuitis inficiaretur, res manifesto periculo sibi esset, certa moderatione adhibita, illos rogitabant, patienter ut morulam saltem aliquam ferrent, dum apud se in toto consilio certius quid statuere possent. Quo promisso Iesuitas iterum aliquo usque delinuerant, importunius alias institutos. Tandem tamen, spe allucescente nulla meliore, ut se dubiae fortunae eximerent, spem (quod aiunt) omnem in pedibus habentes, per secretos amicos prius pecuniam suam gemmis permutantes, fuga salutem quaerere consultius & tutius rati sunt. Itaque sub festum Pentecostes Goa ad tria milliaria exspatiantes in Insulam quam Bardees dictam, ut factum ingeniosius occultarent, tantum cibum potumque secum auferbant, & conductitias aedes cum residuis merulis quibusdam puero cuidam germano, omnis huius consilij ignaro, commendatas relinquebant. Iam, cum in Bardees essent ubi ex conducto Batar (ita vocant nuntios aut cursores Indicos qui per hyemem literas quoquoersum efferunt) cognouissent, intra Bardees & Continem, exiguum saltem & ex dimidio resiccatum fluuium interlabi, illum traicientes, terrestri porro itinere sese eripuerunt, & quasi disparuerunt, adeo, ut ab isto tempore de ipsis nullum nuntium quicquam certi attestaretur. Credi tamen potest, ut etiam paulo post dubia fama susurrabat, ipsos iter suum versus Aleppo deflexisse. Angli hi pro fugi salutis suae proram puppimque in vno Ioanne Nhubers collocabant, qui inter ipsos primarius Arabicam linguam, toti illi regioni aut familiarem, aut ad minimum saltem intellectam, praeter ceteris rectius callebat.

*Angli ex
Goa clam
profugiunt.*

Facti huius rumor quamprimum Goa percrebuit, & nobis admirandi, & hominum reliquorum multitudini, quasi consilio & instructione nostra informati id fecissent, suspicandi occasionem dedit haud leuem. Qui autem pro ipsis fidei iusserat, taxatis, quae post se Angli reliquerant bonis, & ad duos fere pardauos aestimatis, hanc, cum prius accepta, summa Viceregi illico denumeravit, & de residuis 500. pardauis ab eodem absolutus est. Iesuitas autem ante omnia haec Anglorum fuga acriter mordebat, dolentes, e manibus sibi elapsos istos esse, quos tamen iam totos suos factos crediderant. Germanus comprimis Iesuita sollicitus apud nos percontabatur, an consilij huius sui non participes nos reddidissent: id addens, longe aliam se viam initutum fuisse, modo vel odorari quid de illorum animo vndeunque potuisset. Sed & hoc percrebuit, quod cum captiui illi carcere olim detinerentur, sub manibus suis saccum 40. millia Venerianorum (Venicianus autem duos pardauos appendit) continentem habuisset: quem tam prompte illis nunquam restituisset, nisi de assensu suo spem fecissent tam plausibilem. Et omnem sermonem tandem ita claudebat, ut diceret, iam se expresse compertum habere, ipsos meros haereticos & sycophantas putidos fuisse, nulla religione serua unquam tinctos. Hic erat exitus illorum. Ille vero Anglus alter, qui Iesuitarum ordini se addixerat, cum paulatim a primis diebus sibi de tractatione demum quid sentiret, & in super de fuga quoque suorum sociorum edoctus esset iam facti poenitudine tactus, cum ne tum temporis quidem solitum ordini votum praestitisset, adeoque a complurimis, ut verbum dictum retractaret, incitaretur, neque a Iesuitis quoquam pacto nolens retineri posset, sententiam mutans ordini valedixit, extraque collegium de domo conducenda operatus est. Et licet Iesuitarum manibus pedibusque anniterentur, ut ipsum in sententia priore continerent: nihilo tamen minus ipse societate illa deserta propriam officinam sibi constituit: & cum ex arte sua quaestum faceret quotidie vberimum, tandem Mesticen quendam filiam inibi a parentibus Lusitanis progenitam, matrimonio sibi copulauit: ut omnes vitae suae annos illic exigere, statum decretum nunc praesumpserit.

*Piscor Anglus ordinem
iterum deserit.*

Ab An.

Ab Anglis his, dum adhuc nobiscum essent, omnium viarum, transituum, negotiationumque intra Aleppo & Ormum, vt etiã morum, legum, & statutorum in peregrinationibus vsitatorum, item vicorum & vrbium statum conditionemque exquisitè edoctus eram. A quorum discessione nemo Anglorum hæcenus terrestri itinere in Ormum penetrauit, etsi Itolorum quotidie multi negotiationis causa vltro citroque comueant.

Sub idem tempus in comitatu Iesuitarum tres Principes, regio sanguine nati ex insula Iaponensi Goam appulerunt, vestitu Iesuitico amicti, ætatis annum vix 15. aut 16. egressi: qui instinctu & persuasu Iesuitarum primò in Portugalliam nauigare, post inde Romanum Pontificem ad amplissima beneficia & immunitates Iesuitis emendandas inuisere constituerant. Qui cum in Goa ad an. vsq; 84. substitissent, illhinc in Portugalliam, & hinc rursus in Hispaniam velificabantur: vbi à Rege Hispano, & omnibus eius satrapis honorib. & muneribus regalibus affecti amplissimè sunt. Quæ tamen omnis præda post pro more Iesuitis cesserat. Ex Hispania ad Papam deflecebant: à quo petitis latissimis priuilegijs & libertatibus, haud ægrè donati sunt, prout in descriptione insulæ Iaponicæ superius ex parte aliqua percensuimus. Porro hinc digressi vniuersam Italiam perlustrauerunt, & Venetias, Mantuam, Florentiam, cæterasque totius Italiæ nobiliores ciuitates peruentes, vbiuis locorum & illustri gratulatione accepti, & donarijs splendidissimis onerati sunt, quod tũ virtutes eorum eximias, tum imperiorum amplitudinem roburque apud omnes Iesuitæ de ijs spargerent, parili pompa, & triumpho simili, ijdem deinceps in Madrid reuersi sunt, vbi honoribus regijs à vice Rege ornati dimissique, omnibusque Capitaneis & præfectis Indicis singulariter commendati, Vlybonam versus profecti sunt: & anno 86. nauem rursus conscenderunt, San Felippe dictam, qui reditu versus Portugalliam à Capiteo Draco postea intercepta est. Itinere & laborioso & periculoso pariter confecto magno, Mozambiquen intrauere, vbi nauem suam iis mercibus onerauerunt, quas alia inibi deposuerat S. Laurento nuncupata, quæ breui eò malo fracto, cum ex India in Lusitaniam decurrisset, impulerat. Et quòd iam opportunitas in Indiam nauigandi vanuisset, S. Felippè nauis mercibus S. Laurento onerata, in medio cursu post ab Anglis capta & possessa est. Quæ nauis cum omnium prima ex Lusitanica India vnquam egressa occuparetur, Lusitanis varia omina & interpretationes præbuit, quia Philippi Hispaniarum Regis nomine inaugurata erat.

*Indisi tres
Principes
Iesuitis socij
per Goam
Romã per-
uenerunt.*

*Dracis na-
uem S. Fe-
lippe capit.*

Sed vt ad institutum nostrum, de Principibus Iaponensibus reuertamur, hoc supra dicto anno, magno omnium applausu in Goam feliciter redierunt, cum iam apud omnes extincti crederentur. Quilibet horum veste Attalica, aureo argenteoque filo intertexta, Italicoque habitu sarta insignis erat, Iesuitis valde confidentibus & inflatis, quia per eos ista impetrata essent, stipati. In Goa substiterunt, vsque dum tempus in Chinam nauigandi esset, vbi pariter triumpho & apparatu solemni excipiebantur. Quæ res Iesuitas cum primis apud omnes magnis honoribus & dignitatibus cumulabat, sicut ex isto videre libro est, qui Hispanica lingua de eorum itineribus, tum naualibus, tum terrestribus confectis, vt etiã, qua solemnitate vbiuis locorum excepti sint, prolixè scriptus prodiit.

Anno 1584. sub mensẽ Iunium in Goam variæ & diuersæ legationes impulere, ex Persia, Cambaia, de Zamozino (Cæsare dicto) de Malabaris, de rege Cochin eò missæ, de quibus præcipuè ageretur, pax erat, quæ decerneretur inter Zamozinum, Malabaros & Lusitanos, inter quos iam diu simultas capitalis & auita gliscibat, vix vllò medio emendabilis.

*Legati Goa
conueniunt.*

Interea autem ad omnem euentũ, Lusitani castrum seu propugnaculum Panane dictum ad littus Malabar situm, decem milliaria à Calecutò distans, ex-

*Panane
frustra ex
trui peti-
tur.*

truere iubebantur. Quod cum dictum factum accurarent, & impensis inæstimabilibus ædificare illico occiperent: operas tamen inceptas, quod terra nimis fabulosa, & ad fundamentum firmandum plane inepta esset, remittere breui coacti sunt. Nam quæ extruebantur, pleraque corruerant, ut ab opere omnino desistendum esset, licet impensam iam dum 3. aut 4. auri tonnarum fecissent. Et si vero sumptuum auctim superaddendorum nullum usum præuiderent: videbatur tamen illud castrum ob hanc potissimum causam apprimè necessarium, ut si fors iterum Zamorinus, quod pro more solitabat, fidem datam falleret, ex eo præsidio ipsius in mare excursui resisti commodius posset. Et tamen cum mente simul agerent, Zamorino portus etiam alios esse, ex quibus subditi plus damni, quam ipse Zamorinus, peregrinantibus intentare possit (quamuis Zamorinus assiduo prætenderat, & se inscio ista fieri, & nulla facultate eadem à se posse reprimi, aut inhiberi, quod Pyratæ nulli magistratui, nulli iuri subditi isthæc talia perpetrarent) ideoque decretum est, ut porro & de Panane extruenda nulla cura esset, & Malabaris simul non fideretur nimium, cum, quos India ferret, nulli ceruicis durioris, aut peruicacioris scirentur, aut qui oppressis innumeris littus

*Malabari
Pyratæ.*

illud & mare magis intutum, minus nauigabile præstarent. Quam ob causam quorannis etiam classis in Goa Lusitanica instruitur, & ad maris liberum comeatum seruandum emittitur. Sed & aliàs Malabarorum, quoquouersum dispersorum in numerus numerus est, qui per mare non minus, quam cõtinentem prædationibus & direptionibus omnibus infesti, certis quibusdam locis littoralibus velut in portibus suos receptus habent, & prædam partam illuc comportant, & occulunt. Aediculas ex stramine contextas, & in medias rupes, præcipientes scopulos, montesque inaccessos extructas habitant, ut à nullo commode subigi queant, Zamorinum vel ipsum floccifacientes. Pyratæ si portum quendam versus Austrum à Goa 12. milliariibus distantem possident, *Sanguiseo* uocatum, quo loco se magno numero agglomerant, & excursionibus crebris adeo infesti sunt, ut illhac sine certo periculo nulli transitus sit. Quare ad Viceregem tunc præsentem, *Don Francesco Mascharenhas*, comitem de *Villa Dorta* querelæ innumeræ indies delatæ sunt. Qui malo huic mederi uolens, Zamorino nunciari curauit, ut de istorum supplicio tandem accogitaret. Cui tamen Zamorinus nihil aliud respondit, quam quod à se isti coerceri minime possent, cum nec imperium suum agnoscerent, nec ordinario alij cuiquam subditi essent. Se tamen pro sua parte Viceregi plenam potestatem facere, ut rapinas & iniurias illas seue-

*Vicerege
Goa.*

*Classis Goa
instructa
ad vindicandos
Malabarios.*

re vindicet: ad quam rem nec ipse auxilio suo defuturus sit. Pensitato itaque à Vicerege instante periculo, classem 15. triremium instruxit, cui præfectum nobilem quendam *Don Iulianes Mascharenhas* cognatum suum addidit, cum serio mandato, ut ante omnia portum *Sanguiseo* inuaderet, oppugnaret, & si fieri posset, funditus excideret & vastaret. Hoc ergo animo uentis & fortunæ uela dantes portum egressi, cum ad *Sanguiseo* propius accessissent, uiderentque tum exiguam illam insulam esse, tum in ipsum littus profundius intrusam, adeoque aquis circumquaque perfluam, & in aditu multis rupibus arenarumque aggestionibus periculosam: collato de hac re consilio statuerunt, ut Almirans cum classis parte media vno loco impelleret: altero uero latere *Ioannes Barriga*, Vice Almirans in hanc rem designatus, sese certatim immitteret.

*Lusitanorum
arrogantia.*

Almirans itaque cum pro felici auspicio ad prædestinatum suum locum, primum insultum animose fecisset, & ad ipsum usque littus, sperans de cæteris quoque eandem uirilitem, ut penetrasset: accidit ut inter reliquos, qui plerique omnes nobiles & militiæ ignari erant, lis de prioritate concitaretur: ut defluo interea mari facto alter huic, alius alij scopulo arenarumque aceruo adhæresceret: ita ut nec Almiranti quisquam auxilio venire, nec ipsi sese porro retrove agere defixi

defixi possent. ViceAlmiranti autem alterum latus pro restatuta circumnavigaturo, Capitanei cæteri ideo parere recusabant, quod ipsi vt maxime nobiles essent, adeoque Capitaneo recenti multo meliores peritioresque sibi viderentur. Sic ergo funesta ambitio Lusitanorū salutare hoc propositum turpi macula hac vice antecurterat. Quod cum Sanguisei, qui desertis casulis iam in montes profugerant, ex alto despexissent, omnesq; naues hinc inde in arido defixas, Almirantemq; ipsum in littore immotū herere attendissent: tunc animis & viribus recollectis, ingentibus copiis certatim Almirantis nauem impetentes, omnes ad vnū, præter eos, qui enatando se eruebant, trucidarunt. Et quāuis Almirans, modo voluisset, se haud difficulter opera mancipij cuiusdā natando cum educturi, saluare potuisset: ratus tamen honestius in conflictu pro causa bona vitam perdi quam fuga turpi cū infamiā eandem seruari: in medio agmine cōsistens, animo fissime etiā post omnes iam suos stratos cum hostibus cōfligit. A quorum tamen copia tandē eneruatus oppressusq; cecidit. Cui Malabari agminatim tandem insultantes, caput spectantibus è classis altera parte omnibus amputarunt, eoq; hastæ acumini infixo ad trepidantes illos magna & alta voce, vt suū præfectum vnā tecum auferrent, cum Sarcasmo acclamarunt. Quod tamen ipsi negligentes, & cum maris æstu reciprocante retro conuersi, vt dispersa sine pastore oues Goam repetiuerunt. Quibus reuersis etsi Capitanei quidē in vincula illico darentur: specieose tamen sese excusantes, pedibus propediem restituti sunt. Interea Almirantem cæsum pleriq; lugebant, comprimis Vicerex, cui is cognatus, & ob generosas virtutes egregiaque merita valde charus fuerat.

*Malabari
classem Go-
anam oc-
cupant.*

*Almiranti
caput am-
putant, &
hastæ in cō-
tumeliam
imponunt.*

His ita transactis haud cunctanter noua classis instrui cœpta est: cui Almirans *Don Ieronimo Mascharenbas*, nuperrime cæsi *Don Iulianes* itidem cognatus præficiabatur, vt defuncti cognati mortem animosius vlcisceretur. Hi cum classe instructa rectā Sanguiseorum continentem impellentes, plenis copiis è nauibus exiliuerunt. Sed quod Sanguisei præmoniti, fuga se iterum in montes desertis suis casulis recepissent, quos propter solitudinem & loci vastitatem persequi nemo posset: ideo subdito igne crematis eoq; habitaculis, & arboribus in confinio quoquouersum cæsis deiectisque, omnibusque vastatis & protrititis, nemine quoque hostium tum occiso, hac sola vindicta contentos eos illic discedere oportuit.

*Secunda
classis in-
struitur.*

Hoc ipso tempore commissarij Regis & Viceregis iussu in Cochino telonium, antea inibi non vsitatum, extruere cœperunt. Cui incepto cum se incolæ valde opponerent, mortem omnibus comminati sunt, qui ad id exequendum, vel votum suum vel operam conferrent. Ita ergo res ad noui Viceregis ex Portugallia missi, *Don Duarte de Meneses* aduentum dilata est. Quo tamen post suo tempore (vt dicitur) aduecto cum tum Vicerex conuenientibus & conciliatis omnibus imperium illi imponeret, actis agendis & moderatione debita adhibita id impetratum est, vt telonium ciuibus coacte quidem assentientibus & suffragantibus propediem ædificaretur. Ex quo quod crebræ ibi negotiationes exercentur, ad Regem prouentus reddit quotannis vberimus.

*Telonium
in Cochino.*

Eodem anno mense Septembri nauis quæpiam ex Lusitania Goam incurrit, *Bon Iesus de Carania* indigetata, nuncios & alias quatuor naues, nouum Viceregem *Don Duarte de Meneses* aduehentes in via esse. Plaudentibus iraque & iubilantibus in ciuitate omnibus, impulsisque pro more campanis, primæ è Portugallia nauis appellentis signum publicum datum est. In hac naui quidam erant sclopetarij, Belgæ, qui ex patria mea cognatorum mihi literas valde expectatas afferebant.

Paulo post eodem adhuc mense alia quoque ex priore societate nauis *Boa Viagen* dicta, superuenit, multis nobilibus & *Crucigeris* Regi Indico seruituris onerata:

onerata: inter quos & Archiepiscopi, domini mei frater, Roderiques de Fonseca numerabatur. Primores reliqui erant Don Georgie Tubal de Meneses supremus Regij vexilli signifer, futurus Capitaneus in Soffola & Mozambique, ex isto merito, quod iam dudum Regi in India fidis officiis praestitis probatissimus esset. Ioan. Gomez de Silua, declaratus Capitaneus in Ormo. Don Francisco Mascharenhas, caesi à Sanguifeis Don Iulianes frater.

Nouembri mense Cochinum ingressæ huius societatis tres reliquæ naues sunt, quæ cursum suum circa insulam S. Lorenzo circumflexerant, ne in Mozambique appellendi necessitas foret. Nomina istarum erant Santa Maria, Arreliquias, As Chagas siue quinque vulnera. Hac naui nouus Vicerex Don Quarte de Meneses vehebatur, qui diutino ante tempore Capitaneus Tangerensis in Africa seu Barbaria fuerat: qua vna naui Chagas ultra 900. nobiles & milites (exceptis nautis & remigibus) claudebantur, quorum aliqui solius honoris gratia in comitatu Viceregis se deuouerant. Qui in Cochino erant, aduentantem Viceregem magno & apparatu & triumpho acceperunt. Is in Cochinum cum vix pedem extulisset, priori Viceregi nunciari curauit illicet, vt regimen sceptrumque ad Domini mei, Archiepiscopi manus haud cunctanter deponeret. Quo praestito, resignatus Vicerex Cochinum prope se contulit, vt eadem naui, qua successor appulerat, ipse in Portugalliam rediret, cum mos iste esset Viceregum ab antiquo, vt officio suo defuncti in India remanendi nullam licentiam haberent. Post Nouemb. 10. anno 84. Carania naus Goa recedens, Cochinum vela expandit, piper & alias merces necessarias oneratum. Quo fere tempore factores seu curatores omnes Cochinum se conferunt, merces suas nauibus imponendi causa. Quibus è portu motis Goam redeunt, vbi pars maxima habitat. Ista naui vetus Vicerex Cochinum versus se recepit, vt inde in Lusitaniam vela faceret.

Februarij die 5. an. 85. Vicerex Don Duarte de Meneses Cochino in Goam venit, vbi ceremoniis & pompa singulari ei occursum est. Eiusdem anni mense *Bernh. Burchard. Hamburgens.* Aprili collega & cõseruus mecum apud Archiepiscopum Bernhardus Burchardus Hamburgensis, Goia in Ormum profectus, hinc viam per Bassora, Babylo-niam, Hierosolymam, Damascum, in Aleppum capeffuit. Ex quo loco geminas ad me literas dedit, quibus de successu itineris & sumptuum compendio, & periculi securitate, & comitum humanitate, medio & comœatu Caffylarum praestitis abunde me certiore fecerat. Is Aleppo versus Tripolim in Syriam se contulit: vbi naues Anglicas offendens, cum illis Londinum, & hinc Hamburgum reuectus est, sicut ita omnia prospere sibi euenisse post ad me literis nunciari curauit.

Sub Augustum mensẽ ad me Venetijs datis literis nunciatum est de latrocinio & obitu Principis Auraniae, domini mei clementissimi, & Ducis item Alenconij siue de Aniou: vt etiam de nuptiis Ducis Sabaudiae cum Hispaniarum Regis filia.

In Goa 20. Octob. ex Portugallia naus quæpiam S. Francesco applicuit, in qua Belgæ quidam erant, qui ex patria mea literas de obitu patris mei Hugonis Iost de Harlemo mihi tradebant.

Primo Nouemb. Cochinum naus S. Alberto nuncupata intrauit.

Primo Decemb. Cananoram ad Malabarorum fines sitam naus S. Lorenzo ingressa, inde in Goam pertendit. In ista qui erant comites, magna ex parte morbidi & languidi venerant, cum insuper ultra 90. homines prius in ea defuncti essent. Toto in itinere nullum vsquam littus attingentes, labores, famemque inestimabilem sustinuerunt. Adhæc naues desiderabãt adhuc geminas; quas ex Vlybona socias habebãt, nempe vnam S. Saluatoris, alteram prætoriam S. Iago de qui-

de quibus nihil hætenus nuncij comperiri potuit. Hoc ipso tēpore terrestri itinere aliquot Itali veniebant, de Papæ Gregorij XIII. obitu, & in huius locum Sixti V. electione nunciantes. Naues quoque ex Goa iterum Cochinum se pro more colligebant, vt in littoribus Malabar oneratæ, rursus Cochinum, & hinc in Portugalliam contenderent.

Anni 86. mense Maio literis Goã perlatis, & à Capitano in Sofala Mozambique, Vicerege & Archiepiscopo perscriptis de desiderata & perdita naui prætorioria S. Iago, quæ ex Portugallia superiore anno 85. soluerat. Interitus eius hæc occasio erat. Cum dicta naus secundo vento angulum *De Buana Espranca* superasset, & Mozambique fines iam attigisset, nauæ se extra omne periculum iam cōstitutos, nec porro sibi quicquam metuendum rati, vela intra insulam S. Laurenzo & Continentem (quarum hæc ad læuam Mozambiquen versus: illa verò ad sinistram vergit) impulerunt. Intra Insulam autem dictam & Continentem multi scopuli & arenarum cumuli interiecti sunt, ab insula fere milliaria Hispanica 50. à Cōtinente autem 70. à regione terre Sofala 22 $\frac{1}{2}$. grad. versus Aequinoctialem lineam Australem diffiti: à quo loco porro vsque in Mozambiquen milliaria 90. restât. Scopuli isti magna ex parte mero corallio, eoq; acutissimo asperrimoq; & omnifarij coloris, vt nigri, albi, aruginosi, seu viridis constant: qui vt transitu valde periculosi sunt, ita caueri summo studio debent. Cum itaque scopulos & arenarum globos prope Indiam sitos præteruecti, iam se periculū omne euasisse arbitrarentur pleriq;: nihilo tamen minus rem certius sciturus Gubernator ex pyxide, cum ex illa secum rationem iniisset, iam scopulos illos à tergo relictos audacter pronunciauit. Vela itaq; panderent, & rectà citraq; omnem metum ad Mozambiquen cursum tenerent, iussit. Cum vero in naui nauatarum aliqui, nec minus cæteri officarij aliquot, instrumēta sua & mappas haberent, quas discendi & sciendi causa consulebant: hi exactius re pensitata cōmuni voto consultius arbitrati sunt, vt vela aliquandiu adhuc demitterentur, & excubiæ diligentes fierent: quod vel dum in occurfu suo scopulos dictos haberent. Quorū consilio cum solus Gubernator refragaretur, visus sibi scilicet vnus præ reliquis & sapere & autoritate valere: vt citra moram vela attollerent, seridè & denuo imperauit. Pro hoc ergo mādato velis omnibus elatis, cum non malo vento ad semilucentem Lunā, mediam vsq; noctē vterentur, derepente in medios scopulos corallio albo asperrimos & venti & cursus impetu acti violenter impegerunt, adeo, vt naus per mediū non secus ac à nouaculæ acie discissæ puppis cum geminis tabulatis ex parte inferiore fundo inniteretur, aut insisteret, prora autē cursus continuatione incitata aliquoufsq; proiecta, tandē & ipsa scopulis effixa hæreret. Detruncari itaq; inceptis malis, tantus subito clamor, tāta eiulatio oborta est, vt fremitus quasi de cœlo reboaret. Quod enim prætorioria naus esset vltra 500. personas, 30. mulieres, cū aliquam multis Iesuitis & Monachis receperat & deuexerat. Quo certe casu iam spes nulla reliqua, nullū studiū supererat, quam vt certatim quisq; sua peccata confiteretur, proximis valediceret, veniā offensionis deprecaretur, ploraret & vlularet. Admirans Fernando de Mendoza, Gubernator, & cum his 10. vel 12. alij in proximā minorem scapham desilientes, illam, ne plures sese confertim ingererent, districtis gladiis tuebantur, reliquisq; in naui relictis pollicebantur, velle se circumnavigato scopulo seridè inquirere, an fortè quispiā supra illum locus cōmodus se offerat, vbi ex fragmentis nauis collectis scapham aliam extruere possent, qua & ipsi in Continentē euehi, & sic vitā seruare suam possent.

Sed iam iam mergendis illis hoc solatium parum cordis addidit. Scopulum itaq; vndiquaq; circumlustrantes, cum locum nullū idoneum offenderent: veriti, si ad nauem redirent, à desperata illa turba violenter opprimerentur, cui tamen & alia re nulla auxilio venire possent, coactis tandem votis remos ad Conti-

Naus S. Iago occubuit.

Naufragiū miserabile.

nentem impellere decreuerunt. Cum capsulis ergo aliquot *Marmellada* (quod certum quorundam fructuum conditum est nauigatoris familiare) plenis, & vno vini doliolo, & pane modico bis cocto (quos cibos ista sub precipitantia in scapham coniecerant) gratiam diuinam expectantes, littus quaesierunt. Quod tandem & fame sitiq; euecti, & labore immenso exhausti, post dierum septendecim continuum periculum attigerunt salui. Alteri, qui in naui deserebantur, cum scapham abs se discedentem viderent: & insuper superiorem quoque nauis partem, intra duo illa tabulata, quibus scapha maior suberat, ex latere findi rumpiq; , adeoque scapham semifractam quassatamq; sentirent: & animo & re desperata, ne manum porro cuiquam operi ad mouendam censentes, solo aspectu mutuo, eoq; miserabili operabantur, vsq; dum Italus quispiam, Cyprianus Grimaldus de illarum medio exiliens, sumpto & animo & voce istam consternationem increparet, & ad manus operi iniiciendas, vitamq; quoquo modo saluandam eos animosius exhortaretur. Quin & ipse dicto citius cum gladio suo in scapham se coniecit, & illam sordibus aquisq; expurgare laboriose incepit. Quo facto cum & reliquis animus rediisset, illi auxiliari, & qua possent subitanea industria scapham sarcire contendebant. Arreptis ergo quibuscunq; rebus obuiis, vltra 90. homines in scapham se certatim precipitabant, exceptis iis, qui forinsecus ipsi adhærescerent & annarent, inter quos & complures mulierculæ erant. Ne vero simul & semel vniuersi perirent & mergerentur, illi, qui in naui erant, reliquis extrâ adhærentibus, manus & brachia detruncabant, illorum quoq; haud paucos, qui in naui sine armis erant, de tabulis exturbabant, & his actis à relictis cum tanto planctu & eiulatu abscedebant, vt cum fragore cælum ipsum cadere credibile esset. Postquam ergo iam dies aliquot maris arbitrio veſti fuissent, parum tamen, quia multitudo numerosa omni occasione obstaret, promouerant. Adhæc omnes scaphæ commissuræ hiantes, nauigationem laboriosiore reddebant: vt in extremis difficultatibus ista ratione omnia versarentur, donec tandem, ne suffocarentur omnes, coactis sententiis decernerent, ex medio omnium vt vnum Capitaneum seligerent, qui ex India nobilis erat, cui vni imperare, vetare, quicquid ex re & vsu esset, citra cuiusquâ perplexationem liceret. Quibus ratis, mandabat iste ex tempore, vt aliquot de superfluis è naui eliderentur, & digito circumacto in eos potissimum intendebat, qui inermes excussoribus minus resistere valerent. Ex eorum numero faber quidam erat lignarius, qui paulo ante in sarcienda scapha ante alios strenuus erat. Qui cum in se quoq; intendi digitum cerneret, exorato prius Marmelladæ frustulo & vini haustu, nihil recalcitrans, in mare se precipitari & suffocari facile passus est. Sed & alius quispiam erat eorum, qui in Portugallia noui Christiani vocantur. Quo ad eiectionem prehensio & iam cõposito, frater ipsius eadē scapha cõsertus, annis minor, intentis precibus obsecrabat, vt fratre suo seruato, ipse in mare præceps eius loco daretur: rationem hanc afferens, quod vt ille annis, sic sapientia se maior esset. Ad hæc, aiebat, seruatus iste, fratrum meorum, fororumq; necessitatibus feliciter prospicere, quam ego, poterit: vt æquius sit, me pro ipso mori, quàm sine ipso viuere. Sic ergo seruato fratre seniore, iuniorē mari nuncuparunt, qui eiectus vltra sex horas scapham natando cõseſtatus est. Et quanquam districtis gladiis illum acriter arcerent, ne naui appropinquaret: ipse tamen nuda palma arreptum gladium mordicus tenens, etsi iam media manu profunde vulneratus esset, illum tamen relinquere nullo modo voluit: dum tandem à misericordia tactis cæteris in scapham receptus fuisset. Quos geminos fratres in Goia ipse his oculis vidi, & familiariter ipsis vsus sum. His fere lamētosis actionibus. 20. circiter dies confecere: dum tandem optato littore conspecto, reliquos priore scapha allatos inibi offenderent, & salutarerent. In naui autem qui destituti relinquebantur, tabulis, asseribus, transtris & antennis coactis & colligatis, vt cuiq; quodlibet sub ma-

*Fraterna
charitatis
mirū exem-
plum.*

num

num veniebat, quo vitæ suæ consulere posse fideret, extremā aleam experti sunt. Primi autem, quos diximus, ante nos littus attigisse, ærumnarū & periculorum nobis multo plus exantlare coacti sunt. Ab Aethiopibus enim istius regionis, Caffres dictis, spoliati, & omnibus vestimentis suis exuti sunt, vt ne ad pudenda velanda quidem quicquam ipsis relictum fuerit. Qui vix tandem post multos errores, famem & inedia perpeffi incredibilem, littori tandem applicuerunt: vbi factorem Capitanei ex Sofala & Mozambique offendentes, reficiendi sui spem hausērunt aliquantulam. Capitaneus iste pro viribus & facultate sua ipsis largus erat, & vt Mosambiquen indeq; in Indiam, vbi eorum quamplūrimos noueram, porro prouherentur, fideliter curabat. Istorum aliqui in via moriebantur, prius quam Mosambiquen viderēt. Vt in summam rem conferam, ex omnibus, nauī prætorīa dicta vēctis, vix 60. homines seruati sunt: reliqui ad vnū omnes partim vndis perierunt, partim fame miserabiliter cōtabuerunt, vt nec de hominibus, nec nauī postmodum documentū vllum hauriri potuerit. Acciderūt ista mense Augusto an. 1585. de quibus nō nihil prolixius excurrere collibuit, vt peregrinantes, hoc exemplo quasi ex speculo edocerentur, quam necessarium sit interdum, præfactorum gubernatorum confidentiam reprimi & castigari, ne tot animæ ob vnīus præsumptam incitiam miseris modis periclitentur.

Admonitio de gubernatoribus interdū reprimendis.

Maio mense an. 86. binæ naues bonis & diuitiis immensis confertæ, ex portu Indico *Chaul* soluebant, quæ Lusitanorum aliquot *Chaul* incolentium, propria erat, cogitantium scilicet per *Estrecho* siue *Isthmum Mecca* vsque ad mare rubrum penetrare, vbi suas negotiationes potissimum exercere solebant. Sed in via à *triremi Turcica* intercepta est. *Triremes* istæ in interiore *Isthmo* ad *Meccam*, non procul à *Cairo* ad rubri maris littus, in *Sues* ciuitate appellata extractæ erāt. Quibus hoc fatum expertis, casus iste simul, & quod prædatoria dicta nauis latius etiam aliouorsum grassaretur totam Indiam rumore perculit, & in metum coniecit.

Naues dua opulentissima à Turcis capta.

Eodem mense in *Goa* instructissima classis tum ex *triremibus*, tum *liburnicis* collecta est, qualis multis retro annis non visā est. Hæc ad mare rubrum emissā erat, *Turcicas* *triremes* aut fugatum, aut si fieri posset, omnino cæsum & mersum. Hisce *Vicerex* etsi expresso mandato iniungeret, vt in *Ormo* hybernarent, & postea angustias maris *Persici* perfringentes, suas operas, auxiliumq; *Regi Persico* *Xatamas* aduersus *Turcam* vtriusq; partis cōmunem hostem addicerent & offerret, vt hoc studio ab vtraq; parte ipsius vis & impetus infringeretur: euentus tamen deliberationi huic longe contrarius, vt deinceps narrabitur, sese ostendit. Potenti & instructissimæ huic classi præfectus aut *Admirallius* nobilis quidam, *Gonsalvas de Camera* datus est, qui ante hoc tempus *Capitaneum* in *Ormo* functus erat, homo obesus, pinguis, & aqualiculosus, quæ ipsius constitutio futurę cladis ansam quoq; præbuit haud minimam. Classi huic, quod famam & immortale decus parandum sibi pollicerentur haud trepide, milites peritissimi, & *Indianorum* nobilium pars maxima, sese volens lubensq; addixerat. Rebus itaq; omnibus pro necessitate instructis, classe cursum suū rectā versus mare rubrum tenente, accidit, vt tranquilla nimis maris tēpestate gliscente, ærumnis exercerentur infinitis, & tum fame, sitiq; tum rerū aliarū inopia eiecti, turmatim caderent, & animam expiraret. Non enim secum hanc rationem iniuerant, fieri posse, vt in via tam diu morandū esset. Hæc prima eorū clades, occasionem dedit etiam futuræ. Cum enim iam fauces maris rubri tenerent, occurrente illis *triremi Turcica*, & contra eos aciem instruente, *Lusitani* vndiquaque cæsi & fugati, cum magna infamia suorumque iactura retrocedere coacti sunt. Cuius victoriæ commoditatem persequentes *Turcæ*, littus prope *Abex* & *Melnide* occuparunt, vbi ciuitatibus aliquot cum *Lusitanis* foedere iunctis vt *Pato* & *Braua* ob-

Classis potentissima aduersus Turcas prædatores.

sessis expugnatisque, ut ex illis in posterum Lusitanis praesentius incommodare possent, locum praesidiis & necessitatibus omnibus muniuerunt. Hoc pacto classis Lusitanica profligata, disiecta, & misere contracta in Ormum rediit, ut hybernando illic vires nouas colligeret, vulneratosque & aegros alios, quorum numerus haud temnendus erat, rebus idoneis curaret, ut commodiore post alio tempore Viceregis mandatum confectum dantes Regi *Xatamas* auxilium ferrent, & ita nuper acceptam cladem vindicarent, refarcirentque.

Redintegratio classis prioris aeterna.

In Ormo itaque hybernantibus, & necessaria omnia accurantibus cum iam tempus appelleret, Capitaneus corporis obesitate segnior, & ad singula adornanda ineptior in Ormo remansit, & suo loco militiae supremum praefectum constituit quendam *Pedro Homen Pereira* nominatum. Qui licet saltem nobilis esset, strenuus tamen & militiae peritissimus vir ab omnibus habitus est. Huic per omnia parere milites non secus ac ipsi Capiteo, iussi sunt. Sed & hoc iuxta imperabatur, ut nauigantes in via ad latus sinus Arabici applicarent, & pyratas quosdam, qui inibi loco quodam *Nicolu* dicto se fouebant, omnes inuadebant, spoliabant, nihil non vastabant, tum naues omnes, tum homines ex *Bassora* negotiandi gratia in Ormum & comentes, & remeantes adoriebantur, vindicarent & excinderent.

His itaque praesumptis soluentes breui in *Nicolu* applicuerunt, ubi Caruelli littori admotis, illas sine omni ordine glomeratim pro more suo transilierunt, & in Continentem se extulerunt. Quo viso, cum praefectus autoritate officij sui fretus, illos pro iure & more belli, in ordinem cogere & recolligere vellet, non solum auctoritatem eius nemo rata habere voluit, verum etiam contemptum ipsum rusticum, & virum rerum ignarum criminabantur, se vero vere nobiles, & rei bellicae multo peritiores ambitiose iactabant. Istiusmodi itaque conuitiis efferi, sparsim sese & nulla lege quoquoersum, ut oves pastore suo orbem diffuderunt, quasi vel ipsorum multitudinem capiendae vix orbis satis pateret, vel Lusitanorum quilibet Herculis robur haberet. Arabes siue *Nicolai* itaque magna ex parte equis vecti, qui retro non nihil ad horum primum impulsu se in tutum receperant, cum dispersos Lusitanos hoc pacto viderent, & omnes Caruellas ipsorum in aridum impulsos sine immenso labore tam facile in Oceanum reuolui non posse expenderent, collectis & unitis suis, agmineque facto Lusitanos undique circumdederunt, & plenis tum animis, tum copiis in eos irruentes obuios quosque facile trucidauerunt, instantesque usque ad ipsum littus repulerunt. Et cum Lusitani Caruellas suas sine euidenti discrimine in undas retrò agere non possent, & necessitate & mortis formidine stare pugnareque coacti, aperto conflictu omnes prostrati & caesi sunt, praeter 50. circiter milites, qui tepestiuus aliquot nauiculas in undas retruserant, & remis impulsis ita aufugerant. Qui verò 800. Lusitani hac strage interierunt, selectissimi & antiquissimi milites passim ex vniuersa India ad hoc suum fatum confluxerant. Ex horum numero tubicen quidam Belga natione, cum in media acie non procul a vexillo Lusitanico classicum canes videret, vexilliferum abiecto signo in fugam se dare, quod Arabum quidam dein sustulit & vibrasset: ira inflammatum: tubam expedite post tergum reiecit, distringensque gladium & in medium se agmen inferens, illum qui vexillum gerebat, medium perfodit, signoque ad Lusitanos relato illos de ignauia acriter obiurgauit. Vexillum hic in mediis hostium turmis ultra horam tutatus, multos eorum, qui illuc eruptum contra pugnabant, confecerat, ut cadauerum tumulo circumquaque quasi vallatus esset. Et licet fuga, si vexillum abijceret, se seruare haud incommode potuisset, stare tamen honestius arbitratus ab insultantium copia tandem obruncatus est. Iam ergo vitam positurus, cum vexillo, vel dum in hostes adhuc moribundus corruit, fortitudinem suam etiam extremo lapsu attestaturus. Quam historiam mihi ab ipsissimis tum profugis Lusitanis sapius iurato denarratum, quod memorabilis esset, in perpetuum istius bellatoris encomium huic libro inferenda putavi.

Belga tubicenis animo sum facinus.

Dictus

Dicitur vero præfectus, cum inobedientiam suorum militum confusionemque à prima statim acie doluisset, & præter id auguraretur, victoriam hic partum iri haud admodum gloriosam, à principio statim stationem nauium repetens, ex remotiore loco desuper pugnae attendens, tandem vacua Carauella in Ormum reuersus est, nec præter dolorem & dedecus ad Indianos quicquam retulit. Erat enim strages ista omnium maxima, quam Lusitani in India vnquã perpeffi sunt. Nec vllus confictus alius eorum plures simul absorpsit: inter quos primo quoq; frater Archiepiscopi, & potentissimorum nobilium quamplurimi ceciderant.

Sub idem tempus Goam Regina quæpiam ex Ormo deuenerat. Quæ prius Mahumetanæ hæresi ad exemplum parentum & proauorum omnium addicta, sacro baptismatis lauacro se initiari petiuit. Ob id igitur Goæ solemnitate publica admiffa, susceptoreq; Vicerege baptisata, Hispaniarû Regis nomine *Dona Felippa* insignita est. Mulier sane prudens & formosa, proceri corporis: quæ secû vna filiû, annis minorem habebat, quem & ipsum baptizatû cum superiore Capitaneo ex Ormo, *Matthia Dalburguerck* in Portugalliam, miserat, vt Regi & se ostenderet, & sua officia voueret. ipsa vero Regina Lusitano cuipiam nobili, *Antonio Da Nuedo Coutinho* matrimonio copulata, à Rege pro dote spõsæ nomine præfecturâ Ormi spõsus sortitus accepit: quæ vt alio loco dictum est, annuatim ad 2000000 Ducatos prouetui habet. Nobilis iste, postquam cum Regina dimidium annum omni gaudio & amore ardentissimo exegisset, nauem in Ormum traiecturam instruere cœpit, vt Reginae nomine reditus quosdã cogeret & necessaria alia pro vsu componeret. Etsi vero hunc insperatum discessum regina ægerrime ferret, maritumque, vt se vna secum auheret, cum sine illo ne viuere quidem posset, impendio & petamantissimè rogaret: attamen quod res & ratio id nõ ferret, quocunq; studio poterat, eius petitionem delinuerat, pollicitus, se prima quauis occasione ad illam remeaturum. Ita ergo nauim ingressus, in *Bardees*, tria milliaria à Goa, & ad ostium fluminis in mare se exoneratis sitam delatus est. Vbi cum secundos ventos expectaret: Reginam ex dolore & cardigmo, quem discessus eius ipsi attulisset, eo ipso die, quo abiuerat, derepente expirasse, tristi nuncio accepit. Quæ res omnibus admirationi & luctui fuit: quod ista illarum regionum prima Regina fuisset, quæ Christianã fidem agnouisset: quæq; adeo suû ipsius regnum & percelsum statum spreuisset, saltẽ vt Christiane ei mori liceret. Quæ post id eo planctu & solemnitate Regia ibi sepulta est.

Goa Regina Indica baptizatur.

Regina nobili Lusitano nubit.

Regina dolore ex abitu mariti concepto exinguitur.

Mense Augusto An. 86. Goæ nuncius quidam comparuit ex Mozambique & Portugallia profectus, nauiq; illa aduectus, quo nuper in Malaccã solueret. Iste, cum secretis aliis ad Regem pertinentibus, etiam de interitu triremis, *Boa Viagen* dictæ, quæ elapso an. 85. ex India in Lusitaniam soluerat, attestabatur. Coniecturæ erant apud plerosq;, illam ad *Cabo de Buona Esperanca* ex nimio onere labefactam crepuisse. Pro vero etenim narrabant, quod cum ex Cochino primum egrederetur, iam tunc vltra nouem Lichas illa aquis plena fuerit. Cû hac naui periẽre nobilium quamplurimi; qui, postquam lōgo tempore in India milirassent, cum testimoniis suis in Portugalliam tandem redire voluerû, vt suorum meritorum recompensationem aliquam (vt ibi moris est) à rege impetrarent. Hac ipsa nauis, quod omnium solidissima & velis copiosissimis munita fuerat, Legatus etiã Regis Xatamas ex Persia vehebatur, vt apud Hispaniarum Regem contra vtriusque communem hostem Turcam foedus sollicitaret. Qui legatus, quod hoc casu pessum iuisset, *Rex Xatamas* in posterum nullum in Hispaniam amandare voluit, & nihilominus interim amicitiam & foedus cum Lusitanis accoluit. Quæ ex Cochino in Lusitaniam naues soluunt, earum minima millionẽ auri exequat, vnde coniectura sumi potest, detrimenti illius, q̃ tum ad pecuniã tũ homines redundat ex vni? interitu. Nec quisquã ferẽ annus est, quo nõ vna atq; altera occumbit.

Nauis Boa Viagen perdere grauiore mergitur.

Legatus Persicus mergitur.

Septembri mense 86. Goam inuectæ. 4. triremes sunt ex Portugallia egres-
sæ, quarum nomina prætoria *S. Thoma S. Saluador*, *Arreliquias* & *Bon Iesus de*
Carania erant. De naui *S. Felippe*, quæ cum ipsis ex Vlybona soluerat, his nihil
compertum fuerat.

Exeunte mense Nouembri, eadem naues Goâ iterum soluerunt: quarum
aliquæ oram prope Malabar tenentes, & inibi pipere oneratae Cochinum vela fe-
cerunt. Instruebatur & Goæ alia nauis, *Ascension* dicta, quæ iam ante aliquoties ex
China & Iapana redierat. Hæc à nauarchis redempta fuerat, quod *Carania* na-
uis, præ vetustate tota cariola, ante in Cochino per ipsos dissecta & confracta
esset. In cuius quidem locum etsi eiusdem nominis extruere nouam occupis-
sent, attamē propter diffidiū quoddam abortū illa ommissa, altera adempta erat.

*Fonseca Lu-
sitaniam
petit.*

Naui vero illa quæ Nostra *Sennora de Sencao* vocatur, dominus meus, Archiepi-
scopus propter exorta quædam inter ipsum & Viceregem, senatores aliquot dis-
sidia versus Lusitaniam vectus est. Et quamuis ab omnibus nobilibus, Vicerege
ipso & officiariis cæteris omnib. obnixè rogaretur, ne ipsos desereret: nihilo tamē
minus, perstante sententia, omnino ad Regem, à quo se & valde amari & pari-
ter magnifèri sciebat, pergere ipsi decretum erat. Quæ res Viceregi & cæteris
animus valde dubium præstitit. Verebantur enim, vt per ipsum Rex forsân ea
doceretur, quæ ad ipsorum gratiam parum factura videbantur. Dimissis itaque
à se omnibus fere seruis suis & domesticis adeoque vix paucis, ad officia necessa-
ria exequenda necessariis, retentis, memet cum Aulæ præfecto solos illic reliquit,
vt retribus colligendis operaremur, & domum habitatione nostra ad accessum
præstaremus. Cumque simul Iubilæum siue Indulgentiæ Roma in Indiam mis-
sæ venirent, quas *La Santa Crusada* vocabant: illisque annexum esset, vt pecunia
illa, quæ ex indulgentiis reditura sit, captiui & capite censi, qui exitiali illa in A-
frica seu Barbaria commissa pugna sub Rege *Don Sebastiano* capti sunt, redime-
rentur, quæ omnis pecunia collecta sub domini mei, Commissarij scil. Aposto-
lici Romani manus veniret: tum istius rei Registraturam administrationemque
mihi tradidit. Clauem etiam eius Cistæ seu arcæ, in quam omnis pecunia colli-
genda fuerat, cum promissione ampli salarij commisit, nimirum vt me isthoc
officio sibi arctius ligaret, & ad reditum suum beneficiis quasi distringeret. Cui
meam quoque fidem ob id lubens despondi. Ianuario itaque mense An. 87. na-
uem ingressus, pilotum seu gubernatorem eundem habuit, qui ante octiduum
nauem suam scopulis prope Indiam illisam perdidit, sicut paulo ante com-
memorauimus.

*Lindiscota-
nus scriba
& curator
totius India
constitui-
tur.*

Cum vero nauium alia post aliam oneraretur, ita vt prima ante secundam
quatuor aut quinq; diebus citius solueret (quo facto nempe ita opus est, vt in
disponendis bonis omnia certo ordine agantur, nihilque mercium catalogo seu
diario non inseratur) factum est, vt oneratis & instructis nauibus omnibus, po-
strema *Arreliquias* superesset. Qua tamen tandem & ipsa onerata ad dimensum
suum solitum, officiarj & prouisores largitionibus corrupti, aliquot grauamen-
ta ex illa rursum extrahi, & horum loco Cinnamomum importari curarunt: quod
Cinnamomum valde auctum pretio & in Portugallia carius factum esset. Itaque
dicti prouisores nauium quod nec nauis alia hac vice, nec locus superesset, hoc
astu nauem *Arreliquias* ita inæquali pondere onerare voluerunt. Hic operæ est
pretium scire, quod naues integro milliari ab vrbe anchoris in Oceano defixæ &
firmatæ onerari assolent, hanc ob causam, quod per æstatem mare omnino pla-
cidum tranquillumque fluminis aut stagni instar esse solet. Appellente itaque
tempore, quo soluentes iam vela facturi sunt; tuba per ciuitatem Cochinū per-
sonante, signum omnibus futuræ rei dari suctum est: ita, vt qui nauigaturi sunt,
omnes cateruatim, suis amicis & familiaribus, sese hac vice vltimum salutatu-
ris, sti-

*Onerandi
naues mo-
dus.*

ris, stipati appropereant, nauemq; pane, fructibus & rebus similibus aliis compleant. Quo tēpore plerunq; ultra 300. aut 400. Cymbas, *Tones* aut *Pallenges* dictas, circa nauem principalem cum tumultu & versatione creberrima agitari aut fluctuare, cum admiratione videre est. Ipsa nauis vsque adeo mercibus grauata & onusta est, vt rudentibus siue funibus infra nauem extensis, superius vniuersa bonis contacta & quasi oppressa sit. Aluus enim nauis bonis ita pręgnans & suffarta est, vt ne angulus quidem minimus inanis relinquatur: vt etiã iam è littore in altum emotis quatuor circiter septimanis ad singula disponenda & colligēda opus sit. Hęc & huius nauis ratio erat. Qua iam itura, *Viador de Fazenda* siue *Visitator* Regius ad eam visendam accedēs, solemni protestatione præmissa, An nauis ad iter istud satis instructa & munita esset, interrogauit. Quo asserto, protestatio subscripta est: etsi quidam id ita factum inficiarentur. Mandata itaq; de præcidendis funibus & velis iam demittēdis, illico audito, qui extra nauem in cymbis erant, *Boa Viagen*, *Boa Viagen* (quo precabantur felix nauigantibus auspiciū) intento clamore vociferabantur: & nihilominus tamen, quod mare trāquillum esset, ad latera nauis, remis impulsis cymbis suis milliare prope vnum illam comitabantur. Naui ergo iam ventis credita & impulsã, cum inter cætera onera, superiori nauis parte posita, corbes etiam aliqui, gallinis referti essent, ex quib. se aliquot iam gallinæ extricauerant & euolauerant: quolibet illas sibi vendicantē & ascribente, ingens tumultus inter nauigantes concertatioq; desubito coorta est. Omnibus itaq; vt sit, concurrentibus, & in vnum latus se dantibus, commotione ista & immenso pōdere impulsã & titubare coacta nauis. (Nam, vt diximus ingraumentorum seu ballasti exempti locum cinnamomum, moschum & res alias leuiore suffecerant, nauemq; ita pondere inęquali onerauerant,) paulatim se reclinauit, & adeo profunde tandem submersa est, vt mali altissimi apex vix spithamã vnicam promineret. Quo fiēte, quotquot inibi erant homines, prope se in cymbas dictas, adhuc bono fato comites, deiecerunt; omnes alias perituri, nisi in proximo illæ fuissent. Ad vnum ergo sic omnes euaserunt exceptis mancipiis, quos sclauos nuncupant, ne quo fors perfugerent, illic catenis ferreis reuinctos. Iam, quis hominum diuitias, hoc casu meras, facile censere aut æstimare queat? præter enim paucas cistulas, summo loco fere positas, nihil ququam seruatum est. Ex quo iam videre est, quantopere Lusitani in onerandis nauibus instruendisque conscientia suã studeant. Nec dubium est, quin per eorum istiusmodi negligentiam & incuriam multæ sæpe naues damnū sumpserint, & penitus merse sint. Vt officarios & prouisores de hoc facto plecti aliqua occasio esset, examinandis testibus & coniecturis aliis valde laboratum est. Sed quod solidi extorqueri nihil posset, silentio tandem factum & ipsum sepultum est, illis interea, quorum bona pessum iuerant, damnū acceptum secum in sinu suo singulantibus.

Eodem hoc mense, de Malacca valde periclitante, multisq; fame cadentibus, nuntium ferebatur. Sed & quæ ex Lusitania eo nauis impulerat, quod, quo instrueretur, commeatus deesset, & angustia in super prope *Sumatram* ab hostibus obsessæ nauibusq; in Chinã & Iaponiam ituris transitus obseptus esset, immota in littore quiescere coacta est. Committebantur autem ista à Regib. in *Sumatra*, nempe à *Rege de Achein*, de *Ioy*, in Continenti prope *Malaccam*. Hi ob certas causas & iniurias, quibus ipsos præfectus in Malacca affecerat, contra Lusitanos seditiosi, conspirauerant. Quo rumore audito, Goa omnis trepidatione percita est, quod diuitias suas vniuersas de nauigationibus ex *Malacca*, *China*, *Iaponia*, cæterisque finitimis Insulis haurirent: quæ commoda ipsis isto bello præcisum & derogatum iri, præsentiebant. Itaque citra moram classe valida ex triremibus, Carauallis & nauibus aliis constructa, ad *Malaccam* præsidio firman-

*Consecra-
uis cū gran-
dibus diui-
tiis perit.*

firmendam properatum est. Et cum superiorum annorum bellis, acceptaque multoties clade India & pecunia & hominib. valde exinanita esset, ciues in Goa omnes & singuli ob id cōsebantur, & collybo passim à mercatoribus pecunia ingentis numeri ad milites scribendos colligebatur.

Maio mense Ann. 87. Goam ex Mozambique triremis quæpiam inuecta est, nuncios, in Mozambique nauem S. Felippe incurrisse, & nauem aliam S. Lorenzo dictam, in cursu versus Lusitaniam eo impulsam, exonerasse. Hæc quoque uersum patuerat ingressa, quod antea tempestatibus iniquis actæ malos uniuersos detruccari, opus fuerit, potissima nimirum mercium parte in mare excussa, hominibus ipsis mirabiliter seruatis, & in Mozambique delatis. In S. Felippe naui regij illi filij, superius recensiti, venerant: & cum triremi ista, horum actorum nuncia, Goam redierant. Hæc eadem nauis nunciabat quoque de classe illa, quæ mense Decembri An. 86. ex Goa emissâ ad littus *Melinde & Abex* fuerat, cladem illam, quam classis *Rui Gonçalues de Camara* acceperat, ultum, & ciuitates aliquot, cum Turca illicite foedus pactas, vindicatum. Huius classis præfecto nobili quodam, Martino *Alfonso de Mello* constituto, cum ad littus *Melinde & Abex* intra Mozambique & mare rubrum situm appulissent, in Continentem egressi, cum quos impetebant Turcas, iam dum profugos, & turpi fuga per mare rubrum in regnum suum regressos intelligerent: Lusitanis tamen animus perstitit Reges & ciuitates illas obruncandi, qui foederis violatores suppetias nuper Turcæ contulissent. Iuxta ciuitates itaque *Pate & Braua* copias suas educentes, incolas, nihil horum quicquam suspicatos, inuasērunt: qui tamen desertis suis urbibus, retro in terræ penitioris abdita sese receperunt. Nihilominus tamen Lusitani animos suos, vindictæ plenos, exultis & vastatis, soloque adæqualis obuiis omnibus, abunde explebant: & in fuga captum & arreptum Regulum *de Pate*, irarum pleni capite minuebant, quod post Goam secum importantes, supremo malo infixum per dies aliquot ad exemplum & victoriæ partem signum, in publico omnium oculis spectandum relinquebant. Quæ res Lusitanis, prius non leuiter percussis, paulatim animum reddidit. Quibus omnibus peractis, in Ormum traicientes, pro Viceregis mandato, auxilium Persarum Regi præstitum properauerunt. In Ormum itaque traecti, morbisque inibi concussi, magno numero mori cœperunt. Quod fatum cum & præfectum ipsorum Martinum Alfonso de Mello tetigisset, viam in Goam repetentes, infecta re discesserunt. Classis hæc, cum iuxta littus *Abex* nauigaret, & prope Insulam *Zamzybar*, quæ ad Austrum sex gradibus vergit, & 70. ferme milliaria *de Pate* versus *Mozambique* declinat, defleceret, nauim *S. Salvador* vocatam sibi obuiam habuit, quæ ex *Cochino* antea in Lusitaniam soluerat. Nauim hanc nauis penitus detexerant, & vix piperis aliquo pondere reseruato, reliquas merces omnes in mare deturbauerant. Ipsi vero nauis situ & squalore deformes, vni nauis exigendæ aut exinanindæ addicti, iam omnem animum desponderant, & præter mortem insultantem spem nullam reliquam habuerant. Quam quoque nulla vnquam industria euitare potuissent, nisi classe hac obuiante nunquam sperata, seruati periculoque exempti essent.

In Ormum nauem hanc secum auexerant: vbi pipere & relictis aliis bonis redemptis, illam confregere, & nouam aliam minorem extruxere, quâ superstites ex priore homines cum asseruatis dictis bonis in Portugalliam nauigauerunt, & exantlatis multis periculis inibi tandem feliciter appulerunt.

Septembris die 7. An. 87. alia ex Mozambique triremis appulit, significans, ibi naues Lusitanicas, Almirantem *S. Antonio*, *S. Francisco*, *S. Maria de Nazareth*, *S. Alberto*, incurrisse. De *S. Maria* naui, *Vlybona* vna simul egressâ tum quidem nihil certi narrantes, post tamen comperere, illam rerum quarundam inopia, tempe-

Lusitani regem de Pate captum decollant.

tempestatibusq; iniuriis afflictam, cursum suum in Lusitaniam deflexisse. Post otiduum dictæ naues Goam inuectæ, gratulatione publica acceptæ sunt.

Sub idem tempus castellum *Columbo*, quod Lusitani in Insula *Seylon* possidebant, à Rege *Seylon Rain* vocato, obsessum est. Obsidione locus iste potentissima infestabatur: ita, vt ad illam immisso præsidio firmandam classis *Goæ* instructa opus esset, cui præfectus *Bernardin de Carualdo* dabatur. Sed & *Goæ* rursus alia instructissima classis adornabatur ex multis Carauellis, triremibus, Liburnicis, & nauibus necessariis aliis, militibusq; & cætera apparatu nobilissima, *Malaccam*, ex obsidione forte valde periclitantem, auxilio firmatum emissa. Iste præficietur *Don Paulo de Lyra Pereira*, & generis nobilitate, & bellicarum virtutum laudibus prælustis: qui breui ante tempore Capitanei in *Chaul* officio functus consiliorum omnium successu prosperrimo semper vsus erat. Qua de causa etiam ad expeditionem hanc ex cæteris selectus fuerat.

Columbo
castrum à
Rege *Seylon*
obsessum.

Vltimo Nouembri supra dictæ quatuor naues *Goæ* iterum in *Cochinum* soluerunt: vbi rebus suis impetratis dimissi in Portugalliã redierunt. Insecuto post mense Decembri, obsidione castelli *Columbo* in *Seylon* vrgentius continuata *Goani* præter Classem superiorem, etiam potentio rem aliam apparantes, cum militum ingens defectus esset, quam plurimos vi correptos & nauib. impositos, cum pecuniæ, quam passim à mercatorib. & incolis suis extorserant, ingenti vi illos in *Seylon* amandarunt. Horum supremus dux *Manuel de Sousa Coutinho* nobilis & bellator illustrissimus, quondam etiam in *Columbo* Capitaneum defunctus, constituebatur. Quo tempore officij sui, cum obsidionem *Columbo* valida manu profligasset, à Rege quam plurimis donis affectus, status & dignitatis suæ auctorem accepit, & ab obitu Viceregis totius *India* Gubernator, vt post dicitur, constitutus est. Hic itaq; *Goa* soluens, quam primum Insulam *Seylon* attigit, Copias suas cum classe reliqua coniunxit, acieq; ad leges belli accurate instructa, cum *Rain* configere vnice optauit. Qui Rex, cum ingentes Lusitanorum copias peruidisset, castris desertis castellum cum Lusitanorū magno gaudio dereliquit, & fuga periculum anteuertit, Castello itaq; rebus omnibus necessariis, & præsidio forti rursus munito, *Goam* suas naues & milites retro iterum egerūt, & cum triumpho iubiloque publico ibi accepti sunt, Martio mense, An. 88.

Eiusdem anni mense Aprili *Goam* quoque reuectæ est classis *Don Paulo de Lyra*, quæ *Malaccam* missa, ipsa milite præsidario resecta, viisq; versus *Chinam* & loca alia tutis restitutis, victrix *Goæ* salutata est. Id hoc fere modo transactū est.

Postquam dicta classis angustias maris prope *Malaccam* attigisset, nauis quæ piam *Malacca* Regis *Achein* ex *Sumatra* ipsi obuia facta est: qui Rex iuratus hostis Lusitanorum, præsidio munita.
Cum filia
Regis
Achein tormentum
mira magnitudinis
capitur.
ideoque palmaria causa huius arctissimæ obsidionis fuerat. Naui hac obuia huius Regis de *Achein* filia vehebatur, quam *Regi Ioor* sponsam tramittens, contra Lusitanos hoc pacto ipsum in confœderatione pellicere cogitabat: simulq; honorarij loco tormentum æreum inusitatae magnitudinis, quale *India* nunquam vidit, ipsi transmittabat. Quod etiam postmodum à Lusitanis Regi *Hispaniarū* donatum, & ea naui ex *Malacca* aduectum est, quæ deinde prope Insulam *Teneram* submersa est. Vbi tormentum tandem machinis ingeniosis laboriosissime extractum, quod præimpresso pondere vsq; in Portugalliam promoueri non potuisset, in castellum eiusdem Insulæ depositum est. Sed vt ad institutum reuertamur, nauis ista vna cum filia capta & occupata, omnibusq; inuasus, cum ex deuictis militibus intellexissent, quæ inter Regem vtrumq; molitiones agerentur: recta pro-
Ioor ciuitas
obsidetur
& occupatur.
ra versus *Ioor* directâ, militem ibi omnem in littus exposuerunt, & collecta *Corona*, vrbem *Ioor* palis circumcirca obseptam, ædib. magna ex parte stramineis, expeditè inuasērunt & oppugnarunt. Urbani itaque, visa ista ingenti copia, & illius impetu intellecto, quotquot poterant, rebus diffidentes fuga sese eruerunt, ciuitatemq;

tatemq; inanem post se reliquerūt: quam tamen Lusitani subiecto Vulcano eremantes, omnia diruere & prostrauere, & quoscunq; fuga reliquerat, omnes aut trucidauere, aut captiuos in vincula dedere. Et quod mirum est, in ipsa vrbe ultra 2500. tormenta aerea, maiora minoraq; naēti sunt, quae omnia post in Indiā trauecta sunt. Tormentorum autem istorum nonnulla *Muscetta* magnitudine, alia maiora caetera maxima fuerant, torcumatis illustrissime caelata: quam arte à Lusitanis & Italis, fidem Christianam inficiatis ante didicerant. Horum cū tota India passim multos ferat, fit, vt ab illis nihil incommodi non emergat. Quod si qui homicidij aut alteri^o criminis rei, magistratus vindicias metuunt, tum eo profugiunt, & à Mahumetanis & Aethiopibus pulchre habiti, magna salaria impetrant. Sed ad rem. Tormenta haec, relicta, etsi ab incolis bono quidem & legitimo ordine collocata essent: nihilominus tamen explodendi ea dexteritatem ipsos non habuisse, praecise apparebat, vt ex aspectu, sic etiam illorum repentina desertione, qua viam ad ea inuadenda facilem Lusitanis praebuerant. Parta hac victoria animo Lusitanis & furore addito, porro in Malaccam progressi ab iis, qui ipsorum suppetiis auxiliariis iam omne periculum euaserunt; valde honorifice & pompatice accepti sunt. Rumore porro isthoc de captiua filia ad Regem de *Achein* delato, dicto citius Legatos suos ad Capitaneum *Don Paulo de Lyma* cum amplissimis honorariis & praesentis amandauit, qui de pace asserenda laborarent. Quam vt facile impetrauit à Lusitanis, sic via illico omnes iterum reclusae sunt, vt in Malaccam negotiaturis vndiquaque com meatus tutus esset: cuius interceptio paulo ante Lusitanis detrimētum praestiterat haud minimum. Votiuē itaque de hoc felici successu omnibus gratulantibus, & in statum commodum omnibus repositis, pace firmata sub Aprilem mensē (vt dictum erat supra) classis Goam sese recepit, & hymno sacro, Te Deum Laudamus succentato, triumphus solemnissimus statutus est.

Pax inter Achein regem & Lusitanos firmatur.

Vicerex mœrore tabescens obit.

Insequenti mense Maio Vicerex Don Duarte de Meneses supremum vitae diem obiit, postquam continuam, eaq; acutissima febri (quae Indiae Endemia & plerunq; lethifera esse solet) correptus, vix quatrinduo decubisset. Mœrore cum in hunc morbum coniectum esse plerique suspicabantur, quod à Capitaneo in Ormoliteris edoctus esset, Archiepiscopum ad Vlysonam mature appulisse, & cum bona gratia à Rege admissum esse. Qui quod à Vicerege cū simultate haud obscura abscessisset, ob id illum, hunc dolorem, metumque, ne de gratia Regia periclitaretur, concepisse, asseueranter pronuntiabant. Sed rumorem hunc fictitium fuisse, paulo post certiore fama cōpertum est. Archiepiscopus enim antequam in Portugalliam penetrasset, octiduo ante in nauī extinctus est: ita vt dissidium discordiamque suam vtrique vita posita finierint. Sepultura & funebris pompa Viceregis ad hunc se fere modum se habuit.

Forsēca nauigans moritur.

Sepultura Viceregum ordinaria.

Tumba seu monumentum defunctorum Viceregum in Coenobio quodam, ad *Treijs magos* id est, ad tres Reges dicto, monachis nudipedalibus sacro in regione *Bardees* ad aditum Goæ sitū est. Eo itaq; Viceregis cadauere triremi, regie exornata, & pulla veste vndiquaq; cōtecta, nobilitateq; vniuersa stipata, deuecto, perlatoq; priusq; Coenobiū inferretur, à monachis ductis susceptū, & in tēpli pavementū, statutum necdū illico terra obrutū est. Ad illud itaq; cū magna deuotione pri^o Missa celebrata, manipuli aliquot seu fasciculi ob signatarū literarum afferebantur (*Vias* vocitāt) q̄ ita oclusae à Iesuitis asseruatae reserari nunq̄ solent, nisi ad sepulturā Viceregis aut Gubernatoris defuncti: quales *Vias* quotānis à Rege eo missitātur, & numeris 1.2.3.4. &c. inscribūtur. Quod si itaq; Viceregū q̄ spīa suo fato functus est, tum *Vias* numeri. 1. aperta & visa, q̄ in ea p̄sona scripta est, illa deinceps defuncti Viceregis *Locum tenens* statuitur. Quod si vero, qui in *Vias* prima designatus est, tū absens sit, tunc reclusa altera *Via*, si, quisq; ibi nominat^o est, praesens

Vias, litera regia ob signata Vice regem designantes.

præfens sit, illico officio illo insignitur, & ei quasi Viceregi ab omnibus paretur. Quod si porro & secundo descriptus, loco absit, singulæ posteriorū successiue eo vsq; aperiuntur, dum de præfente certo quodam pronūciatio rata sit. Quo facto, *Vias* posteriores intactæ relictæ, à Iesuitis posterum, in Cœnobio rursus asseruatæ diligenter custodiri solent. Nec ante *Vias* has referatas quisquam est, de futuro Rege quicquā compertū habeat. Quæ ob hanc quoq; causam à Iesuitis in præfentia omnium nobilium, Capitaneorū, præfectorum, & officiorū solemnitate publica resignari suserunt. Quod si autem, qui in *Vias* nominatus est, illodem tempore fors in India aut alia quapiam Orientis regione absit, vt est Capitaneus in *Soffala, Mozambique, Ormo, Malacca*, & locis similibus: tum re ad illū expedite nunciata, citra exultationem cætera officia omnia desituere, seq; ad acceptandū regimen, dum à Rege ex Portugallia alius mittatur, præfentare cogitur. Aliis autē in locis, vt in Portugallia, *China, Iaponia*, aut ex aduerso promontorij *Buono Esperanca* si sese contineat, qui in *Vias* delectus est: tum sequente altera effracta eo, quo diximus, modo proceditur. His præmissis itaque iam ad id, vnde digressi sumus, redeamus. Missa, vt diximus, celebrata, & Iesuitis fasciculos illos seu *Vias*, Regis sigillo munitas proferentibus, & ante Viceregis contumulationem aperientibus, omnibusque adstantibus de futuro Vicerege audiendo valde sollicitis. Tandem eius titulo pronunciatus & salutatus est quidam *Matthias Alburquercke*, olim in Ormo Capitaneus, & eodem ipso anno, (quod crus fregisset, ac illud domi commodius curari posse putasset) cum Archiepiscopo in Lusitaniam profectus. Hoc itaque tum absente, & via secunda aperta, *Manuel de*

*Manuel de
Sausa no-
uus Vice-
rex.*

*Novi Vice-
regia agno-
scendi & sa-
lutandi
mos.*

Sausa Coutinho, supra quoque nominatus, delectus est: quæ res, quod ille genere nobili non admodū præclaro natus esset, admirationi fuit haud paucis. Et quamquam alij quamplurimi genere multo præstantiores se per hoc excludi inique & simultanter ferrent: coacti tamen sensum suum reprimere, ipsum vt valde optatum honorifice salutarunt, & osculo eius manibus oblato, ceu designato Viceregi ipsi sacramento obedientiam suam stipulati sunt. Quibus ita exactis, adhuc inhumatū Cadauer deferentes, cumq; nouo Vicerege nauim redintrantes, pul- las lugubresq; vestes omnes abiecerunt, & nauem votiuus genialibusq; vexillis & operimentis, ex serico industrie intertextis, intranses, tubis & lituis streperi Goã redierunt. Vbi porro Vicerex solemnè acceptus, & pro more in loci supremum templum (vbi hymnus, Te Deum Laudamus, personuit) deductus, iuramentum præstitit, quod omnia priora priuilegia & libertates patris loco fideliter tutaturus sit. Inde porro in Viceregis palatium progressus est: quod ab antecessoris domesticis desertum, illi vacuum traditum est. Interim defunctus Vicerex ab aliis omnibus neglectis, à suis famulis tandem terre datus, & nulla cuiusquam lamentatione defletus sepultus est.

Mensib. sequentib. Iunio, Iulio, Augusto An. 88. in Goa & Indicis finitimis oris omnibus asperrima & rigidissima hyems increbuit, qualis annis aliquā multo non visa est. Sed & continuis tribus his mensibus, absque vlla ne ad semihorulæ spatium facta intermissione dies noctesq; imbrib. aer ita molestus fuerat, vt isthoc madore labefactatæ ædes innumeræ corruerent: quod lapides, quibus illic eæ extrui solent, plerunque friabiles, præterea etiam ex parte dimidia terra pro cæmento conglutinantur.

Augusto mense in ipsa Goã horredum quoddam, & narratu dignissimum homicidium in Belga quodam commissum est. Quod propter Indicarum mulierū effrenem & dissolutissimam libidinem, quā promiscue omnes quasi in vno ludoliterario edoctæ sunt, & noscendam omnib. & caute fugitandam hic multis paucis recensere libuit. *Antuuerpius* quidam adolescens, Franciscus Koning, poliendis & læuigandis Adamantibus deditus, cum peregrinandi studio tenere-

*Nefaria ob
truncatio
Francisci
Koningi.*

tur Venetiis à cognato suo 5000. Coronatos pecuniæ numeratę accepit, vt gem-
mis emendis vendendisq; quæstū faceret. Quo ille instituto cum in Aleppum se
recepisset: prauo sodalicio illectus, pecuniæ eius dimidium, neglecta negotiatio-
ne, abliguriendo confecit: vt reditus ad cognatum tempore relapso, cum comiti-
bus Venetias reuerti suppudesceret. Perditi itaq; reparandi causa sua su quorun-
dam cum Caffyla in Bassoram (ciuitas est eius regionis opulentissima, ad fauces
sinus Persici sita) profectus, & Inde in Ormum delatus, cum ad Genium rediret,
nec naturā mutaret, inibi de summa quod reliquū fuerat, plane pleneq; decoxit
& absorpsit. Tum vero primū de vitæ antea actæ, & iam porro seruandæ sustendā-
dæq; ratione cogitans, cū re perdita ad cognatū redire nulla venia liceret, exercē-
do artē, quā didicerat, vitæ suæ cōmodis velificari deinceps statuit. Quam cū in
Goa fieri magni à quibusdam intellexisset: eo profectus, quotidie pecuniā haud
temnendā promerens, spe sua frustratus haud quā est. Sed & hic à cōpororibus
sodalib. quotidie obrutus, q̄ rationib. diariis sufficeret, vix corradere potuit: ne
dicā, vt ad cognati summā redire valuerit. Ad quē itaq; redeundi cum iam spes &
occasio omnis vanuisse ipsi videretur: morādī illic in Goa, & aliud vitæ genus in-
eundi incessente animo, de matrimonio cogitare cœpit: q̄ videret, ex diligēti ar-
tis suæ exercitio prouentū familiæ nutriendæ satis amplum emergere. Quod ho-
minis institutū, cum Gallo cuipiā, Ioanni Duxenæ (qui iā olim in India inquilin^o
factus, vxorē ex *Bellagatte*, natione Aethiopē quidem sed professione Christianā
duxerat, ex eaq; præter filios geminos filiā quoq; suscepserat) innotuisset, sciretq;
q̄ ille teneret artē, in Goā quæstus longe maxima esse, de inescando illo, & cū filia
copulando, vxoris opera adiutus, omnē viā ingressus est: nec à cœpto isto destitit
prius, q̄ omnib. illecebris & blandimentis vbicunq; locorū adhibitis, eius animū
quasi cuniculis effodisset, & in ducendā filiā consensum eū pellexisset. Cōsensit,
duxit, accubuit. Sponsa quidē, etsi annorū vix dū esset vndecim, & ob id venustu-
la purpurascens, amabilis: ad fraudes tamē, & illecebras velandas ingeniosissima
magistra, sui similit̄ vix toto orbe habuit. Hac ergo ducta, cū paulo post de dote, p̄
cōtractu nō p̄stita, inter socerum & generū simultas oriretur, & ex hac (vtriusq; si-
mul vnīs ædib. cohabitantib.) exacerbationes quotidie (vt fit) alię subinde post a-
lias pullularēt, tandēq; socero mortuo difficultates nouæ, vniuersa socrus domo
& familia alēda genero obtruderentur, pertæsus ille incōmodorū istorū omniū
indignabund^o illis se ædib. cū vxore, liberis, sclauisq; suis extulit, & cōductis aliis
ppriis opificio suo vacauit, & q̄ industri^o esset, æs breui lucratus est amplissimū.
Quid fit? Socer^o, vt erat à natura indolis pessimæ cogitās generi sui factū quoquo
modo vleisci, filiā suā alias in hanc rē haud difficilē, illicito amore quasi aperte ir-
retit & cōglutināt cū Lusitano quodā milite, iuvene, *Antonio Fragofo*, qui & alias
genero familiariter vtebatur, & ceu secretior quispiam eius fidiorq; amicus, etiā
tum, cū apud socerū adhuc habitaret, ad epulū subinde ab eo vocabatur. Cū hoc
Fragoso filia matris institutione & opera nō saltē iam quotidie clā marito foedis-
simo & spurcissimo adulterio cōmisceri occeperat: verū etiā, vt fama erat, iā ante
initū quoq; matrimoniū, vix annos octo dū nata (maxima. n. illarū pars hac æta-
te iā & pruriunt, & corrūpi solent, & tamē, qua futuris sponis se virgines p̄bent,
artem cōmodam norunt) eodem nebulone ad libidinē suam explendā mature
abusā fuerat. Prætextu itaq; familiaritatis Fragofo hic nihil quicquā tale suspi-
cantē Franciscū multoties inuisens, hac occasione & socrus nefaria opera adiut^o
vltra annos quatuor iā cū vxore hunc ludū luserat: vni illi interim Francisco sua
secretissima concredente, eumque fratris loco habente. Quodam vero tempo-
re, cum vir ipsius conuocatis quibusdam amicis suis, & socru epulum illis in
suo horto seu viridario daret, & hospitibus vniuersis lætis, absens eius vxor intus,
in ædibus necessaria parare & adornare ab omnibus crederetur: Fragofo in-
terim destrieto sub togā gladio ad illam intro ingressus, manu arreptā secum in

*Virginitatē
mentiri In-
da dociles.*

laxera proxima ædiculæ & vsquequaq; patentis, vixq; quatuor gradus à discumbentibus in horto cõuiuis dissita vacuū, citra omnē metū abduxit. Vbi ipsa pudoris velamēto detractō, inq; terrā corpori substrato, clara luce & splendēte die ad oculos & conspectū tum seruatorū, tum famularū inaudita cōfidentia se subagitari passā est. De qua re cum post à spectatorū illorū aliquib. reprehēderetur, & vt cautius vitæ suæ cōsulendo sibi caueret, admoneretur, respōdit, modo ad fatietatē si ista voluptate frui possēt, vitæ suæ iam altā iactā omnē esse: quam causā amatoris istius sui, iam vltra quadrienniū delectanter habiti, vltro positura sit. A quo etiā factō adhuc calens bestia ad cōuiuas post se nihil verita intulit, & quasi probere acta horę cū cōuiuis genialiter indulsit. De hoc itaq; facinore deinceps passim, quāuis obscure, mussitantib. plerisq;, & de obseruanda attētius cōiuge Franciscū amicē cohortātibus, cū ipse iam de illius libidine improba nō nihil suspicari cœpisset, diffusus amicis cæteris omnib. vni *Fragosō* vt intimo & fidissimo suo, hęc iniuriā questus est: addēs de adultero se quidē hactenus sciscitari nihil potuisse, daturū se tamen quasi ex insidiis operā accuratissimā, vt illo aliquādo peruestigato & cū vxore cōprehensō, vtrosq; in ipsō factō trāsfigat & obrūcet. Quod consiliū *Fragosus* nō modo vt appositū probabat, verū etiā, si opera sua opus futurū sit, ad hanc rē illā ipsi iurato pollicebatur. Interim ipse adulteram amicā se cōferens, & rem proditā maritiq; consiliū ipsi denarrans, prouenire, maritumq; priorē cōficere, cōsultius cū ipsa ratus est. Id quod in tēpus cōmodum destinantes, sic quoq; decretū fecerunt. Itaq; cum paulō post *Franciscus* quosdā cum socru sua cūscia amicos ad cœnā inuitasset: omnibus hilariter & genialiter se gerentibus, ipse singulariter *Francisci* poculū *Dutroa* (herba est, stupidos & insensatos potores præstans) dilutū permixtumq; accurarunt. Quo hausto, & conuiuis breui à se dimissis, ipse cum coniuge, interioris scalæ ianua pro more prius occlusa, & clauē puluinarī supposita, lecto se intulit. Quo breui, tum vini copia madidus, tum *Dutroa* vi obstupefactus, velut exanimis profundissime indormiit. Sub 11. ergo noctis horam armatus appropērās *Fragosus* geminis fociis comitatus, cum per ianuam impulsam ingredi non possēt, adulterā de fenestra desuper prospectantis voce & monitu scalas patulis cubiculi fenestris admouit, & ope manuq; ipsius iutus camera se inseruit. Quem venientē, cum manu prehensum molliter accepisset & salutasset: ad lectū stertentis adducto, En tibi, inquit, stipitem hunc & truncū, virum hæreticū, nostrę vitæ insidiatorē, amorisq; & voluptatis muutę perturbatorē. Qui, si tibi amor meus cordi est, quin eum nihil porro cunctatus expedite obrūcas? Ad quæ verba adulter euaginato gladio pectus dormienti ita transfodit, vt ex dorso ille longe prominere. Nec hoc contentus, pari crudelitate vtrumq; quoq; latus ipsi pertudit, & vel dū mortuo illi insuper punctus quatuor aut quinque illi ingeminavit: adeo, vt miser iste homo sub ipsum profundissimū somnum insensatus vitam suam posuerit. Latrocinio patrato, cōuasatis omnibus gemmis & adamantibus, quorū pretium 40000. pardauos excesserat, postquā gladiū defuncti manibus inseruissent, vt à spectantib. *Fragosō* vim illaturus, ob id iusta vindicta oppressus crederetur, fuga sese domo efferentes, bimestrē infantem secum abriperunt: quem tamen in festinando tandē limini cuidam remotiori appositū, præteriens manē turba sustulit. Maritici dæ hi *Goa* ita elabētes, nec vlla magistratus indagine expiscabiles, tandē in *Choul* ab aliis, à me vero ipsō in insula *S. Helena* visi sunt, adeo adhuc insolentes & iactabundi, vt & rē bene gessisse sibi viderētur, & de enormi hoc facinore ne cōpellari quidem metuerēt. Hęc de *Francis* *Könnig* plixius ideo cōmemorare lubido fuit, vt de *Indicarū* mulierū malo genio ex hac historia ignaris constaret. Præterquā enim quod hoc factū præter omnem muliebris animi ausū merito videatur: nullus iuxta annus effluit, quo nō 20. aut 30. viri ab vxorib. suis veneno aut ferro tollantur, ob vnā hęc fere causam,

*Belluina
impudentia
Indica mulieris.*

Dutroa herba soporifera.

Indicarum mulierum effrenis libido, & in viros malitia.

vt posterum licentius ipsis scortari & voluptuari promptum sit. Nec quam vllam aliam mortem suaviorem aut dulciorem esse citta omnem frontem & pudorem libere pronunciant, quam si ista in mediis plexibus, & voluptatum titillationibus ingruat. Sed & mariticae istius frater annos 14. vel 15. primùm natus, propter Sodomiam viuente adhuc patre & affine Francisco dicto, publico rogo crematus est: adeo mala mens, malus animus totius istius familiae fuerat.

Sodomita
exuritur.

Septemb. 16. an. 88. ex Lusitania Goam nauis S. Thomae applicans, de quibusdã aliis nauibus Portugallicis in Mozambique morantibus retulit: quæ post & ipsa inibi inuectæ sunt. Nauium nomina erant, *Almirans S. Christophoro, S. Maria, S. Antonio, Nostra Sennora da Consuepra*: quæ simul nunciabant de obitu Archiepiscopi domini mei *Don Fray Vincente da Fonseca*, qui vt recensitum est, in itinere Lusitanico defunctus est, 4. August. anno 1587. Credidere plerique, contagium fuisse, quo is abreptus sit, aut certe Apostema abscessumque in corporis viscere quopiam desubito ruptum. Illo ipso etenim die, quo expirauit, horam ante mortem vnicam, per omnia prope adhuc sanus & alacer videbatur: & insperato fyncope tam subitanea inuadebatur, vt nec de condendo testamento cogitare posset: adeoque breui momento prius quam spiritum vltimum duceret, integram mensuram virulenti & foetidi puris excernebat. Ipse vero Episcopus cum Episcopali habitu suo, pedo & annulis capsæ seu cistæ inditus, in mare deiectus est. Eum qui amauerant, hos rumor iste valde perculit, pacis scilicet & concordiae studiosos. Contra quibus odio erat, quosque viuus de malefactis pro officio acriter obiurgauerat, hi de eius obitu lætabantur. Nobis autem eius ministris comprimis casus iste acerbis euenit, qui promotiones & commoda ab eo largissima expectabamus, quæ etiam nullo dubio à Rege nobis facile impetraturus fuisset, cum hac fere de causa potissimum iter illud suscepisset. Quæ tamen deinde morte eius immatura omnia euersa sunt. De me autem, vt quid priuatim dicam, nuncium hoc animum sensumque mihi omnem adeo obturbauit, vt quæ antea mihi charissima & iucundissima viuente ipso fuerant, ad omnia ista mire nauissem iam eo defuncto. Et quamuis mihi conditiones manendi illic tam honestæ & quæstuosæ à multis deferrentur, ex quarum administratione & viuere, & in honore esse abunde possem: nihilo minus tamen ex hoc fastidio patriæ meæ amor in me tantopere exardescere cœpit reuiscendæ, vt spretis omnibus iam in hoc vno proposito tenaciter hærerem. Sed & insuper fratris mei *Wilhelmi Zin*, qui ex

Archiepi-
scopi Fonse-
ca. obitus
qualis.

Mortuo Fō-
seca Lindt
scotanus In-
diæ nauis-
se, & patriam
sistere inci-
pit.

VWilhel-
mus Zin
post Angliam
mergitur.

India à me soluens Angliamque obiens cum nauis & omnibus. Contentis submersus erat, annunciatum triste fatum, in hoc meo præsumpto penitus induratum me reddidit. Stante itaque hoc pacto mea sententia immota, commodum accidit, vt nauis quæpiam *Santa Crux* vocata Lusitano cuidam venderetur. Quæ quod satis solida & robusta, adeoque ad iter in Lusitaniam conficiendum peridonea videretur, cum hoc soluere peropportunum putabam. Rebus itaque necis omnibus confectis & collectis com meatuque (sine quo nulli ex India discedere licet) à Vicerege impetrato, & insuper rationum mearum omnium absolute matriculæ reddituum testimonio honorifico mihi donato, cæterisque pro more & consuetudine loci necessariis omnibus & singulis procuratis & proexpeditis, discessionis etiam venia & pace ab ordinariis pro rato exacta, postquam amicis, familiaribus, notisque omnibus supremum valedixissem, non leui plerorumque cum dolore & singultu 23. Nouemb. nauem dictam *S. Crux* ingressus sum, vt eam in Lusitaniam traicerem. Littore ergo amoti, die eius mensis 28. in *Honor* peruenimus, quod Lusitanorum castellum vndiquaque bene munitum ad littora Malabar, & à Goa austrum versus 18. miliaria distitum est. Ibi 6. Decembr. nauem pipere instruximus, & 6700. quintalia illi imposuimus, quod optimum & solidissimum ex omni illic in Malabar nato accepimus. Eodem itaque plene coneratae

Lindtschot.
ex India
discedit.
Honor ca-
stellum.

oneratæ nauis die cum vela iterum faceremus, loco & re ita exigente, oram continenter legimus, spectaculo quidem lætissimo. Vniuersum enim in Malabar litus aspectu iucundissimum, longo tractu in nauigantium oculis tam propinque adsistit, vt omnes monticuli, iuga, collesque, imo singulæ arbores distincte numerari queant: terra ipsa insuper vidissima, plana & æquabili, rerumque petitarum fere omnium feracissima.

Decembri 11. in *Cananor* Lusitanorum propugnaculum appulimus: vbi nauem nostram sesquialtero die anchoris defixam, malis aliquot recentibus, & præterea necessario cõmeatu renouauimus, quarum ibi rerum abundantia largissima est. Postea cursum redintegrantes, & *littus Calecut, Panane,* & alia plura legentes, 24. Decemb. in Cochinum inuesti, illic propter alias iam dudum ante nos appulsas naues, mercibus adhuc onerandas, adeoque ex lege & prioritatis contractu portum ante nos egressuras, vsque ad Ianuarij diem 20. ann. 89. subistere coacti sumus, necessaria interim & nostræ nauis accurantes. Non enim pro arbitrio cuiuslibet vel manere, vel soluere, aut nauibus pluribus simul vnà portum egredi licitum est. Verum, vt ex ordine & statuto aliæ post alias onerantur, ita primæ prius postremæ posterus soluere, aliæque alias sequi ex pacto publico assolent.

Mos nauis soluentium.

Caput II.

De Lintshotani ex India in Portugalliam nauigatione, & quæ in illa acciderint.

PRIMA Ianuarij die anni 89. nauis S. Maria, quod cæteris antiquior esset, è portu soluit; hac ex causâ nonnihil maturius, vt occasione commodiore vti posset. Quo enim maturius & citius Cochino soluitur, eo melior tempestas & ventus ad promontorium *de Boana Esperanza* sese offert. Et pariter, quo ferius ibi impellitur, eo inclementior fortuna sustinenda est: quod tum temporis Sol ab Austro seu meridie ad Septentrionalem se reclinat. Qua de causâ plerunque solidiores & robustiores naues ad extremum tempus differuntur, quia procellis & violentis tempestatibus constantius reniti possunt. In insula autem *S. Helena* sese inuicem expectantes conueniunt omnes, vsque ad Maij 25. diem, nec ferius, quod ista à Rege dies extrema ita constituta est: quo se tum tempore & loco mouere vniuersæ, vnoque quasi in comitatu in Lusitaniam protendere solent. Nam ab India vsque ad *S. Helenæ* insulam ipsis nullo comitatu opus est, quod à pyratibus hæc interuallo nullum periculum sit: adeo, vt & ad euitandam prope *Buona Esperanza* periclitationem tormenta sua inibi nauibus omnia recondant. Nauis nostra *Sennora da Consepcao*, Ianuarij die sexto ex portu se extulit: quam 10. eiusdem Almirans *S. Christophorus*, 12. *S. Antonio*: 15. *S. Thomas*, quæ cæterarum omnium maxima & fortissima, pariterque ditissima erat, insecutæ sunt. 20. Ianuarij has omnes, postrema nostra excepit: in qua numeratis nautis, militibus & Sclauis, homines circiter 200. vehebantur. Ex India milites pauci emitti, nec sine ViceRegis venia solent: qui tamen deinde in Portugallia Regi sua officia deferunt, & de recompensatione præteritorum meritorum ipsum salutant. Quam præsertim qui in India aliquamdiu fideliter meruerunt, & sumptus in Portugallia perueniendi sufficientes habent, facile impetrant. Cæteri qui pauperiores ad hoc audendum nihil præsidij habent, nec ad traijciendum quicquam corradere sumptuum

*Sumptus ex
India in Por-
tugallia re-
deuntium.*

sumptuum possunt, egestate ibi quasi defixi & religati, cum Indianis tandem & Acthiopicis mulieribus sese copulare coguntur, saltem, vt victum apud eas quotidianum habeant, quem tamen & ipsum difficilem tenuemque experiuntur. Minoris enim quam 200. aut 100. pardaus in Portugallia nemo trahi solet: quae pecunia pro cibo potuque expendenda est: quam ob id summam militi aut alij cuiquam priuato pendere perdifficile accidit, nisi aut amici cognatique alicuius ope aut favore nobilis capitanei que, alteriusve potentioris personae suppetiis adiutus traiciatur. In hoc itinere Portugallico Rex liberum nihil largitur, nisi **veturam**, milites & peregrinatores, & cistam seu arcam vacuam 4. spithamas altam latamque, & 7. longam, quae istorum libertas est, qui Regi in Indiam triennio deferuerunt. Praeter hanc cistam habent suo in conclau, & aliam a vectigali pendendo immunem, quam in India mercatoribus vendere, si, vt plerunque solent, cupiant, ipsis permissum est. Loca haec seu libertates plerunque 40. aut 50. pardaus veneunt, quas qui redimit aut conducit, nomine venditoris inscribi curat: vt postmodum priuilegio isto & libertate in suum commodum vt frui queat. Pari ratione nauae quoque & officarij in nauibus reliqui, qui inscripti sunt, iuxta cubicula sua aut conclauia quilibet cistam eiusdem quantitatis a vectigali dando a symbolam possidet: quae postmodum tamen omnes & singulae, vbi Vlysonam delatae sunt, in formicem Regiu, quem domum mercatoriam Indicam vocant, deponuntur: vbi visitatae ex ordine, an vetitarum quid mercium, vt piper, Anyb, Indigo, &c. in sit, examinantur. Quod si quid huius conditionis in sit, tum regi accensetur. Sed & Ecclesiae appertinentia bona ibidem aestimari solent: quae si 100. Milrifas, id est, 200. floren. superat, de reliquo vectigal pendendum est. Quod priorum tempore Regum fieri non solebat: vbi recta a quolibet cista sua domini importata, saltem indicium nauis curatoribus fiebat. De qua innouatione etiam si nauae subinde ad Regem quiritentur, de restituendis tamen libertatibus dictis nihil haecenus ab eo consensus est.

*Libertates
nauatarum
minuta.*

*Cur ex In-
dia milites
pauci re-
meant.*

Hinc itaque fit, vt milites ex India paucissimi in Portugalliam remeare possint. Nam ex 1,000. militibus, qui quotannis in Indiam transmittuntur, quouis anno vix 100. in Portugalliam remeant: ceteri id sibi contingere posse optent modò non omnes. Nec eò qui redeunt alio fere modo traiciunt, quam quod in comitatum aut ipsius Viceregis aut Capitanei nobilisve cuiusdam aut officarij asciti & cooptati sunt. Haec de numero nauigantium dicta sint. Iam ad nauem ipsam veniamus, quae ita fere diuisa & disposita est.

*Nauis &
officiorum
nauicorū
partitio.
Gubernatoris
officium.*

Gubernator stationem suam in suprema puppis parte ad dextram habet, duabus tribusve cameris constantem. Quo loco ipse nunquam descendit, hoc interim vnum agens, vt pro temporis ratione nauitae praestituat, quando velum vel demittere vel attollere debeat, in ceteris suo saltem officio vacans, & expendens, quo cursus agendus, quae dimensio Solis sit, cōsignans pariter & annotans, quid quotidie accidat, quam viam iam teneant, quo signo, quo vento, & qua tempestate cuiuslibet diei nauigatio exacta sit.

Naucleri.

Naucleri sedes & ipsa in superiore parte puppis post gubernatorem ad laeuam est, numero aequalibus cameris cum gubernatore cōueniens. Illic loci cum argentea fistula stans, maioris mali vela curat & moderatur, nihilominus interrim & de tota nau, & ceteris illi necessariis, vt de velis consuendis & sarcendis, sollicitus: qua opera simul, ne naui quid desit, & vt omnia recte fiant, prouidet, tormenta que casu poscente tum promi tum condi iubet. Qui si qua re vt linteis pro velis conficiendis, funibus & similibus quandoque opus habet, a Factore siue scriba postulatam facile impetrat, qui ad signata omnia post rationes cogit.

*Nauta pri-
marij.*

Nautarum primus locum in priore parte seu castello nauis tenet, cuius officium est, malum & vela priora minoraque regere, cui & ipsi cum argentea fistula stanti cura est, malum dictum attendere, & anchoras deligari cōmode mandare.

Guardia

Guardianus propter malum maximum ad læuam extrorsum diuertit. *Guardiani.*
 Nam parte dextra antlia & focus coquendo necessarius posita sunt. Hic cameram
 vnā habet: & itidem argentea fistula instructus imperium in sentinatores ha-
 bet. Huius cura est, nauim sentina exinaniri eluique, funes afferuari, scapham
 maiorem commode regi.

Connestablij seu armamentarij præfecti introrsum à malo ad gubernaculum *Connestablij.*
 in primo tabulato confidentis officium est, assidue iuxta malum noctes
 diesque ad nautam conuerti, vt, si iste fistula signum det, tormentorum explo-
 fores tormenta aut educere aut recondere iubeat. Sed & alia omnia ad hanc rem
 necessaria procurat.

Vicegubernator gubernatorem adiuvat, & absentis locum tuetur. Sed *Vicegubernatoris.*
 & duo tresve peritissimorum nautarum è medio eliguntur, qui quiescentis,
 aut dormientis gubernatoris sedem tenentes, communi studio necessitatibus
 prospiciunt.

Nautæ cæteri in proræ castello, & circa illud prorsum vorsum confident. *Nautæ vul-*

Sclopetarij seu tormentarij post Connestablium infra eius tabulatum cu- *garium.*
 ram & operas nullas habent alias, quam vt tormenta ad imperata eius aut profe- *Sclopetari-*
 rant, aut reducant. *riorum.*

Butgeri, quicquid ab officiariis cæteris ipsis imperatur, confectum dare co- *Butgerorū.*
 guntur. Sed ad remos non obligantur, quod officium solorum nautarum est: vt
 contra si nec sentinare solent, nec velum attollunt, quorum hoc mili um S cla-
 uorum que, illud sentinatorum opus ordinarium est.

Tignarius, victor, calefactor, hi discreti suas quique operas curant, vt sum- *Caterorū.*
 matim dicam, suo officio quilibet ita præcise vacat, vt nemo quisquam acturus
 aliud sibi non imperatum sit, etiam si iam iam peritura nauis videatur. Non im-
 peratum ne attingunt quidem.

Nauarchus seu Centurio Galeriam siue pergulam & cubiculum posterius *Capitanei.*
 occupat, solis militibus ad excubias nocturnas agendas imperat.

Gubernator, nauclerus, & nauta primarius valde se splendidos & ampulla-
 tos gerunt, à Sclauis & ministris eorum argenteis, malluiis, poculis & pateris,
 quorum abundantia apud eos est singularis, prolatis & porrectis. Sed nautæ, &
 qui in nauis sunt cæteri, cum inopia plerumque consistantur grauissima, quod
 cuilibet, vt diximus, de suo viuendum, com meatusque quotidianus numerata
 pecunia redimendus est.

Hoc ergo modo instructi, austrum versus ad lineam æquinoctialem 150.
 milliarum progressi sumus, & inde porro gradibus septem ad *Cabo de Boiona Espe-*
ranca declinauimus.

Hæc via ante nos à nemine nauigata erat: cum ex Cochino alias ad solsti- *Noua &*
 tium hybernū per mediam *Maldinam* insulam & alias innumeras, tumulosque *tutior via*
 arenarum iuxta insulam *S. Lorenzo*, & porro ad promontorium cursum suum *in Portu-*
 agerent. Viam hanc gubernator iste aperuit, qui olim nauem *S. Iago* scopulis (vt *galliam.*
 diximus) illisit, & paulo post etiā nauis *S. Thomas* gubernator constitutus, vt prio-
 rem maculam nouo inuento elueret, 200. aut 300. milliarum circumuectus, hunc
 cursum primus & tentauit, & tutorem inuentum adseruit: quod nec vllæ insu-
 læ nec scopuli, nec arenarum tumuli ita obstarent; aut nauibus periculum in-
 tentarent. Post etiam Regis mandato publico hæc teneri via communiter cœ-
 pta est. Ianuarij 30. die sub noctem lineam æquinoctialem transcendentem, po-
 stero die nauem quampiam in conspectum datam habuimus, quam tum tem-
 poris *S. Thomas* dictam arbitrabamur. Eodem die puer quidam è nauis tabu- *Puer sub-*
 lis in mare elapsus est: quem vt scapha religata redimeremus, cum omnem di- *mersus.*
 ligentiam impenderemus: priusquam tamen illam extricarem, & plane ex-

pediremus, iam puer ultra milliaria duo post nos relictus, ibi suffocatus est.

Februarij 3. die ad nauem dictam proxime accessimus, & quod intelligeremus, vere esse S. Thomas, quod antea saltem opinabamur, vt colloqueremur inuicem, propius ad eam impulimus. Naue autem nostra ab ipsis ex albis rudentibus ex Cayro Indico confectis agnita, cum reputarent secum, quod certo post ipsas interuallo primum ex Cochino soluissemus, dolerentque nauem suam, quæ nostra & velis instructior, & reliquo apparatu munitior fuerat, non longo nos interstitio anticipasse: ideo contemptu odioque nostri perciti sese à nobis euertentes colloquium detrectarunt. Quod & nostri videntes officarij, nauem deflecti iusserunt: & sic ab vtraque parte deinceps certatim de altera longius antevertenda laboratum est. Sed factum hunc breui tempore non sperato quidem, sed luctuoso tamen interitu illi expiarunt. Nam cum hoc vnum agerent, vt velis incitatissimis promontorium ante nos exuperarent, accidit, vt ad ipsum promontorium aduersa tempestate desubito coorta, velis contractis nihilominus tamen contra fluctus quoquo modo pugnarent, saltem vt citius traieci promontorij gloriam tenerent. Nostra vero nauis ipsidem procellis acta, cum ad tam violentum impetum sustinendum longe infirmior esset, saniore consilio à nobis ventis credi, interdumque longo spatio retroagi, quam tempestate frementi reluctari maluit. Illa autem altera iam diu absque velis fluctuans, suoque robori & firmitati vnice fisa, violenter turbini contrapugnans, tandem & maris impetu & ponderis grauitate impulsâ, fracta & contrita, adeoque maris aluo absorpta est, mersis vnâ vniuersis & hominibus & diuitiis, vt postmodum nos ipsi ad promontorium ex arcis, vasculis, tabulis, malorum fragmentis, cadaueribus naturalibus, cæterisque tristissimi aspectus signis intelleximus, & præter id post in S. Helenæ insula à cæteris nautis secutis confirmatum accepimus. Fuit hæc omnium opulentissima nauis, qualis per multis annis in Oceano Indico non visa est. Quæ, quod & magni nominis esset, & adhuc solidissima fortissimaque, plerique omnes ista & se, & sua bona vehi, quasi certatim contenderant. Hac ipsa naui vehebatur quoque *Don Paulo de Lyra pereira*, qui *Malaccam* nuper obsidione liberauerat, & ultra 30. annos Regi in India fideliter meruerat, victoriasque quam plurimas numerauerat: quarum cum iam recompensationem à Rege quæreret, misere hoc facto suo frustratus occubuit. Ex Indis secum pecuniæ, gemmarum, cæterarumque diuitiarum immensam vim, vt & dilectissimam suam coniugem cum liberis, fratre, & aliis nobilibus ministrisque auexerat quam plurimis. Sed & nobili stemmate prognati inibi 10. vel 12. mulieres fuerant, suos viros partim secum, partim in Lusitania relictos habentes. Et vt compendio dicam, nauis hominum selectissimo numero prægnans erat: quos omnes vna hora tam miserabili fato occumbere, plus quam dolendum merito erat. Sed etiam nobis 5. Martij ad 25. gradus eleuatis & euectis, ventus ab oriente ingenti turbine & nimbo obortus, gubernaculi firmamentum, cum omnibus adnexis violento impetu perfregit, ita vt procellarum insultibus nauem vndiquaque tentantibus & infestantibus, vix vllus in nauis locus aridus superesset, nosque integrum biduum ista tempestate vnus fortunæ arbitrio circumageremur. Nocte vero nouissima ex mali maioris corbe, vt & aliis nauis locis signum illud nobis dispiciebatur, quod *Corpo Santo* Lusitani, Hispani *S. Etno* vocitant. Græci, ceu Ouidius meminit, olim *Hellen* & *Phryxum* appellauerunt. Quo viso plerisque persuasum est, tempestatem tranquilliolem sponderi, & denunciari. Eodem primum notato, fistula inflata nauta primarius illico signum dat, & illud cum veneratione, & *Salue corpe santo* & *misericordia* pene accenta magno clamore salutari iubet. Nostri itaque instantis turbine violentia prope cuncti,

Nauis S. Thom. pefsum it.

Don Paulo cū nobilib. multis, & viris et feminis suffocatur.

Nauis S. Cruis fortuna.

Helle & Phryxus duo astra felicia.

enecti, eo spectaculo nūc iterum animati & refecti, iam omnem periculi metum cordibus exegerant. Nec spes vana erat. Nam 7. Martij è vestigio tempestas optatior se offerens, dubios adhuc plenius confirmauerat. Sed de gubernaculo refarciendo, deficientibusque cæteris reponendis, variæ distractæque opiniones nauigantium oboriebantur. Plerique in Mozambiquen excurrendum, clauumq; funibus interea firmatum regendum esse senterant. Alij cōtrarium asserebant; consultius rati, vt in ipso mari clauo refecto iter institutum rectà continuaretur. Quorum sententia inualecente, cum costis è naue quibusdam auulsis, hoc modo assutis illis nihil profici videremus, aliam rationem meditantes, incudem ex tormenti paxillo fabricauimus, carbonesque ex exustis lignis colligentes, follem ex consutis duobus taurorum coriis fabricauimus. Hoc instructu ad opus accedentes remos, qua poteramus diligentia, refarciebamus, clauique receptaculo recenti ferreo vinculo firmato & coacto, euentum reliquum in Dei manus collocauimus. Isto itaque opere conficiendo postquam biduum elapsum esset, vela nostra de nouo pandentes, largasque eleemosynas & missas diuersorum diuorum vouentes, fortunam nouam tentauimus.

*Subitano
artificium.*

Postero die Solis altitudinem dimetientes, gradus 28 $\frac{1}{2}$. ad eleuationem *Terra de Natal* inueniebamus, licet iam 400. milliaria à littore in mari alto abessemus: vento tamen vsi non incommodo. In confinio regionis *de Natal*, quæ ad gradum 32. vsque extenditur, transitus laboriosissimus & periculosissimus iuxta promontorium *de Buona Esperanca* est; qualis in tota nauigatione non occurrit: adeo, vt plus interdum periculi à regione ista *de Natal*, quam à promontorio ipso metuatur, quod eo plerunque loco tempestas horrenda excitata, multas naues absumpsit, sicut annales Lusitanici abunde huius rei fidem faciunt, & nos quoque illic ibidem vestigia adhuc seu documenta quædam submersæ nauis S. Thomæ offendimus. Hæc ergo transituri, non sine metu, cura & prudentiâ id aggreduntur. Excubiæ aguntur perpetuæ, rudentes omnes farciuntur, & solidantur: tormenta in imum nauis demittuntur: cistæ, ollæ, dolia, & cætera inania, locum in nauis ventre non habentia, inde in mare exturbantur: reliqua etiam omnia optimo ordine & loco conueniente disponuntur. Vt enim hac quidem hora serena & commoda tempestas sit: in momento tamen procellæ insurgunt tam vastæ & præcipites, vt cælum cum terra commisceri haud inepte iudicari queat. Tempestas ea per clarum & serenum aerem nubeculam quandam ad formam pugni inuehit, vnde à Lusitanis etiam *Olho de Boy*, id est, oculus bouinus appellari solet. Quæ etsi sine vento omnique velorum aut malorum allisione propinquet: nihilominus tamen ad eam vix obscure adhuc obseruatam, incredibili celeritate & industria vela derepente decutienda sunt. Prius enim quam speres, aut metuas, nubecula ista supra nauim conuoluta tanto cum fragore & sonitu perstrepat, vt nullo dubio nauem in profundissimum mare abruptura sit, nisi diligentia attentissima caueatur: Sicut primò inueniendæ aut indagandæ Indiæ nauigatione altera accidit. Cum enim decem, aut duodecim naues optatissimo & ad opinionem innocentissimo vento impellerentur, & ob id demissis pansis que velis securi, oscitantesque prouherentur, irrumpens & ingruens ista nubecula, cautione omni celerius, vniuersas naues tantâ illico violentia corripuit; vt illarum septem funditus mergerentur, reliquæ vix cum labore & miseria inenarrabili eriperentur. Quo exemplo posteri deinde moniti, loco isto cautius didicerunt vt: etsi ne sic quidem vsquequaque se tutos præstare possint. Repentinæ istæ procellæ in vniuersa illa regione *de Natal*, furere assolent: vsq; dum promontorium *de Buona Esperanza* exuperatum sit.

*Terra Natal
transit
periculosissima.*

*Olho de
Boy tempe-
stas pernicio-
sissima.*

*Apud Olho
de Boy 7.
naues sor-
pta.*

Martij 12. die altitudinem 31. graduum tenentes, primo ventum placidum, deinde plane tranquillum habebamus. Ideo velis elatis integrum quatrimum mare sulcavimus, quod Lusitani *payrar* appellare solent. Quo exacto, novis procellis navis nostra tentabatur vsque ad 17. diem dicti mensis, cum iterum vento ingruente æquiore vela pandebamus. Sed eodem non diu durante, dubia navigatione vsque ad 20. diem vsi sumus: quo tempore ingens copia volucrum, *Antenales* Lusitanica voce dictarum sese nobis in conspectum dedit: quæ anatis magnitudinem fere referebant. A 20. die vsque ad 22. cum vento ambiguo & non admodum constanti vteremur: tandem periculosissima tempestate coacti, navem multis partibus fractam, nonnullis rebus eiectis alleuiavimus, retro à promontorio longo interuallo reiecti, vento tamen ad 25. eiusdem meliore secuto, velis ad promontorium iterum contendimus.

Aves Antenales.

Vlcera oris.

Circa hoc tempus inter nos in naui morbus quidam grassabatur, ora, labia, linguam & guttur occupans, quibus in tumorem elatis, cutis dein istarum partium distringebatur, vt non nisi cum cruciatu & dolore immanissimo esitare possemus. Obnoxij huic morbo eramus fere, quotquot in naui fueramus.

Mangas de Velludo, auri.

Aprilis octavi bono mane, cum 15. dies postico vento vela fecissemus, signa quædam notabamus eius terræ, quæ aquam viridem ferebat. Sed etsi fundum nullum attingere possemus, pilotorum tamen seu nautarum iudicio vltra 40. milliaria inde non aberramus, vbi auium quoque istarum aliquæ volitabant, quas *Mangas de Velludo* nuncupant, quod ad fines alarum maculas nigras, holosericum referentes præferebant. Ipsæ autem de cætero vel albæ, vel cineritiæ sunt, à plerisque certæ habitæ indices promontorii interioris, nempe *Baia de Lagoa*, quod à littore Mozambiquen versus se extendente 33 $\frac{1}{2}$. gradibus abest.

Nono Aprili sub noctem iterum aduerso vento cum turbine sæuo impetiti sumus, qui ad 14. vsque continuans nauim nostram longissime disiecit. Nec minus interim procellæ à tergo æstuantes aliquoties vniuersam nauem obtexerant: ita vt diu noctuque nauteæ exigendæ dediti esse cogeremur. Variis itaque miseris infinitisque laboribus exerciti, cum nec ad cibum aut somnum capiendum spatij vel tantillum daretur, nec ad madidas vestes ponendas innouandasque cuiquam otium esset: tandem hoc modo pro summis viribus quolibet adnidente, & operas in commune commodum conferente, accidit, vt clavi retinaculo violenta effractione dirupto, tres è proximis tabulato illisos, propè comminuerit. Instante itaque vsque ad 14. eiusdem mensis diem hac tempestate, nec vlla spe meliore allucescente, conuocatis & coactis officariis deliberatum est, porro quid agendum esset. Nec enim ad obtinendum promontorium satis robusta navis videbatur: & ad reedificanda, quæ confracta & comminuta fuerant, nulla occasio, nullus apparatus sciebatur. Communi itaque suffragio, & protestatione ab omnibus subscripta decreuerunt, in Mozambiquen reuertendum omnino esse: vt & hyemis ibi incommoditates moderarentur, & nauem laceram refarcirent, necessariisque omnibus instruerent. Decretum vero hoc etsi pro omnibus facere, non temere videretur: populo tamen cætero mœrorem incussit non medicum. Sciuerant enim ad repetendam Mozambiquen non minus periculi esse, quam ad promontorium ipsum transiliendum: cum in reditu versus Mozambiquen releganda terra *de Natal* sit, cuius exuperatio tot ipsis ærumnas peperisset. Sed & si prospero vento Mozambiquen redadiissent, de toto instituto suo tamen omnino actum esse præsenferant: quod ibi ad futurum vsque annum expectandum sibi, & quæ ex tot periculis reliqua haberent, omnia consumenda & impendenda sint. His itaque de causis variis varia cogitantibus Nauarchum cum officariis reliquis plerique diris execrabantur. Sed & Nauarcho cum

cum Nauta de non curatis necessariis volitatio non leuis erat: qua tamen profectum nihil aliud est, quam rebus ita stantibus proram retro flectendam, & iter tritum remeandum esse. Sic ergo in Mozambiquen cum magna plerorumque desperatione recurri oceptum est, nullo quoque ad vllum opus agendum propto, sed officariis fere omnib. contrariis. Aliquousque progressi, in transitu dolia, asseres, & cadauera quamplurima in mari fluctuantia animaduertentes, rati sumus nauem quampiam aliam, eodem infortunio nobiscum multatam, nos in proximo Mozambiquen antegredi, quæ ad nauis onus alleuiandum isthæc talia eiecisset. Nos itaq; ipsis malorū fociis nonnihil solati, post tamen accuratius penitantes obseruauimus, signa ea submersæ nauis *S. Thomæ* esse, vt plenius post in insula *S. Helenæ* nobis à cæteris confirmatum est. An. 15. die eiusdem mensis vsq; ad 17. iterum summa tranquillitate vsi, altitudinem solis 37. graduum inuenimus, quæ res admirationi omnibus erat, nostram nauem continuis prioribus turbinibus impulsam, longius non progressam eo. Quæ tamen quod à reuersionis loco tam breui spacio abiisset, pleriq; ominabantur velle Deum singulari cōsilio nec sà Mozambique abstinere, & ad promontorium relegendū quasi reuocare. Eodem die iterum aquas virides, & aues Mangas de Velludo dictas, in conspectum datas habuimus, quæ certo promontorij Bonæ Spei indicio sunt. Ex quo ad transmittendum promontorium nobis animus certior redire iam cœperat. Ad vesperam prope Capo nauis nostræ hirundo quæpiam imminebat, quæ huc illuc volitando & circumuertendo, omnibus in nauis nouo gaudio fuit. Ex isto enim volatu augurabantur illam esse nunciam à virgine Maria missam in solatium nostrum, & attestationem, quod promontoriū certo exuperaturi simus.

Nauis S. crus miris agitata pro cellis, in Mozambique retentis.

Consiliū ergo de nouo mutantibus denuo decreuerunt: vt, cum tot auguria bona sese nobis offerant, nauim replicantes ad transmittendum promontorium nos vice secunda accommodaremus. Qua sententia ob id apud omnes rata, Litaniam & hymno Ora pro nobis decantatis, multisque Eleemosynis & religionis causa suscipiendis peregrinationibus præuotis, vniuersi ad opus nunc suum animosissime redaccingebantur, mutuoq; paciscebantur, velle se lubentius vitam ipsam in promontorio traiciendo ponere, quam in Mozambiquen reuerti. Itaque 18. dicti mensis die cum nauem reflexissemus, paulo post iterum aduerso vento ingenti impetu & fragore, quo toto cursu ante incitatioem nullum habueramus, ingruente, iam nos vniuersos perditos & deploratos credidimus: ideo comprimis, quod crebræ procellæ altissime insurgentes nauem nostram subinde totam obtegerent. Ad nauem ergo nonnihil alleuiandam, multa Cinnamomi pondera, cum cistis doliisque & mercibus aliis quamplurimis, exonerare & in pontum excutere coacti sumus. Et vt paucis dicam, rebus omnibus plane in extremo ita positis, cum iam omnes sacrificio sua peccata confessi, multoque sibi inuicem patratorem veniam deprecati essent, mortem hiantem animo iam omnes expectabamus. Fortuna ista vltra horas 24. cum durasset: tandem precibus nostris clemens Deus motus, tranquillius mare nobis præstitit.

Hirundo iuxta Capo apparet boni omnium, institutum iterum mutat nostrum.

Die 20. Solis altitudinē metientes, gradus 36. notauimus, & virides aquas iterum, volucresq; nonnullas *Akatras* dictas, & lupos quosdā marinos vidimus: quæ certa Bonæ Spei promontorij signa esse solent. Aprili 22. cum perpetuas virides aquas teneremus, plumbo eieccto nihilominus tamen fundum nullum reperimus, quod bonum signum promontorij, quod *Cabo das Agulhas* vocant, iam superati & à tergo relictū esse solet. Promontorium hoc altitudinis est graduum 35½, & à Bonæ Spei promontorio 24. milliariibus distat. His traiecti *Agulhas* signis & documentis nobis sufficientibus, hoc etiam pro additamento accessit, quod procellæ quoq; paulatim residerent, & ventus multo lenior placidiorque spiraret: adeo vt ex inferno quasi ad paradysum reducti nobis videremur.

Volucres Akatras & Lupi marini bona signa.

Aprili 23. promontorium Bonæ Spei cum solemnibus & publico gaudio præternauigauimus, cum à primo ex Cochino egressu menses tres totidemque dies ineffabilibus ærumnis exegessimus, interea temporis nec terram ullam nec littus (exceptis quibusdam promontorii signis) conspicati. Transmisso itaque promontorio tum è vestigio secundus à tergo ventus sese nobis obtulit, ut iam pro voto nostro vela ad præstitutam metam properarent.

April. 24. gubernator ex more antiquo ad promontorium Bonæ Spei Salutem à nauigantibus clamari mandabat: quod illico etiam clara omnium eorum voce fiebat. Hoc enim loco & tempore iam itineris in Portugalliam securi, certo sciunt, à ventis se in Indiam retropelli non solere: cum ante transmissum promontorium omnia adhuc alias dubia sint. Vere autem traiectioni promontorii, certissima nobis signa erant, congeries primo quæpiam late ex arundine & alga extensa, quæ inibi 15 aut 20. à Continente milliariis magno numero fluctuare solent. Deinde & apparentia quarundam volucrum, *Feysonis* Lusitanis dictarum, quæ hirundinis magnitudinem non nihil excedentes in colore candido quam plurimisper vniuersum corpus nigris maculis interstinguuntur, quibus ab auibus cæteris internosci per facile queunt. Quæ dicta signa, à nautis semper certissima, nec vquam fallacia deprehensa sunt promontorii iam à tergo relictæ. Quo facto, S. Helenæ insulam tum recta impellunt. Eiusdem mensis 27. die aduerso vento vsque ad diem sequentem vsi sumus quo sese iterum tranquillitas nobis obtulit, cum à latere Lusitanico gradibus 30. adhuc abessemus. An. 29. Martij die secundo vento aliquot diebus vecti, 12. Maij mane aurora promicante insula S. Helenæ nobis in conspectum data est, qua visa exultatio publica apud omnes excitata est. Cuius cum angulum non omnino nullo cum periculo circumnauigassemus, tandem tamè cum felici successu nauem nostram in solitam stationem adegimus, eo loco, qui intra altissimos duos montes interitus est: vbi ædicula S. Helenæ sacra posita est. Vbi cum anchoras fixissemus, naues ibi quinque ostendimus, vnam, quæ ex Malacca soluerat: alteram S. Maria, quæ dies 15. ibidem ante nos inuecta priori ad promontorium Bonæ Spei sese adiunxerat: tertiam S. Antonio, quartam S. Christophoro, quæ binæ iam dies 10. ibidem steterat: quintam *Conceptionem*, quæ ibi diem vnum ante nos appulit. Sola nauis S. Thomas desiderabatur, quam submersam & superius diximus, & hic plenius edocti sumus.

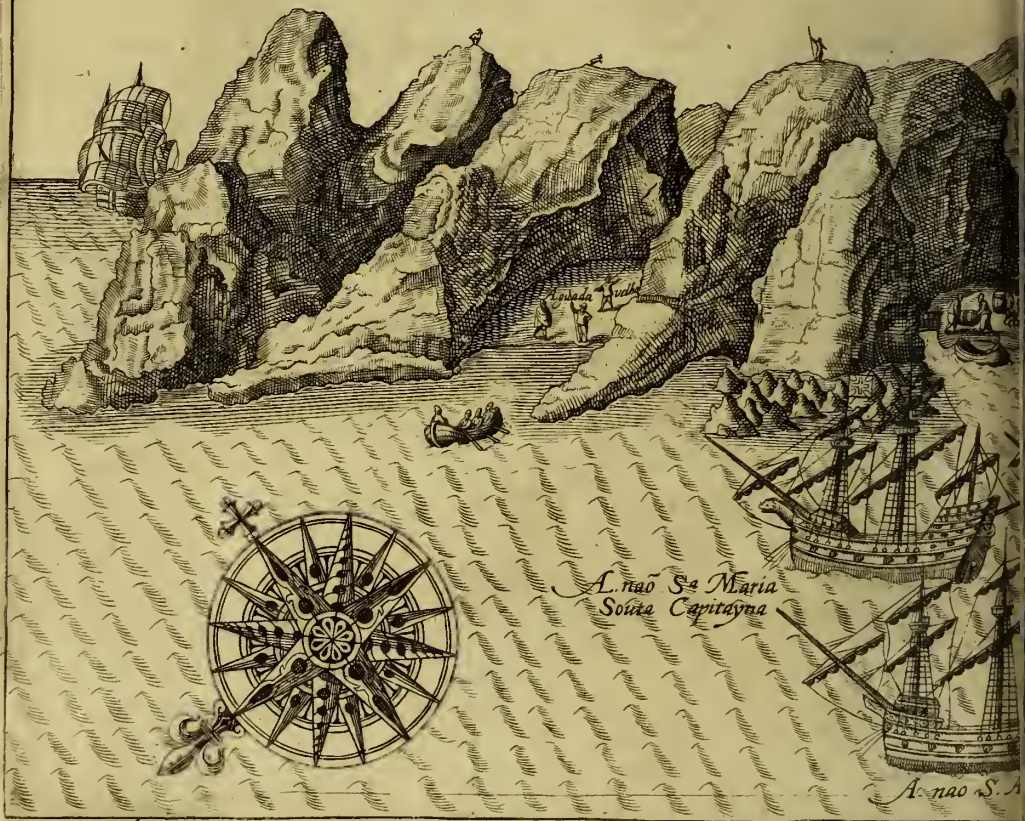
Sed & Almirans nostra interitus periculo non omnino vacauit. Etsi enim noua adhuc & solidissima vix iam prima vice egressa esset: nihilominus tamen cariota facta, iam aquam 20. licharum altitudine imbiberat: ita, ut ad promontorium dimidiam bonorum partem in mare exturbari, nauteamque diurna nocturna que indefinente opera exigi oporteret. Quæ etiã in ipso ad S. Helenam impulsu procul dubio interiisset, nisi reliquarum nauium suppetias impetrasset. Qui cæteris nauibus vecti erant, ipsi hi quoque ex ordine suas miseras & exantlatos labores singulatim percensere poterant: ita ut nulla nauis non aliquo graui casu concussa eo applicuerit. Quin etiam ante tres menses iterum ex hac insula soluerat nauis illa, quæ priore anno Ormo excesserat onerata relictis bonis & hominibus in nauis S. Salvador, quæ à classe Lusitanica ad littus *Abex* seruata, in Ormum insulam perlata erat, ut superius commemorauimus. Hæc in Mozambique hyberna agens, præ mature dein promontorium prætergressa sola in Lusitaniam contederat. Quæ cum ægrotos quosdam in insula S. Helenæ (ut moris est) reliquisset: tum nos postea ex ipsis, nauibus nostris auentis intelleximus, ante menses quatuor in S. Helenæ insulam nauem quandam Anglicam per angustias maris Magallanici iuxta insulas *Philippinas* per *Sunda* (qui Isthmus maris ex aduerso Malaccæ est) intra medias insulas *Sumatram* & *Iauam* vectam impulisse, & in locorum istorum transitu ex China nauem (*Iunckos* vocant) auro argentoque & serico copiosissimo

Signa certiora transmissi promontorii.
Algetum.
Volucres
Feysonis.

Insula S. Helena prærupta.

Anglica nauis per Magallanicum mare insulam S. Helenam adit.

RPJCB

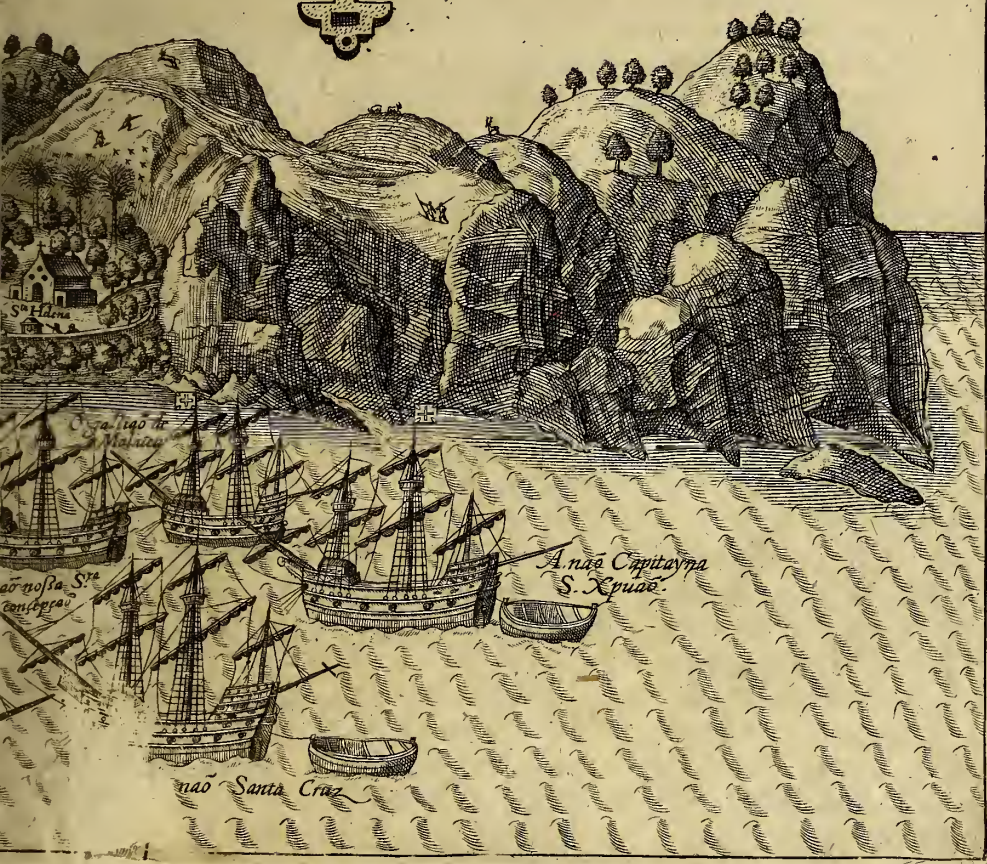
A. nao Sa Maria
Souza Capitayna

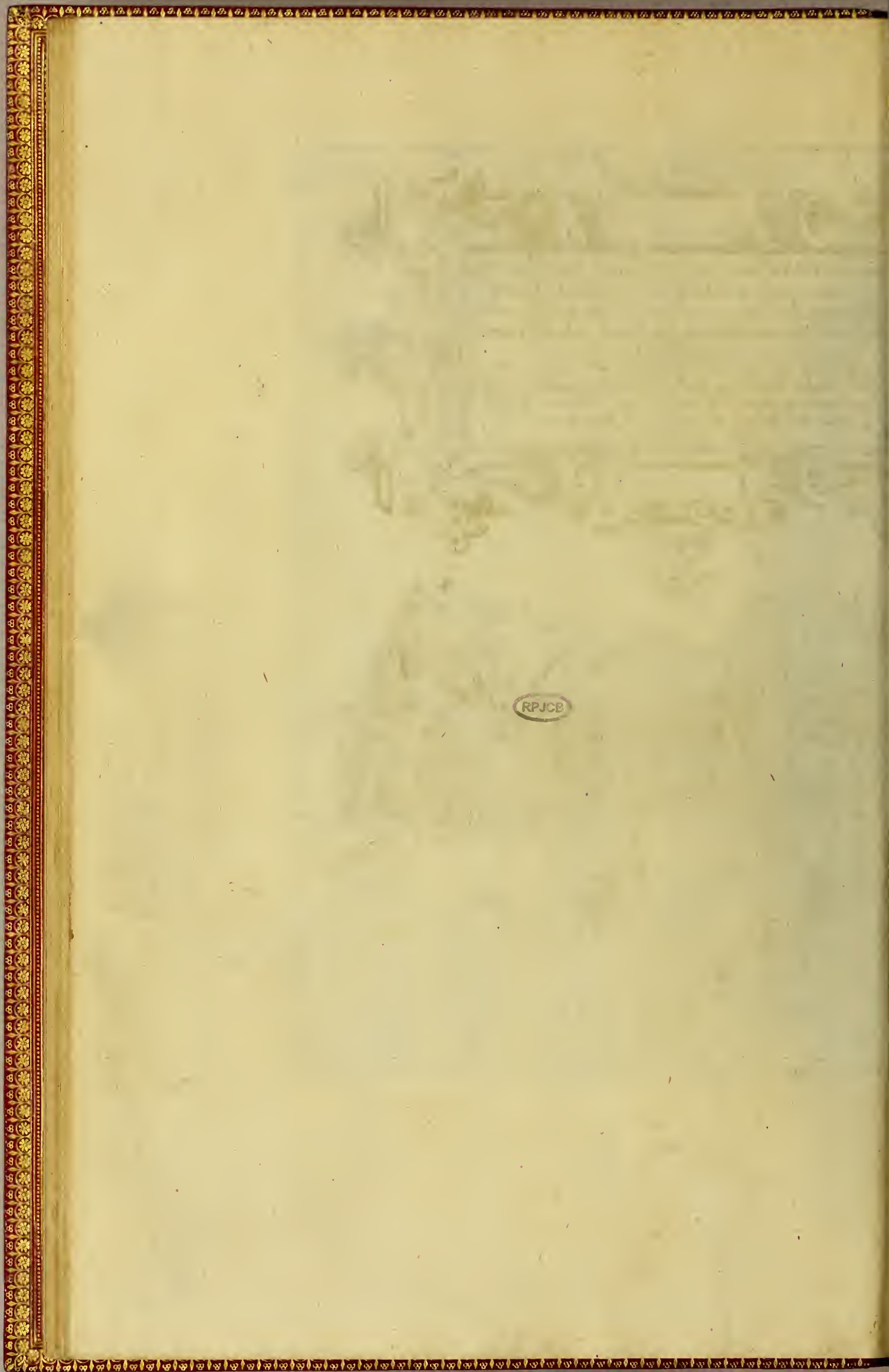
A. nao S. A.

Insula D. Helena sacra caeli clementia et aequabilitate soli
 ubertate et aquarum salubritate nulli secunda, sed
 inhabitata, hic receptus navium ex Or. India redē.
 tium sita in altitudine 16. graduum, ad austrum li
 neae aequinoctialis.

HELENA ist eine Insel, so da ligt vnder dem 16. Grad
 zum Süden, had einen Steden lieblichen Luft, auch
 sus Wasser und allerley erfrischendes Obs, der halben
 bequem den Schiffen so aus Ost Indien komen, sich
 alda zu erfrischen.

RPJCB

piosissimo onerasse: cuius præfectus Episcopo *Malaccensi* cum literis honorarium seu præsentiam, non admodum pretij magni miserit, cum declaratione, fieri illud saltem in amicitia conciliamentum, quod speret eum prope diem ipsum se conuenturum esse. Ex naui dicta *Iuncko* Lusitanicum gubernatorem adhibens, promontorio Bonæ Spei exuperato ita in S. Helenæ insulam delatus est: vbi naui necessariis omnibus refecta, ædiculam S. Helenæ ipsam cum altaribus & crucibus diruit & deiecit, in eorumque loco lebetem & gladium reliquit: quæ Lusitani à nostro aduentu inuenerunt, de facti causa tamen valde ambigui. Quidam interpretabantur, illa sub secuturis nauibus sociis signi loco ita facta aut posita fuisse.

Capitanei eius facinus.

In naui dicta, ex *Malacca* egressa *Factor* pipeti curando præstitutus fuerat *Gerhardus de Ashuysen*, Antverpius ortu, sed habitans tum *Vlysbona*: qui cum eadem naui *Vlysbona* iam ante biennium soluerat. In *Malacca* enim propter tumultus bellicos & vrbis obsidionem 14. menses integros desiderere coacta fuerat, vsquedum à *Don Paulo de Lyra Pereira* obsidione soluta (vt ex superioribus constat) commeatus tutus redditus esset. Qua mora non saltem intolerabilia impendia fecerunt: verum etiam propter obsidionis diurnitatem, & cæteras infinitas ferendas miseras eo redacti sunt, vt ex 200. hominibus, qui naui illa in *Malaccam* venerunt primum, vix 18. aut 20. relinquerentur, cæteris omnibus fame, egestate & ærumnis quam plurimis confectis & mortuis: vt in *Malacca* novos imperitosque nautas, naui in *Portugalliam* rediturae conducere opus fuerit. *Gerhardum* hunc olim in *Portugallia* ante meum in *Indiam* discessum, mihi familiariter notum in hac insula nihil minus sperans, tunc cum magno gaudio offendi, & de rebus quam plurimis occasione colloquij contuli. Sed ad insularum S. Helenæ & *Ascensionis* vltiorem præfigurationem descendamus.

Caput III.

Brevis sed accurata Insula S. Helenæ descriptio.

INSULA S. Helena sic dicta est, quod à Lusitanis ipso Helena die, qui in 21. Maij incidit, reperta est: in circuitu sex milliaria ampla aut diffusa. Ad gradus $16\frac{1}{4}$ versus austrum Aequinoctialis sita est. 550. milliaria Hispanica à promontorio Bonæ Spei, & à littore de *Angola* siue *Arthiopico* 350. mill. ab *America* vero siue *Brasilia* 510. mill. distans: quæ duæ regiones illi pro cæteris propinquæ sunt. Terra ipsa valde clara & montosa, nubibus plerunque obtecta est: alias valde cinerea & arida, velut & ipsæ arbores, ligna, syluæ ibi enatæ indicant, quarum vsus nullus alius, quàm ad ignem fouendum est, cum nec succo nec medulla turgeant: vt non inepte videri cuiquam possit, olim montes inibi vulcanios seu igniuomos fuisse, sicut insulæ alias reperiuntur tales haud raræ. Ex plurimis locis sulphur quoque eruitur. Quam insulam cum Lusitani primum adirent, aut occuparent, nihil quicquam vel animalium vel fructuum ibi offenderunt. Sed aquæ tamen dulcis abundantia ibi permagna est, quæ pura & optima est mentibus scaturiens, vallesque vbi fanum S. Helenæ stat, perluens, tandem multis riuulis à mari imbibitur. Hoc loco Lusitani vasa sua complent, vestesque sordidas extergunt: ita vt hæc aqua ingenti & commodo & voluptati appellentibus sit.

Insula S. Helena.

Lusitani deinde successu temporis in illam omnis generis animalia importantes, valles quoque variis arboribus & fructibus cõseuerunt: quæ omnia breui post

*Lusitani in
sulam &
animalibus
& fructibus
variis au-
xerunt.*

Fructus.

*Pisces co-
piofissimi.*

*Sal.
Inestimabi-
lis insula
commodi-
tas.*

*à Nullo ho-
mine habi-
tata.*

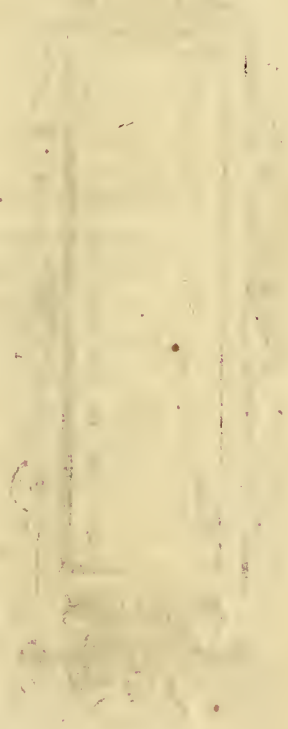
*Nauigan-
tes ut se in
insula S.
Helena ge-
rant.*

post tempore miro modo & numero increuerunt & aucta sunt: vt hodierno die Capreolorum ceruorum, aprorum, perdicum, phasianorum, columbarū multæ ibidem myriades inueniantur, & ad transeuntium necessitatem quotidie magno numero capiantur ferianturque. Sed & ficuum, granatorum, aurantium, limoniorum & fructuum similibus abundantia tam foeta est, vt omnia conualia illorum pulchritudine instar paradyfi cuiusdā exornata & illustrata sint. Quos fructus terra foecunda toto anno præbet & protrudit, in dies nimirum quinque vel sex deciduis imbribus irrigari, & à sole mox iterum illustrari solita. Pisces etiam ad ipsum littus tanta copiâ vncis & hamulis captari solent, vt præternauigantes omnes illis abunde victitare suasq; naues iis exiccatis pro necessitate onerare possint. Pisces ipsi vt quidem sunt varij generis: sic tamen grati vsquequaque, saporis omnes sunt, vt deliciores gustasse me vlllo tempore non meminerim. Et ne quid huic loco Dei largitate deesset, Sal quoque à petris, quæ ad littus maris defidunt, copia tanta deraditur, vt ad vsu præsentem abunde sufficiat. Et vt vno verbo dicam, Indici nauibus traiecturis locus iste tam opportunus & commodus est, vt sine eo vix cuiquam naui institutum iter feliciter conficere futurum facile sit. Ita Dei mira prouidentia & bonitate necessitatibus humanis clementer inibi prospectum est. Quod si quandoque naues aliquæ ab hac insula aberrauerunt, infinitis postea tot ærumnis & miseriis exerciti sunt, vt ad littus *Guinea* tandem appellere, imbremq; ad potum colligere coacti fuerint: qui tamē postea semiuiui & maridi vix in Portugalliam deueniunt. Qui in hac insula ægroti relinquuntur, his parum comæatus vt oryza, Biscocta, oleum, & nonnihil aromatum saltem sufficitur: cum piscium & carnis necessitatem reliquam terra fertilissima illis abunde suppeditet. Nam, vt diximus, pisces hamo, feræ manu illic ingenti numero & tamen nullo labore, capi assolent. Temperies ibi aeris tam commoda & optata est, vt ægri plerique breui tempore sanescant, rarissimi moriantur. A quoquam hominum hanc insulam inhabitari, regis interdicto vetitum est: vt nimirum eius commoditas nulli priuata sit, sed communis omnibus. In hanc olim Eremita se quispiam demittens, sub specie deuotionis, & seruandæ ædiculæ, prætextu aliquot annis ibidem moratus est. Quo tempore tot capreas ceruasq; confecit, vt quotannis vltra 500. vel 600. Coria venderet. Qua re ad regem denunciata, ille ob id in Portugalliam abductus est. Sed & aliquando ex nauis quadam duo *Caffres* seu Aethiopes ex Mozambique, lauansque vnus cum duabus Sclauis profugi, ad saluandos sese in montes altissimos & inaccessos se reconderant. Quorum deni ex cōgressu liberi tot procreati sunt, vt numerarentur viginti. Qui postea vniuersam insulam permeantes, loco isti incommodi dedere quam plurimum. Nauibus vero fors aliquibus ibidem appellētibus, illi sese ad sua diuerticula, montibus & scopulis intrusa & innexa, receperunt, quo Lusitanorum nemo eos insectari poterat, vbi, dum naues inde iterum soluerent, latebant, & sui nullum indicium præbebant. Re tamen deinde casu quodam cognita, ad illos capiendosprehendendosque valde laboratum est: quamuis frustra; cum latebris abstrusis se occultentes à nemine peruestigari possent. Tandem tamen, ne illi & numero crescerent, & indies damno incommodoque dando molestiores fierent, ad Regis serium mandatum diligentissime obseruati & prehensi, in Portugalliam abducti sunt: vt ab eo tempore præter ægrotos locus iste nulli habitatus & cultus sit.

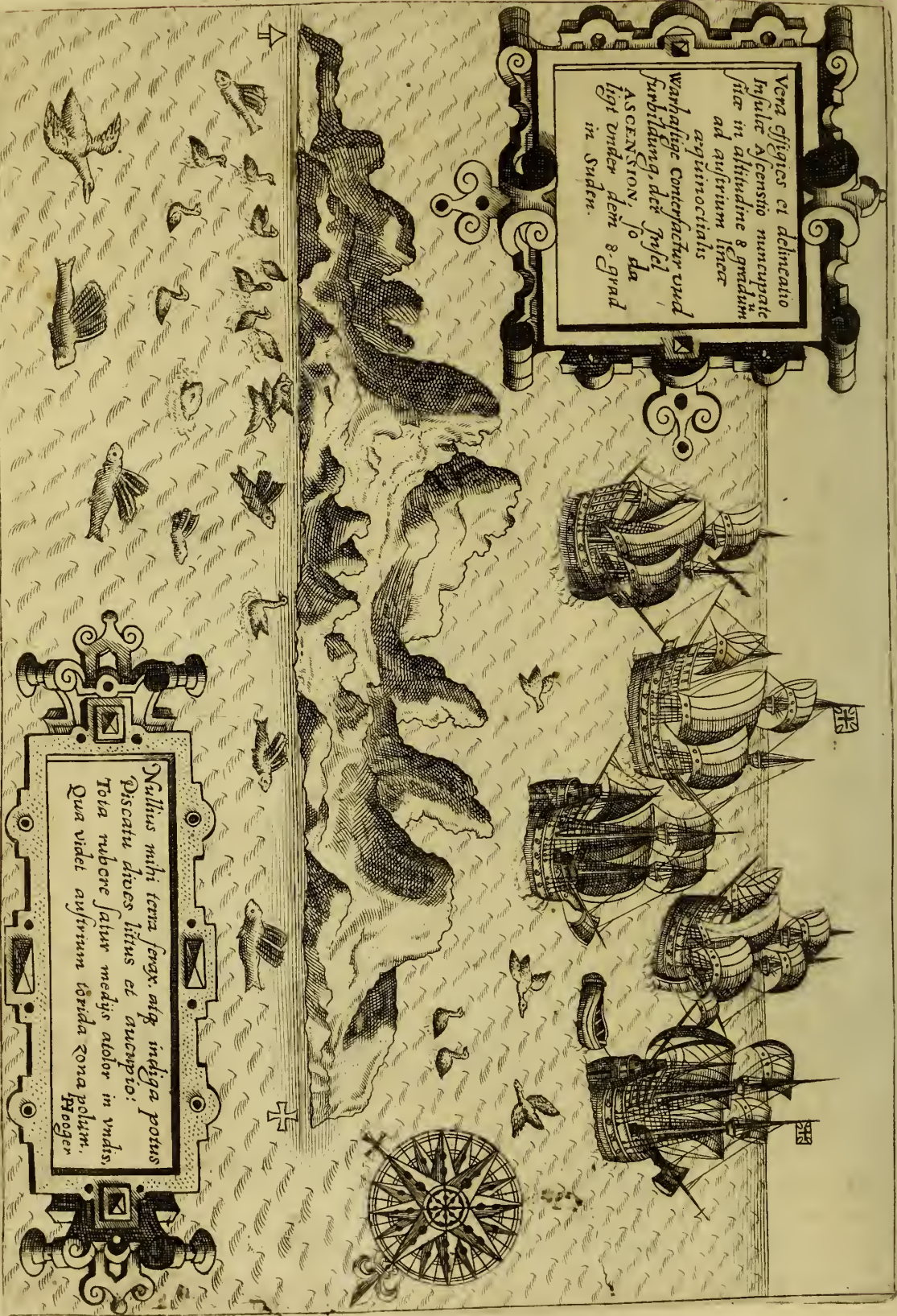
In hanc insulam qui appellant, cum in Continentem egrediuntur, quilibet sub arbore sibi placita stationem eligit, & ibidem tentorium suum erigit. Ferris & piscibus captandis, legendisque sale & fructibus, quorum ingens inibi copia, victitant. Interea vero & linreamina sua lauando & insolando emundant. Sed & rebus sacris vacant, sacram Synaxin celebrantes, & indies Missas cum magna

RTJCB

Vera effigies et delineatio
 Insulae Ascensio nuncupate
 sita in altitudine 8 graduum
 ad austrinum lincæ
 æquinoctialis
 Warhasige constructur und
 Warhiding, det Insel
 ASCENSION; so da
 ligt under dem 8 grad
 in Suden.

Nullus mihi terra ferax, atq; indigna potus
 Piscatu dices, litus et aucupio:
 Tota rubore satur medij calor in undis,
 Quæ videt austrinum torrida zona
 Proger

magna deuotione, processione & hymnis agentes in honorem & laudem Dei, qui ad promontorium Bonæ Spei eos clementer seruarit & ad hanc insulā feliciter deuenerit. sed in futuram sui memoriam quilibet etiam nomen suum corticibus arborum & ramorum incidit in sculpsitque: adeo ut nos istiusmodi characteres ab 1510. 1515. & sic consequentibus annis in sculptos quamplurimos inuenimus. Sed de situ & conditione S. Helenæ hæc sufficiant.

Maij 21. & ipso S. Helenæ die, plene refectis nobis & nauī à rebus necessariis omnibus instructa, ex insula iterum soluere visum est. Ibidem itaque relictis agris 15. & mancipiis quibusdam seu sclauis ex nauī nostra profugis, vna societate nauem ingressi, vela in Portugalliam dedimus. Maij 26. cum nauī S. Maria ad vesperam collocuti sumus: ut & postero die cum triremi ex Malacca egressa: & tandem cum Almitante, quæ in insulam *Ascensionis* recta consequi nos iubebat.

Eodem die, Sclauorum nostrorum vnus de nauī in mare excidit. Ad quem redimendum etsi nulli parceremus operi, quia tamen postico vento uehebatur, propterea à nobis nihil effectum est. *Vesperæ* eius diei insula *Ascensionis* nobis in conspectum data est. Quam ne velis incitatoribus præterueheremur, illa præstringentes, remis impulsus vsi sumus. Posteri diei, 28. Maij scilicet, summo mane insulam circumcirca sulcauimus, an fundus anchoris iactandis satis altus esset tentantes. Admirans enim nauis iam vniuersa tot dissolutionibus hiscebat, ut de mersione metuendum omnibus esset.

Multi etiam apud officarios insisterant, rogitantes, ut bonorum quædam pars in insulam *Ascensionis* exponeretur, & nauis semiuacua in Portugalliam mitteretur: qua refecta & consolidata, postea quæ ibi iam relinquerentur onera, promptius & tutius in Portugalliā tum inueherentur. Sed quod ista petitio difficultatis habere plurimum officariis videretur: ad eam diluendam & temperandam variis artibus excogitatis, statuerunt, euentum qualemcunque experiri, & extrema in Dei seruatoris manum reponere. Quam sententia perdurantes, & tum à nostra, tum aliis nauibus auxilium suppetiasque sibi præstinantes, tandem tamen non sine immenso labore & difficultate certissima scopum seu metam optatam nobiscum impetrauerunt.

Caput IV.

De insula Ascensione, & eius situ naturaque.

REPERTA hæc est olim insula ipso *Ascensionis* die, vnde & nomen obtinuit. Ad aspectum primum nonnihil S. Helena maior & diffusior apparet, & ad austrū ab Aequinoctiali 8 $\frac{1}{2}$ gradibus abest: à S. vero Helena 190. milliaria distat. In tota insula aquā dulcem inuenire nullam est, ut nec virentem vllam frondem, aut ramulum. Regio valde montosa est, terram rubidam promens, (Hispanice Almagro dictam) scopulis saxisque quamplurimis conferta. Littora arena alba promicantia magna Piscium copia connatantur, qua vna fere opulentia insula S. Helenæ exuperat. Cæteroquin terra animalium aliorum valde sterilis est: nisi quod propter inexhaustam piscium multitudinem aues quædam infinito grege ibi visuntur degere, quæ anserem minorem magnitudine exæquant, & turmatim ad millenas vsque cum magno & lato clamore circa malos nauium conuolitant; hominum conspectum adeo non pauentes, ut etiam in-

E trepide

trepide nostris bracchiis, humerisque insiderent. Quarum quoque haud paucas captas iugulauimus, sed propter pisculantem saporem esitationi ineptas mox iterum abiecimus.

Pisces volantes.

Circa hanc, vt & priorem S. Helenæ insulam, adeoque ad æquinoctialem vsque lineam pisces volantes visuntur quamplurimi, magnitudine halecis, quæ turmatim ad duosve tresve cubitos extra aquam eleuati quartam circiter vnus miliaris partem prouolant: quo exacto spatio quod ipsis squamæ & alæ resiccantur, mari rursus aliquantulum se mergentes, madidi iterum extolluntur & hoc ingenio omnem suum volatum conficiunt. Alternationis huius hæc causa & finis est, à consecretantium & ipsis insidiantium grandiorum piscium voratu vt se eximant & tutos præstent. Quæ ipsæ tamen interdum altius iusto se prouehentes, resiccatis alis nauibus illisæ ibi decidunt, & à nauigantibusprehenduntur. Ex hac insula plerique nauigantium cursum suum ad crepidinem seu promontorium *Penedo de S. Pedro* dictum, flectunt: quod ab Ascensione 300. milliaria distat.

Iunij die quinto, lineam æquinoctialem denuo transgressis Polus Arcticus iterum in conspectum datus, vt contra oculis præreptus nostris Antarcticus est. Octauo eiusdem, cum in gradu versus septentrionem quarto versaremur, ventus nos deseruit ab austro flans, quem à promontorio ad hunc vsque locum velisequum habuimus, incipiente interim pellacia & ingruentibus pluuiis. Quibus ad II. gradum vsque continuantibus, naues nostræ, quod per maris tranquillitatem vna procedere non possent, distractæ dissociatæque fuerunt. Haud longe post tamen iterum conuenientes, vento ab ortu & Aquilone impulsæ actæque sunt.

Caput viride 10. consians insulis.

Iunij 23. die altitudinem promontorij *Capitis viridis* ad 16. gradus eleuati transmittentes, recta illius insulas, quarum 10. sunt, præternauigauimus: quæ ad 15. grad. apparent, & 19. grad. finiuntur A Cōtinente Capitis viridis, insulæ illæ ad 160. milliaria in *Oceanum* excurrunt extendunturque. His itaque traiectis mare quoddam intrauimus *De Sargasso* vocatum, quod herbis veluti prætæ illud confitum sit, adeo vt per herbarum obsectū ægre vnda conspiciatur, nec naues nisi cum venti impetu illud permeare queant. Herba Petrofelini marini facie est. Sed ex parte tamen aliqua flauescens, grana in summitate seu bacculas quasdam vix crispæ forma promittunt inanes & fatuas. Lusitani vt dictum est, herbam *Sargasso* nominant, quod nastuartio aquatico (quod ipsi *Sargasso* indigent, quod inde nomen & ipsi mari indunt) non admodum dissimilis sit. Vnde vero hæc herba emergat aut inuehatur, sententia lata non est: quoniam circa confine illud nec regio vlla nec insula (quod quidem scitur) sita est, & præter id littus Africanum vltra 400. milliaria inde disiectum est. Quod argumento est, aliunde è littoribus derasum non inuehi. Sed nec ex illo fundo imitus enasci potest, cum mare illo loco quasi fundo careat. Herba hæc ex Lusitania in Indiam tendentibus ideo non occurrit, quod tum iuxta littus naues propius ferantur. Ex India vero remeantibus, & necessario, & præterea loco alio nullo id apparet. A gradu, 20. apparere incipit, & ad gradum vsque 34. Continua seriatenditur, tanta densitate & copia, vt à multis totæ insulæ reputentur, adstupendo sane prætereuntium miraculo. Frigus harum regionum tantum est, quantum apud nos hyeme nondum intensæ aut glaciali; Et tamen Lusitanis id durum æstimatur: quod contra se quoque industrie tueri & munire norunt.

Mare Sargasso id est herbaceum.

Vltimo Iunij altitudinem grad. 23. recta sub sole tenebamus, sub ipso Cancris tropico nauigantes: quem iam vice secunda: primo apud insulam *S. Lo-*

renzo:

renzo: deinde, cum promontorium Bonæ Spei à tergo reliquiffemus, tranf-
deramus.

Iulij 2. die altitudinem *Infularum Canariarum* tenuimus, quæ ad grad. 28,
& 29. fita est, & de littore Africano feu Barbarico à 30. vsq; ad 80. milliaria distat.
Infulas autem à dextra relictas præterimus: in quibus, quod memorabilia mul-
ta continentur, breuiter quædam receffere operæ pretium arbitratus sum.

Caput V.

Quo Canaria insula breuiter enumerantur & de- scribuntur.

ANARIÆ insulæ numero septem sunt, olim dictæ *Fortu-
nate*: ab Hispanis ita indigetata, à canū multitudine, quos Canaria in
sula septem.
in illis primum apertis offenderunt. Infularum vero nomi-
na hæc sunt: *Canaria maior, Teneriffe, La Palma, La Gomera,
El Hierro, Lanzarotte, Fuerte Ventura.*

In *Teneriffe* insula, mons quidam *Pico de Terraira* di- Mons altif-
simus Pico
de Terra-
ira.
ctus inuenitur, qui montium omnium, quos sol videt, e-
minentissimus creditur, expressissime è medio etiam mari ad milliaria 60. con-
spicius: quem nisi Iulio & Augusto mense conscendere nulli cuiquam lici-
tum est. Cæteris enim omnibus mensibus niue obsitus est, licet in subiectis in-
sulis locisque finitimis aliis nullo vnquam tempore nix appareat. Ad illum con-
scendendum & exuperandum triduo integro opus est. Ex quo summa parte pla-
no & æquabili, circumiacentes insulæ coelo sereno & tranquillo existente vn-
diquaque expresse despici & numerari possunt, licet illarum quædam ad 50. mil-
liaria inde distida sint.

Mensibus geminis dictis adeundo monti cōmodis, inibi lapis sulphureus
eruitur & deuehitur: vnde postmodum magna & immensa mole Hispaniæ im-
portatur. Lapis istiusmodi à nauita quodam in Insula *Tercera* mihi demonstra-
tus, & in memoriam rei donatus est.

Infularum harum vna, *del Hierro*, id est, de ferro dicta, memorandum
quipiam continetur, quod miraculorum mundi non postremum videri me-
rito debeat. Insula nimirum hæc cæteris sex maior quidem, solum tamen steri-
le, incultum & adeo aridum præfert, vt per totam illam aquæ dulcis ne guttu-
lam quidem reperire liceat, nisi fortasse locis quibusdam ad maris littora. Quæ
tamen & ipsæ scaturigines, cum ab inhabitantibus quæ longissime absint, ob id
illis inutiles sunt. Hunc ergo defectum in commodum hominum & animalium
ibi degentium Deus Opt. Max. pro immensa sua largitate hoc modo sarcire vo-
luit. Arbor magnitudinis mediocris in Insula dicta reperitur, cuius vim & ope- Arbor mi-
raculosa,
perennes a-
quas extil-
lans.
rationis modum nemo adhuc compertum habet: cum ipsius similis nullibi in
toto orbe inueniatur. Folio oblongo & tenui instar iuglandis est, perpetuo viridi
& citra mutationem omnem turgido. Ipsa arbor parua quidem sed perpetua ea-
que densa nebula contexta est, quæ nec decrefcit quidem nec auget, sed folia
arboris continenter irrigans, ei quasi materiam operi continuando administrat.
Ex foliis itaque iugi generatione clara, pellucida & tenuissima aqua extillat aut
exudat, quæ peluibus & crateribus ab incolis arbori suppositis, excipitur & col-
ligitur: tanta quidem copia, vt & hominibus insularibus, & eorum pecoribus
stillatitia illa, vnda vna sufficiat. De huius miraculi principio nulli incolarum
quicquam scitum aut obseruatum est.

Ad harum insularum dextram partem ad milliaria circiter 100. aliud adhuc miraculum prostat, commemoratione & consideratione dignissimum. Insula quaedam est, quam *S. Borodonem* vocant. Hæc quâ plurimis visâ, aliquândo etiam non paucis adita & trita, valde viridis & ad aspectum iucunda perhibetur, & arborum & omnis generis fructuum ciborumque feracissima, à gente quadam habitata, quæ Christum agnouit quidem, sed vnde venerit, aut quam linguam vsurpet plane incognita. In Canariis qui habitant Hispani hanc insulam reperiunt & peruestigatum aliquoties se nauibus dedere, Sed certi tamen nihil de ea sciscitari potuerunt: vt hinc diuersæ apud diuersos sententiæ emerferint. Sunt cum qui arbitrentur rem hanc meras præstigias aut fascino esse, & certis tantum diebus horisque insulam hanc visibilem fieri. Aliis ita persuasum est, insulam hanc & exiguam simul & nubibus coopertâ assiduis raro in conspectum venire, cum & rapidissimi fluctus naues ad eam accessuras longius abstineant aut arceant. Insulam tamē istam dicto loco positam esse, vno ore omnes adfirmant, quotquot eam olim suis pedibus conculcarunt.

Insula iam
onspicua,
am euani-
da.

In Canaria
vinum no-
bile, &
saccharum
optimum,
& Cinna-
momum.

Canariæ insulæ valde fertiles, omnique rerū necessariarū abundantia insignes sunt. Pascua & pecora habent lætissima, sed & frumenti genera varia & delectabilia, vini autem ibidem nati tanta bonitas & generositas est, vt & ab omnibus auide appetatur, & inde ad externa loca omnia fere exportetur. Sacchari ibidem tam larga copia confit, vt propter bonitatem vino non minus quoqueuersum auehatur. Qua causâ eo mercatores tum Hispanici tum Lusitanici & nationum aliarum quamplurimi negotiandi gratia comitant. Sed & in his insulis plerunque appellunt naues omnes, quæ in Hispanicam Indiam traiciunt, tum vt exinanitæ reficiantur, tum vt vinum secum auehant, quod postea in India Hispanica vendant. Cinnamomi in his nulla penuria, prouentus lætissimus est. Insulæ autem dictæ hodierno tempore omnes ab Hispanis incoluntur, etsi autochthonum supersint adhuc haud pauci, quos *Guanchas* nuncupant. Qui propter commercia & negotiationes cum Hispanis diuturnas, & mores & ingenium eorum parte maxima imbiberunt.

Caput harum insularum *Canaria* magna est: quam & Episcopus & Inquisitio, & ludicium Regium, & circumiacentium insularum omnium Dominatio confedit.

Iulij 6. die altitudinem graduum 32. attingentes, ventum nostrum ordinarium amisimus, & eius loco mare tranquillum nacti, plenos adhuc campos herbæ *Sargasso* mare vndiquaque operientis conspeximus. 10. eiusdem, cum vento iterum secundo spirante *Sargasso* relicto & disparente ad grad. 34. ascendissemus, mare iterum purum & vndosum tenuimus. Iulij 18. altitudinem grad. 39. ascendimus, vbi insulæ *Coruo* & *Tercera* cum fluuio Vlyssbonam ducente sitæ sunt. Quo die quatuor pellaciis vsi sumus. Insequenti die *Coro* valde commodo prouecti, pisces volitantes vidimus quamplurimos, tres vel quatuor cubitos supra aquam oberrantes.

Insula Flo-
res & de
Coruo.

Eodem vento adhuc spirante 22. Iulij circa meridiem Insulas Flores & de Coruo, sibi inuicem propinquas conspeximus. Vnde vsque ad insulam *Terceram* milliaria 70. numerantur. His diebus multi ex naui nostra Asthmate & Colica crudeliter affligi cœperunt, cum & iter diuturnum nimis sustinuissent, & insuper cibaria corrupta ingerere coacti fuissent. Sed & ob dulcis aquæ defectum multi oryzam vnda marina elixare compulsi sunt: nec pauci, cum viuere putarentur, in suis cubilibus mortui & iam rigidi inuenti sunt, cum iam ante 4. vel 5. dies animam exhalassent. Toto itinere nostro ex Sclauis & aliis vltra 24. homines defuncti sunt.

Eodem

Eodem die circa vesperam, cum iam è regione *Flores & Coruo* nauigaremus, ex littore ad nos excurrentes tres naues vidimus, quæ nobis metus incusserunt non modicum. Illico enim & rectà Almirantem nostram inuadentes, & hanc & alias nobis socias tormentis vehementer concusserunt: vt res nobis iam nō obscura esset, prædones illos esse Anglicos: cum insuper & illarum quælibet summo mali fastigio vexillum infixum gereret Anglicum. Sub noctem iam à tergo nos insectabantur, interim ex corribus assiduo ignem pro signo vsurpantes. Media nocte, clara fulgēte Luna, insulam *Fayael* quam proximè præteruecti sumus. Postero die, cum insulā S. Georgij à dextra, & insulam *Gratiosam* à leua teneremus, adhuc nos persequentes Anglicæ prædatoriae naues, cōcilium coegerunt: ratæq; nauium nostrarum adhuc vnā post nos esse, vnā suarum illam expectatum & exceptum retro egerunt. Quæ cum breui tempore à cōspectu nostro abfuisset, momēto tamen cū cæteris reconiuncta est: vbi rursus habita deliberatione, vniuersæ tres rectà nauem nostram, quæ postrema erat, impetiuerunt, hoc vnū molientes, vt illam in littus compellerent. Tertia etiam vice erectis signis & tubis inflatis nauem nostram circumuecti, & Muscettis, vncatis, falconibusq; in illum fulminātes nihil tamen obtinere aliud, quam quod vela nostra & rudentes colliderent. Nobis interim animo valde contracto, vix caput è naui proferre tutum erat: intusque omnia ita turbata, vt, si quando nostrorum tormentorum vnum exploderemus, ad redinstruendum illud nobis integra hora opus esset, tumultu interim, discursu, motuq; integra naui miro modo perstrepenste, vt de confusione & trepidatione ista ab ipsis Anglis nobis ludi fierent. Quæ dum agerentur, cæteræ naues passis velis certatim in insulam *Terceram* festinabant, bene curatam rem arbitrata, modo se nobis neglectis periculo exemissent. Tandē tamen cum viderent Angli, parum se nobis oppugnandis proficere, & nos ipsos quoq; paulatim insulæ *Terceræ* propiores reddi: re infecta discedentes, animum nobis quassatum non nihil audentiosem præstiterunt. Sed ne hic quidem omnis periculi securos nos credebamus, vsq; dum ad ipsam *Terceram* anchoris defixis, præsidij Lusitanici spem quandam conciperemus. Quo tamen & ipso loco, cum nec vllam classē, nec vel aliam leuius saltem instructam nauem Hispanicam videremus: animo de nouo ambiguo reddito, an insulares hostes vel amicos haberemus, sat certo cōperire non potuimus. Quod enim Anglici prædones tāta confidentia absq; omni metu quasi ad limen istius insulæ grassarentur, suspicioni non leui nobis fuit, illam per eos ex Hispanorum manibus iterum extritā & excussam fore. Sed & ex parte altera insulares ipsi nostro appulsu non leuiter turbati, aut percussi erant: Anglos nimirum nos rati esse, qui tot nauibus armati insulam veniremus oppugnatum. Angli enim illi, de quibus modo diximus, conuolutis & reconditis signis suis ponē se nobis iam comites adiunxerant. Regis itaque mandato duabus celocibus in insula pro Indicarum nauium tutatione continentur instructis, tum ad nos explorādos emissis, cum primum propius iungeremur, ab illis statim amici cogniti sumus. Quo incensu cum & Angli se esse aduerterent, impulsu rapido nos præteruecti, impressionē celere in credulas illas & incautas celeres facere, easq; captas secū abducere vafre meditati sunt. Quibus tamen cum nos quatuor vel quinq; displosis tormentis signū dedissemus, vt ab istis cētū hostibus sibi prouide cauerent, & ab alto ad sinum insulæ penitiosem se reciperent: Angli rem proditam sentientes, in altū mare se præcipites extulere, & cum pudore porro partem vtramq; infestare destituere. Successū itaq; hoc paulo cordatiores facti, postquā cum celocibus dictis iam otiosius colloqueremur: intelleximus, non solum Hispanicā classē ab Anglis nuper dissipatā, & misera strage fusā, adeoq; ad portam vsq; Lisbonensem Hispanos insectatione rapida cæcos esse, verū etiā propter metuendam illā nauium & militū vim, quam Capitaneus

Anglica naues prædatoria.

Insula Fayael.

Angli nauē nostram oppugnant.

Anglorum molimen.

*Dracus
Terceram
inuadere
satagit.*

Dracus ad inuadendam & expugnandam *Terceram* collegisse diceretur, vniuersos insulares iam in armis esse. Regis itaque nomine nobis denunciari, vt cum *Lysbonam* intrare non nisi cum euidenti periculo possemus, interea in *Tercera* praesidiarij in anchoris permaneremus, dum Regis denunciatione de alio agendo doceremur. Quod mandatum, etsi nouo nobis & nunquam sperato terrori esset: quod tamen Regio nomine fieret: & nobis praeterea ipsis compertum esset, Capitaneum quendam *My cord*, seu Baronem *Cumberlanum* quotidie instructissimis nauibus circa insulam illam praedari: stationem tenere, & fixis anchoris regis nouissimum mandatum praestolari omnino coacti sumus. Nauium nostrarum numero sex fuerant: quarum 5. ex orientali India, vna ex *Malacca* soluerant.

*Malaccana
nauis mer-
gitur.*

Haec vniuersa inibi ad ciuitatem quandam, *Angram* dictam, anchoris figebantur. Interea 3. vel 4. ad Regem *Carauellis* missis, aduentum nostrum ipsi definiri curauimus. Quae dum agerentur, mora ibi tracta nullo aeternarum & calamitatum periculo non exerciti sumus. Et 4. Augusti die comprimis: quo notus repente surrexit tam impetuusus & violentus, vt horrifono fragore inusitataque turbinum colluctantium rabie naues vniuersas *Angra* muris illisum iri viderentur. Cui malo & hoc accessoriu erat, quod subidem tempus, & officarij omnes, & homines caeteri plerique, vix *Sclauis* aliquot in naui relictis, in littus egressi essent. Fremitu itaque isto gliscente, cum & campanis & tormentis elisis ad suppetias nauibus ferendas signum daretur: & nec qui in littore erant, ad naues propter turbinum colluctationem penetrare, nec in naui qui erant, littus sui saluandi gratia attingere possent: accidit, vt nauis *Malaccana* praeter ceteris tempestatis voraticibus correpta (cum iam anchorarum rudentes, antennae, vela, mali, & omnia maris firmamenta confraeta & comminuta essent) crepidinibus & scopulis illisa creparet, & cum omni onere subsideret. Quod miserandum fatum caeteras ex ordine naues vniuersas quoque attigisset, nisi in sperato venti iterum defauiissent, & mare redditum tranquillius esset.

Cum nauis itaque ista, caeterarum omnium ditissima & instructissima, bonorum merciumque tam grandis copia pessum iuit, vt existimationem fere excederet. Iam ergo hac recens clade accepta pensitata, & pendendi insuper vectigalis iniquitatibus trutinatis, adeoque tum loci ipsius, tum caeterarum rerum omnium difficultatibus aestimatis, officarij cum insulae curatore coacto consilio, quid porro fieri deberet, deliberare coeperunt. Nam & Regis responsum expectare, longinquum videbatur: & per moram longiorem, non solum nauibus caeteris quoque interitus metuebatur, verum etiam serioris anni inclementia navigationem vniuersam, quae iam triennium totum durasset, impeditum iri censebatur. Regis itaque non expectata responsione decretum est, vt naues bona fortuna vniuersae inde soluerent, & recta *Vlyssbonam* impellerent. Ergo ab omnibus necessariis instructi, nauem haud cunctanter ingressi sunt, & cursum suum, recta *Vlyssbonam* versus direxerunt. Ego interim, cum a Factore nauis *Malaccanae* perditae, meo admodum familiari rogatus essem, vt ad eripendas adhuc merces aliquas in *Tercera* apud se subsisterem, rebus meis aliis demandatis, hac vice post classem hanc relictus fueram.

*Fortuna
nauium Lis-
bona appel-
lantur.*

Aug. 30. naues haec simul & semel vniuersae in *Tercera* repulsae sunt: quod perpetuis aduersis ventis vsque insuper etiam aquae potabilis summam penuriam sustinuisserunt. Pridie eius diei Capitaneus *My Cord* cum sex aut septem *Carualis* praedabundus *Tercera* praeruectus erat. Qui tamen, cum naues nostrae redirent, magna ipsarum fortuna iam iterum longius abscesserat. Ille itaque viam de nouo meditates, postquam ad praesidium sui adhuc 400. Hispanos, ex *Tercera* nauibus imposuissent, vento tandem secundo nauigantes vndecim diebus cum magno gaudio & triumpho ad *Vlyssbonae* terminos appulerunt, quam si in via

vnum

vnum adhuc diem protulissent absque dubio à Capitaneo *Draco*, cum 40. liburnicis & Carauellis prope *Cascays* inuecto, vniuersæ captæ fuissent.

Ex qua nostra historia iam abunde satis intelligi potest, quam diurnæ & periculose navigationes pleræque sint, nec vllius alterius; quam vnus Dei benigni gratia & ope ad optatam metam deduci possint. Quam itaque iam claudere, & aliò nos conuertere libeat.

Caput VI.

Insularum Azores siue Flaminiarum topographia.

INSULARVM Azores siue Flaminiarum septem sunt: *Tercera*, *S. Michael*, *S. Maria*, *S. George*, *Gratiosa*, *Pico* & *Fayael*. Quibus accedunt aliæ geminæ, *Flores* & *Coruo*: quæ quidem olim inter *Azores* nõ numeratæ, hodie tamen eidem dominio sub sunt: ita vt vniuersæ iam nouem statuuntur. *Azores* ab Accipitribus seu nisis, qui primo inuentionis tempore magno ibi numero visebantur, dicuntur. *Flaminia* quoq; nuncupantur à *Flaminiis* seu *Belgis*, qui primi insulam *Fayael* incoluerunt, quorum adhuc hodie certæ familiæ inibi illustres sunt, *Belgarum* ingenium, mores, & consuetudinem apprime præsentantes. Hac in insula riuus seu fluuius quidam, *la ribera des tiamencos* dictus, celebris est, ad quem olim *Belgæ* confidentes, etiam hodie cum suis posteris habitant. Harum insularum caput est, *Tercera*, de *Iesus Christus* de *Tercera* dicta, quæ 15. vel 16. milliaria fere magna est. Terra ipsa montosa & scopulosa, quam plurimis locis penitus inaccessa est: tota aliàs crepidinibus velut quibusdam muris vallata, vbi ad quamlibet nauium stationem vna quoque ad tutamentum castellum quoddã extructum est. Per vniuersas insulas tutus contra prædones portus haud quisquam alius est, quam qui ad urbem primariã *Angram* situs est: qui quod ad patentis oris seu dimidię *Lunæ* similitudinem hiscat, à *Lusitanis* *Angra* dictus est: quod nomen & ipsi ciuitati dein accommodatum est. Hęc ad alterum latus duos altissimos montes ad formam brachiorum extensorum recuruatas habet, *Bresyl* vocitatos, qui in patentem Oceanum late porrecti, ciuitatem à *Continenti* quasi reuulsam aut præcisam repræsentant. Montes prædicti fastigiis in aera tantis efferuntur, vt cœlo sereno ad 10. 12. & 15. milliaria in altum mare prospectus penetrare possit: in quorum verticibus duæ ex lapide columnæ extructæ videntur, ad quas ordinarius quidam perpetuas excubias agens naues quasunque mare sulcantes notat, & illarum indicium insularis facit. Quot enim cumque numero naues ex *India*, *Hispanica*, *Brasilia*, *Capite viridi*, *Guinea*, & *India Lusitanica* aliisq; huius situs locis aduentantes videt, tot pari numero vexilla seu signa columnæ illi, quæ Occidentem spectat, defigit. Pari ratione & altera columna Orientem versus sita, naues ex *Lusitania* aut orientalib. locis aliis approximantes, prodit. Quod si vero vno comitatu naues quinquennarium numerum excedunt: tum vexillum vnicum, sed grandius profertur. Columnæ hæc propter dictorum montium sublimitatem toti ciuitati in prospectu sunt: nec ad insulam naus vlla appropinquare potest, quin illico vniuersæ ciuitati & insulæ his signis prodatur. Sed excubiæ tales non in his solum montibus assiduo fiunt: verum etiam in angulis & collibus cæteris totique insulæ instituntur. Indicio ergo aliquo facto, insulæ gubernator cum cæteris officariis in concilium actus, maturo de agendis deliberat, & necessitatibus omnibus diligenter prospicit.

Azores septem olim insula, nunc hodie nouem numerantur. Azores unde dicta. Flaminia unde dicta.

Tercera siue Iesus Christus.

Bresyl mons Tercera.

Columna. Et excubia montis Tercera.

Inferius ad *Bressyl* montis radices castellum quoddam seu propugnaculum in maris extremo angulo desitum est, quod è regione sibi oppositum aliud simile habet. His itaque quasi terminis quibusdam clauditur & defenditur accessus seu introitus portus, ita vt sine horum permissu nulli nauium aut stationem illam occupare, aut ex illa egredi liceat. Et hoc loco princeps ciuitas Angra extructa est: quæ vt totius insulæ Terceræ, sic finitimarum omnium caput & firmitamentum est, & præterea sedes etiam Episcopatus, & forum iudiciale omnium Azores insularum. Ad trium milliarium ab Angra interuallum versus occidentem ciuitas quoque alia sita est, *Villa de Praya* dicta, quæ nauium malefida statio negotiationibus haud adeo celebris habetur: etsi ad illam aduersa tempestate pauca interdum naues aetæ impellantur, ab Angra aberrantes. Coactæ ergo ibi merces suas exponunt, quæ inde postmodum in Angram transferri solent. Ipsa aliàs ciuitas muris cincta sat firmis, populo tamen haud frequenti abundat: qui agriculturæ fere ob terræ bonitatem & feracitatem dediti sunt. Frumentum itaque & vinum magna copia colligunt: sed hoc infirmum & nullam ætatem ferens, tenue, & ob id transuersioni minime commodum, sed solis inquilinis pauperioribus potabile. Cæteri enim inibi qui ditiores sunt, ex Madora & Canaria illata uina nobiliora bibere consolent. Carnis, volucrum, piscium & animantium cæterarum nullam inopiam sentiunt, quæ ipsis ad comineatum quotidianum abunde satis sunt. Oleum tamen natium non habent, sed ex Portugallia illud expectant. Salem, ollas, lebetes, vasa fictilia, calcem, & quæ huius generis cætera sunt, hæc omnia aliunde importari sueuerunt. Ex fructibus autem persica comprimis copiosissima, & ad miraculum vsque genera varia habent interim cerasis, prunis, nucibus, auellanis, castaneis non admodum copiosis. Herbarum & fruticum sua quoque ratio pro loco est. Et planta illic peculiaris quædam nascitur, quæ radicem raphano similiter deorsum in terram agit, foliis tamen vitem fere referentibus, quæ sparsim quasi quibusdam pediculis sese humo diffundunt, fructum tandem (*Batatas* dicunt) valde sâpido proturgente magnitudine fere pomi. Quia etsi propter magnam copiam non magni æstimetur pretij, insulanis tamen ad victum quotidianum valde commodus est. In Portugallia ille dignitatis multo maioris est, quo interdum illatus, magnatibus præsentix haud vulgari est.

Persica in Angra uberrima.

Batatas fructus in Angra.

Porci iunsa saginantur.

Radix filamentosa fericea.

Pastelus, herbatintoria.

Canaria aues.

Coturnices. Gallina Indica. Cuniculi.

Sed & planta ibi alia ad modum frumenti seritur, ad cuius radices granula rotunda magnitudine pisi protuberant, pistaciorum sâporem referentia. Qui cibus valde suauis, & exoticis aliis desideratissimus, domi tamen propter copiam vilior habitus porcis in saginam colligitur, *Iunsa* dictus.

Porro in syluis & solitudinibus insulæ spõte sua planta etiam alia prouenit, quæ altitudinem stantis viri æquans, sine vlllo fructu emergit. Radix autem geminos compressos pugnos appendens, comam flauescentem ad viuum visui, tactui vero mollissimum sericum offert: quam incolæ pennarum seu plumarum loco culcitris ad parandos lectos indunt. Cuius filamenta textoribus industriis tentaturis in telam accommoda fore, haud absurde credi queat.

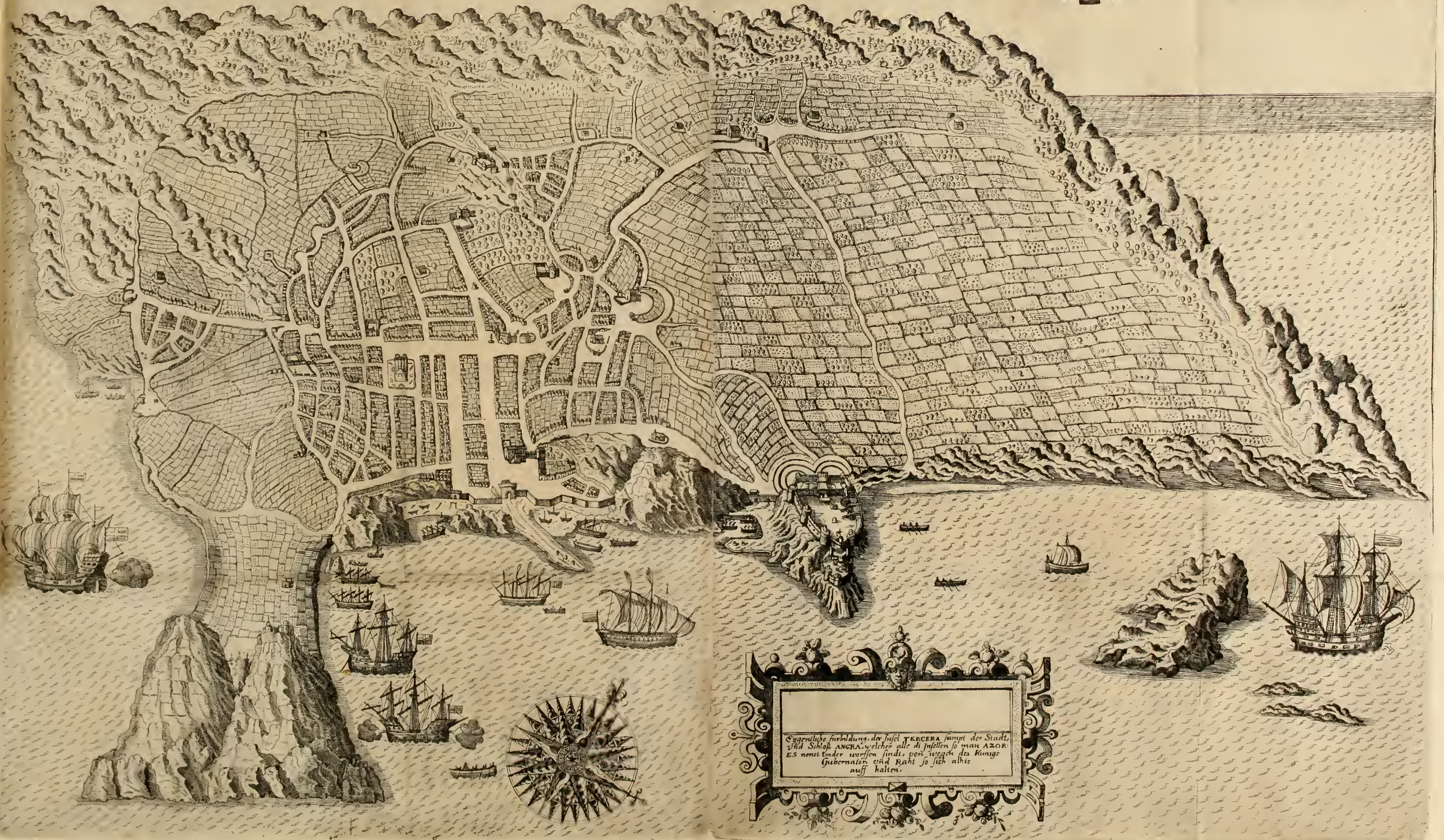
Vicum vero insulani maxima parte ex venditione *pasteli* (planta ea est, tinctoribus ad colorandas lanas apprime optata) corrogant: quam magno numero collectam Anglis, Scotis, Gallis vendunt, aut cum mercibus aliis permutant.

Terra aliàs ipsa ferarum & volucrum valde sterilis est, si pauca saltem exceperis, & inter has potissimum Canarias, quæ aliquot myriadibus volitantes visuntur. Quibus ob id captandis & quoquo versum disportandis aucupes quam plurimi sibi victum parant.

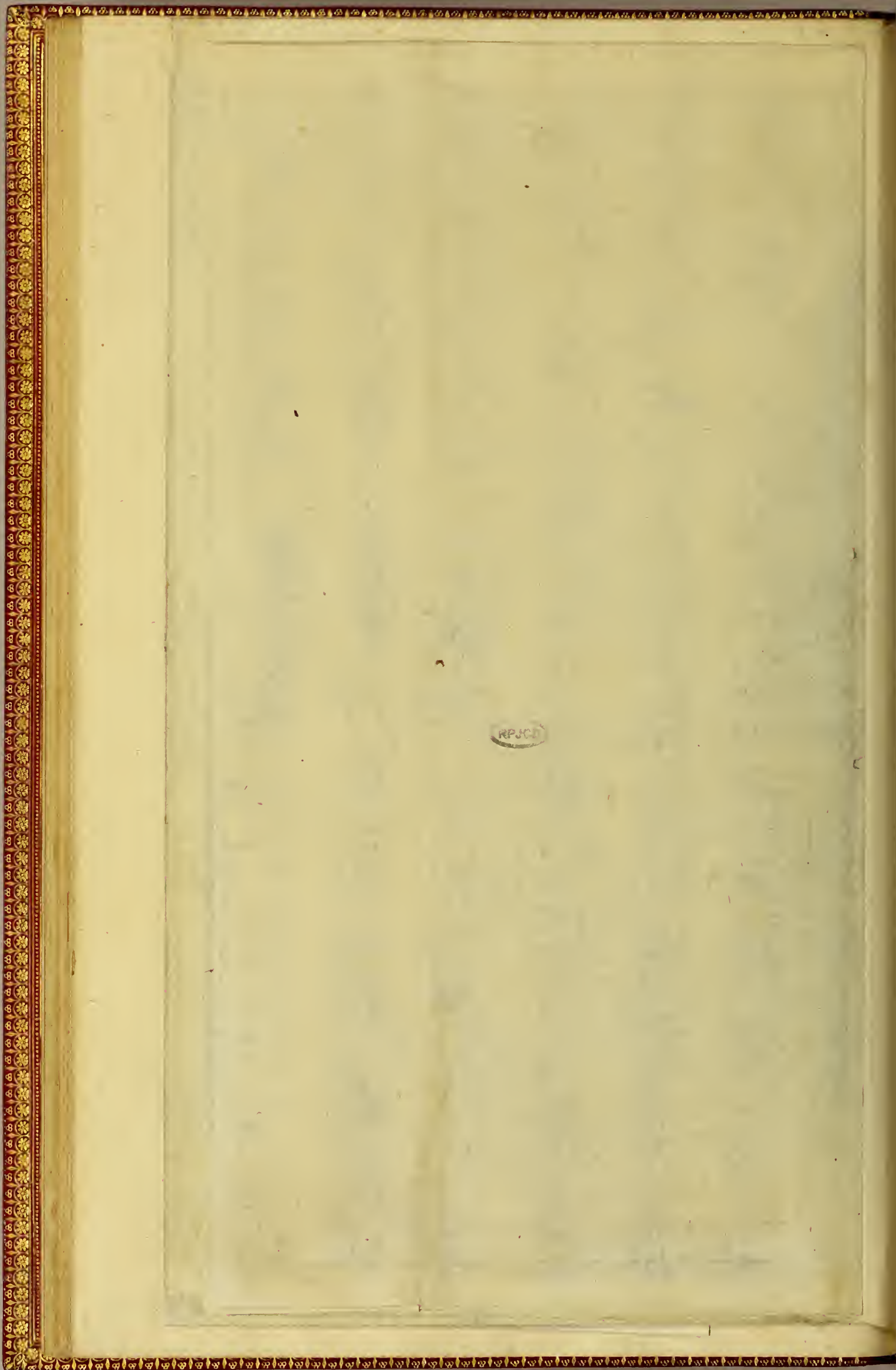
Coturnicum (quas ibi *Cordonyfas* vocant) ibi indicta abundantia est, ita cicuturum, vt domesticas nostas gallinas æmulentur. Nec minus Gallopauonum libertas maxima est. Ferarum cæterarum penuria vicissim grandis est, solis cuniculis

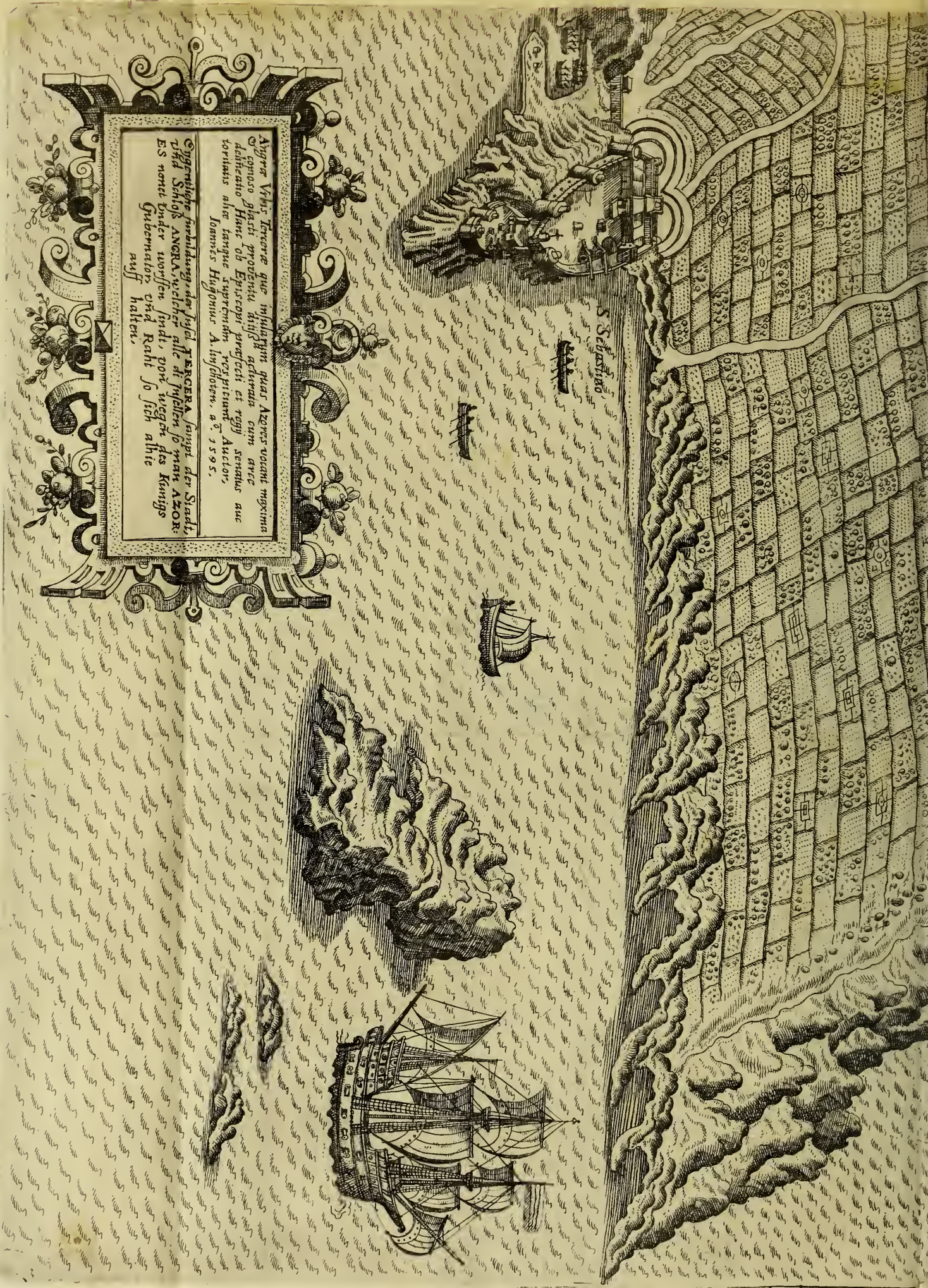
A CIDADE DE ANGRA NA ILHA DE IESV XPO DA TERCERA

Eygentliche Vorstellung der Insel TERCERA sampt der Stadt,
 und Schloß ANGRA, welcher alle di Inseln so man AZOR
 ES nennt Under worffen sindt, von wegen des Königs
 Gubernator, und Raht so sich alhie
 auff halten.

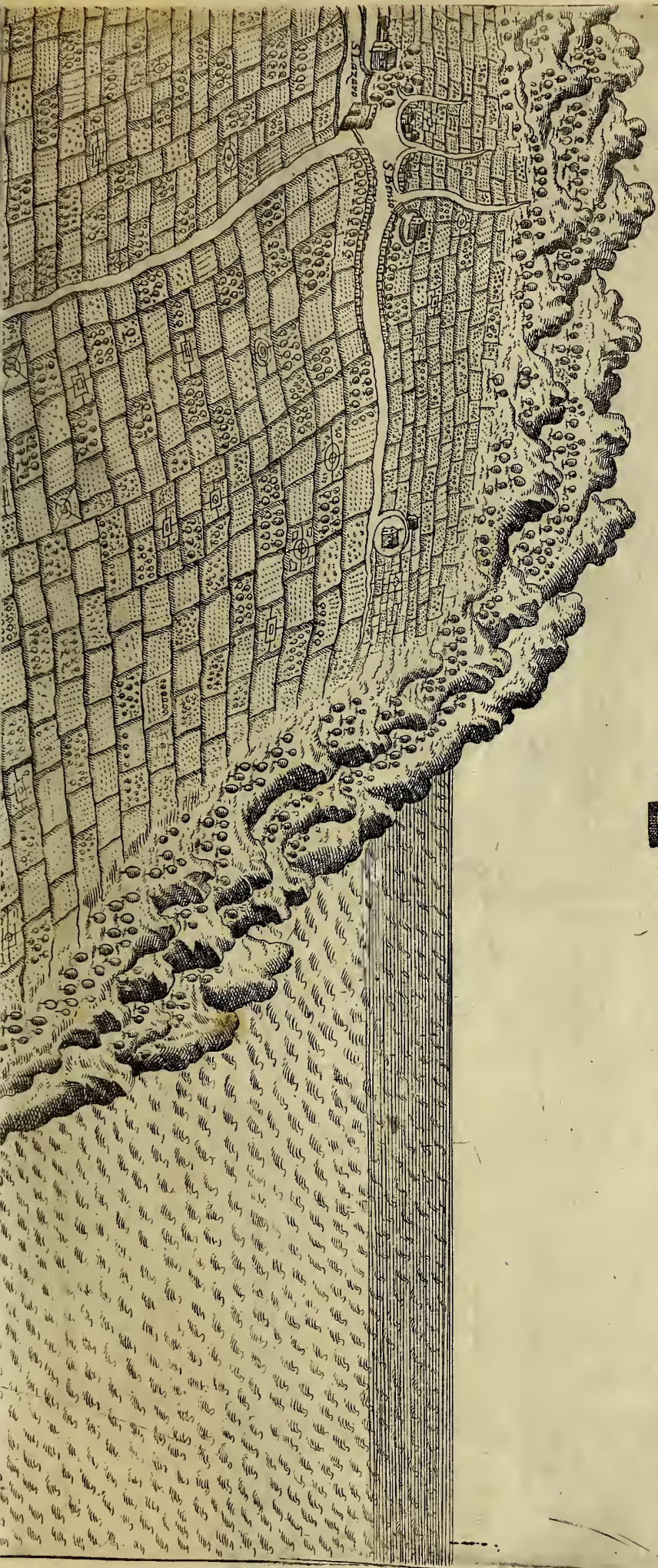

RPJCB

Angria Vitis Terceira que insularum quar Azores vocant maxima
 et copioso blati proventus distige adfirmata cum arce
 dabitatio Hanc ob Episcopi sancti et regis senatus auc
 toritate alie tanque suppreheni respiciunt Auctores
 Joannes Hugonius A. Ingheloni. a. 1595.

Eigentliche Beschreibung der Insel TERCEIRA sampt der Stadt
 2164 Schloß ANGRA, welcher alle di Inseln so man AZOR
 ES nomet vnder uorssen findt, von wegen des Konigs
 Guernator und Rahl so sich alhie
 auff halten.

DE IESV XPO DA TERCERA

*Vda mari saxo stabili distima gladio
 Fragiles ferre bonas non remaneat solo
 Maxima vicinior inter Tercera profundi
 hac specie occiduis eminet alba vadis,
 Ploageth.*

RPJCB

culis magnò numero abundantibus. Lepores, cerui, perdices ibi tenui numero reperiuntur: pisces cõtra & varij & copiosissimi, palato pleriq; sapidissimi: qui æstiuo tẽpore potissimum capiuntur, cum hyeme mare piscatoribus intractabile sit. Mensibus namq; Ianuario, Februario, Martio, Aprili, & Septemb. plerumque venti, turbines, imbres, procellæq; Oceanũ infestant: reliquis fere placidũ & serenũ. Mõtosa & desolata terra, syluis & dumetis exasperata, fere tota inuia est: scopulis & rupibus adeo horrida, & prærupta, vt lapidũ acumina viatorũ & calcei, & pedes sapius cõscindantur & perfodiãtur. Nihilominus tamen vitibus vndique numerosissimis consita, quæ radices suas in medios hiatus seu saxorum rimas immittunt, quibus succũ proliciunt sibi necessariũ. Sed & hoc admiratione ibi dignissimũ est, quod in petræis istis recessibus vites multo lætius & turgentius se proferunt, quàm in planitie, molliore & rariore, qua plerunq; satæ omnes extinguuntur, nec ad frugẽ peruenire queunt. Cætera terra, quæ plana & ferax est, vt plurimum frumẽto & *Pastelo* consertitur: quorũ illud tanta copia & foenore prouenit, vt & extraneo huius generis cõmeatu nullo ipsis opus sit, & quotannis in super 14. militum Hispanorũ signa natiuo illo ali & sustentari possint. Supradictus & hoc mirabile accedit, quod nec frumentum, nec reliquæ terræ nascentia vltra annum vnicum durant, sed eo exacto statim putiscunt & exolescunt. Quod nec ipsum tamen tẽpus attingere possit, nisi quatuor vel quinq; menses foveis subterraneis antè defossũ & reconditũ, ista quasi præparatione ad durationẽ hãc promoueretur. Incolarum enim quilibet à messe illico trituratũ frumentum suũ foueæ singulari, cõmuni loco & via regia ex ordine in hunc vsum factæ indit, quam superiecto pauco stramine postea torra superinstrata quasi sepe lit, & circa natiuitatis festum tandem inde eximit: tam plerunq; sanum & integrum, vt nec situm nec corruptionẽ aliam vllã redoleat. Quem defodiendi frumenti modum nisi colerent, vltra menses quatuor id incorruptum vix vlla arte feruarẽt alia. Exemptum tandem, capsis & cistis in hoc extructis asseruant: quod dein toto anno etiam non ventilatum recens & laudabile persistit.

*Vites super
meris rupi-
bus.*

*Frumentũ
non vltra
annum du-
rant.*

*Foveæ ad
preparan-
dum fru-
mentũ.*

Ex omnibus iumentis officia & operas bouum experiuntur certissimas & fidelissimas: quos tanta proceritate & pulchritudine inibi natos habent, & alunt, vt vastiores vniuerso orbe reperiri haud credi possit. Cornibus præsertim nobiles sunt, vnoquouis insuper peculiari dato nomine non secus ac homines interno- scendo. Et licet vno prato pabulabundi simul melleni oberrent: quemcunque ta- men ex omni grege illo, suo discreto nomine dominus appellet, aut euocet, di- cto citius ad vocantis heri locũ seu statum se proripit.

*Boues in Ca-
naria vasti
& optimi.*

*Boues, vt
homines,
indiuiduali
nomine ini-
tati.*

Solum multis speluncis & cauernis excauatũ esse, ex eo augurari est, quod & pedibus violenter pulsũ ad modum collæ seu fornacis resonat: & terram otibus præterea frequentibus cõcutitur. Sed & igniuomi montes olim in plerisque his insulis pauci inuẽti sunt: sicut & in Tercera & S. Michaele adhuc hodie aliqui campi Vulcanios fumos eructant, circa quorũ fauces terra orbiculatim plerunq; exusta videtur. Sed & scaturigines fontesq; quidam tam feruidi reperiuntur, vt ad eos non secus ac ad focum ouum elixari possit.

*Montes i-
gniuomi.*

*Fontes fer-
uidi.*

In Tercera loco quodam, *Cualua* dicto, & ab Angra tria milliaria distante, fons quidam eius proprietatis & virtutis est, vt omnia vel illapsa casu, vel arbitrio hominum iniecta, progressu temporis in solidissimũ lapidem seu saxum com- mutet. Cuius miraculi documentum mihi ipsi accipere licuit ex arbore quadam huic fonti contigua: cuius quæ radices aut trunci pars aqua ista alluebatur, ad æris vsq; soliditatẽ induruerat. Quæ vero alterius lateris partes à contactu aquæ im- munes erant, purè putè verũ lignum adhuc præsentabãt. Cedri hac in insula tan- ta abundantia est, ex ea vt scaphas, currus, rhedas, seu bigas, & huius generis alia omnia opera extruant: nec ad fouendũ ignem quotidianum alio quam hoc ligno

*Fons ligno-
rũ lapidifi-
cus.*

*Ex cedro,
currus, na-
ues, foca.*

*Lignum pretiosissimum rubrum, al-
bum, flauū.* vtantur: ita vt propter opulentissimum eius prouentū lignum nullū abiectione
statu & loco sit. Sed & aliud lignū, *Sanguinhol* dictum, totum rubeum & cruentu-
lum: & item aliud, ad cretæ candorē niueum: & iterum aliud totum aureum &

flauū, terra illa profert, nullius artis, sed solius naturæ miraculo ista varietate arti-
ficiosissime distincta. Qua occasione factum est, vt lignarij opifices quam plurimi
inibi cōfederint, qui pulcherrimis operibus, vt abacis, repositoriis, capsis cistisq;,
& huius generis aliis parandis occupati sunt: quæ postea magno vendita pretio
in Portugalliam auehūtur, & ibi tum propter generositatem materiæ, tum ope-
ris artificium & nobilitatem magni æstimationur. In Pico insula, quæ 12. milliaria à
Tercera distita est, lignū quoq; aliud *Teixo* dictum, valde pretiosum & nobile na-
scitur, quod propter præstantiam suam, nisi regis & officiariorum eius permissu
nulli in vsum suppeditatur: ad durū, vt ferrum æquet: quod instrumētis fabre-
factum, interius coccinum vndulatū expressissime refert: quod tandem, quo vsu
attritus sit, splēdidius indies effulget: vt æstimationis haud immerito sit maximæ.

*Colonia su-
larum quæ*

Vniuersæ hæ quidem insulæ à Lusitanis colonis habitātur: Hispanis tamen
militibus & gubernatoribus post Lusitanorum seditionē illis impeditis, qui præ-
sidio suo omnia castella occuparunt & moderantur, Lusitanis ipsis à cætero sum-
ptu interim quidem liberis. Hispani enim tam seuera disciplina ibi coercentur, vt
militum ne vni quidem absq; præimpetrata venia urbem vel vno pede egredi li-
ceat: quod in causa est, cur secura via per omnem insulā tam noctu quam inter-
diu, etiam sine comitatu vlllo, meare & negotiari quilibet possit. Sed & peregrinis
cæteris per Lusitanorū cautionem peruagari insulas nullo modo licitum est: ita
vel nudo peregrinantium aspectui metunt. Quas ob id peruidere, & peragrandō
singulas lustrare, nec mihi concessum fuisset, nisi Gubernatoris bona pace & sub-
ministratis ab eodē equis circumire illas, me Lusitani vidissent. Spem enim sibi
de me Gubernator fecerat, fore, vt vniuersas insulas illas, & situm naturamq; sin-
gularum depingerem: cuius operis ideam ipse regi transmittere iam dudum sat-
agebat. Quod officium cum illi ex causa denegarem: ne tamen in ipsius gratiam
nihil velle viderer, urbem Angram, cum portubus omnibus, & eiusdem castel-
lis, aggeribus, & stationib. viua effigie depictam illi nuncupavi: cuius imaginem
Regi postmodū donatā ille misit, & me ob hoc meritum summo fauore cōple-
xus est. Sed iam ad institutū nostrū reuertamur. Insularum harū aer admodum
salubris est incolæq; vix paucis aliquot morbis tentari solent. Quorum vnus ipsis
Oax, id est, paralytis dicitur, quo tacti plerunq;, vel toto corpore, vel ex altero la-
tere, vel vno saltē mēbro resolui solent. Sic hic tamen nō nisi sparsim aliquos af-
fligit. Alterum morbum *Osange*, id est, sanguinem nuncupant, qui momēto quasi
inuadens, vel faciem, vel reliquū corpus in tumorem sanguinis modo rubicun-
dum attollit. Quem ob id illi merū sanguinem & putant, & dicunt. Horum mor-
borū, qui ipsos præcipue infestant, causam putant, aerem cum madore aliquo su-
pra modum ventosum: quod insula vniuersa crebris turbinibus & tempestatib.

*Venti tam
validi, vt
ferrum &
saxa minu-
ant.*

obiecta sit. Tam valido enim ventorū impetu assiduo concutitur & perflatur, vt
& ferrum & lapides illorū vehementia ambedantur, & velut in puluerem com-
minuantur. Cuius rei euidentis equidem ipse documentum hausi ex crate ferrea
regij telonij fenestris. Præterea, cuius crassities, cum brachium solidum adæquas-
set, locis aliquot ita profunde ambesā à me visā est, vt ad tenuitatem straminci fili
accesserit. Idem & lapidibus euenisse visum est: cum tamen isto tempore domus
dicta non vltra sex septemque annos stetisset.

Pagi Tercera.

Præter dictas geminas ciuitates vici seu pagi quoque haud pauci in insu-
la inueniuntur, vt *S. Sebastiam*, *S. Barboram*, *Altares*, *Gulaua*, villa noua, cum reliquis
plurimis: vt præter solitudines & deserta locis plerisq; habitatisima sit. Magna
ex parte incolæ ex negotiatione pasteli (vt diximus) victum quærunt, vt qui
aut

aut ferendo eo aut vendendo operantur. Cætera vero promiscua turba victū & quæstum faciunt ex nauibus illis, quæ ex vtraq; India, Brasilia, capite viridi, Guinea, & finitimis aliis locis ibi appellunt, in Terceram insulam commeatus potissimum renouandi & restaurandi causa ingressæ. Quo fit, vt nauibus quibusdam ibi obseruatis, incolæ illico sua omnia mercimonia eò conuehant, & volentibus exteris venudent.

Ad australem Tercerae partem milliariibus 28. inde insula S. Michael distat, *S. Michael insula.* quæ 20. fere milliaria lata ciuitatibus & vicis Lusitanicis tota referta est, eiusdem prope aeris & conditionis cum Tercera: quarum primaria *Punta del Gada* dicta, cõmercio Anglorum, Scotorū, Gallorumq; Tercera multo frequentatior, quod ibi Pastelus longe vberius proueniat, quam vel in Tercera vel adiunctis reliquis insulis omnibus: cum in ista quotannis pasteli vltra 20000. quintalia parentur & colligantur. Agris frumentiferis adeo abundat, vt ex sola hac interdū cætera omnes insulæ cõmode alantur. Portum aut receptum tutum nullum habet, nauiumq; statio in aperto mari agitur. Præsidiumq; in Tercera adhuc multo ignauius habent. Interim tamen nec Castellanos iugo, aut arbitrio subditi sunt. Ad quemuis ventum parati, quolibet, libere in mare patulū excurrere possunt, quod Tercerae incolis negatū est. Qua causa quoq; extraneæ naues ibi diuertere, quam alibi, malunt cū angustiis nullis opprimi, nec præter suum animum quoquam alio impelli possint. At tutamen tamen vrbis *Punta del Gada* militum Hispanorum signum vnum præsto est.

Ab insula hac porro versus Austrum insula S. Maria sita, 10. vel 12. milliariibus in circuitu clauditur, nulla negotiatione insignis, nisi quod ibi insulani cæteri argillam effossam mercari sueuerunt. Et licet *Pasteli* ferax non sit, tamen cibariorum & cõmeatus necessarij cæteri quam Tercera sterilior non est. A Lusitanis vndiquaq; habitata, Hispanis tamen militibus grauata non est: quod vt Tercera montibus, saxis & scopulis à natura munita, inquilinorum præsidio sat tuta sit. Quo tempore equidem in Tercera morabar, Capitaneus *My Cord in Cumberland* in hanc insulam aqutum & cibatum venerat. Sed ab incolis tamen prohibitus, adeoq; cum multis ipse quoq; vulneratus, re infecta fugam arripuit.

Intra Septentrionem & ortū à Tercera septem octo milliariibus disiecta, *Inf. Gratiiosa.* parua insula *Gratiiosa* sita est, cuius ambitus 5. vel 6. milliarium, locum cõmodum & delectabilem pandit. Hæc fructibus varij generis opulenta, ad victum sibi ipsi sufficit, nec aliis negotiationibus occupata est. A Lusitanis colitur & habitatur, militibus propter compendium sumptuum faciendum nihil custodita. Ad hanc insulam, tum in Tercera morabar, Capitaneus *My Cord in Cumberland* appellens aliquando, & cum octenis saltem viris in Continentem egressus, ab incolis aliquot pecora, gallinas, & aquam rogauit. Quæ cum à sollicitatis bona cum gratia accepisset, nihil damni porro ipsis intentauit, sed propter probitatem hanc & comitatem ab inquilinis oppido laudatus abiit.

S. Iorgie insula à Tercera actionis nouenisve milliariibus absita, in longitudine 12. milliariū porrigitur, sed angusta tamen & contracta latitudinem vix 2. vel 3. milliariū habet. Cliuosa & mōtosa est, præter Pastelum nullius quoq; commercij, qui tamen & ipse copia ibi nascitur non admodum magna. Re pecuaria incolæ vt plurimū victum parant, vt & agricultura: pecudesque suas iam grandiores & saginatas in Terceram agūt, quas ibi in publico vendunt. Sed & Cedrus ibi abunde prouenit cum lignis nobilibus & aliis, quæ cæsa Terceram, vbi arcularij hac de causa numerosi confederunt, omnia conuehuntur.

Ab hac septem à *S. Georgie* insula milliariibus. *Fayael* sita est, cuius circuitus 17. vel 18. milliariibus clauditur, rebus ad victū spectantibus, abunde felix: vt inde commeatus permultū nauibus in Tercera deportari soleant. Sed & pastelū inde Anglicæ

*Villa port.
82.*

glicæ naues plerunq; auehunt. Apud ciuitatem, *Villa porta* dictam statio nauium primaria est: an arx seu castellum adiacet momenti non adeo magni, nec etiam ad vim vllam sustinendā idoneum. Cum enim aliquando inquilini arbitrarentur, ad defendendā insulā se ipsos satis validos esse, milites præsidarios inde eduxerunt & dimiserunt, quod & locus & victus deficere ipsis viderentur. Ex insula Gratiōsa ergo cum Capitaneus *My Cordillā* inuaderet, primò quidem ad reprimendum ipsum animum & vires collegerunt insulani. Paulo post tamen animis ipsorum in contraria actis, cum resistendi porro nullum modum assererent, ipse Capitaneus insulam occupans castellum diruit & vastauit, & tormēta ibi inuenta mari merfit, paucasq; Carauellas secum è statione abduxit. Qua re à rege cognita, primatibus aliquot capite plexis, ex *Tercera* novos milites eo iterū induxit, qui insulam tuerentur, & reædificatum castellum præsidio certiore defenderēt.

*Belgæ Fay-
el incolunt.*

Incolæ *Fayael* plerique ortu primo Belgæ sunt: lingua tamen Lusitanica videntur, quam longi temporis assuetudine sibi familiarem reddiderunt.

Ab *Fayael* tribus, à *S. Georgie* quatuor, à *Tercera* vero duodecim milliariibus insula *Pico* sita, longitudinem 15. milliaria habet, à monte excellentissimo ita dicta: quem arbitrantur pleriq; *Pico* monte in Canaria multò sublimiorem. Cælo sereno iste mons in *Tercera* adeo expresse conspicitur, vt vix ad stadia aliquot distare videatur, cum interim vltra 25. milliariibus absit. Caput seu vertex montis longe vltra nubes exporrigitur, ita, vt stantibus desuper infrà illæ subesse liquido videantur. A quo monte ob id insula valde celebris & late famosa est, & insuper rerum necessariarum omnium ferax, com meatu ministrando insula *Fayael* nō est inferior. Sed & varij generis ligna præstantissima promit eadem, & maxime lignum *Feixo*. Vnde propter vbertatem summam multæ Carauellæ nauesq; aliæ minores assiduò extrui colent. Incolis frequētata est salis numerosis, qui pecuaria re & agricultu viteq; plantanda victum parant. Nam & vinum in hac vbertim prouenit, & bonitate cæteras insulas omnes exuperat. Aurantia fert eadem sapidissima & suauissima, vt in Lusitania eadem in pretio maximo habeantur, adeoque singularis honorarij loco primoribus præsententur.

Sed cum *Angra Terceræ* insulæ ciuitas primaria & reliquarum quasi regina quæpiam sit: eius imaginem lectori communicatam ob id volumus, qua omnes eius plateæ, propugnacula, portus cum adiuncto monte *Bresyl*, vbi excubias assiduas fieri diximus, quasi typo quodam oculis proponuntur.

Caput VII.

De Insulis *Coruo* & *Flores*.

*Coruo &
Flores insu-
la.*

TERCERA versus Occidentem ad insulam vsque *Flores* milliaria 70. numerantur: quæ ipsa 7. milliaria magna patet, & à Lusitanis habitatur, præter Pastelum nulla negotiatione celebris est: at armentis tamen pecoribusq; aliis abūdat. Regio ipsa patens omnibus accessā est, tum Anglis, tum extraneis aliis. Incolæ enim viribus minores sunt, quam vt impellentes arcere possint. Ab hac insula versus Aquilonem milliari vno distat *Coruo* insula, exigua & angusta vix tria milliaria lata, quæ & ipsa à Lusitanis habitatur. Inter quam & *Flores* Angli plerumque in insidiis se continentes, naues aduentantes operiuntur. Qua causa in confinio habitantibus nihil fere tutum est, sed rapinis omnia prostant. Sed de *Azores* insulis hæc propter sciendi cupidos dicta sufficiant.

Caput

Caput VIII.

*Memorabilia quadam, quæ meæ in Tercera commor-
tionis tempore gesta sunt.*

CTOBRIS 2. die An. 1589 in Terceræ Campo haud procul à *Duo fulmi-
Villa da Praja* duæ personæ fulmine tactæ & confectæ sunt. E-
iusdem die 19. in Tercera 14. naues Hispanicæ ex India appu-
lerunt, Cochenilla, velleribus, auro, argento, gemmisq; onera-
rata. Quarum, cum primum solueret, vno comitatu 50. fue-
rant. Sed iuxta Hauanam 11. merfis & aborptis, cæteræ pro-
cellis turbatæ & disiectæ sunt. Postero die harum nauium ad-

huc vna cum Terceræ appropinquaret, obuia nauî prædator-
ria Anglica trib. saltem Falconettis armata, inuasa est. Etsi vero Hispania tormēta
12. haberent, nihilominus tamen nobis ex insula prospectantib. & attendentibus
dubio Marte diu illæ colluctatæ sunt. Quod cum insulæ Gubernator videret, sca-
phis binis illico sclopetariis refertas in illorum auxiliū emisit. Qui tamen priusq̃
propius aduenissent, Angli nauem Hispanicam iam dū tormentis suis adeo concus-
suerant, vt plenis velis ea sub aspectum nostrum tota subsideret & mergeretur,
nec bonorum quicquā inde redimeretur. Aestimabatur ea pretio 200000. Du-
catorum: quæ opes vniuersæ misere periere, nec Anglis ipsis victoribus obtigēre.
Attramen illi ex subsidēte nauî homines circiter 30. exemptos suæ nauî imposue-
re, quos saluaturi in littus euehebāt, & restā altū mare repetebant. Cæteri vniuer-
si vna cum naue submersi sunt, quorum vltra 50. fuerant, & in his multæ mulie-
res & monachi, quos Angli cum eripere possent, ex causā tamen detrectauerant.

Octobri 27. dictæ 14. naues Tercera iterū soluerunt, *Sebiliam* versus nauigā-
tes, postq̃ necessariis omnib. sese instruxissent. Quæ tamen, cum iam littus Hi-
spanicum fere attigissent, ab Anglis insidiantib. obrutæ, captæq; vniuersæ (binis
exceptis saltem, quæ se fuga eripuerant) in Angliam missæ sunt. Circa tempus i-
stud Capitaneus *Mij Cord* cum Regia nauî & sex aliis illas omnes insulas peruaga-
batur, & Angræ stationi aliquoties ita prope admouebatur, vt & omnes in nauib.
facile nosceretur, & sclopetis ex castello, si libitū fuisset, commode feriri possent.
Quib. locis cum *Mij Cord* integros binos menses prædando & insidiando con-
sumpsisset, quicquid nauium bonorumq; coeperat, illico in Angliam amādauit,
& insulas hoc pacto grandi terrore concussit. Triduo vel quadriduo post, quam
Mij Cord ex insula *Faijael* abiisset, inibi naues Indicæ sex appulerunt, quarū præ-
fectus *Iuan Diriuues*, cum in insula auri argentiq; 40. milliones exonerasset, naues
cōmeatu & necessariis aliis festinanter prouidens, ne fors longiore mora ab An-
glis oberrantib. prehenderentur, littore trepidabundus illico soluit, & bono pro-
speroq; vento in *S. Lucas* insula appulit, vt eius Angli ne vestigiū quidē olfecerint.

Mense Nouembri *Terceram* naues duæ magnæ ingressæ sunt, quarum vna
Almirans, altera *Vice Almirans* istius classis fuerat, quam auro argentoq; onera-
tam paulo ante tempestatis iniuria disiectam dissipatamq; diximus. Hæ binæ æ-
rumnis infinitis exercitæ, variisq; turbinum erroribus actæ, nullo præsidio alio, q̃
nauteam exigendo sese iam seruauerant, millies Anglicarum nauium occursum
sibi imprecantes, vt hoc modo saltem vitam tenerent, & in illorum manus bona
omnia vltro citroq; deponerent. Et licet eodē ipso tempore Capitaneus *Mij Cord*
in confinio illo quoquouersum peruageretur, nihilo tamen minus eorum con-
spectum nunquam attigit: dum tandem illæ inexhaustis laboribus exantlatis
portum seu stationem Angræ tenerent. Ibi ergo onere suo alleuiatæ festinatione
maxima sunt.

*Duo fulmi-
ne isti.*

*Angli nauis
200000 Du-
catu estimatā
mergunt.*

*Angli na-
ues aliquot
capiunt.*

*Auri 40.
milliones
Anglis præ-
repta.*

Hæ naues quinque milliones Argenti, in frustra 8. vel 10. pondo distributi aduexerant: vt vniuersum littus orbibus argenteis, cistisque, monetis Regalibus 18. baziõrum confertis quasi contactum esset. Millio vero quæuis decies centum millionis ducatis æstimabatur: ad quam tamen summã vna allatã margaritã, aurum, & gemmã aliã non cõnumerabantur. Huius classis Almirans *Alvarez Flores de Quimones* morbo Neapolitano decumbens grauiter, & ob id in littus è nauis exportatus, à Regia Maiestate datas literas ostẽdebat, quibus vniuersi Oceani, nauium omnium, omnium insularum & terrarum, ad quas appulsurus esset, summus præfectus seu Capitaneus cõstitueretur. Qua causã à Tercerã Gubernatore quoq; honorificentissime exceptus erat. Hi itaque collatis cõsiliis decreuerunt, vt vacuã naues illã, militibus præsidariis munitã ex Tercera aut Vlyssobnam aut Sebiliam rectã pergerent, Regique statum omnem panderent, curarentque, vt primo quouis tempore expositum argentum firmioribus & nauibus & præsidiis aueretur, ad cuius tutelam Alvarez interea in Tercera sub-

Capitaneus
Alvarez
60000. ducatos possidet.

steret: cum & ipse pro sua persona vltra 60000. ducatos in perlis possideret, quas monstratas nobis, vel vendendas, vel aromatis permutandas, vel literis collybisticis soluendas, deferebat. *Naues* dictã geminã, ducentis vel trecentis hominibus, tam nautis quam militibus oneratã, in via tempestate aduersã ita subagitata sunt, vt prætoria confracta cum omnibus hominibus & mercibus mergeretur, nullo quoquam saluato. Altera vero, postquam prorsum versum disiecta malos detruncasset, apud *Sentualliã* littora impingens in frustra dissiliit, vix aliquot enatando hominibus ereptis, qui post hanc rem ita gestam denarrarunt. Eodem ipso mense, Indiã naues duã aliã ad milliã dimidium prope Terceram visã sunt. Quã cum stationem incurrere iam satagerent, ab Anglica quadam inuasã & oppugnata, mutuis tormentorum explosionibus diu inuicem colluctari à nobis visã sunt, & post etiam Indicam vinci capique.

Dua Hispanica naues capta.

Ianuã mense, An. 90. Hispanindica quãpiã nauis solitaria portum seu stationem ad Terceram ingressã nunciauit, ex Continente Indiã Hispanicẽ classem quandã 100. nauium vno comitatu & societate simul exoluisse, & violenta sæuaque tempestate ad littora *Floridã* impulsas naues 99. vno casu periisse, sola illa ex tot ærumnis residua & salua. Quibus quanti thesauri vecti sint, quibus secum putare haud difficulter queat. Quod si ergo omnium earum nauium, quã ex Hispania noua, *S. Domingo, Hauano, Capite Viridi, Brasilia, Guinea, &c.* vltra 220. vnus anni 89. circuitu in Hispaniam & Lusitaniam soluerunt, rationem ex annalibus & diariis ineamus, vix 14. vel 15. feliciter ad metam præstitutam peruenisse, reliquas omnes aut funditus interiisse, aut in hostium manus incurrisse, certoprehendemus.

Naues 99. mersa simul.

Vno anno naues India mersa, ferẽ 300.

Sub idem tempus ex Sebiliam Terceram 14. vel 15. naues, quã pleraque Belgicas celoces referebant, veniebant, militibus præsidiariis & instrumentis bellicis omnes instructã, & argentum simul & Capitaneum de *Flores* regis mandato auctum missã. Cum vero tum temporis tota insula perpetuis turbinibus & sæuientibus procellis æstuarẽt, stationem ibi occupare nullo modo potuerunt. Ita enim impetuoso motu omnia agebantur prorsum vrsusque, vt quã naues aliquot anchoris fixã starent, violenter ventis impulsã malos diruere & deiicere cogerentur, nisi extrema quãuis perpeti votum *Sed & Biscaina* quãdam huiusdem societatis nauis margini littoris violenter illisa, comminuta est, hominibus tamen ex illa omnibus seruatis. Ceterã ergo altum mare egressã, quoquo versum dissipatã, venti & turbinum arbitrio vsque ad 15. Martij circumuehebantur, toto illo interuallo ne vnicum quidem ad anchoras figendas diem idoneum noctã: infortuniis interim inæstimabilibus concussã, adeo vt & insulas & auerendum argentum diris execrarentur. Vix ventorum defæuierat vis, cum

Biscaina nauis ad oram littoris confracta.

recol

recolleat ex erroribus, paruulam quandam nauem Anglicam, 20, circiter vasa capientem, adeoque ventorum dominio totam occupatam, obuiam habuerunt. quam itaque hastili manu inuadentes & occupantes, vna secum ad stationem abduxerunt. Signo autem Anglico puppi defixo, adeo superbire videbantur, quasi de tota iam Anglia deuicta triumphum agerent. Iam ergo stationi propius admotis, fortuito duæ Celoces Anglicæ aliæ occurrentes, cum, quod res erat, ex signo triumphali augurati essent, velis incitatis cursum tam rapidum in victrices naues direxerunt, vt pro triumpho vniuersi iam alta voce Misericordiã inclamarent & ingeminarent. Quæ ob id in fuga certo correptæ omnes fuissent, nisi recta Castellum insulæ impulissent: vnde tormentis crebris fulminantibus præsidariis, Angli proram conuertere, & altum mare repetere coacti sunt.

Qui captæ illi naui Angli inerant, hi ex ordine ferreis vinculis gemini colligati & reuincti ad triduum vel quatrimum asseruabantur. Quo exacto Hispanus quidã vexillifer ad eos ingressus est, qui quondam fratrem suum germanum in Anglia cæsum meminerat. Hunc ergo data hac occasione iã viriliter vindicaturus, districto pugione in vinculis copulatos Anglos in pergula confidentes irruens, paria eorũ tria ex ordine nefarie confodit & pertudit. Quod crudele facinus, cū & sibi iam iam impendere duo gemini eiusdem ordinis alij viderent, ne tam proteruis manibus præda miserabilis fierent sese brachiis inuicem complexi vltro in mare desilierunt, & suffocati sunt. Quod facinus inhumanum cum nec ipsi Hispani probare possent, latronem istum in vincula indutum ad regem Vlyssbonã amandarunt. Qui ob id re cognita, captiuum illum in Anglicam porro mittendum mandauit, vt pro arbitrio suo Regina in illum statueret. Cuius iudicij seueritas etsi ab ipsius cognatorũ intercessione non nihil mitigaretur: attamen capitis amputandi pœna ipsi irrogata est. Quæ tamen & ipsa, cum parasceues die Cardinalis Vlyssbonæ esset, à Capitaneis & officariis cæteris vniuersis intercedentibus in gratiam & condonationem mutata est, occisore nefario vita donato.

Commemoratæ binæ Anglicæ naues, quæ Almirantem nauem ad ipsum vsq; castellũ insectatæ fuerat, postquã (vt diximus) retro in altũ mare cõcesserant, Hispanicã aliam nauẽ corripuere, quæ & ipsa ad dictam classẽ pertinens, sola in statione desiderabatur. Illã ergo Angli occupantes, quos homines viuos inueniebant, vniuersos in littus citra omnẽ læsionẽ exposuere. Qui si crudele signiferi illius facinus in suis cõmissum pernoscent, longe seueriore pœna in eos animaduertissent. Nauis hæc hac vice capta, eadem ipsa erat, quæ paulo ante in Tercera Regis nomine Anglis prærepta & confiscata fuerat. Quæ postea Hispanis vendita, his deinceps profligatis hoc pacto in Anglorum manus rediit.

Martij 19. die prænominatæ naues quarum 19. numerabantur, & Regis argentum in Tercera cum præfecto *Alvarez de Flores Quimiones* aucebant, litore soluerunt. Hæ vniuersæ rebus necessariis apprime munitæ confenserant, rebus aduersis ad extremum vsque habitum reniti & contra luctari.

Et quanquam cursum suum recta in S. Lucas insulam portenderent, vento tamen nihilominus in littus Vlyssbonæ adactæ sunt, etsi *Alvarez* contra venti impetum diuersam viam in S. Lucas moliretur. Ab Vlyssbona argentum dein per continentem in Sebiliam tralatum est. Vento itaque nimis propitio & fortunato præter votum suum naues illæ Vlyssbonam delatæ sunt. Quod nisi ita accidisset, certum malum non effugissent. Quandoquidem ad promontorium de *P. Vincente* 20. naues Anglicæ classẽ hanc operiebantur: quam etiam plenis velis arripuissent, nisi ventis coeptum iter Hispanis etiam præter sententiam turbatum esset.

Eodem mense An. 90. in Tercera cometa seu Crinita stella totas quatuor noctes fulsit, cuius cauda versus meridiem extendebatur.

Paulo

Anglica nauis vna intercepta.

Nefarium cuiusdam Hispani pigmiferi facinus.

Iustissimũ Hispaniarum Regis iudicium.

*Carauella
ad Terce-
ram pessi-
mit.*

Paulo post in Maio ex Angra ad Tercerae stationem Carauella quæpiam ex insula *Fajael*, tauris, ouibus, gallinis, huiusque generis com meatu reliquo multisque hominibus onerata properabat. Quæ tamen aduersis ventis acta, cū clauum procellis violentis confregisset, tota subuersa est, tribus infantibus & monacho quodam ex ea suffocatis. Cæteri enim natandi arte & eorum qui in litore steterant: auxiliaria ope vitam seruauere: omni tamen pecore cū gallinis mersis, & in litus eiectis. Monacho, quem, quod mortuum cum breuiario suo sub axillis presso inuenissent, inter Sanctos numerabant, exequiæ solemnes & religiosissime cum oblationibus & Eleemosynis missisque quamplurimis ritu sueto adornabantur.

Primo Augusti die ex Hispania & Portugallia Procuratori Tercerae literis significabatur, quod ante biennium ex Anglia 12. instructissimæ naues soluisent, hoc contractu, vt earum septem Indiam Lusitanicam, reliquæ quinque Malaccam contenderent. Ex his quinque autem duas ad *Estrecho Magallanes* periisse: tres reliquas saluas littus *Malacca* probe attigisse. Quid vero ibi actum appulissent, nulla significabatur. Septem vero aliæ promontorium *Bona Spei* exuperantes, Indiam feliciter viderunt. Ex qua littus de *Malabar* incurrentes, sex Malabarorum Celoces oppresserunt siue ceperunt: quas tamen liberarum iterum dimiserunt. Pari ratione & triremes duas Turcicas, per *Estrecha de Mecca* & mare rubrum penetrantes, interceperunt. Ex quibus cum naues suas aromatibus seu speciebus impleuissent, his relictis ad metam sibi præstitutam properauerunt. Quo vero præcise loco id factum sit, nullo explicite documēto sciri potuit. Rem tamen ita actam fuisse, à Vicerege Indiæ Venetias primo, & post in Madrid expresse nunciatum est.

*Martinus
Furbischer
classis An-
glicæ præse-
ctus.*

Aug. 7. è Tercera procul classis quædam Anglica 20. nauium conspecta est, quarum quinque Regiæ signum proferebant. Huius classis, vt postmodum comperimus, summus præfectus *Martinus Furbischer* erat: qui naues ex India Hispanica aut finitimis illi regionibus venturas operiri venerat. Quæ res insulanos, comprimis qui in *Fajael* sunt, timore non leui percussit. Cum enim Angli ad istius insulæ Gubernatorem tubicinem ablegassent, qui vinum, carnes, & ad com meatum spectantia reliqua amice, & non nisi pro numerato pretio pacisceretur: tum insulani legatum non cū pace solū non admiserunt, sed & è medio penitus sustulerunt. Quo nuncio ad Anglos relato, cum iniuriam hanc acerbissime ferrent, insulani liquido renunciauerunt, vt se quam optime possent, prouiderent. Nec enim se vim illam ita simulanter laturus, sed vindicta serua & seuera breui ulturos esse. Cui denunciationi, etsi Gubernator reponeret, se Regis gratia hoc loco constitutum, quæ ad insulam defendendam cunque factura essent, pro iuramento suo virili nisu moliturum esse: nihilominus tamen non omnino à metu vacui præsidium & auxilium à Tercera sollicitauerunt: quod ab ea missis pulueris tormentarij aliquot scaphis, tormentis & cæteris necessariis, facile impetrarunt. Ita ergo Anglorum institutum iterum infectum redditum est.

*Naues 80.
contra Na-
uarræum e-
missa.
Ioan. Har-
ckles An-
glicæ clas-
sis Capita-
neus.
Capitane-
us Draco
40. nauib.
classis cō-
tra Nauar-
ræum mis-
sam operi-
tur.*

Aug. 30. die ex Portugallia pro comperto nunciabatur, ex *Carungia* naues 80. com meatu, præsidii bellicis, pecunia & militibus abunde plenis versus Britanniam soluisse, Catholicis confederatis contra Regem Nauarræum in Gallia opem & auxilium latum. Eodem ipso tempore duæ Cymbæ Belgicæ ex Portugallia prope Terceram nauigauerant. Quæ in interiore pelago à quatuor Anglicis nauibus, quarum præfectus Ioan *Harckles* fuerat obrutæ, breui tamen citra læsionem omnem liberæ dimissæ fuerant. Hæ Terceram vectæ affirmabant, istarum 4. nauium quamlibet 80. tormentis munitam esse, & Capitaneum *Dracum* cum triremibus & Liburnicis 40. in Canali Anglico classi dictæ ex *Carungia* insidiari. Præterea & 10. alias naues Anglicas ad promontorium de *S. Vincente* excubare,

bare, vt, si quæ fors ex insulis naues elaberentur, illas impeterent & expugnarent. Quibus omnibus rebus animi insulanorum non leuiter concussi sunt. Ita enim secum putauerant, si Angli classem Hispanicam non attingerent, & à præda petita aberrarent, fore, vt frustrata sua vota insulanorum bonis inuasus supplerent, ne cum pudore & irrisu ad suos reuerterentur. Quæ causâ excubiis vndique accuratissimis ordinatis, ad regem de omnibus præfiscinæ significauerunt.

Primo Septembri in Insulam S. Michael celox Lusitanica ex Brasiliæ portu *Pernanbuco* intrauit, nuncians inibi prætoriam nauem classis Lusitanicæ ex India incurrisse, quod à S. Helenæ insula deuians, necessario cursum suum in *Pernanbuco* tenere coacta fuisset: quamuis id propter vermiculos, eo cursu naues erodentes sub comminationem grauissimæ poenæ regio edicto cautum esset. Nauis ista, *Bernardin Riceyro* dicta, prægresso anno 89. cum 4. aliis *Carauellis* *Vlyfbona* soluerat: è quorum numero quatuor saltem Indiam attigerunt: de quinta interim nullo documento captato, vt periisse illam plerique arbitrentur. Quatuor superstites modo dictæ pro voto feliciter Lusitaniam tenuerunt, etsi prætoria valde infirma: quod à binis Anglicis nauibus. Celocibus obuiis impetita diu tormentis concussa fuërat, multis in ea hominibus cæsis. Quæ tamen diu dubiam Martis aleam experta, hostili manu se tandem eruit.

Eiusdem mensis 5. die ex *Coruo* insula *Carauella* vna impulit in *Tercera* vltra 50. hominibus onerata, qui omnes ab Anglis spoliati ibi in littus exponantur. Hi ex India Hispanica pridem soluerant, recensentes nobis, quod præter istam nauem Angli adhuc 4. alias interceptissent, cum *Carauella* Regia adhuc vna: & quod Anglicarum nauium ad 40. in insidiis latefcerent, quarum industriam & occursum ne vna quidem *Cymbula* euitare queat. Quæ causâ nulli Lusitanicarum nauium illam insulam tenere licere, sed per altum Oceanum ad 40. vel 42. gradus *Vlyfbonam* contendere. Sed & promontorium *S. Vincente* ipsi deo declinari, quod ab Anglis, vniuersum illic loci Oceanum tenentibus, tutus transitus nullus sit.

Angli indies naues captant.

Rex itaque classem Hispanindicam, quæ in *Hauana* substiterat, & inde in Hispaniam cogitaret, vt ad futurum vsque annum ibi commoraretur, edicto admonuit, ni cum iactura & detrimento maximo præda dari Anglis malent.

Decimo nono dicti mensis die *Vlyfbona* in *Tercetam* *Carauella* vna appulit, officiarium quendam aduehens, qui Regis nomine ex *Malaccana* nauis seruata & redempta bona curaret, & inde auferret, quorum nos causâ tamdiu ibi substiteramus. Ex *Carungia* etenim *Don Alonso de Bassam* cum 40. triremibus & liburnicis soluerat, vt in Insula classem Indicam præstolaretur, & bona *Malaccanæ* nauis ad ostium *Vlyfbonæ* facto comitatu deduceret. Hæ vero cum nauigando aliquot dies exegissent, ventoque perpetuo aduerso vterentur, insulam tenere nullo modo valuerunt, binis saltem exceptis, quæ à classe reliqua disiectæ fuerant. Quæ tamen, cum classem totam in insulam non offenderent, ad illam requirendam breui iterum ibi soluerunt. Temporis interea Regis consilio mutato, classi Indicæ (vt diximus) ad futurum vsq; annum subsistere, Capitaneo vero *Don Alonso* in *Carungiam* redire mandatum erat. Id quod ille nulla mora quoque confectum dedit, etsi nec insulam vel è longinquo attigisset, & quos in *Coruo* Anglos morari sciret, ne semel quidem aggressus esset. Hoc itaque pacto nauis *Malaccanæ* bona auehi iterum ad sortem meliorem dilata est, nobis interim nolentibus volentibus, vt dicitur, *Patientia per Forza* habentibus.

Octobr. 23. *Tercera* *Carauella* vna propinquabat, ex *Vlyfbona* nuncians, eodem 90. anno in Indiam quinque nauces ex Lusitania soluisse, quarum tamen 4.

G

(cum

*Matthias
Albuquerque*

(cum quatuor menses integros tempestatibus actæ oberrassent) in Portugalliam redierunt. Sola prætoriam quam *Matthias Albuquerque* moderabatur, cursum promouens, in Indiam delata est, postquam vndecim mensibus in aperto Oceano obuolitasset, valde tamen nuda & lacera. Ex nauigantibus interea 280. obierunt: sicut id ipse ad Cardinalem in Vlyssbonâ misso catalogo nunciavit, cui singulorum nomina ut etiâ successum nauigationis, & omnes labores euictos hac causa inseruerat.

*Naues rursus
ab aliqua
ab Anglis
occupata.*

An. 1591. Ian. 20. Terceram ex Portugallia nunciabatur, ab Anglis nauem quandam interceptam esse, quæ mandatû Regis ad Viceregem de nauibus reuersuris habuerat. Hæc tantis onerata bonis & diuitiis fuerat, ut numeraræ signatæq; pecuniæ ad 5000000. Ducatos, in moneta Regali 18. baziis æstimata ueheret. Hæc Nouembri mense An. 90. ex Vlyssbonæ confinio soluerat: & ab Anglis oppugnata, cum longo tempore sât viriliter restitisset, tandē deuicta cum omnibus hominibus in Angliam deducta est: vbi tamen illi nude dimissi, hinc Vlyssbonâ se receperunt. Nauis præfectus primo quidē introitu in vincula coniectus fuerat. Verum quod innocentia suæ assertionem probabilē faceret, breui iterum dimissus est. Consimiliter eodem tempore nauem quoq; aliam, ex *Mijna* auro oneratam: & item duas alias, pipere & aromatibus onustas in Italiam vela facientes interceperunt, quarum solius piperis pondus 170. ducatis æstimatum fuerat.

*Terramotus
in Insula
S. Michael.*

*Villa Franca
ciuitas
euerfa.*

Iulio mense an. 91. in S. Michaël in insula Terræ motus de subito coortus, à 26. Iulio vsq; ad 12. Augusti durauit: ut toto illo interuallo ædiû habitatio nulli secura esset, sed campis vniuersi se dedere cogerentur, vbi ieiuniis, precationibus, & precibus iteratis euentum expectarent. Misera ruina ædes quamplurimæ decutiebantur. Sed & Ciuitas quædam *Villa Franca* funditus cum omnibus Cœnobiiis & ædibus aliis euerfa, hominum ingentem numerum contriuit & cōminuit. Terræ aliquam multis immenso patore locis dehiscuit, rupesq; & saxa à loco vno in aliū conuoluta sunt, & præalti montes subfedere ita, ut terra plana fieret: ut ista concussione violenta naues quoq; in statione fixæ tremere & mitarēt. Inter cætera scaturigo insignis quæpiam è terra prorupit, quæ cum quadriduo integro aquâ pellucentem & limpidam expuisset, post obturata iterum confidit. Sed & ex ipsa terræ sinibus cauernisq; tãtus fragor & crepitus obauditus est, ut aliquot Cæcæ monum myriades ibi confremere verisimile esset, multiq; hominum ex desperatione morerentur. Ad hæc Tercera insula ipsa quoq; quater tremore valido concussa adeo est, ut tota euersum iri videretur, etsi dāno nullo afficeretur notorio. Huiusmodi terræ concussiones hæc in insulis frequentes eueniunt. Et vix ante 20. annos elapsos tota insula S. Michaël tam valido motu contremuit, ut ab illo mōs quidam prope dictam ciuitatem *Villa Franca* situs, ex dimidio deiectus, illam totam terram obruerit, & hominum numerum ingentem oppresserit.

Augusti 25. ex *Farol* Regia classis 30. nauium, tam *Biscainarum* quæ Lusitanicarum Hispanicarumque in Tercera appulit, Celoces Belgicas adhuc decem, Vlyssbonæ in Regio seruitium coactas, & alios item lembos Patachiasque secum adducens, quæ classi ipsi in comitatu essent, & maris statum omnem percontarentur. Classis hæc naues ex Hispanica India venturas expectatum & sub saluâ guardia deductum Celoces vero Malaccanæ nauis submersa bona Terceræ impositum, & Vlyssbonam auctum venerant.

*Richardus
Greenvill
à suis deser-
tius Hispani-
nis captus.*

Septembri 13. classis ista ad insulam *Coruo* appulit, quo loco Anglorum circiter 16. naues Hispanicam superius dictam classem ex India venturam operibatur. Regia ergo classe tam instructa & valida animaduersa, summus Anglorum præfectus *Thomas Harvart* extemplo edixit, ut nec nauium quampiam harum adorirentur, nec citra expressum mādatum loco cederent. Nihilominus tamen interim Vice Almirans *Richardus Greenvill* nauem suam *Revenge* id est, vindictam dictam, in classem Hispanorum mediam impellens & adigens, tormentis ex omnibus latere

latere prorsum vorsum dispolis hostes damno nō leui affecerat, ratus, quos proximos habuerat, vna secū hanc aleam intrepide tentaturos. A quib. tamē foede destitutus, mediis periculis iam non aberat. Hispanorū itaq; septem vel octo naues cum vncos tabulis iniecissent, iam propius conflictum nouabant feruidissimum. Quibus tamen ipse ne latum quidem vnguē cedens tam pugnace fortique manu conseruit, vt pugna ad horas vsque 12. viriliter protracta, naues adhuc binas in solidum comminueret & mergeret. Tandem tamen & numero & viribus minor, cum Hispanorum detrimento maximo eneruatus & captus est. Qui vel maris vertice, vel pugnae feruore extincti Hispani fuerant, fere 400. fuerant: Cum Anglorum interim vix 100. occubissent, cum *Vice* Admirante *Richardo Grenvill*, qui tormento cerebrum læsus, eo vulnere postmodum occubuit. *Captus Grenvill* in *Generalis Hispanici* præfecti nauem *S. Paulo* nominatam, illatus, à Chirurgis Hispanicis curat⁹ & deligat⁹ erat. Quē etsi *Don Alonso* nec ad alloquiū nec ad visum admitteret: à nobilibus tamē & Capitaneis cæteris visitatus, ppter præsentis status fortunā consolationē accepit amicam, nimirum eius summam constantiam & animi magnitudinem plerisque admirantibus. In decumbente nullum vsquam animi mutati signum apparuit. Qui tamen iam mortis horam præsentens, quasi nulla parte infirmus in hæc fere verba linguæ Hispanicæ prorupit. Ego Richardus Grenvill animo pacato & optime sibi conscio iam morior, qui, vt fidiſſimus miles, pro patria, Regina, Religione, & honore honestissime depugnaui: vt iam cum gaudio & alacritate ex hoc corpore exiliam, vno isto monumento contentus, quod strenui & generosi ducis æternum nomen consecutus sum. Cæteri vero mei non socij sed desertores improbi, quod tyrannos & nefarios perditores se præstiterunt, ea causa omni vitæ suæ curriculo infames & contempti oberrabunt, & tandem cum ineluibili infamia posteris relicta animam suam cruentam deponent. Quibus verbis nouissimis cum admiranda constantia expirans, in mare defunctus exturbatus est.

Rich. Grenvill obitus constā.

Richardus hic Grenvill nobilitatis ex Anglia primariæ erat, quotannis de patriis bonis ingentes reditus fortitus. Animi tamen inquieti & ad bella cædesque valde propensi erat: adeoque creditus huius vnus impulsu Reginae sua officia addixisse. Multis egregiis facinoribus patratæ apud plerosque magni nominis erat, sed iuxta tamen strenuus & immitis, & ob id vel apud suosmet exosus & formidatus.

Genus & ingenium Grenvill.

Nam postquam vt supra dictum est, classi se Hispanicæ solus immerſisset, & nauta reliquas pone subsistere videret, naues, maius velum decidi iubens, nauem ad fugam capeſſendam conuertere satagebat. Quod attendens *Greenvill*, suspendium tum illi nautæ tum cæteris omnibus, quicumque manum huic rei imponent, serio comminatus est. Quod eius violentum mandatum tum ad pugnam vrgendam, tum se dein captiuos dandos ipsi causæ fuerat. Naturæ & complexionis erat tam solidæ & firmæ, vt, si quando, fors cæteros Capitaneos conuiuio adhibuisset, tria quatuorve vitra vino completa & absorpta, ipsa deinde pro ludo dentibus contrita & minuta degularet, dentibus interim labiisque sanguine diffuſtibus, nec porro noxam vllam sentiens. Cæteri captiui Angli, vt militum Dux, ipsi milites, & nautæ partito nauibus illis cedebant, à quibus singuli capti essent. Ipsæ naues autem, hac victoria partæ, pleræque deformes & conſractæ fuerunt, militibus faucis vsquequaque confertæ: vt hac causa in Terceram ad vulneratos sanandos & naues resarciendas contendere omnino cogerentur. Classis interim Hispanica cætera in coruo subsistebat, naues venturas expectans vsque ad septembris diem vltimum: quo cum collectæ naues 140. fere conuenissent, & iam vno comitatu in insulam Terceram vela facere vellēt, dercpente tanta tempeſtas cum furentē turbine concitata est, vt similem nullius

Greenvill corporis robur.

Inaudita in Tercera tempeſtas.

hominis memoria fuisse, insulani liquido deierent. Oceani aestu insulam Terceram funditusmersum iri videbatur, vndæque maris crepidinibus tam alto ructatu illidebantur, vt & pisces simul innumeri in Continentem excuterentur. Tempestas hæc inusitata labrocera permixta ad dies 7. vel 8. violenter continuabat, vt ex oberrantibus nauibus ad Terceræ saltem littora vltra duodecim miserabiliter perirent, ne de iis quid dicam, quæ aliis & disiectioribus locis illisæ perierunt quã plurimæ. Nam postquam dein sedata hæc tempestas fuisset, diebus 20. integris præter extrahendos & expiscandos homines nihil actum est, qui rupibus & littoribus maris adhærescerent. Inter mersas istas naues *Reuenge* quoque Anglica nuper capta fuerat, quæ saxo littorali violenter illisæ, frustillatim con fracta subsedit. Harum in numero Belgica quoque *Celox* vna fuerat *Columba* alba dicta, cuidam *Cornelio Martins de Schiedam* Hollando propria. Qui cum præfecti serio mandato iuberetur, vt in procul iam conspectam Terceram recta impelleret: ipse videns huius facti inuitabile periculum, præfecto hortator fuit, vt ad vndiquaque prominentes scopulos cautius attenderet, & nauem cum viris omnibus certo interitu non obiiceret. Sed de hac responsione à præfecto acriter obiurgatus, & adactò baculo probe depulsatus, quod noluit, in communem omniũ cladẽ parere coactus est. Pleno ergo cursu in Terceræ fines nauis directa, prædictis scopulis haud segniter inserta obhæserat. Quod videns nauta *Cornelius Martins*, vir senex & canus, filij sui eadem naui vecti, collum amplexus, cum osculum ei nouissimum attulisset, admonuit, ne de patre suo porro quicquam angeretur, sed hoc vnum ageret, vt se suamque vitam propriam enatando seruariet. Tu enim mi fili, dicebat, & iuuenis & robustus, euasione spem aliquam in te ipso habes. Ego vero vietus & infirmus iam senex, si mergar quidem, dāno nulli futurus sum. Quæ verba cum vberibus & feruidissimis lachrymis vix præfatus esset, nauis saxi & rupibus illisæ violento crepitu comminuta dissiliit, adeo, vt ad latus vnum pater, ad alterum filius excuteretur. Quo facto, etsi proximum quodque tum omnes arriperent, maris tamen immani aestu turbante vix 15. vel 16. ex omni numero sese seruauerunt, & hi ipsi quidem tum brachiis tum cruribus adhuc fractis aut læsis. Quorum è numero nauis dicti filius quoq; fuerat, cum pueris Belgicis fere quinque patre iuuenis, vt & ipso instigatore præfecto cum Hispanis & militibus cæteris omnibus maris aluo absorptis. Cæteras insulas fortuna haud æquior exercebat: quandoquidem in *S. Georgie* insula duæ: in *Pico* & *Gratiõsa* tres, naues pessumiuerunt, ne de tabulis & fragmentis nauis quid dicam, quæ aliunde ad has insulas tam immensa copia inuecta fuerant, vt vniuersum mare illis quasi totum obtectum esset. Ad *S. Michaeli* insulam naues quatuor perierunt. Intra hanc & Terceram tres adhuc aliæ mergebantur, ita vt vtrinque suffocandorum clamor & planctus obaudiri posset. Aliæ patulum mare tenentes, velis antennisque omnibus con fractis, nihil mitius habitæ fuerant. Vt ex tota illa 140. nauium Hispanicarum classe vix 32. aut 33. Hispaniam & Lusitaniam attigerint. Et hæc tamen ipsæ infinitis prius ærumnis & distractionibus concussæ: adeo vt portus illos nunquam binæ coniunctæ incurrerint, sed semper singulæ indies singulas consecutæ sint. Iam quis iacturam hanc tot & nauium & mercimoniorum merforum secum sufficienter expendere possit? *Reuenge* itaque nauis captio Hispanis damno non inficiabili fuit: quæ vna post se tot ærumnas traxit, vt nullo posteritatis æuo commode obliterari queat. Sed Hispanici furoris & superstitionis ryrannicæ has meritas Dei pœnas esse, & omnes pronunciarunt, & rerum omnium successus docuit. Cum enim ex Hispanica India 50. primum naues vna societate soluissent, tempestate rapida illico 35. concussæ, funditus perierunt, vix 15. ex illis seruatis.

Ex famosa illa *S. Domingo* classe dein, ad ostium portus *Havana* naues 74. mersæ

Multa naues occumbunt.

Reuenge nauis.

Columba alba nauis.

Casus miserabilis Corneli patris & filij iuuenis.

Ex 140. nauibus vix & agre 33. seruata.

Nauis 35. merguntur.

mersæ sunt, inter quas & Almirans & ViceAlmirans non vltimæ fuerant. Ex ter-
ra firma Indiæ naues binæ auro oneratæ, Anglis præda datæ & captæ sunt. Prius
quam Hispanica classis in insulæ *Coruo* admoueretur, Angli iam distinctis vicibus
naues Indicas vltra 20. occupatas in Angliam commiserant. Quæ omnia do-
cumenta haud obscura vindictæ diuinæ sunt, qua Hispanicam crudelitatem
non nihil coercere statuit, dum deploratam cœcitatē illorum totali interitu
castigaturus sit.

*Naues Indi-
ca 74. per-
eunt.*

*Angli 20.
naues capi-
unt.*

His ergo & similibus gestis, aduersitatibusque gliscentibus bona residua
Malaccanæ nauis iterum prohibita auehi, morā nobis longiorem crearunt, no-
uum Regis mandatum ob id expectantibus. Quod tamen cum curatores piperis
& reliqui mercatores, qui bona sua in Tercera ex mersa Malaccana nauis tueban-
tur, longius protrahi, & indidem nouos pretextus asseri viderent: Regiæ Maiesta-
ti missio & subscripto libello supplicarunt, vt eius permissu & venia, cuilibet suo &
arbitratu & sumptu bona sua auehere liceret. Quod tandem vt à Rege impetra-
runt: sic iussi sunt, Terceræ omnia bona recensere & consignare, & ea sub fideiuf-
foris certi conductu Regij vestigialis causâ Vlyssbonæ in fornacem Indicum (do-
mus mercatoria Regis est) deponere. Sic ergo mercatores *Vlyssingensem* quendam
conduxerunt, qui merces & aromata omnia (pipere excepto, de quo auehendo
nullum Regis adhuc consensum habebant) nauis imposita in Lusitaniam traji-
ceret. Nauis hæc ad finem mensis Nouembris in Tercera appulit quidem: sed
nihilominus tamen illam prima quavis tempestiuitate onerari, & ab insula mo-
ueri, alacriter laboratum est. Eo enim tempore viæ ab Anglis tutiores fuerant.

Iam ergo nauis & mercibus dictis, & necessariis aliis omnibus onusta, è Ter-
cera Vlyssbonam versus bono auspicio soluimus: quo etiam, vix exiguis aliquot
tempestatibus acti, nihilque quicquam præter decem Hollandicas naues, fru-
mentum *Lyornam* in Italiam vehentes, in occursum nacti, gratia diuina lanua-
rij 2. ann. 92. optate appulimus, ex quo loco ego ante annos nouem primum in
Indiam solueram. Ibi ergo rebus meis expedite confectis, 17. Iulij versus *Sentunial*
profectus, naues aliquot Hollandicas ibi offendi, cum quibus 22. eiusdem men-
sis die auectus, propter aduersum ventum, altum tenentes Hollandiam affecta-
ui. Nauium sociarum erant duodecim. Cum ergo 27. Iulij perpetua tempesta-
te ageremur, nauis nostra in aliam tam violento impetu impingebat, vt sub-
mersionis periculum modo non extremum profaret. Alterius enim nauis an-
tenna malo nostro tam præfracta insultu illidebatur, vt ab eo comminuta &
contracta, nauem seigniore, & ob id post nos subsistentem faceret. Sed socie-
tatis nostræ & alia hiatibus aliquot fundebatur, vt gubernator illam in littus age-
re omnino cogere.

*An. 1582. 2.
Ian. Lind-
schotanus.
Vlyssbonam
appetit.*

Iam ergo decem naues nostræ sociæ, cum 1. Augusti altitudinem maris 90.
milliarium teneremus, è longinquo naues peregrinas tres videbamus, quæ ta-
men aspectui nostro se breui iterum præripuerant. August. 4. quatuor aliæ na-
ues nobis se permiscebant, quas cum *Biscainas* esse auguramur, in eas aliquot
tormentis effulminatis propulimus.

Aug. 16. vento aduerso adhuc continuante, cum vltra 15. *Passageros* (sunt ij
homines, qui præter mercatores, nautas, & eos, quorum in nauis aliquid inter-
est, nauis vehuntur) haberemus, victualia nostra paulatim minui cœperunt. Pro
proportione ergo frumentum & cætera, quæ victus sunt, ex ordine dispensare
iam coacti fuimus.

Aug. 18. orta aduersa tempestate nauium nostrarum disiectas tres desidera-
uimus, ad sequendum tardiores.

Aug. 24. plumbo missio fundum tenuimus, quod nobis gaudio singulari
fuerat, cum Canalem Angliæ nauigare nos sciremus.

Aug. 27. Cum Canalem iam teneremus, celoces duæ Angliçæ naues nô-
stras visitatum approperebant: quæ tamen littus breui repetebant. Postero die
infulam *Wicht* ad littus perpetuum præternauigauimus.

*Chela An-
glia.*

Aug. 30. ad *Chelas* seu maris aggeres illos peruenimus, apud quos nauium
Reginæ vna anchoris defixa, nobis visis ad littus Angliæ nouit. Postea apud *Do-
uer* 4. viros in littus exponentes, vento secundo paulatim vti cœpimus.

Septemb. 1. Cœlo adeo turbido & obscuro nauigauimus, vt terram nullam
internosceremus. Circa vesperam nostrorum duo ad nos cymbis redientes si-
gnificauerunt, terram illam, quam teneremus, esse *Texel*, & vt eorum vestigia ponè
legeremus, monuerunt. Postea cum cœlo sereniore terram & nos videre posse-
mus, arbitrati illam *Texel* esse, quæ tamen *Vlieland* erant, illarum cymbarum ge-
minarum vestigia declinantes, rectà visæ terre approperebamus: ad cuius tamen
muros & littora, tam valido motu illidebamur, vt periclitaremur haud modicè.
Vnde primum nos lufos opinione nostra deprehendebamus, maxime cum cæ-
teras naues quoque aliam in *Texel* viam tenuisse recordaremur. Ventus nos ibi
vrgebat acerrimus: & ad muros tanto præcipitio inuecti eramus, vt iam in altum
repetere difficile esset. Sed importuno & insperatoque turbine malo fracto, iam
plane decreueramus, in venti commoditatem maiorem anchoris niti. Paulo
post vento tamen confidente, omni nisu motuq; nos promouentes, ante Solis
occubitum in *Texel* incurrimus, & anchoras ibi iactauimus.

*Tormenta-
rii magister
ladiur.*

Postero diluculo (dies Septembris erat 2.) cum iubili gratia tormentorum
magister signum daturus esset, ignis trullæ incendiariæ illapsos manum ei dex-
tram totam detruncauit, & aliquot corporis partibus aliis comminuit & collæ-
sit. Quo casu gaudium nostrum ex parte iterum interturbatum est.

*Lindschota
nus ab an-
ni 13. do-
mum redit.*

Septembri tertio tandem bono successu ciuitatem *Enckhuysen* ingressi su-
mus: vbi, postquam annos continuos 13. & menses binos cum dimidio abfui-
sem, matrem meam cum fratribus & sorore saluos incolumesque votiue
salutavi. Quibus infinitis pro beneficiis Deo patri æterno, & filio

eius IESV CHRISTO, vnà cum S. Spiritu gratia
& laus, & benedictio sit, in secula se-
culorum. Amen.

F I N I S.

INDI-

RPJCB

MARE MEDITERRANEA

GERMANIA

HISPANIA

ITALIA

NORT

NUMIDIA

MEDITERRANEA

In de cabo verde

LIBYA INTERIOR

NUBIA

GUINEA

MELEGETEN

ABYSSINIA

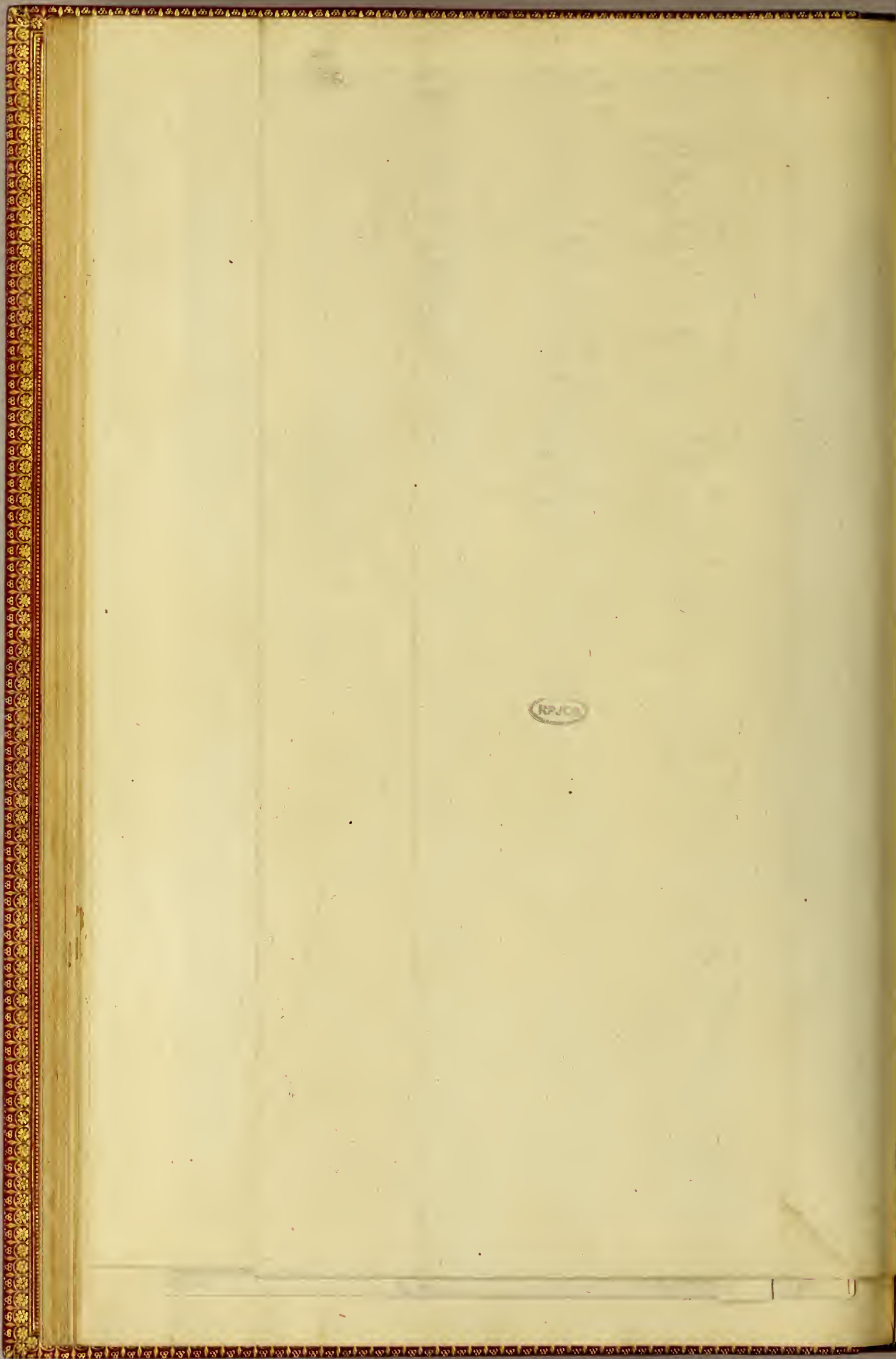
OCEANUS

ISEMA

ETHIOPICUS

Ilhas de mactem da Cunha
gonzalo Alvaro

INDICA HISTORIA,

QVA HOLLANDICARVM NAVIVM CVRSVS, SVCC-
CESSVS ET ACTA CVM EXPLICATIO-
NE RELIGIONIS, MORVM, RITVVM, ET HA-
bitationis earum gentium, quas Hollandi adierunt: Quæ item apud eas-
dem numismata, quæ aromata, quæ commercia vſitatoria ſint:
& quo inſuper pretio ſingulæ merces veneant,
accuratè deſcribuntur.

Caput I.

*Cauſa, quæ Hollandos ad Indiam tentandam
compulerint.*

MAIORVM noſtrorum ætate, Candide Lector, Bel-
gica natio negotiationis & mercaturæ exercendæ
cauſa peregrinas terras nullas adiit, ſed ſuo quali-
cunq; quæſtu contenta, ſola ex Hiſpania merces
accurauit neceſſarias: nec arreſta interim nauium
iniqua, nec iniuſtas bonorum conſiſcationes, nec
mercatorum nauarumq; temerarias incarcerationes,
ea qua quidem debuiffet, indignatione ſuf-
ferens. Quæ omnia eo velo prætextuq; ab Hiſpa-
nis quidem agitabantur, quaſi hoſtiũ ſuorum ſub-
diti, inqueſtionis cenſuræ omnino ſiſtendi forent:

*Batauorũ
grauamina
in Hiſpa-
nia.*

aut ſaltem, vt Regi, ipſorum officiis opus habenti, gratis abſque mercede ſerui-
rent. Eſſi vero tolerata hæc diutius iniuria Belgio toti certo detrimento incom-
modoq; eſſet: nihilominus tamen ſpe quotidiana futuræ moderationis lacta-
ti, iugum hoc tyrannicum ad annum vſq; 1594. patienter & Chriſtianè tulerunt.
Quo currente, cum iniurias indies aſperari, patientiaq; ſua non niſi cumu-
lari viderent, & claſſem regiam iniquis exactionibus & contributionibus ipſo-
rum contra ſeipſos firmari attenderent: damnum id & iam acceptum pridem, &
deinceps porro ſuſtinendum mercatorum quidam trutinantes, de Campania
quadam ſeu ſocietate quatuor nauium in Indiã orientalem emittendarum ac-
curate deliberarunt & conſenſerunt. Quod enim à Luſitanis ex India quotannis
ingentes opes theſaurosq; conuehi pernoscere: ideo ſibi hanc quoque ten-
tandam aleam arbitrati ſunt, num forſan cum inſulans Indis, Luſitanorum do-
minum non agnoſcentibus, conſtanti & perennem negotiationem paciſci, &
hoc pacto tum Hiſpanorum iniurias declinare, tum vero aromata & mercimo-

*Navigatio
Batauorũ
in Indiam
ann 94. de-
creta.*

nia cæ-

nia cætera (hactenus ex Hispania ipsis petita & prompta) cum magno statuum & mercatorum Belgij cōmodo & prouentu in Hollandiam rectā trajicere possent.

*Mauium 4.
institum-
tum.*

Sententia itaq; hoc pacto rata, an. 1594. mense Maio quatuor naues instru-
xerunt: quarū duæ vasa seu onera 460. tertia 260. quarta (pinas erat, reliquis na-
uibus officaria) 25. ferebat. His nōmina *Mauritius, Hollanda, Amstelrodamum, &
Columba* indiderunt. Quas postquam 23. æneis, & 43. fulis, & 36. saxamittentibus
tormentis, adeoq; 249. militibus præsidariis muniuissent & adornaissent, ad vr-
bem Amstelrodamum lustratæ & recensitæ, 4. Martij soluētes rectā in *Texeliam*
vela fecerunt, quo etiam 21. eiusdem appulerunt.

*Antor na-
uium com-
missarius
cōstitutus.*

Ego vero, cum iam à pueritia mea visendarū exterarum gentium & natio-
num desiderio tenerer, mirifico à mercatoribus & societate reliqua Cōmissarius
nauium constitutus, 29. Martij cum quibusdā aliis officariis *Texeliam* profectus
April. 1. nauem conscendi, vt iter præstitutum in nomine Domini inchoarem.

Caput II.

*Quo tempore ex Texelia soluerimus: quid item ab eo loco
vsque ad Cabo de Buona Esperanca nobis
acciderit.*

*Wicht in-
sula.
Heyssant.*

*Los Xerxes
de Madera.*

*Buona Vi-
sta.
Maui in su.*

ANI 1595. April. 2. die dictæ 4. naues ex *Texelia* soluerunt
3. quinq; naues nobis in Hispaniam velificantes iunctæ sunt.
4. in Canalem intra Calais & Douer inuecti, cum Angliæ
Reginæ nauis & eiusdem *Pina* collocuti sumus. Ibidem 4. a-
lia è longinquo nobis vela conspecta sunt: quibus ob id Re-
ginæ nauis cum *Pina* sua in occursum perrexit. Ad Solis oc-
cubitum insula *Wicht* nostro conspectui apparuit. ad quam
Anglicæ quædam naues anchoris nisæ videbatur. s. *Heyssant*
prouidimus. 7. Dictæ naues 5. à nobis recesserunt, littus Hispanicū occupaturæ.
9. maris altitudinem 25. milliarium tenuimus. 11. pro nautico ritu sociorum no-
strorū aliquam multos baptisauimus seu initiauius: quo loco milliaria 50 à *Ber-
lengas* ad gradus 40. aberamus. Plenis itaq; velis adeoq; vento secundo nauigan-
tes, 14. huius mensis die nauis quædā comparuit *Carauella*, quæ ad *Cabo S. Vincen-
te* properabat. Die ab hoc 2. duæ nobis insulæ cōspectæ sunt, quæ à Porto sancto
intra meridiem & ortū sitæ erant. Postea parua insula, *Los Xerxes de Madera* nobis
prospecta est. 19. manè insula *Palma, Cenarise, Gomera, &* vesperi *Hierzo* prodiit, ad
quam cum properare quoddā velum cerneremus, nauem illam concitatus in-
sequentes, homines alloqui, & ad nostras literas ipsis committere satagebamus.
Qui tamen noctis illapsu nobis euauerunt. 25. prope insulam *Buona Vista* traieci-
mus, valde saxosam & scrupulosam. Hinc in *Maui* progressis anchoras mittere vi-
sum erat. Ab occidente insula *Iago* Lusitanis habitata promicuit. Interim cum
disponendis aliquot tormentis occuparemur, nostrum quidam in *Maui* excu-
rentes, ibi ruinosa bina fana cum aliquot ædibus laceris, ab hominibus tamen o-
mnino vacuis offendimus. Insula ipsa vero sitiens & arida, tota fere scopulosa,
prouentum tamen capreolorum, gallinarum barbaricarum auiumq; consimi-
lium haud tenuem habebat. Sed & sale è mari excusso abundat: etsi iste propter
maris humilitatem seu effusionem colligi ægre possit. Orientem versus scatu-
rigo aquæ dulcis prodit, ad quam arbores quædam *Cacas* conspiciuntur. Hoc lo-
co multas capreas captatas, ad nauem aueximus. Postera die in terram denuo
egressi,

egressi, equos. ii. inuenimus. Sed & hic capreis rursus aliquot stratis, & nauis in-
gestis soluentes, cursum nostrum ad gradus. 5. intra orientem & meridiem te-
nentes, 29. dicti mensis die Solem in Zenith habuimus.

Maij 4. Sole oriente ex altitudine 6. grad. duas Lusitanicas Karakas (naues
sunt certi generis) conspeximus, ad quas omissis scaphis percontati sumus, quan-
to interuallo nos à Continente abesse arbitrarentur. Quæ nos ad 80. milliaria al-
tum tenere responderunt. Dictæ hæc Karakas ante 20. dies proxime elapsos Vlif-
bonæ soluerant, uehentes ex Goa Archiepiscopum 450. militibus, & 150. nauis
stipatum, & insuper 18. æneis tormentis munitum. Quibus vicissim de nostro in-
stituto quærentibus, terras nos quære Regi Hispaniarum nō subiectas respon-
sum est. Illi ergo nos marmellada & cōfectionibus donantes, à nobis pro recom-
pensatione caseos aliquot & pernas missas receperunt. 9. Maij tempestas nos
corripuit, sed non diu perseuerans. 10. è longo 7. naues conspeximus, quas ta-
men propter malitiam maris nō nisi à posteri diei meridie attingere potuimus.
Earum quinque Belgicæ, & duæ Barckas Lusitanicæ fuerant. Vtrinque ergo nos
internoscentes, & honoris gratia aliquot tormenta dispodentes, cymbis expo-
siti ad eos aduecti sumus: illis conditaneis quibusdam & saccharo nos donanti-
bus, nostris vero cereuisiam & esculenta quædam alia ipsis reponentibus. Ad ve-
speram cum mutuo valedixissemus nobis, secuta nocte nauem Mauritijum cum
Pina nostra desiderauimus: quæ tamen à posteri diei meridie ad nos repetiue-
runt. Prætorix nauis supradictarum antegressa nocte à fulmine antenna contra-
cta & comminuta erat. Eo tempore fere fluctibus æstuosis ita agebamur, vt ad 5.
vel 6. dies retro compelleremur. Cursum tamen in Brasiliam contra venti im-
petum quocunque nisu promouentes, iter nostrum continuauimus. Venti di-
cti, hoc loco intra meridiem & ortum fere flantes, nunc quiete, nunc copiosis
imbribus (Trubnades Lusitani vocant) permisceri solent: qui tanto impetu &
fragore deruunt, vt omnia ab eo pessum itura videantur. Ideoque diligenti cau-
tione opus est, ne securæ naues ab illis opprimantur: sicut secunda Lusitanorum
in Indiam orientalem nauigatione accidit, qua quatuor naues ab illis submersæ
fuerant. Ab imbribus mare iterum tam placidum & tranquillum apparet, vt ge-
lu totum obductum videatur. Tempestas hæc vltra horam cum dimidia vix
durat.

Iunij 4. die Euronoto valde fernido & tranquillo, qui inibi & porro ad A- *Abrolchos*
brolchos totum annum spirat, perreximus vltra lineam æquinoctialem. Qua *scopuli ma-*
transcensa nauigantibus necesse est orientem diligenter tenere, vt Abrolchos di- *rini.*
ctos (scopuli seu monticuli littoris Brasiliani sunt, ad milliaria 30. in mare porre-
cti) euadere & transmittere possint. Ibi enim qui errat, omissio cursu necessario
reuerti cogitur. Dictos itaque scopulos 25. nominati mensis die ad grad. 18. ele-
uat. Poli Antart. cum ingenti gaudio præteruecti, vino & epulis diem illum hi-
lariter mutuo confecimus.

Iulij 1. die è nauigantibus nobis primus diem suum obiit: & eodem fere
tempore propter perpetuos salitos cibos inter cæteros quoque molestus mor-
bus, Scorbutus dictus, obortus est. 12. Iulij vento prædicto cessante, Zephyri ad *Scorbutus*
grad. 30. spirare cœperunt. Sed & morbus indies inualefcens valde nos afflixit. *nauigantes*
infestat.

Augusti 1. quasdam discretis locis algæ congeries conspeximus, Trombas *Aues boni*
dictas: quod bono nobis augurio acciderat, præsertim cum & aues quasdam ro- *ominis.*
stris albis, & plumis ex cineritio colore variegatis, à terra ple-
rumque haud procul degentes obser-
uassemus.

Caput III.

*Quo tempore Cabo de Buona Esperanca apparuerit:
& quid illic regionis euenerit.*

Baie Aquada de Sambras.

*Marini lupi.
Pegnies aues.*

Cori Nigris ferrum est.

VI. 2. die dicto vento Septentrionalem plagam versus impellentes, cum in conspectum nobis *Cabo de Buona Esperanca* daretur, valde gauisi sumus. Iuxta litus itaq; contendentes, plumbo iacto 57. *Orgyas*prehendimus. Sequenti die fluuius quidam conspectui nostro datus est; & ad vesperam C. de Aquilhas, terra depressa & sinuosa apparuit: quo loco *Orgyas* 35. tenuimus. Inde ergo à littore reuersi, in idem tamen 4. August. reuoluti sumus, à tergo depressum illum angulum conspicati, de quo prius diximus. Pina itaq; nostra in sinum excurrrens, cum locum anchoris iactandis nullum idoneum inueniret, signo extormento dato perrexit, & ad *Baie Aquada de Sambras* aduenit, quæ ventis omnibus præter Septentrionalem exposita, circumquaque terra duplici vestita est. Ad *Orgyas* itaque 10. vel 12. anchoris nixi decreuimus, vt sequenti die viri octo in Continentem è nobis exponerentur, terram illam peruestigatum. Quod cum fieret, scapha, quæ orientalem partem tenebat, ab interitu parum aberat, cum importuno vento in breuia imegisset. Illa tamen inde rursus extricata, cum dicti octo viri nauem egressi, terram illam circumeundo vndiquaque perlustrarent, accidit, vt interea viri septem scaphis relictis appropinquarent, toti atrii & nigricantes: qui nostrorum quoque vestigia dein legentes, cum illos attigissent, ab iis linteis, crotalis & speculis, & laneis vestimentis aliis placati & donati, ea, vt nulli vsui sibi futura abiecerunt, vina tamen & biscoctum panem non spernentes. Vespera ergo acclinante, ad naues nostri redibant. Ego interea in breuia seu aridum quoddam inuectus, inibi luporum marinorum, auium quæ *Pegnies* dictarum copiam tantam inueni, vt locus illis totus contactus esset. Qui ad nostrum appulsum ne latum quidem vnguem locum mutare velle visi sunt. Illorum ergo ingenti mole confecta, cutis tam solida & dura inuenta est, vt acinace ægre penetrari potuerit. Quibus ob id scapham nostram adimplentes, ad quæ nauem nostram reuersi, illas inter nauigationis socios æque partiti sumus. Locus iste, quo lupos offendimus, foetore tetro ita vitatus fuerat, vt prope fidem narrantium excederet.

Aug. 6. scaphis tribus terram appellentes, cum ego illam percontatum exirem, iucundam eam & odoriferis tum arboribus, tum syluis confertam inueni. Cum aliquousque progressi essemus, è colle quodam nostris ad scapham relictis signum dedimus. Ibi autem vestigia tum hominum, tum pecudum, tum perdicum notantes, frustra quoque speculorum & crotalorumprehendimus, quæ nigris viris progressa die dederamus. Sed & fasciculum lintei in campum abiecti recollegimus. Incolarum eiusdem loci cum postea ad scapham nostram quidam accessissent, eorum vestigia sequi statuimus. Quod dum faceremus, è conspectu nostro breui disparuerunt, ita per saltus illos & syluas industrie sese propripere norant. Quibus tamen mox reuersis, cum signis & nutibus qualibuscunque inuissemus, vt pro ferro, quod ipsi *Cori* vocant, nobiscum pecudes permutarent, petitioni nostræ annuere visi sunt. A meridie itaque adhuc viginti viros littori exponentes, percontati sumus, si fors vsquam apud incolas diuerticulum quoddam nancisci possemus. Sed frustra omnia. Incolæ siquidem, etsi cum nostris quidem aliquousque promearent, via tamen

recta

recta & constante nulla utebantur: sed nostris progressis, iam comites ibant, iam stantibus, iidem in talos confidebant. Ita ergo nocte appellente nauem nostram repetere coacti sumus.

Aug. 7. matutino tempore scaphis nostris ad terram rediimus, ea sententia presumpta, vt incolas pago quodam suo vel habitaculo alio inuiseremus. Comitatus virorum instructorum 23. erat. Viam ergo semihoræ emensis incolæ occurrentes oues sex apportabant, pro quibus ipsis contum ferreum 30. pondo, vna cum pecuniæ aliqua portione reposuimus. Hi ergo cum æquis partibus ferri inter se diuidere non possent, sed mutuis altercationibus discinderentur, fumo ex lignis succensis excitato sociis suis signum dare nobis visi sunt. Quo à nobis tamen suffocato, cum ipsi abreptis secum binis ouibus aufugerent, nosque cum cæteris quatuor ad naues acceleraremus: ipsi clamore quodam nos ponè infectati, velle se oues ad nos agere adhuc plures, promittere visi sunt. Circa vesperam itaque redeuntes, & pacem sancientes, à nobis vino Hispanico donati sunt, addita conditione, vt postero die pecudes ad nos plures deferrent, & à nobis vicissim ferrum acciperent. Interim vasa nostra aqua dulci repleuimus, quam ad latus occidentale ex fossa quadam hausimus. Ex signis autem quibusdam conijcere erat, ante nos & nationes alias ibi sese refecisse: cum non procul à scaturigine dicta versus meridiem vallum quoddam ex lapidibus congestum conspiceretur, quo se peregrinus quasi in tuto receptu tenuisse credibile erat. Sequenti die cum aquatum iterum egressi essemus, ostreas quasdam piscati in illis vniones inuenimus, vbi tum & odoratas quasdam herbas, magna copia ibi virentes, legimus. A nostris autè qui ad speculas stabant, admoniti sumus, venire cum suis pecoribus quosdã incolas. Cum quibus postquam ferrum permutassemus, promissione de pecoribus post pluribus adducendis accepta, ad naues rediimus. Augusti 9. incolæ pecora multa nobis adducebant: à quibus eodem die pro cultro carnario bouem solidum, vt & pro cultro veteri exeso cellario con-

*Margarita
ex ostreis.*

*Permutatio
Glauis
& Diomedis.*

*Incolarum
statura, for-
ma, mores.*

similem accepimus. Cum vero pro recenti eiusmodi cultro boues duos exigeremus, ipsi vero vnum tantum, sed grandiore nobis deferrent, distractis animis digressi sumus. Sequenti die tamen iterum cum iis paciscentes, merces nostras sacco apportatas ipsis spectandas apposuimus. Quibus illecti iam de emptione quasi inter se certabant. Pro baculo itaque ferreo 70. libras appendente, in frustra 5. comminuit, duos præpingues tauros & item oues tres recepimus. Sed & pro incuruo cultro, pro securi, pro pala, pro breui iaculo ferreo, pro cultro alio, & parua crudi ferri portione tres boues & oues quinque abstulimus, quæ tamen omnia collata pretium quatuor florenorum Belgicorum non superabant. Et nisi ferri inopia fuisset, pecoris quamplurimum permutando acquirere licuisset, cum greges ingentes taurorum & ouium ad montium pacis oberrantes videremus. Quos tamen redire sequenti die iubebamus. Ho-

*Cacabus
coreaceus.*

cruda adhuc excrementis vix obiter emissis ad nostrum conspectum ita deuo-
rabant. Delicatus victuri bouinum corium 4. palis suffixum, & aqua instar ca-
cabi adimpletum igne suffouebant: in quo intestina leuiter calefacta post pro-
delicium singularunt. De moribus vero horum ceteroquin experiri nihil potui-
mus: nisi quod difficulter & anhelose loquantur, ad modum populorum Alpes
Iulias incolentium, qui ex vitio niualis aquae strumis affliguntur. Sed & circa
collum fragmenta quaedam ossium & resiccatae carnis portiones ipsis loco or-
namenti obhaerant.

Caput IV.

*Quid ex Aguada Sambra soluentibus vsque ad insu-
lam S. Laurentij euenerit.*

*Insula Ma-
degar sine S. Lau-
rentij.
Promonto-
rium S. Ro-
mani.*

*Cabo S. Ma-
ria.*

IRCA Augusti diem II. etsi ad collum huius loci pasua co-
piam pecorum errare numerosam videremus, adeoque no-
bis commeatus nulla desperatio esset: attamen, quod, qui
aquatum emittebantur, perpetuis madoribus eneruaren-
tur: morbus insuper quoque paulatim genua eorum inua-
deret: tandem etiam aduersa ex austro tempestas, contra
quam parum tuti eramus, nobis valde minitaretur: his ex
caulis statutum & decretum est, vt confectis & adornatis ad vesperam velis in-
dere solueremus. Quod cum fecissemus, mixtis ventis & tempestatibus intra
orientem & occasum ad 2. Septemb. vsque decurrimus. Quo interuallo cum
sociorum pars maxima aegresceret, multi quoque in totum morbo dicto peri-
merentur: consilio alio inito, proram ad inquirendam S. Laurentij insulam
vertere consultum visum est, quae etiam die secundo nobis optato detecta est. Quae
vt plana & aequalis videbatur: sic vicissim Cabo S. Roman collibus & monticulis
multis aspera comparuit. Quam incursum, cum ab aestuosis fluctibus & sauis re-
nitentibus ventis abstinere, 6. Septemb. ad angulum Septentrionalem de-
clinantes, nauibus nostris stationem tutam, & nobis ipsis refectioem meditati su-
mus. Cuius rei gratia cum ex nauis Amsterdam scapha sex viri sese in Continentem
Cabo S. Maria emitterent, sex viros conspicati sunt, qui tamen illico ad eorum ag-
gressum profugerunt. Nostrates itaque cum in littore tres scaphas (*Lactea* vocant)
& in iis captandis piscibus operantes piscatores inuenissent, propius appellentes,
nec tamen eorum sensum intelligentes, globulos illis aliquot & resculas alias obtu-
lerunt: à quibus vicissim pisces porrectos aliquot accipientes, inde recefferunt.
Porro ergo prouecti, incolas quinque alios offendunt, qui tamen ad eorum con-
spectum illico fugitabant. Nostratibus adeo praeter Ostreas nihil venantibus, tandem
ad nauem reuerti visum est: vbi rursus coacto concilio statutum est, vt Pinas nostra ad
littus quam proxime impelleret, scaphaeque si fors necesse foret, auxilio veniret.
Quo facto, cum scapha in littore oberraret, piscatores tres correptos ad *Pinam*
adduxerunt, à quibus cum fere 60. pondera Prasemorum (Cyprini lati sunt)
pro rotundis globulis & nummis aliquot permutatione recepissemus, cibos &
vinum ad satietatem ipsis appropinauimus, & rubellas insuper vittas, merulas-
que alias donauimus, eosque cum gaudio amplo ita à nobis dimisimus. Cate-
ri vero, qui è littore hos à nobis prehenso & abductos viderant, oppido dolen-
tibus similes pro more illius regionis fumum confestim excitarunt. Mihi vero,
vt ad littus longum percurrerem, permissu facto, cum aliquot diebus praeter pau-
cos profuges incolas, & desertas oras, insulamque quandam perparua, & hominum,
& fructuum, & pecorum & volucrum sterilem nihil captarem aut dispicerem,
vsque

Vsq̄ue ad 16. Aug. cum pina nostra loco quieui-
mo Orientem versus iterum egressi, Syluæ cuidam, ex qua altus fumus attolle-
batur, nos acclinauimus, magnam ibi collectam incolarum turbam inuentum
iri consili. Præter duos tamen viros, retia sua gestantes, cum nihil offenderemus,
fumi locum sequentes, vetulam quandam cum puella ericas exurentem depre-
hendimus. Cuius nutu facto, cum modo omissos viros redadire iuberemur, i-
psi nos aduertentes, abiectis retibus contentim profugere, & saltu proximo dis-
paruere. Quorum tamen nos vestigia secuti ad littus proximum ibi nauiculam
monoxylam corripuimus: qua cum flumen transmittere satageremus, parui-
tatis illius inassueti nos ipsos euertimus, & enatando oram iterum corripui-
mus. Rebus itaque sic nullis præcedentibus, Cymbulam nostram repetentes,
cum pina ad naues primarias, iam propter obortam tempestatem anchoris de-
fixas, nos recepimus.

Caput V.

Quid porro ad Hollandorum Cæmeterium acciderit.

RÆNOMINATI mensis die 17. Scapham nostram rursus
oræ admouimus: ex qua cum terni ab vno latere, & bini ab
altero terram illam intrarent, offenso vno cum fœmina vi-
ro circa Vesperam ad scapham reuersi sunt. Terni vero alte-
ri cum pyxide seu compasso, ne fors errarent, syluam quan-
dam permetientes, ad solis occasum virum nigrum iuuenē
inuenerunt: à quo ad alium annosorem (ceu parentem i-
psius) perducti cancos ibi appositos ederunt, & aquam potarunt. Quibus sum-
ptis cum nostri se longius produci rogarent, ipsi somnō sibi opus esse signis suis
responderunt. Qui tamen oblata vitta vna rubra, & altera alba inescati, ad pro-
cedendum se alacres præstiterunt. Cum ergo iam diluculo prodituro milliare
vnum emensi essent, senior ille aliquo abscedens, breui tamen rediit, & succen-
so igne iterum non nihil vna conquieure. Vnde tamen, cum mora longa tuta
non videretur, se maturo iterum è loco promouerunt. Tandem & alter iunior
profugiens, sex aliis viris stipatus confectum reuersus est: qui, quod per sæpe inter
se quasi quoddam concilium agerent, suspicionem proditiōis nostratibus mo-
uerunt haud leuem.

Hi, etsi petitis quibusdam orbiculis donarentur: nihilominus tamen no-
stros inuadentes, lapidibus confertim in eos coniectis, eos ita lassos & confectos
reddebant, vt se nolentes dedere cogerentur. Vestibus ergo nostrates exuti, &
armis spoliati, postquam iuxta littus ad posteri diei Vesperam vsq; viam suam re-
legissent, sub seram noctem ex fluminis altera parte à nobis conspecti, ad naues
valde lassī & eneruati reducti sunt.

Aug. 20. cum iterum continentem premerent, ad dextram, casulam quā-
dam conspicati, in ea viros duos & mulieres quatuor inuenerunt. Hi aquæ, cuius
inopia erat, hauriendæ illis locum monstraturi, virum ductorem in Comita-
tum dederunt. A quo ergo eo quatuor nostrates deducti, cum aquam limosam
& inidoneam potui sensissent, nullam haurientes, scapham quandam obuiam
consectati sunt, ex qua pisces quosdam Coralliis redimebant. Interim cum è
longinquo conspectam scapham quoque aliam venarentur, ex arbutis tres Ni-
grorum glomeres prorumpere obseruarunt: quorum primas, quem Andre-
am nominabant, vt ad locum quendam ab aquis non profundum egrederen-
tur, gestibus innuit. Vnde nos insidias nocturnas augurantes altum mare ad

vesperam repetiuimus. Sub noctem duæ nos Almadia (Scaphæ sunt) visitantes, caneros afferebant. Quibus cum de com meatu nostro quoque aliquid impertiuissimus, ipsi cantu edito se valde hilares præstiterunt. Nihilominus tamen ipsorum infidias metuentes, dimissis iis excubias diligentes contra improuisos insultus egimus. Nocte prætergressa, cum vltterius ad ripam inueheremur, nec tamen aquam dulcem nancisceremur, ad locum pristinum reuersis incolæ 11. scaphis ad nos appellentes, nos ad sua diuerticula inuitarunt commercia cum ipsis actum. Quod assensuri quidem in littus tamen egredi recusauius, quod iniuriæ prioris nostratibus haud pridem illatæ adhuc bene memores essemus. Nam & præter hoc post arbuta magnam incolarum turbam conspiciebamus latitantem, ipsorum superiore & ipso illic restitante. Qui tamen nostra mora inductus tandem prægrandi *Canoa* (nauis genus est) ad nos tandem appulit, & incolarum pisces pro globulis nobiscum permutauit. Panno Xylino ad genua vsq; promisso amiciebatur, ad Hispanicarum tegetum morem intersepto. Piscibus itaque ab hoc impetratis, ad ostium aquæ dulcis inuecturi, cum velis incitatoribus ipsos peruerteremus, ipsi in terram redierunt: quo loco quosdam in infidiis quasi stantes cum relinquerent, nostris idem quoque faciendi, locumque excubiis muniendi ansam causamque dederunt. Cum ergo nostratium quinque, terram illam speculaturi, angulum iam quendam tenerent, ex infidiis 50. Nigri prorumpentes, illos circumquaque obcingebant, & *Assagayas* suas in eos confertim contorquebant, adeo vt nostri ad contra pugnandum nolentes volentes compellerentur. Sclopeto itaque excusso nostrum aliquis Nigri cuiusdam Caput ita violenter transfadegit, vt eo loco desubito mortuus is concideret. Cuius casum cum viderent, cæteri fortunam vltteriore experiri desperantes, fuga se certatim omnes subduxerunt. Quorum nos itaque securi, corpora nostra refectum ad naues rediuimus, de successu felici hilariter ouantes. Proditæ itaque iam sufficienter incolarum præsidia, & cum in arido isto & sitiente loco præter exhaustas & steriles arbores, nec aquam, nec rerum necessariarum quicquam adipisci liceret: Vespere appellente ad naues nostras remeauimus.

Caput VI.

Quid pina nostra, in quærenda aqua deerranti, acciderit: quæ item interea in nauis gesta sint.

*Bayæ de
Sant Augu-
stino.*

VM dicti mensis 21. die ad naues nostras sine aqua & com meatu alio rediissimus: potuque quotidiano interim dolia nostra pleraque releuarētur: communi suffragio decretum est, vt pinas nostra cum instructa & armata scapha intra Septentrionem procurreret, refectamēta necessaria & vndam dulcem peruestigatum paratumque. Hoc itaque proposito 22. Septembr. mane mare ingressæ, tertio itineris die 2. paruas aridasque insulas offendentes, præter Piscatores aliquos inibi nocturnam quietem captantes nihil obseruauerunt. Longius itaque recta sub Tropicum Capricorni ad gradus 23 $\frac{1}{2}$ progressæ locum alium *Bayæ de Sant Augustino* adierunt, quo fluuium quendam latum & amœnum, duobus bracchiis in mare se exonerantem reppererunt. Quem itaque cum impulsâ pina inueherentur, incolæ vltro & sine metu accurrentes, tam albos homines ibi visos, quam pinam sine remis impulsis quasi à seipsa motam oppido admirati sunt. Propius ergo cōgressi cum nostratibus de ouibus aliquot, quas terra illa & prægrandes & præpingues fert, de pacti

depaſti ſunt: quarum loco præſentanea mercimonia, vt ſpecula, vittas rubras & globulos aliquot acceperunt. E noſtris autem cum forte quidam ex ſtanno fuſum cochlear proferret, pro eo incolarū aliquis ex grege optimum & grandifſimum bouem ſponſondit. Qui tamen verbi ſui pœnitens cum ſe iterum ſubduceret, cæterorum quiuis bouem pro cochleari tanta cõtentione ſtipulabatur, vt, niſi primo illorum cochlear traditum eſſet, de eo auferendo manus conſerturi certo fuiſſent. Pro arrha itaque ille Aſſagayas ſuas interim deponebat, dum bouem adduceret. Sic ergo pro cochlearibus multas pecudes permutauimus. Noſtratibus regio illa valde amœna, vallibus vndiquaque viridantibus ornatifſima apparebat, volucrum ſuaui concentu tota perſonans. Cercopithecorum etiam in Tamarindi arboribus magna copia notata eſt. Fructus illius loci magna efficacia hepar & renes perfrigerant, limum interim etiam & mucrum ventriculi abſumentes: Ideoque nobis, qui ſcorbuto prope omnes conſecti & detriti eramus, valde vtilis & commodi. Interim dum *Pinas* noſtra abeſſet, duo quidam è nauigantibus rebelles lata ſententia iudiciaria condemnati ſunt, vt in terram expoſiti pœnæ loco diebus quinque in inſula perueſtigarent, an forſan inde aurantia & fructus reſectorios alios auferre poſſent. Id quod & factum eſt. 30. Septembr. Ioannes Digeums nauta obiit: qui poſt in parua inſula illius Cæmiterio Hollandico ſepultus eſt, ſic dicto, quod Hollandorum ibi numerus magnus terra conditus ſit.

Tamarindi arbores.

Cum aliquot diebus interea inconfans aër inualeſceret, nec ad terram ad eundã occaſio eſſet, tandem ſereniore illo micante 29. dicti menſis die in Continentem egreſſi ſumus, damnatos emiſſitios duos quaſitum, & aquam perueſtigatum. Eſſi vero homines nullos attingeremus: ſubinde tamen fumos quodam eleuari videntes, & proditones metuentes, veſperi in altum remeauimus, & mane littus repetentes ibi retibus piſces captauimus. Tandem tempore quodam Nigri prodibant vndecim, inter quos & primus ille fuerat, qui inſidias nuper nobis intentauerat.

Batanorũ ſeu Hollandorum cæmiterium.

Ad quem cum noſtrum quinque egrederemur, reconciliatis animis paſſi locoſ. Aſſagayas & Xylinum ſuum pallium nobis obtulit: quem nos ob id viciffim ſpecillis & globulis aliquot donauimus, ea nimirum conditione, vt poſtero die ad nos com meatum adueherent. Quod facientes, cum pro piſcibus aliquot cochlearia ſtannea recepiſſent, à nobis vino Hiſpanico præpoto inuitati, ebri redditi ſunt. Quam nos occaſionem paratam videntes, captiuos illos vniuerſos ad naues abducere ſtatueraſus, vt pro iis dein redimendis nobis ad victum neceſſaria afferrentur. Cum tamen interea Pinam noſtram cum ſcapa appropèrantem proſpiceremus, ſententia mutata, eos irritare inconſultum duximus. Intelligentes igitur Pinæ feliciter & ex voto omnia ceſſiſſe, recollectis animis, & ægris (ſui tum mouendi tum reſcindi cauſa naues egreſſi) vndiquaque conuocatis, ventum ſecundum ad 7. Octobr. vſque diem optauimus. Eo fere tempore in defuncti nauæ locum alio facta electione ſuffecto, inter præfectos nauium atrox diſſenſio oborta eſt, qua ſocietati vniuerſæ poſt incommodo eſſit maximo. 7. Octobr. itaque è ſtatione noſtra nauib. actis, cum locum illum, quo Pinas noſtra ante ſubliterat, impeteremus, eiufdem die 9. ad veſperam ibi feliciter appulimus. Ab incolis vero aduentantibus ſummam pecoris abundantiam edocti, & vt in Continentem egrederemur, amice inuitati, primoribus loci ſignis aliquot ex ſuccino oblatis, pro cochleari quouis bouem, aut 3. vel 4. oues recipientes, pecorib. redemptis cymbam noſtram ita aggrauauimus, vt retro ad naues redituri loco moueri nõ poſſemus, dũ ſcapis occurrentib. binis parte magna impoſita, illa nõ nihil alleuiaretur. Sed & poſtero die ad naues noſtras incolę oues quã plurimas nigras aduehebant: vt iã nulla victualiorũ penuria ſed recreandorum

*Aegri spo-
liantur*

andorum agrorum omne studium, vnica opera restaret. Qua causa, cum praefectorum tres emitteremus, locum quendam in insula, exponendis & refocilandis morbidis idoneum conuenientemque quaesitum: eo consecuto, 12. die vniuersos infirmos sub arborum ramis & tentoriis constituerunt, ita tamen, vt nauis Hollandiae aegri seorsim à caeteris collocarentur. Postero itaque die cum aquatum, fluuium supra dictum appeteremus, nihil opinati, tres quatuorve scloporum elifus audientes, conuersi totum littus Nigris oppletum conspeximus, qui ad propugnaculum nostrum maius certatum irruerant. Cum vero, qui illud tenebant, animose insultibus resisterent, Nigrique è nauibus in super nostris aliquos adhuc accelerare & sclopetis in ipsos fulminare viderent: laesis ex suis aliquot, confertim profugerunt, & campos collesque tutos inuolarunt. Quos ex Hollandia nauis aegros inuenerunt, vestibus exutos spoliarunt, & contra caeteros quoque idem attentarunt. A quibus tamen animosius propulsi, & in fugam versi sunt. Nobis itaque contra insultus similes propugnaculo nouiter arboribus constrato, & tormentis pluribus munito opus erat. Incolae interea securi omnis periculi, nihilominus ad naues nostras quotidie ventitabant cum suis pecoribus, quasi longe alij, quam qui nobiscum conflixissent, etsi illorum nonnulli praedas ereptas adhuc corpore suo gestarent. 22. die cum Nigros magno numero passim conglobari cerneremus, eos propugnaculum nostrum inuasuros augurati sumus. Ad Vesperam itaque scaphas binas pro illius praesidio emisimus: quarum vna cum pinæ nostrae incaute illideretur, euersa est. Quem tumultum, cum qui in pina erant, audirent, subitaneo motu consternati iam ad tormentum in eos displodendum accurrebant, quod arbitrarerentur, incolas suis Laccisillam oppugnatum venisse. Re cognita tamen, praestito auxilio omnes seruati sunt, amissis saltem gladiis & eorum armis. Altera scapha vero, cum iam ad littus accessura esset, & illius aduentus ex Mauritio nauis vt & Hollandia disploso tormento signum daretur: tumultu isto nocturno perculsi qui in propugnaculo erant, trepidantes ad littus accurrerunt, nec quemquam vel hominem vel nauem admiserunt. Sed & sclopetis in adnauigantes nostros detonantes, eos à litore penitus arcebant. adeo vt infecta re ad naues redire cogerentur. Quae res subitanea, etiam ipsis nauibus terrori fuit, & impedimento, quo minus propositum suum vrgere possent.

Caput VII.

Quo pacto incolas aliquot caeperimus: & quid porro actum.

CTOBRIS 26. mane ex propugnaculo nostro aliquot venatum (id enim quotidie factitantes, vel sclopetis vel retibus cercopithecus, psittacos, gallinas barbaricas & aues innumeras ad epulum quotidianum capiebant) egressi, in casula quadam Piscatoris Nigros offenderunt: qui tamen fuga exilientes, post se vnum reliquerant in sella textoria confidentem, & vestem Xylinam parantem: quem prehensum nostri in propugnaculum secum abriperunt. Paulo post *Canoas* septem ad propugnaculum comparentes, Pisces nobis emendos obtulerunt. Cum vero praedae magnum numerum secum haberent, nuper Hollandis infirmis vi extorte nostris eas repetendi & vi praeripiendi venia facta, cum incolae aduersarentur, ipsorum vno glande traiccto & aliis aliquot vulneratis, vir vnus cum binis foeminis & quaternis pueris & *Canoas* quatuor capti sunt. Cum vero qui in nauibus eramus, Nigros conflictatos & in fugam actus animaduertteremus, scaphis

Scaphis nostris eos propere insectabamur. Quod videntes illi, recta littus suis Canoas incurrerunt, & in saltus sylvasque sese coniecerunt. Nos itaque demissis duabus foeminis & pueris minoribus, reliquos ad nauem captiuos abduximus. 30. die cum quodam captiuorum flumen quoddam intrauimus, pecora, si fieri posset, pro vsu nostro emptum, aut pro captiuo nostro permutatum. Quo cum venissemus, incolae occurrentes captiuo manus exosculabantur, & pro eo redimendo bouem vnum cum ouibus binis deposuerunt. Sequenti die denuo cum captiuo puero idem flumen proposito simili relegimus. Pro quo tamen ne ouiculam quidem vnicam promittere volebant, sed contra pro vno cochleari puellam nobis vendendam stipulabantur. Sic ergo quotidie certis excursibus institutis, pecudes, pisces & Tamarindos sufficienti copia nanciscebamur: vsq; dum variis & crebris conflictibus, incolis fugatis & alienatis, penuria ciborum tandem aliqua oboriretur. Decretum itaque factum est, vt pinas nostra velis mandata dispiceret, num forte in littore proximo quodam vel negotiatoriam urbem, vel portum alium tutum peruestigare posset. 26. Nouembr. cum nostrum sex ad figendas feras egredierentur, sex grandes oues in propugnaculum intulerunt, quarum binæ caudas habebant 22. vel 23. pollices crassas, libras Hollandicas circiter 11. appendentes. Similem aleam deinceps aliquoties tentantes, successum tamen disparem experti sunt.

*Oues maxi-
mae quatuor
cauda 11.
libras pen-
debat.*

Caput VIII.

Quid emissitia pina acciderit.

NOVEMBR. 17. cum pinam nostram rebus mercatoriis probe instruxissemus, mane vela attollentes, intra occasum aestiuum impulimus, & sinus ibidem obuios quosq; legimus. Inde rursus emoti, vt omnem rei & locorum conditionem exactius teneremus, cum iterum ad Aquilonem non nihil declinarem, visis è longinquo fumis, & insuper vna atque altera Canoas, recta ad septentrionem reuersi insulam quandam exiguam à Continente milliare prope vnum distantem conspeximus: à qua item alia depressior & nuda nobis obuenerit, cui quaedam maior & valde amœna arboribus lætis vndiquaque conspicua adhærebat. Ad vesperam prætergressis alias insulas duas, patens maior iterum alia nobis prodiit, ad cuius sinum incuruam deflectentes, altitudinem poli Antartici $20^{\frac{1}{2}}$ grad. tenuimus: quo loco ostium fluminis ad sinum australem conspicati, illud impellere vehementer annisi sumus quidem, sed propter turbines & altitudinem loci impediti, altum mare repetiimus, vt ad nostras naues reueheremur, in occursum tamen varios sinus quoquo versus legentes, nec vllas insulas nostro instituto commodas visas præteruehentes. Quo tamen longo & erroneo ambitu, cum nec homines nec necessaria alia peruestigaremus, proram nauibus nostris repetendis accommodauimus. In ipso ergo excursu primo duæ Canoas nobis obuiantes, cum à nobis appellarentur, indicium quibusdam se à nauibus nostris iam venire, ad quas propediem necessaria conuecturi essent, significarunt. Cuius rei gratia quoque è medio suo nobis videntibus quendam ex tempore amandabant. Sed fucus iste tantum erat. Emissus enim breui spacio cum 20. hominibus sociis redibat, quos pone etiam mulieres consectabantur, discretis è locis choreas mutuas agitantes. Viri suis armis instructi latus alterum tenentes, saltus miros edebant, pedibus collisis tantum strepitum concitantes, vt equorum certum numerum concurrere crederes, adeo vt pone stantes à iactatis arenis non satis tuti essent. Foeminae item parte

*Incolarum
saltandi
mos.*

alia collocata cantillabant, & certa mensura complofis manibus pedes gressu ad tactum moderato promouebant. Cuius ego spectaculi satur, cum iam metuerem, vt propter ostentatos quosdam globulos ab ipsis obruerer, ad scapham redire occipiebam. Quod videntes ipsi, cum scapham vi retinere satagerent, ego contra stans illam a solido exturbauit, & cum sociis omnibus ingressus viam ad nauem relegi. Aliquo vsque progressi, socios ipsorum adhuc plurimos iam dudum ipsis expectatos appropere vidimus. Hi omniu qui in insula *Madagascar* sunt pauperimi, pudenda sua arborum corticibus tantum obuelata habent: in quorum terra nec fructus vllos nec pecora videre nobis licuit. Nihil itaque hoc loco ad comitatum faciens inuenientes, sequentis diei diluculo promouentes 25. Nouembr. circa meridiem naues nostras attigimus, decreuimusque vt craftino diluculo rursus aliqui in littus excurrerent. Sedecim ergo nostratium id audentes, ad paludem seu puteum, quo pecora aquatum agi solitabant, peruenimus: quo loco tamen cum nihil occurreret, procedentes longius Nigros quosdam cum Calabattis suis, quibus aquam hauriunt, obuios accepimus, quos cum ad sua diuerticula sequi vellemus, ipsi fuga disparuerunt. Nihilominus tamen via coepta nos persistentes, postquam ipsorum casulis propinqui essemus, a 300. incolis de repente obruti & circumuenti sumus, *Assagayas* suas in nos torquere minitantibus. Quos etsi prolatis mercibus quibusdam, & ad permutationem expositis placare studeremus: illi tamen ad nos propius congressi, compulere, vt in ordine dispositi contra insultus eorum nos muniremus. Eam sub trepidationem cum ex improviso Muscetta quaedam disploderetur, mihi collum ex casu non nihil amburens: incolae perculsi, potissimaque parte profugi, a nobis retinebantur tamen, a quibus dein pro aliquot cochlearibus boues binos & tres oues extorquentes, vt inde nos efferremus ab ipsis rogati sumus. Cum vero eo tumultu & homines & pecudes aufugerent, boues nostri & ipsi peregrinorum non assueti, & ob id ferocientes, eruperunt. Circa meridiem Nigri alij propugnaculo nostro accedentes, quasi lac apportarent, nos excire volebant. Quibus tamen cum nemo compareret, a meridie rursus aliis idem agentibus, duo tandem classarij, & vnus nauclerus prodire. Qui bona fiducia longius progressi, a Nigris cultris & securiculis magno clamore obruti & oppugnati sunt. Quo confictu nauclerus hasta per collum traiectus, & postea securi ossa colli contractus periit. Sed & duo classarij reliqui vulneribus aliquot faucij, nisi districtis gladiis se tutati essent, extra dubium occubuissent. Ad quem tumultum cum insuper Nigrorum ingens turba a syluis exiliret, praegaudio ad mortuum choreas & saltationes instituerunt. Nos itaque nauclerum nostrum militari processu sepelientes, cum eius vltionem meditaremur, sequentique die armata manu virorum 48. ad eorum diuersoria procederemus, in via tauros 20. aquatum euntes corripuimus, quos ad munitionem nostram comitatu virorum octo abduximus. A qua cum breui spacio adhuc abessent, nostrorum conspectu territi retro erumpentes profugerunt. Quadraginta reliqui ad tentoria Nigrorum porro pedem mouentes, illos cum omnibus bonis & pecoribus aufugisse senserunt. Re ergo nulla expedita retro se contulerunt, & ad locum de bouibus ante profugis vnum iterum offendentes, illum sclopetis confossum ad propugnaculum detulerunt, milliaribus circiter binis terram illam emensi. Sequenti die Canoa vna duobus Nigris acta, sub propugnaculum nostrum adiit: quorum cum vnus fasciculos aliquot bombicinos ablatum in terram exiliisset, nostri sclopetis in eum directis fulminare coeperunt. Quod audientes, qui hauriendae aquae causa lacum descenderant, scapha alterum infectati eius socium tandem corripuerunt. De quo cum laesi attestarentur, quod & ipse Nicolai Rauffeus naucleri interfectioni interfuisset, de hac causa damnatus, sclopeti glande profosus est.

*Nauclerus
Nicolaus
Rauffeus
Nigrorum
dolo obrutum
causur.*

Rebus ergo hoc loco ad victualia paranda plane desperatis, ægris in nauibus habitationem multo commodiorem præstari æstimantes, succenso igne propugnaculum cremauimus, & infirmos nauibus nostris iterum adueximus, cætera prædam Nigris relinquentes.

Mensis dicti die 3. scapha quædam flumen decurrentes, votis nostris comoda quædam captauimus. Fluctus tamen impetu ultra tria milliaria prouehere non valentes, propter loci vastitatem, & visorum incolarum aufugiū sequenti die ad nostros rediimus. Sexto die antè exortum solem, insulas duas proximas impetentibus propter spissas tenebras eas attingere non licuit. Clariore tamen aurora prodeunte 4. Almadias ex illis in Continentem festinare videntes, easq; incitatus consequentes, propter remorum nostrorum segniorem impulsu afsequi non potuimus. Hoc tamen loco Cancris aliqua copia captis in continentem egressi, casas incolarum profugorum subiecto vulcano cremauimus. Nostrum aliqui, cum interea boues aliquot prædati essent, Nigrorum insectatione rapida obruti, eosdem manibus suis iterum emiserunt.

Caput IX.

De forma, Religione, moribus & consuetudinibus populi in Madagascar, nec minus de conditione eorum, qui ad flumen Pucto Sanct. Augustin dictum confederunt.

POPULI, qui circa flumen hoc habitant, colore nigro sunt, robusti, & artibus ornatè compositis, tum viri tum foemine. Viri pudendis suis Xylinum velum obdunt, nec minus foeminae: quarum tamen pectus insuper synthesi sine manica contegitur Aures amplis foraminibus pertusas habent, ita vt per ea transmitti digitus possit. Per ea traiecta ligna rotunda gestant. Illorum religio in professione vnus creatoris consistit, qui omnia creauerit. Circumcisionis quidem legem sequuntur: de precationibus tamen & festis diebus nihil norunt. Dies promiscuos habentes, priuatis appellationibus alium ab alio nihil discernunt: adeoque nec hebdomadas nec menses nec annos numerant. Ultra 10. non numerant, hoc pacto, *Issa, tone, tello, effad, fruto, VVouubla, Siday, fonlo.* Cacadæmonem, *Tainuaddei* dictum, valde metuunt: quod ipsos frequenter affligere soleat. Piscatu magna ex parte viuunt: quem partim retibus, partim hastilibus confossoriis exercent, captos pisces siccant & torrent: quos vt & Salem cū Tamarindi corticibus, in terræ illius locum, *Rango* dictum, prouehentes vendunt. Ramulos seu cortices pro hastulis *Affagayas* dictis aut *Leffo*, item pro magnis cultris, *VVici* vèdunt. Vnam saltem coniugem dicunt, viris 12. foeminis 10. annos fere habentibus. Adulteriū mortis supplicio vindicatur, vt & furta. Viri foris venantur, foeminae domi filant, & Xylinos pannos texunt, domesticasq; operas alias tractant. Pro cibis habent pisces, Tamarindos, fabas, lac, carnes. Vnus quidam incolarum si forte aliquando bouem mactat, portionem suam cæteri quiuis inde quasi pro iure auferunt, suo tempore tamen tantam vicissim restituri. Ferro optimo abundant, vt & Cupro. Quod si aliquando ipsis cochlear stanneum pro argenteo offerremus, dentibus istud admouentes, si ad morsum durum occurrerat negligebant. Ex qua horum simplicitate videre est, rem quamlibet tanti fere esse, quanti æstimatur. Gossypij, in sylvarum humilibus arboribus prouenientis, magna ibi abundantia est. Pecora, fructus, arbores alio à nobis loco descripta inuenies.

Incolarum Madagascari forma.

Habitus.

Religio.

Dierum ratio.

Numeri.

Vita studia.

Matrimonia.

Caput X.

*Quid ex dulcis aquae flumine soluentibus ad Iauam
usque occurrerit.*

VM apud incolas hos porro victualia nulla nobis parata, nec amicitiam vllam firmam & solidam sarcindam eorum fuga crebra auguraremur: pinas quoque nostra portum nullum alium com meatui suggerendo aptum venari posset: anchoris tandem eleuatis 13. Decembr. cursum nostrum in Iauam direximus 15. & 16. die altam terram post coemiterium Hollandorum adhuc in conspectu habuimus 18. die sub noctem horrida tempestate cum pluuiis infestissimis naues nostras opplentibus obruti sumus. Retro itaque conuersi, & signum accensi ignis praerentes, cum turbines continenter increverent, vela omnia nostra restrinximus. Secundo die nauem Amsterdam cum pina nostra desiderauimus. Die 21. parum abfuit, quin Hollandia ex aspectu nostro abriperetur. 22. die naues duas ad australem partem conspeximus, ad quas nostra quoque vela contorsimus. die 23. a meridie pinam nostram redadepti, quantis ea periculis exposita fuerit, cognouimus. Sed & Amsterdam nauis desiderata cursum intra ortum solstitialem promouentes, 22. Decembr. eleuationem 31. grad. tenebamus. Anni 1596. Ian. 1. grad. numerabamus 21. ita vt ad Septentrionem paulatim propius declinaremus. Quod vero aegrorum nostrorum infirmitas recrudesceret, proram retro in Madagascar ad insulam S. Maria torquere, & victualia noua inde conuehere statuimus. Quam 10. eiusdem mensis die oculis nostris relegimus. Hac eadem nocte plumbum iactantes 17. orgias solidae arenae cum alga permixtae deprehendimus. Insula haec ad partem australem eminentiam quandam milliare semis in mare porrectam ostendebat, ad quam Pinas nostra tam prope impulerat, vt vix 6. orgiis distans, iactu lapidis eam attingere valeret. Ab insula versus ortum aridum quoddam prominebat, velum e longo referens. Angulus australis duobus sinibus clauditur. Interim insula ipsa magna & amoenae est: intra quam & Madagascar flumen quoddam rapidum promanat, cuius nos ostio expositi, inde in Madagascar sinum quendam spectauimus, fluiuis aliquot coeuntibus insignem. Postero die cum in Continentem egredi statueremus, interea *Canoa* quaedam ex insula S. Maria ad Hollandicum Leonem, nauem nostram accurrat, oryzam, Cannas Saccharinas & Limonia cum gallina vna offerens: pro quibus illi aliquot strophiola & orbiculos teretes reponentes, insulanos vino porrecto ebrios praestiterunt.

*Insula S.
Maria.*

*Fructus in
sula S. Ma-
ria.*

*Animalia
mira.*

Diuina itaque gratia comodum hunc locum nacti, pinam nostram quoque versum fluenti profunditatem percontatum emisimus, vt tuto ingressu propius ad insulam proferri liceret. Interim cum scaphis tribus littus appellentes, ibi incolarum aliquam multos, Limonia, palmitas (qui fructus pineae nuci similis in praecelliarum arborum non ramis aut surculis, sed ipso trunco, vndique spinoso, extuberat, valde suavis & coloris aurei) *Bannamas lac* & alia huius generis plura apportantes offendimus. Genus quoque fructus, palmulis simile, sed vt piper linguam exurens, habebant: vt & aliud quoddam, maiora pyra referens, nitus quidem muculentum, sed sanum tamen, & refrigerans.

Sed fructus alius ibi videbatur, Meloniis similis, cortice tamen duro vestitus. Ab iisdem quoque animalcula bina, magnitudine Cuniculos referentia mercati sumus: quorum caput vulpeni, corpus reliquum crinaceum praesentabat. Haec in aquis
capua.

capiuntur. Iam ergo cum scaphis nostris incolas ductores longius profecuti, porroque procedere non satis tutum arbitrati, è nostris quinque emisimus, qui incolas ad diuerticula sua comitarentur. Qui post reuersi significarunt, aquam dulcem abs se inuentam esse. Nos tamen in reditu Continentem iterum ingressi, fructus multos legebamus, & prara quædam pascua obseruauimus. Circa vesperam ad nauem reuersi, Pinam reducè ibidem offendimus, quæ plerisque in locis profunditatem fluminis 15. 18. aut 20. orgiarum obtinuerat. Postero die, cum ad terrâ propius moueremur, iuxta vicum quendâ 20. casis conspicuum, egressi, illico magnû incolarum numerû conglobari conspeximus. Inter illos medius *Primas* apparebat, qui sub arbore quadâ substratæ tegeti insidebat. Ad quem certo ordine & mulieres aliquot graui incessu propinquabant, omnis generis fructus gallinas, & cætera similia apportâtes: pro quibus nos postmodû ipsis globulos & mercuras alias reposuimus. *Primas* iste, quem *Cheque* nominabât, longa nos oratione alloqui videbatur, cœlû identidem suspiciens. Quem tamen, cum non intelligeremus, præter limonia & fructus paucos alios ab eo nihil mercati fuimus. Boues quidè & oues aliquot adducebâtur. Pro quibus tamen cum aliud nihil quam *Manillas*, quibus carebamus nos, accepturicessent, cõtrahere nõ licuit.

*Cheque pri
mas insula
S. Maria.*

Caput XI.

Quid Pina in Madegascar currenti, occurrerit.

ANVARIÏ 14. die ad diluculum primum naui Hollandiæ cymba quædam prægrandis *Lacca* dicta, & ad lintris Venetiani formam condita, appropinquauit, hominibus 25. & quam plurimis capris, ouibus, gallinis, & oryza onusta. Quas res pleraque ab ipsis mercati sumus. Post focia Pina cursum nostrum in Madegascar abripientes, cum Canalè quendam præterucheremur littus proximum legimus. Et cum per arbores casulæ aliquot prospicerentur, egressi tamen homines nullos inuenimus. Aliò itaque promoti, ad Ostium aliud *Canoam* cum aliquot hominibus conspeximus: ad quos adeundos cum nostrum binos exposuissemus, incolæ tamen fuga retrocesserunt.

Nostris itaque reuersis, manendum nobis esse statuimus, dum fors ipsi ad nos sponte redirent. Nec frustra. Nam 22. Nigri propediem ad nos prouisebât, & ut cum mercibus nostris in Continentem egrederemur, inuitabant. Qui tamen, quod secû nihil rerum speratarum attulissent, ad diem posterum à nobis rursus dimissi sunt. Venerant hi hastis argento constrictis armati: quorû foemina pectus synthesi ex lineo panno tegebantur, veste item alia ad coxam mediam propendente. Viri panno ex quadam herba cõtexto amicti, cannam aqua salâ plenam, gestabant. Regio ipsa valde amoena, viridantibusq; vndique arboribus, & quasi vallo quadruplici cinctâ prominebat. Postero itaq; die, cum nos à Nigris diutius cunctantibus delusos arbitraremur, adeoque ex illo loco discessionem meditaremur, ipsi cymbis suis ad nostras naues tandem appellebant. Primæ cymbæ tres viri non nihil oryza aduexerant, rogantes, secum vt in terram egrederemur, res alias spectatum. Interim *Canoa* maior cum 25. viris ad nos contendere visa est, oryzam, gallinas, oua, limonia, citrea mala, bannanas & fabas minuscultas aduentibus, quæ pleraque pro speculis, globulis & aciculis commutata redemimus. A meridie *Canoa* quoque alia appellebant, inter quas magna quoque *Lanciarâ Galiotta* forma est, venerat, regem *Phulo* aduehens. Ex quolibet eius latere remiges octo stabant. Cæteri omnes eius loci nobiles apparebant, numero 25.

Rex iste Pinam nostram cum senec quodam nobili conscendens supra tapetem stratam confidebat, & praemissa longa praefatione, oryza & fructibus aliquot nos donabat. *Phulo bahi* *Canoa* sua Pinam nostram circumuehendo vndiquaq; perlustrans, eius structuram valde admiratus est. Quem cum vitris, rosulis, speculis & globulis vicissim muneraffemus, Lanciarā suam repetiit. Panno xylyno è mediis lumbis ad talos vsque demisso tegebatur, pileum forma mitræ Episcopalis gestans: ex cuius vtroque latere cornu quoddam ad vlnæ dimidiæ longitudinem erectum prodibat: cuius termini floccis seu linamentis constrictis claudebantur. Eum subditi tanta reuerentia obseruabant, vt praesente ipso ne mutire quidem verbulum auderent. Interim & Canoa magna alia cum 33. viris resectamenta plurima attulerat. Quibus omnibus emptis, ad naues reuersi, ostium fluminis etiam alterius adire decreuimus. Cum vero oborta tempestate promouere difficile videretur, priorem locum rursus occupauimus: ad quem paulo post duæ *Almadie* cum multis hominibus appellebant: à quibus vitulum vnum pro panis fragmentulo permutare licuisset, nisi gallinarum nobis copia fuisset. Tandem vero, cum mercuras nostras prope omnes distraxissemus, ad naues nostras rediimus.

Caput XII.

*Quomodo Pinas ad naues redierit: quid ad insulam S. Mariae porro acciderit: Et quando ad Baie Anton-
gil nauigatum sit.*

NOSTRA Pinas cum in *Madagascar* soluisset, viris & necessariis aliis rebus instructa tres scaphæ à nobis ad insulam S. Mariae emissæ sunt. Quæ à *Cheque* humaniter exceptæ, cum in insula puteum aquæ bonæ reperissent, paucis aliquot gallinis, oryza & fructibus aliis permutatione acceptis ad naues se receperunt. Sed postero 16. nimirum die, scaphis incolæ aliquot ad nos resectamenta varia aduexere; quo tempore & Pinas nostra ex *Madagascar* commode relegerat: quæ tamen sequenti illico die ad S. Mariae insulam resoluens, aquarum non æqua profunditate inuenta exclusa, prope ad scopulum quendam anchoras fixit, & scapham porro ad littus amandauit. Sed tamen & ipsa ibi homines ad cõmercium praesentes nullos offendit. Die deinde 18. huius mensis, cum nautarum primarius quidam ibi obiisset, cadauer eius praesentibus in insula S. Mariae incolis humatum est, demonstrantibus nobis, animam eius iam in cœlo positam esse. Quo argumento pernoscebamus, Dei cognitionem ipsis maiorem esse, quam illis, ad fluuium dulcem qui habitant. A nobis illi quidem contenderant, vt sepeliendi pedes ad genua vsque praecideremus: nos tamen nostrum morem sectati, eum totum & integrum contumulare maluimus. Porro autem necessariam nobis aquam dulcem peruestigatum in *Baie* promouentes, cum nullam reperire liceret, ad ostium tamen illud duas insulas paruas notauimus, quarum prima humilis & arboribus vndique virescens: altera elatior & amœnior, oryza consita videbatur. Quo loco cum incolas nullos attingeremus, propius tamen terræ admoti, casas vndiquaq; humiles multas iuxta littus cõspeximus, quarum singula certo à se interuallo distabant. Ex harum ergo vna derepente vir quidam prælonga hasta, & pelta lignea prægrandi armatus profiliens, clamore edito signum dedit: ad quem confertim, consimiliter armatorum numerus ex casis se glomeravit & collegit tantus, vt mirum & res eadem nobis terrori esset. Quorum ta-

*Incolarum
de statu a-
nima sen-
tentia.*

men

men iudicio post intelleximus, cum incolis Madagascar sibi bellum esse: adeoq; has casas excubitorias ibi constructas, ne fors defubito ab ipsis opprimerentur. In mōte porro proximo vicus quidam amplus, sudibus defixis cinctus apparuit, ab vna quidem parte propter montis præcipitium inaccessus: ab altera vero triplici sudum ordine tam angusto aditu patens, vt nisi solitario homini introire non liceret. Hoc in pago *Cheque* siue Primas habitabat: qui ad hos foras cum coniuge & incolis aliquam multis egressus, cibaria nobis petita varia pretio obtulit, quorum partem fere maximam etiam redemimus. Quod vero & illic dulcis aquæ penuria esset, 21. die, vt inde solueremus, & ad Baie maiorem iuxta littus Madagascar procurreremus, statutum est. Quo transitu insulam S. Mariæ intra orientem & occidentem latissimam deprehendimus. Sed & oryzæ abunde ferax est, vt non minus quoque rerum ad victum necessariarum aliarum: insuper grata amœnitate iucundissima. Populi seu incolæ eius *Gaphres* seu Ethnici sunt, circumcisi tamen, & corporis constitutione haud inanimabiles. De quorum tamen conditione breuitati operam dantes hoc loco prolixius nihil commentari volumus.

Postquam ergo littus Madagascar iam teneremus, ibidem incolas quosdam & *Canoam* prægrandem procul obseruauimus: ad quos postquam binis scaphis congregederemur propius, discretis locis succensos ignes videntes, in proximo 12. Nigros cum sex scaphulis offendimus. Sex ergo nostrum ad pagum quendam à littore non procul absitum emisimus: ad cuius oppositum vicus alius maior, ædibus elatioribus, & incolarum numero magno illustris conspiciebatur: à quibus nostrates pro longiusculis Madrigettis multum gallinarum, oryzæ, mellis, Meligettarum seu cardamomi, zinziberis viridis, phascolorum aurantiorumq; facta permutatione acceperunt, & eosdem postero quoque die ad se inuitarunt. Interim & è nauis Amsterdæ ad nos cymba emissa, in media via ab incolis quibusdam ad spaciosum quendam pagum multis incolis habitatum inuitabatur: cuius profecto veste eleganti & pretiosa succincto, scutum Indicum foris in marginis ambitu inauratum præferebatur. Illic loci ergo nostrates arida sub arboribus folia legebant, saporem Gariophyllorum gustata apprime referentia. In confinio vicus etiam alius situs erat: cuius quasi in medio domus quædam præalta, speculæ similis conspiciebatur. In quo ab incolis bouem vnum cum melle modico depecti pone insulam demum retrocessimus.

Caput XIII.

*Vt post insulam in Baie Dantongil anchoras miserimus:
& quo pacto illic ab incolis habitati
fuerimus.*

DE supra dicti mensis 26. ex proximo flumine, *Canoas* 13. maiores prorumpentes, illic in cōfinio piscari visæ sunt. Ex quibus vna nauis nostræ appropinquans, oryzæ non nihil attulit; addens, si pluribus rebus opus esset, vt è nostris vnum secum in terram emitteremus, & de suis sociis tres in nauem pro vadibus reciperemus. Quod haud iniquum rati, cum donario quodam nostratum vnum amandauimus, & admisso obsequio, vim supra modum auidos, pro conditione loci laute habuimus. Nos interea ad paruam quandam insulam inuecti, aquam ibi puram & limpidam, ex alta rupe defluam, haustuque facilem inuenimus. Ipsa alioquin insula præeminens, vnus milliariis ambitu claudi videtur, & oryzæ, fru-

fructuumque aliorum, ut limoniorum, citrorum, & vannanas prouentu laudatissima. Altius ergo ad locum editiorem, 12. fere casis habitatis insignem conscendentes, ex illo desuper in Continente fluuium, toto fere tractu viri ex pagis aliquot ex cultum notauimus, in quem se alius minor, & ipse pagis constratus exonerabat. Cum vero editum hunc locum ascenderemus, in transitu quodam, vannanas prouentu celebriore, intra duo ligna defixas binas manus conspeximus, quas incolæ *Nigro* cuidam, in Vannanas furto deprehenso detruncauerant, & ipsum iuxta loco isto defoderant. Circa vesperam, obsides nostros cum donariis datis manumissimus, postquam emissus noster ad nos prospere reuersus esset, qui interea & elixis & assis gallinis (quod aiunt) laute habitus, tractatusque, cercopithecum quoque à præfecto loci donatum attulit. Postero die duabus scaphis in occidentalem pagum, *Spackenburg* nobis dictum, & vna in orientalem *S. Angelo* in mappa dictum, sudum constructione ad probe munitum, egressi sumus. In hoc nostrates pro corallio oryzam & gallinas permutauerant: in altero res alias meliores. In *Spackenbug* præfectus cum suorum plerisque appotus inuentus, nostris quoque è cornu bubulo potum ex melle & oryza coctum, appropinauerat. Pagus iste 200. fere domibus constabat, viris frequentatissimus: quorum 20. in domo excubitoria prælongis hastis & peltis rotundis vigilabant; quolibet in pectoris regione macula alba inter signato: iam itaque cum ad naues reuertendi tempestiuum videretur, ad scaphas nostras regressi, fluuii turbationem & commotionem tantam experti sumus, ut cum iis traiectionem non satis tutam fore arbitraremur. Quas ob id cum tuto loco deligassetus, casulas aliquot offendimus, quas primum speculatorias rati, post tamen certioribus argumentis primatum quorundam eius loci sepulturam esse coniecimus. Locus lacunis aliquot proximis defossus erat, circa quas cornua grandia aquis conferta seu adimpleta defixa stabant. Tumulù storea desuper constratus erat, & cadaver excauata arbore vna compositum, & super iniecta alia contextum ita terræ infossum iacebat, ut huius capuli pars maior super terram prominere, & ex huius latere sepulti hominis pedes exererentur. Quibus dispiciendis cum occuparemur, pagi *S. Angelo* præfectus ad nos duabus *Canois* aduectus, primatis sui (*Phulo* dicti) id sepulchrum esse, signis quibusdam nobis confirmauit, & ut à vi & eius læsione abstineremus, honorifice rogauit, aliàs erga nos valde humanus & submissus, adeo, ut & de se in suo pago inuisendo amice nos compellaret. Cui ob id cum gratificati essemus, tranquilliore flumine præstito ad naues remeauimus. Postero die scaphis ad *S. Angelo* rursus egressi 700. pondo oryzae, & gallinarum magnum numerum impetrauimus. E scaphis nostris vna ex pago etiam alio præter tautum dimidium res alias necessarias plurimas aduexit. Incolas, quod vini supra nationes vniuersas nobis scitas auidi & appetentes essent, Hispanico vino ad commodum nostrum abunde delinire didiceramus. Itaque & sequenti die iterum terram ingressi, in tres istos pagos nos partebamur: ex quibus nostrum quilibet ultra 1200. pondo oryzae eo die auferebat, copiosius accepturi, nisi ipsis ad excubias discedere opus fuisset, interim, ut futura die rediremus, nos rogantibus. Cum itaque pernoctare apud illos nobis difficile videretur, & cœlum insuper paulatim tonitribus perstrepere occiperet scaphis solutis ad naues rediuimus. Die 30. & 31. iterum oryzae multum cum refectamentis aliis obtinuimus: quo tempore ex insula quoque indies aquam hauriebamus, & tum mel, tum citria mala ad abundantiam comparabamus.

Sepulchrorum forma.

Februarij 1. die, cum in dictis pagis de oryza mercanda iterum laboraremus, à *Phulo*, pronunciato mandato, incolis id prohibitum esse intelleximus. Cum enim eo tempore quotidianis imbribus terra vehementer madesceret, & oryzae refectæ pars maxima in agris rescicari non posset: ne insperata incolis annonæ obori-

oboriretur, veterem oryzam mandato afferuari cōsultum Phulo visum est. Bo-
 ues tamen 10. ibidem venum nobis exponebantur: de quorum pretio inter nos
 conueniri nō poterat. Postquam itaque nobis præsumptum esset, propter istam
 nouam incommoditatem die Febr. 3. loco illo soluere. 2. eiusdem aleam nouissi-
 mam iactantes, in terram rursus egressi sumus, & quocunque modo oryzæ par-
 tem magnā, vt & gallinas & capras haud paucas obtinuimus. Quibus impetratis,
 cum iam instructa nauī soluere vellemus: sub noctē mediā tam impetuosa tem-
 pestas desubito coorta est, vt iactatis omnibus anchoris nec quicquā firmi stare
 valeremus, sed quoquouersum acti, naues ingenti periculo prope inuicem colli-
 deremus & confringeremus. Eo turbine scaphæ nostræ violento motu abruptæ,
 & fluctuatione continuante in littus impulsæ sunt: quas Nigri captatas in littus
 dein extraxerant. Spe itaq; seruandarū nauīū nulla alia superstitie, cum iam secu-
 res ad malos cædendos & deiciendos omnes arripuissemus, diuina gratia, quæ
 in extremis semper efficax est, tranquillitas vndarum sub ipsam noctē mitior fa-
 cta est. Febr. 4. cum leuatis anchoris in insulam appetere, tum fluenti concita-
 tione, tum venti cōmodi inopia promouere prohibiti, à loco priore haud procul
 reconfedimus. Febr. 5. bono mane cum 4. viris ad *Leonem* nauem appulimus, vt
 sub ipsius impulsū littus tenere possem⁹, ad scaphas nostras ab incolis eductas,
 redimendas. Sed aluei præcipitio retroacti id confectū dare nō potuissemus, nisi
 ab incolis supra dicti pagi ad occasū fluminis siti strenue adiuti essemus: à quib. id
 quoq; pariter intelleximus, quod S. Angelo incolæ scaphas nostras cōfregerint.
 Eò ergo delati, cum de statu scapharū serio ipsos cōpellaremus, illas ad aluei vor-
 ticem cōminutas esse, respōsum ab ipsis accepimus. Quod cum per omnia vt ve-
 rū non agnosceremus, missis è nostratibus viris quinq;, fragmēta quidē nauium
 aliqua, sed ferramētis suis vndiq; spoliata tamen reperimus. Itaq; sic rē proditam
 quidā incolarū sentientes, sibiq; de vindiciis metuentes, tumultuarie bona sua
 cum liberis in *Canoas* coniecerunt, & fuga sibi per aduersum fluuiū salutē quæsi-
 uerunt. Reliquorū vero 50. circiter, hastis suis & peltis, vt nos à littore abstinerēt,
 cōfertim irruerunt. 6. & 7. die ad aquā hauriendam in insulā traiecimus. 8. die tri-
 bus traiectionib. nostrum 48. viri expositi sumus, vt perditarū scapharū loco ab
 incolis *Lanciaras* aliquot seu nauiculas mercarentur. Qui cum in littus egressi es-
 semus, versus orientē 60. circiter Nigros cū hastis & clypeis suis saltitantes cōspe-
 ximus, & ad conflictū nos quasi prouocantes, minitabundis apprime similes: qui <sup>Minarum
modus.</sup>
 ob id etiā hastarū suarum cuspidēs in aquā immissas, & post eleuatas in os destil-
 lare sinebant. Quo gestu se sanguine nostro tincturos ita hastas esse significabāt,
 quamprimū nos in oram efferremus. Dictoq; citius interim etiā lapidū tam vio-
 lento in nos cōiectu fulminabant, vt nulla parte Solis tuti essemus. His itaq; & si-
 milibus ipsorū iniuriis irritati, cum iam de corio nostro luderetur, glandē vnam
 atq; alterā in eos vicissim displosimus, saltem vt à capite nostro illos arceremus.
 Qua re ipsi quidē primò adeo non terrefacti sunt, vt post scuta sua cōditi ictus no-
 stros propè vel cū ludibrio exciperent: vsq; dum hic illo, illic alio corrudente fugā
 capefferēt, & secū abreptis vulneratis post casas suas se saluarent. Breui ab hoc tu-
 multu tēpore elapso illorundem incolarū duo vel tres ad nos emissi, vt à cessione
 quiesceremus, nos obnixè rogarunt, & pecorū adducendorū fidem religiose de-
 pacti sunt. Quos tamen nostri frementes adhuc & ira æstuentes adeo non audie-
 runt, vt eos sclopetis elidendis persequi nō desisterent. Iam ergo incolarū nemi-
 ne amplius se proferente, nostri rectā littus inuēti, sociorū partem in pagū ad ex-
 plorandos profugos amandarunt. Vbi cum ipsi præter puellā relictam, neminem
 reperirent, prædā passim obuiam inuaserunt, & secū abduxerunt. Sed & nescio,
 quo casu fortuito, ignis ædes aridissimo, & ad flammam cōcipiendam aptissimo
 tum ligno, tum stramine cōtextas corripies, eas tam violēta diffusionē vniuersas
 K exussit

exussit, & ad effugiū nostris vix spatium superesset. Incolarum eius loci 130. circiter vno numero fuerāt: de quibus vix 4. cæsos à Nigris in syluam pertractos cum bonis aliis haud temnendis offendimus, quæ tamen omnia ne attacta quidē ibidem reliquimus. Nostri vero, cum ad cœmiterium dictū peruenissent, incolarū de Spackenburg multos inuenerunt, quibus se comes & humanos præbebant. Inter eos & bini illi obsides fuerant, quos nobiscum in naui habueramus. Reliquis itaq; de longinquo videntibus, quod suis nulla parte infesti essemus, ad nos tum viri tum foeminae cum liberis suis certatim se profunde bāt, & tum oryzam, tum fructus alios secum apportabant. Nostri ergo duos in exustum pagū illū boues petitū missuri, obsides ex incolis ternos asseruarunt. Quos tamen re impetrata, & sociis saluis reducibus factis, iterum à se dimiserunt. Paucē post, cum iam in nauibus essemus, insulanorū lecta manus, clypeis & hastis armatorum in littore rursus comparebat, & Pinæ nostræ affligendæ minitabatur. Sed porro nihil ab hoc attentatum est. Nono die naus nostra à Hollandico Leone ad insulam aquæ vehendæ causā rediit: postquam dein 46. viri nostratium in terram egressi, iuxta cœmiterium 4. vel 5. incolas de Spackenburg inuenerunt, rogantes, vt ad Phulo ipsorum pergerent. Quod cum facerent, paganos vniuersos profugos, casasque eorum oclusas offenderunt.

Missis tamen deinde aliquouersum tribus viris, præfectum loci cum 69. viris, hastilibus & clypeis sicut instructis inuenerunt: qui tamen ad nostratiū conspectum se confestim in syluam recipientes, colloquiū illis denegarunt. Hac itaq; re per nostrates denunciata, 10. alios ad syluam propius amandari visum est, qui tamen è longinquo tantum profugos ad colloquiū pellicerēt, & amicitia nostram ipsis sponderent: hoc expresso mandato addito, vt nec quenquā temere violarēt, nec adibus ignes subderent, nec habitacula eorū perfringerent, aut quoquo modo spoliarent. Qui cum hoc instituto iam syluæ appropinquassent, Nigri sensim retro itantes, ne ad se propius pergerent, annuebant. Illorū tamen quidam cum ad nos in pagum inermes, gallinas aliquot, & non nihil oryzæ detulissent, illæsis ipsis dimissis inde in S. Angelo pagum remeauimus, vt *Lanciarum*, quam ibi ante exustionem loci reliqueramus, auferremus: vbi tamen nec quenquā hominum, nec nauem petitā inuenientes ad Septentrionalem pagum, iuxta fluminis superiore partem situm, procurrere statuimus. Illic itaq; Nigrorū ingentem numerum, collectum obseruauimus, qui vniuersi patrio more armati cōfluxerant, vt congeries ista pagorū videretur multorum. Nam inter eos 4. distincti Phulo seu primates suis ministris stipati cōspectabantur: ad quos etiam vndiquaq; tum terra tum marilintribus sese identidem cōplures accumulabant. Hi ergo ad nos missis suis, vt vallo congesto excederemus, rogitantes, pecora adducenda cōpromittebant. Quod & præstitero, quam primum latus superius occupassemus, vallo deserto. Nam taurum cum capro ad nos agentes, significabant, ex alio abactis pecudibus sibi iam nihil superesse, quod impertirēt: pro quibus adeo à nobis bonam corallij partē & Magridettas aliquot receperunt, etsi horum nihil captare visi, saltem discessum nostrum sollicitarent. Sed & præfectorum cuius vini pocillum apporretum est, cuius illi miro desiderio capti sunt. Quo hausto, nutibus suis, vt die postero ad auferenda plura rediremus, nobis significabant.

Die 10. circa meridiē *Lanciarum* vna è Spackenburg ad naues nostras appellēs, rogabat, vt in littus expositi à Phulo suo non nihil pecorū acciperemus. Cui annuentes, postero die apud cœmiteriū egressi, Nigros aliquot nos quidē morantes seu præstolatos inuenimus: sed cum ijdem nos in pagū pergere iuberent, rebus diffidentes, è nostris duos eò præmisimus, qui de quinque obsidibus dandis instarent. Quibus impetratis, pagum adeuntes bouem vnicum obtinuimus, cum profugi incolæ secum pecudes reliquas abegissent. Hinc ergo ad pagum

Septen-

Septentrionalem reuersis, incolæ bouem vnum obtulerunt: pro quo cum parte aliqua corallij quatuor fere vnas panni linei receperunt. Quæ cum ad naues traicissemus, postero die Lancraræ duæ ad nauem Amsterdam omnis generis fructus & oryzam, sed inter cætera selectissimas cannas sacchari aduehebant. Quibus, vt ad suum quoque pagum acclinarem obtentatis, cursum nostrum sectati eadem adhuc vespera ex Baye illa soluimus.

Caput XIV.

De conditione & situ Baye, illius incolis, & qua occasione nostri inde soluerint.

Baye Dontangil altitudinem graduum 16. habet, circuitum fere milliariū 5. sortita, & insula præterea præalta insignis fructibus omnis generis, vt limoniis, malis citriis, aurantiis, & insuper melle, vannanas, gallinis, rebusq; aliis abundantissima: præcipue vero eadem illustri scatebra prænobilis est, quæ suis riuulis ex alto defiliens, nauib. aquatu cōmodissima venit. Sed & tribus minutis aliis insulis prædita est, vt & fluuiū quodam, vicis aliquot proximis culto. Porro iuxta scaturiginis decliue ad mediam fere Bayam prope vallum septentrionale tres alij quoque pagi populosissimi, & deinceps iuxta aluci productum ad aquilonium alium fluuium vsq; adhuc plures conspiciuntur: vnde vastum illud fluentum, ad quod oryzæ vim maximam mercati sumus, duobus brachiis, vno in septentrionē, alio in austrum diffinditur: in quorum medio parua insula, ad aquilonem vero maior pagus S. Angelo dictus visitur. Hic proceris palis aut vallis obseptus, domibus fere 250. constat: à quo porro versus fluuij caput vicus alius, & ipse populis & culentisque abunde confertus prostat, pagus aquilonaris dictus. Ad aditus læuam, Spackenburg vicus situs est, domibus circiter 180. excultus: à quo extrorsum iuxta insulam dictam penes fluuium proximum nouissimus vicus alius occurrit. Et tot pagi nobis illic in proximo moratis cogniti & aditi sunt. Ad incolarum vero quod naturam & conditionē attinet, vt ensilibus fere paucissimis se onerant. Ad

Sinus Dontangil descriptio.

confessum & decubitum storeis paruis, iisq; coloribus variis intertextis vtuntur: quibus sellulas, affabre factas, loco puluini dormituri substernunt. Mortaria ad summum bina tundendæ & excorticandæ oryzæ, vt & cribrum ei colandæ, & ollam coquendæ, & saccum asseruandæ, & calaboros (cochlearia sunt) hauriendæ, aut exedendæ adhibent. Regis ornatus & amictus cæterorū fere similis est, pannus nempe restrictus, ex certaq; herba contextus. Brachia sua multis annulis cupreis, vt & colla orbiculis aggrauant. Primas eorum (Phulos dictus) ex clunabulo seu sica lata eaq; longiuscula internoscitur, quam ille sceptri loco gestat. Cæteri omnes huius dictamini parentes, terrā colunt. Venationibus etiam sese exercent, quibus arcu feras figunt, aut cercopithecocos. Student quoq; piscatui, & ludis bellicis, ad quos suo modo valde agiles, prompti & robusti sunt. Tum interdium noctu certa quadā in domo suas excubias agūt: ad quā rem vigilū plerunq; 30. selecti & constituti sunt, à cæteris signo albo ad pectus affuto internoscibiles. Pro armis habent hastas promissas, & prægrandes parmas ligneas, post quas se ita dextre compositeq; oculere norunt, vt de pedibus vix quicquā nudum promineat. Occupantur iidē quoq; re pecuaria. Foeminæ illorū serunt plantantq; & oryzam vannanasq; patria arte præparant. Carne perraro vescuntur. Piscibus fere & lacte saturæ. Ex definita quadā herba vestes sibi contextunt (ex qua & viri am-

Supellex incolarum.

Ornatus

Dormus excubiarum.

*Languessa
lapis.*

Fructus.

ciuntur) ad genua fere propendentes, superius corpus synthesi saltem simplici contexta. Pro ornatu gestant armillas ex stanno, vel crudo argento ad formam manillarum ex Guinea allatarum fabrefactas, ut & ex eadem materia globulos rotundos, quibus tamen Magridettas, & ex vitro cyanei coloris rotundos orbiculos longe praefereunt. Lapidem apud eosdem quoque *Languessa* dictum, ex Zeilon insula aduectum cum rotundis aliis Magridettis Dallemannis conspeximus. Boves insuper praualidos, & tanti aestimatos possident, ut adorari ibi illos, & ad Canorinorum, Indorumque; Malabarorum exemplum singulari religione coli ab initio arbitremur. Capras magno numero alunt. Oves habent rariores, sed tamen & canes non paucos. Cicures eorum aues sunt gallinae & anates. Ferae autem gregis innumeri. Grana ferunt leguntque; oryzam, phaseolos triplicis generis, milium; fructus autem vananas, limonia, mala citria, aurancia (sed haec tamen copia minore quam in insula S. Mariae) zinziber, grana paradysi seu Meligettas, & fructum item alium auellanae nucis magnitudinem habentem, cuius folia Gariophyllos odore referunt. Radicem adhuc quandam externa facie zinziberi valde similem, interius tamen flauam seu auream, quae lingua Malaica *Cunhet*, Arabica *Ttabet*, Lusitanica *Cafran de las Indias* nuncupatur, effodiunt, quae mansa ad primum gustum quidem propter abundantem humiditatem nullius efficaciae creditur: tandem vero linguae acrimoniae quandam zinzibere leuiorem offert. Lilia eadem candidissima promittunt: aliam medicinam tota utilis. Huius permagna quoque in laua & Indiae locis aliis copia prouenit.

Caput XV.

*Qua ex causa nauibus nostris in Sundam
soluerimus.*

*Aues Me-
roa sine Ga-
rayas.*

*Brandae
insula.*

NDIQUAQUE euolutis nobiscum rerum praesentium circumstantiis, cum propter conceptum ab incolis metum suspitionemque; nullam cum iis amicitiam firmam pactum iri existimarem. Feb. 12. die an. 1596. impellente Circo via in Sundam arripuimus: quo cursu cum 14. die dicti mensis terra de Cabo Antongil nobis adhuc in conspectu esset, continua malacia fluctuantes, tandem 24. Febr. ventum occidentalem, nobis valde desideratum nacti sumus. Toto hoc transitu fere semper magna volucrum copia, *Weroa* ab incolis, a Lusitanis vero *Garayas*, dictarum obseruatur: ut & aliae *Robos Forcados* appellatae, quae nigrae aues, ad picarum tamen fere modum variegatae sunt; caudam promissam, instar forficis fartoriae fissam diductamque; habentes. Aues haec, ut & volantes, pisces alij seorsim suo quodam loco percensentur. Ad Sundam itaque titubante caecia ventisque; inter se valde diuersis iter tenentes, tandem mense Martio diebus 14. integris ventum impellentem occiduum consecuti sumus, & ex Copasso rationem putantes, inuenimus nos iam 70. milliaribus ad orientalem insulam *Brandae* nauigare. Opinione itaque nostra breuia vniuersa, ex mappis praesentibus monstrata, praeterlegentes, illorum tamen nulla obseruare potuimus. Attamen vortices aliquos, ibi serpentes quamplurimos ructantes in transitu notauimus. Maij 4. die sub ipsum nouilunium aduerso vento usque; ad 27. diem eiusdem mensis acti sumus, quo tempore, cum gubernatores nauium Dolide missa fundum nullum tenerent, & pincetnae simul aquam valde deminui quererentur, decretum factum est, ut porro cuius portio saltem dimidia, nempe ad dies singulos mensura aquae media ministraretur. Quo euentu sitis inter nauigantes miserrima oborta est, vel ob id quoque compri.

comprimis, quod tempus idem æstu annuo alias molestissimum esset. Pinas interim de aqua superstiti Leoni naui nonnihil cōmunicabat. Iunij 3. die de transgressore quodam supplicium sumptum est, pœnæ loco sclopeti glande traiecto. Transgressor quidam plexus. Eodē loco rursus Cinereas prædictas Meroas seu Gaias, & aues cæteras grandis copia notauimus. Die 5. terra quædā nobis conspecta est: de qua visâ obleuandæ & mitigandæ sitis solatium, gaudium publicum desiderantibus oblatum est. Sed ad illam tamen propius admouentes, insulam esse, & à Sumatra (vbi polus Australis grad. $5\frac{1}{2}$ fere attollitur.) 16. fere milliaria distare, competimus. Postero itaque die vel dum propius impellentes, cum iuxta eam sex vel septem Canoas conspiceremur, nec tamen ad illas cursum satis tutum sciremus: Celocem ad eas de loci situ & ratione percontatum emisimus. Interim post maiorem hanc insulam duæ quoq; minores alię conspectui nostro obtigerunt, ad opinionem nostrā figendis anchoris haud incommodæ. Insulani vero conspecti, cum nostros ad se recta excurrere viderent, remis suis concitatus terræ appellentes, & Canoas suas in aridum extrahentes, confertim vno numero viri 23. profugere cœperunt, & colloquium nostratibus detrectare. Colore hi Brasilianos æmulabātur, & capillis ad humeros demissis, arcus cum spiculis quam plurimis gestabant. Quos eo pacto armatos ob id ne ipsi quidem nostrates omnino cōsequi poterant: nec eos prolati monstratisque aliquibus mercimoniis ad se prorsus pellicere.

Frustra itaq; eo excursu factō ad naues post reditum est: à quo dein sequente nocte vento aduerso ad Septentrionem tam valido impetu retro compulsi sumus, vt sub diei posteri auroram nos à terra tribus integris milliariis abesse cerneremus. Sed & eadem tempestate pinas nostra cōspectu nostro disiecta est. Quā ob causam cum ex Leone disploso tormento & aplustriis suffixis signū daretur, paulo post altam Sumatræ terram & pinam nos ad eam recta preuolitantem conspicati, de insula amittenda & pina cōsectanda sententiam ratā fecimus. Porro itaq; Iunij die 11. Sumatrā insulā quæ proxime subiuiimus: à qua iuxta littora Iauę, insulæ multæ se prodiderunt: ad quarum vnam longiuscule porrectam, incognitam tamen, confidentes fundum argillaceum 25. orgiarum tenuimus. Eodem loco ex Amsterdam naui emissa scapha Canoā quandam conspectā infectata est: quam tamen remis suis attingere haud valuit. Postero die in insulam è nauibus egressi, eam desertam, incultam & meris syluis asperā aduertimus: quæ ob id nec suppeditandæ quidem aquæ indicium vllū promebat. Interim sub depressis littoribus prima vice tria, secunda vero nouem vela à nobis notata sunt, quorū vnum naues nostras prætercurrens, iuxta dictam modo longiusculi protractus insulam substiruit. Ad quam nauem cum celocem nostram emissemus, viros sedecim offendit, quorum sex remis ducendis occupabantur, cæteri sub tabernaculo seu postico conclauit, ad *Paraus* formam constructo, vestibus ex omnium colorum genere variegatis amicitii confidebant. Qui tamen ad colloquium sollicitati à nostris intelligi nihil potuerunt. Cumque de *Bantam* & *Japara* per modicum, de Sunda vero & *Calapa* nihil quicquam indicare possent, ad littus, vnde egressi erant, proram retorserunt. Cui rei, cum nos non vsquequaque fidemus, quod eos piratas esse, nauesque ex Mancabo versus Bantā traiecturas obseruare suspicaremur, collatis sententiis decreuimus, vt pinas nostra cum addita Celoce armata terram Sumatræ, hanc rē certius percontatum, ad eodē iterū colloquio sistendos impeteret. Pinas ergo viris 16. munita, cum velum recta in terræ edita panderet, villos seu pagos aliquot in transcursu legit, quorum primarios *Dampin* vocabant. Quo toto cursu cum vbiniis 20. 21. & 22. orgias fundi arenosi teneret, citra vesperam quam proxime apud insulam quandam, duabus minoribus aliis cinctam, sese demisit. Hominum ibi quidem expressæ voces audiebantur: sed interim tamen nec quicquam vel hominum vel nauium cōparebat,

vsq; dum consecuta die aquam queritantibus naues vno quidem loco stare quatuor, alio autem sex velis ferri conspicerentur. Quæ hætenus quidem à se inuicem remotius currentes, nobis conspectis arctius se iungere illico cœperunt. De aquæ ergo hauriendæ loco à nobis interrogati, cum digito intento aliquē monstrarent quidem: nos tamen veriti, ne commento tali & excogitato dolo ab illis saltem amoueri quæreremur, vt nos ad pinam nostram haud cunctantes comitarentur, vrgentius apud illos instituimus. Quod annuētes, cum bona pace nos in suas naues suscepissent, ingressis nobis varia exprompserunt & commonstrarunt. Inter quæ & inauratus pugio, Crees ipsis nominatus, & aureus item annulus, adamante non magni pretij, nec vsque adeo artificiose polito consitus, numerabantur. Iidem sub primum nostrum conspectum æneum quoq; tormentulum *Bas*, ipsis dictum, pro sui defensione exprompserant: sed cum deinde admissos nos illud attentius contueri viderent, idem reconderunt. Postquam itaque hi nos *Canoa* suâ ad pinam vsque comitati essent eosdem ad naues suas reduces nos quoque officij loco iterum consecrati, pro rubeis & cyaneis corollis atque *Madrigettis* cum ipsis pisces, Vannanas, Melones, cannas saccharinas, cocos, allia, cæpas, & fructus item alios nobis tum quidem incognitos permutauimus. Ex quo loco vna cum iisdem post ad Sumatræ terram firmam perreximus.

Caput XVI.

Quid in Sumatra insula pago quodam, Dampin dicto, cum primæ loci congressis & confabulatis euenerit.

Piperis crementum.

V M *Paraus* dicta naui itaque prouecti, breui interuallo tres vel quatuor *Canoad* occurrentes habuimus, ex quibus haud temnendæ æstimationis viri aliquot, lineis vestimentis colore cyaneo tinctis induti conspiciantur. Quos cum de aqua haurienda percontaremur, via monstrata nos per alieū saluginosum ad locum quædam perduxerunt, quo 20. circiter ædiculas, casarum ad formâ extructas & ex palmarum foliis affabre interfertis contextas offendimus. A loci ergo huius inquilinis rogatis, ad aquam peruestigandam nostrum binis deductis, illam quidē riuo præcipiti confertim defluam deprehenderunt, sed haustu tamen difficilem, si incolæ quid contra nos fors moliri vellent. Hoc omnium primo loco piper crescere conspeximus, quod contortim & volutim per crassas & elatas Cannas, instar lupuli in altum assurgebat: cuius ob id præsignem copiâ, vt & Garyophyllos, Noces Muscatas, cucurbitas & cucumeres, coemimus. Carnis ibi nulla copia, sed vim tamen ex palmæ fructibus confecti largitas haud parua aderat. Huiusce regionis fœminæ crassissimis armillis ornata, à lûbis mediis tela desuper prociua, & item alia superius corpus seu pectus intactæ spectabantur: quæ crines vinculo iuxta occiput religatos promittebant. Metuentibus vero nobis, vt, defluxu maris facto, incolæ contra nos quid machinandi tempus nanciscerentur: celoce ad *Pinam* reuersi, illam è loco illo vela fecisse animaduertimus. Qua causa ad duas alias minores insulas aquæ gratia excurrere coacti, re infecta & inde remeauimus. Postea ad pinam 4. *Canoad* impellentes, gallinas, oryzam, piper & caxas emendas obtulerant. Ego interea postquam celoce locum illum, quo naues aliquot morari conspexeramus, incurrerem, de aqua haurienda percontaturus: accidit vt de improviso nulla nostrorum voluntate sclopetum disploderetur:

Cuius

cuius fragore, qui in *Paraus* nauierant, peruti, festinanter vela sua storea-
 cea prætenderunt, productoque suo tormento *Bas*, & quasi hostili animo id à
 nobis factum esset, vibratis armis valde nobis minitati sunt. Remis itaque ce-
 locem nostram in terram impulsam cum illi viderent, littus & ipsi insipientes, e-
 gressuros nos abstinuerunt: vt ad priorem locum, vnde veneramus, nobis vi-
 tandi tumultus gratia omnino redeundum esset. Ad nauem postmodum fru-
 stra quæsita aqua reuertentes, Almadiam cum ea quandam inuenimus, à qua Caxa mi-
 nor moneta
 pro 12. Regalibus octonorum baziorum, Caxas permutantes, pro singulis Re-
 galibus Caxas 3500. recepimus, vt minoris monete nulla nobis post penuria esset.
 Vndarum vero refluxu mari altiore facto, cum *Paraus* statione se sua efferret, nos
 sub noctem ad eandem remeantes; præter salis aquam tamen nihil inueni-
 mus. Pinas postmodum vento ab ipsa ora perflante ad naues redacta, *Paraus* ali-
 am attigit, quæ nostris in longiuscula supra dicta insula aquæ copiam monstrauit.
 Sed & loci Dynasta vltro nobis spondit in Bantam se nos Gubernatoris loco
 prouehere velle, si pro qualibet nauis Regales quinque quaternorum mercedis
 loco ipsi depederemus. A meridie *Paraus* iterum alia ad Pinam ventitabat, *Caxas*
 pro Regalibus permutatura, quam tamen inanem à nobis demisimus. Sequenti
 die, dicti mensis, scilicet 19. scaphis aliquot pro adferenda aqua excurrimus. Sed
 & Niger Laurentianus, qui numerato die apud nos fatum obierat, post insulam
 proximam terræ mandatus est: quo tempore ex Bantam velum quoddam pro-
 moueri cernebamus. Ad insulæ, iuxta quam nauibus confederamus, tergum qua-
 tuor insuper aliæ comparebant: qua nocte ex occidentis & Septentrionis inter-
 medio ventus præualidus ingruerat.

Iunij 16. sublatis anchoris eodem vento prouecti, bolide bis iacta 22. orgias
 fundum arenosum tenuimus. Sedata itaque paulo post Concitatione, ne retro
 longius abiiceremur fluctibus, ab oriente in occasum turgentibus, anchoras rur-
 sus demisimus. Sed à meridie derepente iterum perflante borea, Orientem arripui-
 mus, quæ meta intra præallatam illam longamq; insulam excurrerat. Ex freto isto
 recta perflante vento, naucleri insulani Dynastæ consilio ad 19. orgias cõfedi-
 mus. Vbi cum ex Bantam discretas aliquot *Paraus* vela facere conspiceremur, recta sub
 insulam defleximus, quod venti aduersi paulatim increbescerent. Inde tandem
 rursus promouentes cœcia impellente, naues itidem alias in Sumatram proten-
 dere conspeximus. Quod vero quotidie ibi Eurum à meridie flare nobis scitum
 esset, ad 15. orgias iterum anchoris confedimus ad posterum vsque diem, quo lo-
 cum mouentibus noua alia *Canoas* à firma Sumatræ terra Cocos aliquot, nonni-
 hil Betelle, & Areca attulit. Sed nauis isthæc Dynastæ insulam, naucleri nostri
 propria fuerat, viris 14. onerata: quorum duo nauem nostram conscendentes,
 Nauclero dicto honorem singularem exhibuerunt, Manu nimirum eius pedem Mirus reue-
 rētia exhi-
 benda mo-
 dus.
 à planta sursum ad genu vsque promulcentes, & eadem manu post caput suum
 à mento ad verticem vsque quasi perfricantes. Nocte hac cœlum vndiquaque
 pluuiosum nos molestabat. Iunij 18. die distinctis quibusdam locis naues septem
 prospeximus, quarum è binis ad nos appellentibus. altera Naucleri nostri *Paraus* fue-
 rat: altera vero procerus quidam & ad speciem illustri vir, Xylina veste aureo filo
 intexta indutus vehebatur, qui Betelle, Areca & Cocos nobis offerebat, pro
 quibus eundem nos quadam lintei portione donauimus. Qui tamen à nobis
 discedentes, furim indusium & linteamina alia nostratibus surripuerunt. In
 freti huius faucibus bolide missa 25. orgias tenuimus, fluctibus violento pulsu in
 occidentem nutantibus, adeo vt ab ortu in austrum vento boreali nobis curren-
 dum esset. Circa vesperam iterum 28. Orgias defixi, loco illo Vespertilionum Vespertilio-
 nes magni-
 tudine galli
 na.
 magnum numerum conspeximus, gallinas magnitudine æquantium: vt ob id
 spectaculum hoc nobis certæ admirationi esset.

Iunij

Iunij 19. castellum quoddam prætergredientibus nobis *Paraus* quam plurimæ appropinquauere, quarum aliquæ velis quoque vtebantur. Hæ *Cocos*, piper, Garyophyllos, Nuces muscatas, Vannanas, gallinas, & aurantia aduehentes, an ex Goa vel Cochino versus Bantam contenderemus, percontabantur. Cursu interim nostro nihil singulariter promouentes, cum anchoris iterum 27. orgias teneremus, fluctu aduerso & aere gelidiusculo glifcente, quieuiimus, vsque dum postero die Africo flante nonnihil inde rursus progressi, malacia coacti anchoris ad 22. vel 30. orgias consideremus: sub cuius tamen tempus medium vela rursus attollentes, discretas passim naues è longinquo prospeximus.

Caput XVII.

Ad portum Sunda prouectis nobis quid primo impulsu obuenerit.

AM tum propter fluctus aduersarios, tum crebras vëtorum permutationes, (quod nimirum à media nocte ad sequentis diei medium, horam quippe decimam, vulturnus, & à dicta iterum hora vsque ad noctem Fauonius, ordinariis vicibus spirare solitant, vnde iter illud nauigantibus perdifficile accidit) velis remisque lentissimis progressi, vix tandem Iunij 22. portum ad Bantam & oram Sundaë attigimus: quo loco in prospectu nostro amoena quidem & viridans vndiq; sed depressior quædam insula promicabat, quam *Iauani Pulo Payan*, id est, oblongam insulam vocitant, ad cuius latus septentrionale vltra 70. vela conspicati, è longinquo syluulam quandam appellere credidimus. Vt referebatur, naues istæ omnes piscatoriæ erant: quo documento concludi potest, Bantam, urbem populosissimam esse. In Baye seu sinu quodam terræ Iauæ *Iunco* (quod nomen Iauanæ nauis onerum 16. capacis est) quandam obseruauimus: à qua cum ad nos Canoa quæpiam visendos expediretur, idiomatis nostri ignara, & ob id ad Iunco reuersa Lusitanum quendam secum aduexit: quem de itinere nostro percunctatum, postquam in nostras naues inuitassemus, ad Iunco è vestigio remeantem, & velis sublati angulum proximum transnauigantem, cum Iunco è conspectu nostro perdidimus. Ad horam diei 12. cum orgias 34. teneremus, paulo post deflua vnda 24. & dein ab horis duabus 10. post octo, dein ceptis 7. orgias tenuimus, à quâ diminutione mare deinde paulatim altius iterum consurrexit. Firma Iauæ terra ex vno latere, ex altero *Pulo Payan* nobis versabatur: ex quo loco ad ortum plures alias insulas, & ipsam Bantam ciuitatem nobis recta oppositam conspeximus, ad quam vela minora visa vniuersa festinabant. Ventus tum quidem è mari spirabat Cæcias. Consilio itaque naucleri nostri ad austroeurum currentes circa vespërâ ex ciuitate *Paraus* vnâ appropèrantè conspeximus, qua sex Lusitani suis sclauis ad naues nostras prouecti significabant, à Gubernatore se missos, vndenâ veniremus percontatū: Nostrum siquidem aduentum, vt Gubernatori, sic non minus incolis vniuersis terrori & formidini esse. Quibus cum nos Hollandos profiteremur, commemoraremque bona nos pace & amicitia nostra mercimonia pro aromatis ipsorum permutatum venisse: ipsi nos quidem loco opportuno, sed tempore valde incommodo appulisse responderunt: quod vix ante quinque dies, *Somas* totidem (naues Chineses sunt) in Chinam amandarint: & quod itidem, quas eius diei mane naues in Baye subsistentes vidissemus, toto illo littoris protractu vix dum aromata collectum excurrerint. In cæteris erga nos nihil inhumani erant: adeoque de Rege, vbinam esset, rogati, illum ante

Palimban,

Pulo Payan.

Iunco nauis Iauana.

Iauæ situs sensuatio.

Palimban, Sumatræ ciuitatem, ob defectionem factam oppugnata, cum suorum quamplurimis occubuisse, placide significarunt. Regem cū suis maximam quidem ciuitatis partem iam dum occupasse: verum rege capto ab occupantiū manibus eandem rursus excussam esse. Velis 200. eum quidem instructum in Sumatram descendisse: sed hominum partem maximam fame inediaque confectam tabuisse: filiumque regni heredem vnicum relictum esse, qui mensium iam quinque ætatem haberet. Ob cuius infantiam incolæ defuncti regis vxorem quandam regni Gubernatricem constituerint, mediocris ætatis foeminam, *Chephate* nuncupatam. Inter Lusitanos istos quidam numerabantur, qui quondam se in Thomæ Candisi naue ad *Ternatem* fuisse referebant: signa & commemorationem addentes ingentis miseræ seditionisque, à Lancastro Capitano ad Malaccam Lusitanis subiectam inter naues Lusitanicas concitata.

Palimban
Sumatra
ciuitas.

Chephate
Sumatra
Gubernatrix.
Thomas
Candisi.
Lancaster
Capitaneus.

Quarum tamen historiarum nos saturi solius negotiationis gratia nos præsto esse retulimus. Interim obnixè illi à nobis contenderant, ne nostras naves à Don Antonio missas diceremus, ne inter ipsos secta vel tumultus quispiam oriatur, qui nullo dubio facileque per eos moueri posset, qui è terra illa præscripti in *Pegu*, *Bengala*, *Ternassarin*, *Martaban*, iuxta littus, *Choromandel*, imo tota India ad causam suam affectatius asserendam, reconfessissent. Apud illos enim amicitiam facile parabilem esse significabant: sed iis tamen nimium credi haud debere, cum nihil aliud quam seditionem ad libertates suas redipiscendas meditentur. Per Lusitanos hos Gubernatori nostra quidem officia & amicitiam denunciabamus: sed ipsi tamen gaudium conceptum simulantes, ad ciuitatem reuersi, dolose Gubernatori à nobis audita omnia percensebant.

Dicti mensis die 24. insulæ propius succedentes ad *Pulo Payan* recta descendimus. Ex qua intra meridiem occidentemque viridans quædam & humilis insula prominebat, defluo riuulo insignis, apud quam cum nos subsisteremus, Nauclerus ad Bantam, duobus adhuc milliariibus distantem, nos prægressus est, Paulo post Oceani Almirans, *Tomongan Angabaya*, cum interprete ad naues nostras accedens, per eum Gubernatoris nomine amicitiam & omnia ad refectio-

Tomongan
Angabaya,
præfectus
maris.

nem nostram necessaria, quæ in sua quidem potestate haberet, nobis nuncupauit, & simul, vt in ciuitatem egrederemur, inuitauit.

De qua delatione cum ipsi gratias haberemus, & vt ad nos in naues conscenderet, rogaremus, ipse officium hoc detrectans, sibi in Insula oblonga aliud agendum proflare prætendit: interim tamen sollicitatos aliquot bis coctos panes secum auferens.

Quibus cum à nobis abscederet, & duas vaccas mittendas voueret, ipse non ad insulam, sed ciuitatem quidem recta conuersus, nullas tamen pro voto videndas vaccas emisit. Sed & deinceps Reginum vectigalium ludex, *Sabander* dictus, cum Lusitanis quibusdam ad nos appulit, Regis Senatusque nomine nobis amicitiam fidissimam deferens, & vna aliquam multas Gallinas, Capras & fructus alios impertiens, addita compromissione, vt, quibuscunque opus esset, compotes redderemur. Idem quoque nos apprime commodo tempore appulisse commemorabat, cum pipere omnes agri adeo prægnantes essent, vt proventus vnus anni duplex videri posset. Hoc ergo à nauibus nostris ad ciuitatem redeunte, Lusitani remanentes à nobis prandio adhibiti, vt nobis à Iauanensibus circumspèctissime caueremus, adhortati sunt. Ad conuiuium hoc nostrum, Iauanensium, Turcarum, Chinenfium, *Bengalorum*, Arabum, Persarum, *Guzaratorum*, nationumque aliarum tanta copia furtim præterea conflue-

Sabander,
vectigalis
Regis in-
dex.

rat, vt locus vix omnes caperet, qui tamen vniuersi vino Hispanico appoti, circa vesperam è nauibus ad urbem redierunt, in discedentium honorem binis tormentis elisis. Sequenti die *Tomongan Angabaya* cum *Sabandro* denuo ad nos prou-

uisentes, Gubernatoris nomine suoque necessaria vniuersa offerebant, & vna, ne Lusitanis temere quid fideremus, rogabant: qui vnum hoc satagerent, vt nos passim inuisos apud omnes praestarent, homines quidem à naturæ malitia tam secretos & occultos, vt animis sensisque à nemine quoquã solide cognosci possent. Sed & ad sumendum animum, metumque omnem excutiendum nos vnice cohortabantur, quod portus iste mercatoribus vniuersis pateret: suadebantque, nos ante ceteros omnes aromata & species petitas impetraturos esse. Et cum petiissent, vt ex promptis nonnullis mercibus opulentiae nostrae ipsis specimen daremus, gratificantes, eos vnus octo *Cassae* viridis donauimus. His hoc pacto dimissis, Gubernatoris mandato breui post Niger quidam, natione Quillinus alias Quillinum Panian id est, longus Quillinus dictus ad nos adiit, denuncians, vniuersum regnũ suppetias nostras & auxiliarem manum sollicitare, & rogare, vt ad Palimban Sumatrae ciuitatẽ vela facientes, è parte maritima ciuitatẽ tormentis concussam oppugnaremus, & sic ipsis pedestri itinere secuturis ad inuadendã & occupandã eam cõmoditatem praestaremus. Quo facto, praedam totius vrbis obuiã nobis cessuram magno emolumento addebant. Sed petitionẽ huius tum nos ita diluimus, quod non pugnatum, verum mercatũ ad eos appulissimus. Superius dicti gemini cum apud nos adhuc morarentur, cũ mappas nostras videre auerent, ex illis cursum nostrum eos docuimus: id addentes, peregrinationis tam longinquae hanc nobis vnicam causam instituendae fuisse, vt bona ipsorum gratia negotiationis perpetuitatẽ stipularemur. Qua re ipsi oppido quod gaere visi sunt, maxime, quod à nobis didicissent, singulis sex mensibus ad eos excursum, nostrosque recursum confici posse, etsi hæc quidem navigatione in perdiscenda tutissima & compediiosissima via menses 14. triuissimus. Quo colloquio discessum tunc erat.

Postero die 26. nationes diuersae nauibus nostris acclinabant, cum quibus omnibus amica æquitate negotiati sumus. Sed & his nos de Lusitanis cauendis commonefacientibus, merces quasdam valde gratas ex promptissimus. Ex eo loco celocem nostram, necessariis viris munitam ad sinum occidentalem, à laua 3. mill. distitum expediuimus, vt ad pagum ibi finitimum de emendis pecoribus laborarent. Hi, quod sclauimeri essent, etsi illorum vendendorum nullam copiam haberent, attamen pro Norinbergen sib. speculis ternis prægrandem ollã, *Indigo* humida confertam permutarunt. Interea temporis ad nauem Mauritium Satrapa (vt apparebat) quidam accedens, visis mappis de prope re nulla alia asserpta recessit: quem postea à Lusitanis ad nos explorandos emissitium cognoueramus. Chineses quidem varij generis ad nos merces conuehebant, vt procellanas, Serica, opera sericum & similia. Nautae nostri naues in mare altius promouentes, circa meridiem austrinouento paruas quinque insulas transmeauerunt, quo tempore Bernhardus Heynick diem obiit. Cum vero ad dictas insulas nostri nullum aditum inuenirent, vesperi intra easdem medias anchoras iactantes, locum eum ad defuncti nomen *Berels* siue Bernhaldi indigetauerunt: vt consimili quoque modo primarij Chirurgi nomine Hermanni, Insulam Hermanniam vocauerunt. Diei 27. mane primo *Parauis* quamplurimae vna cum Sabandro ad nos aduectae sunt: qui hortator nobis erat, vt in terram egressi, Gubernatorẽ salutaremus, & iuxta suctũ morẽ Regis loco ipsi pro pacis & foederis signo munus deferremus. Quam ad rem duo nostrũ primarij cum vase crystallino, in aurato speculo, pannoque Coccinei coloris, secreti, à Quillino Panian deducti sunt. Hi itaque ad portũ inuecti, & aquã præhumilem, & stationem valde aridam inuenierunt. Ingressis illis cum primum Lusitani occurrissent, salutatione vltroque citroque facta dolosa, iterum discesserunt. A quibus Sabander eos accipiens, in palatium Gubernatoris, prandentis adhuc deduxit: quem praestolandi gratia in hortum secedentes, fufum ibi tormentum æneum præigne conspexerunt, ad ca-

Insula Berels.
Insula Hermanni.

ad cuius os granati quinq; fabæ magnitudinem superantes inferti infixique nitebant: cui in proximo *Basa* quinq; & item Mortarium vnum accubabant, peluesq; aliquot non procul inde appendebant. Gubernatori porro venienti tandem munus prædictum oblatum est, rogatumq; , an æquo ferre animo posset, si nostri eum inuiserent, & de perpetuo foedere contraherent aut paciscerentur. Qui cum per interpretem, se deliberationem huius rei habiturum respondisset: nostri exinde in Sabandri aulam deducti, & tragematis ad postis bene habiti, naues circa vesperam repetiuerunt. Postero die, cum de Gubernatore nos visitaturo nuncium ferretur, extractis & in ordinem dispositis tormentis nostris, ad eum magnifice accipiendum omnia adornata sunt. Proceres præterea aliquamulti nauibus ad nos contendebant, vt & nonnulli mercatores ex Persia, *Garacone*, &c. qui pretiosissima Cinnamomi & vitæ aqua nos munerabant. Sed & fructuum venum allatorum, vt raphanorum, caparum, alliorum &c. nulla penuria hic erat: quod illic in confinio Indicæ quâ plurimæ naues, quas luncos vocant, subsisterent, quæ nouarum indies aliunde accedentium cumulabantur. Euronotum versus riuus quidam spectabatur, ex quo creberrimæ Paraus victualia nobis necessaria aduehebant.

Granati faba magnitudine.

Caput XVIII.

Quidnam Gubernatore naues visitante gestum sit.

NVI 26. diei matutino tempore cum aliquot classariis ego amandatus sum, vt Gubernatori obuiam progressi, eum salutaremus, commemorare usq; classis primates desideranter ipsum exspectare, vnicq; rogare, ne ex causa quapiam comparere recusaret: adeoq; , si rei minus fideret, obsidem me interea secum adseruaret. Ad ciuitatem itaq; , longa serie iuxta littus protensam, vallisque suffartis & tormentis oppido compositis munitam cum appulsemus, Gubernatoris interpretes, Quilinus Panian qui ex S. Thoma in Nealipur ciuitate iuxta littus Choromandel sita oriundus erat, nobis percensebat, Gubernatorem ad portum classis primatem exspectare, rogareq; , vt ab eo inde arcesseretur. Qua eius voluntate percepta, ad naues rediuimus, vt ibi celoce parata, cum primate gubernatorem inuitaremus: cuius rei prænunciandæ gratia Balaan quoq; quædam emissa ei nostrum accessum indicatum fuerat. His ita ageratis, Sabander ad Celocem appellens, sollicitauit, vt vt in terram nos egressi, seipsum interim obsidem in nauibus asseruaremus. Quod nos tamē negantes, terram attingere prius nolimus, quam solida pax inter nos confirmata interuenisset. Sed & Lusitani nobis suas omnes facultates officiosa delatione nuncupabant. Tandem Gubernator ex portu 16. grandibus *Paraus* conspicuus soluit: cui cum primas noster eadem naui acconsedisset, præministrata ad narrandum occasione Belgij nostræ patriæ statum potissimum ipsi explicauit, rogatusque quot numero naues quotannis ibi quamque numerofo milite instrui possint, quot mensibus ad emetiendum hoc à nobis institutum iter opus esset, & an hoc idem iter deinceps quoque ad eos tentaturi essemus, omnia ex ordine plane expediuit. Quæ dum mutuo ita colloquio tererentur, interim ad naues nostras deuentum erat: vbi Gubernator cum nobilibus suis omnibus pompaticè & splendide acceptus est. Iam ergo cum in *Caiut* (nauis cubiculum primarium est) deduceretur, subitaneo pauore ille adeo percussus stabat, vt totus contremisceret, in carcerem se nimirum aliquem abstrudi ratus. Et si verum fateri licet, facinus id quidem satis audax & temerarium erat, Gubernatorem ipsum cum nobilitatis suæ præcipuis tam confidenter extra quidem

dem ciuitatem se peregrinis nauibus committere. Sabandri tamen & Tomöngani sollicitationibus persuasus conclaue illud tandem ingressus est; & officiosis verbis spondit, aromatum nemini cuiquam quicquam cessurum prius, quam ad placidum & sufficientiam naues nostras nos petitis rebus onerasset. Sollicitanti deinde, vt merces nostras ipsi conspectandas promeremus, panni aliquot *Holosericeï* Coccineique expediti sunt. Quorum cum aliquam partem rogaret, vtriusque generis pannum accepit integrum à non inuitis. Naue tandem nostra à summo ad imum diligenter oculis perlustrata, vt ad discessum eius honoris gratia omnia nostra tormenta disploderemus obtestatus, petitam rem impetrauit. Ad quam rem propius oculis vsurpandam, Sabander interim, dum ista fierent, in naui restitit. Postero die cum classiariis aliquot ego res quasdam nauibus necessarias mercatum ciuitatem ingrediebar.

*Cornelius
Holtzman.*

Iulij primo die Cornelius Holtzman cum sociis nouem Gubernatorem adentes, ab eodem vt & primoribus regni cæteris pro loci consuetudine solemniter accepti sunt: quibus ob id patentes Comitum Mauritij literas, de solido fœdere & pace stabilienda, adeoque de tuta ad mercatorum cæterorum exemplum negotiatione exercenda inscriptas, insinuarunt. Quæ cum Lusitanica Arabicaque lingua accurate expressæ legerentur: post à nostris cautione propria illorū

*Cæsar, Raja
Dauina.*

manu præscripta sollicitata, discessum & ad naues reditum est. Huius diei vespere præpotens quidam Dominus & illustris in Bantam venit, quæ Lusitani Cæsarem salutabant, quod pater eius Regibus omnibus in Iaua imperitaret. Hunc Bantani autem ideo suum Imperatorem agnoscere recusabant, quod ante hoc tempus idem in Malacca aliquandiu vixisset, adeoque Lusitanorum partibus haud obscure iam faueret. Vnde eo recepto sibi metuebant, ne Lusitanis subditi fieri cogerentur. Huius rei tamen nullo respectu habito, passim ab omnibus regie ad-

*Cæsaris
ges quise
præbeant.*

missus est, adeo, vt & Reges ipsi complicatis eum manibus alloquerentur, qui gestus Sclauorum in suos dominos est. Idem iste Iulij 2. cum filiis suis & aliquot Lusitanis ad naues nostras excurrens, omniaque quæ in illis erant curiose dispiciens, nescio quid magni deferebat. Pretiosa è gossypio veste sarta, aureoque; filo traiecta indutus venerat: cuius filij magni pretij aureum oblongum Clinodium, gemmis affabre intersertis ornatum, & è cingulo pendulum gestabant. Altero die Corne-

*Capita fœ-
deris.*

lius Holtzman in terram denuo egressus est, tentatum & curatum, an fœderis capita, gubernatori ante consignata, confirmari stabilique possent. Quæ haud cunctanter ab eodem subscripta, & vtrinque præstito iuramento obfirmata obtinuerunt, hac generali nimirum clausula, vt fidem vtrique pars sãtã sanctamque seruaret, & si alterutri illarum aliunde quid incommodi aut belli intentaretur, altera expedite ad hostem debellandum & fundendum se sisteret. In via Cæsar dictus nostratibus obuians, eosdem secum ad palatium suum, extra ciuitatem (qua pernoctare nunquam solet) situm inuitatos abduxit: vbi epulum, varij generis fructibus Indicis & conseruis opiparū ipsis ministravit. Cui cum & Lusitani aliquot adhibiti essent, qui nostratium familiaritatem contentissime ambiebant: inde se efferentes iunctim vno comitatu in ciuitatem redierunt, vbi à mercatoribus quâ plurimis nostri submissè inuitati, passimque laute habiti tractatique vesperi naues repetiuerunt. Interea nullo non tempore ad nos quâ plurimi ventitabant, spe & velo oblatae amicitia à nobis quid impetraturi. Nonnulli quoque; piperis vendendi titulo se muniebant: cuius tamen emendi consilium nos in messem propediem futuram differebamus. Die 5. Quillinus Panian noctu ad naues nostras appellens, Gubernatoris nomine nos cohortatus est, vt circumspectos & paratos nos gereremus. Cæsarem enim, lingua sua *Raja Dauina* dictum, sub specie visitationis amicæ, incautos nos opprimere cogitare: ad quod felicius patrandum iam dum quoque Lusitanos stipendio certo conduxisset.

*Cæsaris mo-
bi nen.*

Collegio ergo nostro conuocato, cum ad singulos se muniendos & accingendos edictum factum esset, tormenta etiam globis accuratè onerata sunt, & referatis armamentorum vasis, necessaria omnibus arma exprompta. A meridie de eadem prodicione diligenter cauenda à Governatore denuo admoniti sumus, addita significatione, de nobis inuadendis iam in ciuitate hostium difficillos animos gliscere, cum alij id institutum proteruius vrgeant, alij contra ex causa æquius dissuadeant. Nos tamen admonitiones istas omnino dissimulantes, ex nostris quendam cum conficto nuncio in palatium Sabandri amandauimus: qui vno isto loco vltra 40. sclopeta parata expeditaque inueniebat. De qua re cum eum Sabander suspiciorem obseruasset, quæstionem præueniens, ea ad exigendum & ciuitate exturbandum Cæsarem deprompta asseueravit: qui factionibus quotidianis ita inualesceret, vt de occupanda ciuitate metus haud frustraneus esset. Cæsar interea ad facinus præsumptum vrgendum, vndique socios & complices conquirebat: quorum cum multi bona eius pacè refragari non possent, inuiti assenserunt. Cum vero post Cæsar institutum suum nobis proditum persentisceret: viam nos obtruncandi aliam meditatus, significari nobis curauit, conuiuium sibi paratum magnificum esse, & ad id omnes nauarchos, naucleros, classarios, officarios, tubicines, & Musicos nostros inuitare, qui diem illum generaliter apud se haberent, & familiaritatis mutuæ confirmatione sese inuicem demerent.

Dies autem conuiuij 8. Iulij nominabatur. Iulij 7. die sociorum nostrorum iterum bini emittebantur, vt Governatori & comprimis Cæsari significarent, ne contra naues nostras quicquam attentarent. De machinatione enim illorum nos satis edoctos, & ob id contra omnem euentum prouide munitos esse: adeo vt eas inuasurum, suum ipsius & probrum & damnum haud dubio cufuri sint. Cautius itaque agerent, nec per omnia Lusitanis fidem haberent, qui eos sui priuati commodi causa saltem instigarent, vt soli nimirum ex omnibus nationibus negotiatione ibi valerent, & ob id per proteruiam nos piratas aut Anglos (qui, quod ante triennium ibi malo exemplo grassati essent, passim omnibus naucebantur) confingerent. Quibus assertis pro clausula obtestati sumus, vt boni publici gratia sinistram de nobis per calumniatores quosdam concitatam suspicionem mitterent, & liberam negotiationem, cuius vnus gratia locum hunc adiissemus, haud inuiti nobis indulgerent. Cæsar harum se rerum nihil conscium si-

Cæsaris altera fraus.

Cæsar dolo detecto ab-

*Bafeu Ba
ai tormen-
tum aneum
minus.
Goia Raioan
anTurca.*

Nono Iulij die in Bantæ stationem *Iunco* quædam incurrit, ex *Bafis* æneis o-
cties defulminans, & apulstre candidum pro symbolo gaudij, quod portum iam
tutum ad Bantam attigisset, suffigens.

*Achem Su-
matra cini-
ta.*

Decimo & vndecimo die Turcici Arabiciq; mercatores quamplurimi na-
ues nostras accedebant, inter quos quidam etiam *Goia Raioan* dictus, qui olim *Ve-*
netiis degebat, & linguam Italicam probe callebat, numerabatur. Hic se redituris
nobis comitem offerebat, vnde in patriam Constantinopolim post perreçturus
videbatur. Per *Achem* siquidem, Sumatræ ciuitatem transitum intutum perhi-
bebat, quod loci Rex, Magnus *Achem* dictus, omnes mercatores detinere soliti-
tus breui tempore antè *Bantanis Iunco* duas furripuisset. Et hi præcipui erant, qui
Cæsaris ausum dissuaserant, prætendentes, non æqua facilitate naues *Hollandi-*
cas, qua *Lusitanicas* occupatum iri, quas ante triennium sub amicitia specie in-
tra *Maduram* & *lauam* iuxta *loartan* violenta manu inuasisset.

*Cornelius
Holtzman
& Reyn.
Verchel se-
dus firmat.*

Iulij 12. tres nobiles è nostris in occursum *Sabandri* emissi, eundem ad na-
ues deduxerunt. Postulabat iste, vt primarius noster in terram gubernatoris com-
pellandi gratia egrederetur, seipso interim in nauibus mansuro obside. Quod et-
si quidem primarius non admissurus esset: attamen filius eius natu maximus pa-
tris loco relictus est, & *Cornel. Holtzman* cum *Reynero Verchel Sabrandri* de-
ductu Gubernatorem conueniunt: vbi repetito iuramento nostrates promise-
runt, casu ita poscente Gubernatori pro viribus & cunctis facultatibus suis sub-
uenire, & in commerciis fidem perpetuo factam habere. Sed & Gubernatore no-
stris auxilium firmum contra hostes omnes, etiam ipsum Cæsarem fors quipi-
piam deinceps moliturum addicente, postquam his ratis datis inuicem discessis-
sent, postero die illico merces quasdam in tabernam nobis concessam exporta-
uimus: quibus vendendis *Reynerus Verchel* præficietur. Eodem fere tempore
Factor Malacanus obiit, ab omnibus valde deploratus: qui nuperæ *Lusitanorum*
factioni se quoq; præ reliquis opposuerat. Die 16. Gubernator ipse frequenti vi-
rorum comitatu in tabernam nostram descendit, merces quamplurimas pro fo-
ri æquitate eo pacto emens, vt eas ad piperis futuram messem solueret. Sed ab
hoc deinde plurimi quoque nobiles, mercatoresque, vt Arabes, *Chinenses*, *Ben-*
galenses & *Mallaici* tum ad tabernam nostram, tum naues accedentes, piper ve-
num nobis offerebant: eius tamen primores nostri nihil redimere statuebant,
priusquam de valore cum Gubernatore conuentum esset.

*Petrus de
Tayda Lu-
sitanus Hol-
landorum
Audiossifi-
mus.*

Die 19. *Quillinus Panian* sub noctem cum *Reyneri* literis ad naues nostras
redii, tum merces plures sollicitans, tum denuncians, quod postero die Guber-
nator cum ciuitatis Episcopo naues nostras spectatum venturus esset. Quare ad-
ornatis & compositis singulis, mane cum nobilibus quibusdam eis occursum à
me est. Cum vero iam ad ciuitatem ventum esset, vnda valde humili inuenta, in
ciuitatem interim me exportari curau, vt *Reynerum Verchelium* in taberna
conuenirem. Qui cum ad *Sabandri* palatium properaret, eum cum Gubernato-
re esse intelligens, infecta re ad me rediit. Frustra itaq; nobis morantibus, ad Gu-
bernatorem ego ablegatus abij, vt ei significarem, apud naues nostras eius præ-
sentiam valde optari: Qui ob id rectè quoque naue sua accelerans, à nostris sole-
mniter acceptus petiit, vt mercium nostrarum taxam ei patefaceremus: quæ ta-
men res in aliud tempus differebatur. Vitreis itaque aliquot munusculis obla-
tis, & in honoris specimen nonnullis maioribus tormentis elisis, ad ciuitatem
redierunt. Nobis interim à diuersis nationibus piperis indies magna copia ve-
num apportabatur, pretio satis tolerabili. Cum vero nostris sententia staret mes-
sis futuræ omnino expectandæ, emptionem hoc tempore omittendam consul-
tius rati sunt: etsi *Lusitanorum* quidam, *Petrus de Tayda*, nostram amicitiam sibi
studiose concilians, cum mercatoribus aliis quoque semper nobis emptionem
suade-

suaderent, piper iam omnium æquissimi pretij proflare, affirmando: cum postea ad Chinensium appulsum illud carius multo futurum sit.

Lusitanus hic littorum omnium insularumque Indiæ orientalis naucleus scientissimus erat: quas etiam mappis aliquot expressas nobis spectandas exhibuerat. Iulij 28. die mercium permutandarum causa ego ablegabar. In foro itaque magno, quod *Basar* vocant, à rusticis quotidie multum piperis, mensura solita, quam *Gonlan* nuncupant, redemimus: quo modo, cum quanti-

Gonlan
mensura.

tas eius incretceret, & nec dum messis instaret, à primoribus constitutum est, vt emptio ad commoditatem maiorem differretur. Hæc ita dum agerentur, Lusitani interim nihil feriat, Gubernatorem indies obtundebant, proditores nos & exploratores cauillantes, qui terræ illius conditionem percontatum venis-

Lusitanorum
nona iniuria.

mus, non quod prætenderemus, commercia tractatum. Nullo dubio nos prædatum egressos, cum nauibus in transitu quibusdam confictatos esse, & sociorum nostrorum partem maximam infelici pugna prodidisse. Alias fieri haud vlllo pacto potuisse, vt à tam dissitis terris solis quaternis nauibus & tam imbelli manu in has oras penetrare potuerimus. Flandros se præterea ad Vlysbomam quamplurimos alios quoque vidisse, nobis tamen nulla parte similes. Quibus sermonibus illi Gubernatorem paulatim ita obtuderant, vt iam de nobis nouas suspiciones conciperet, ad quas firmandas iidem quoque magnam illi pecuniæ vim deferebant, vt nimirum eo loco negotiatio nobis nulla libera permitteretur. Gubernator, vt supra diximus, partem quidem auri merciumque haud minimam à nobis impetrauerat, quam appenso pipere deinceps solueret. Debiti itaque vt illius aliquam partem aliquando minueret, pro vno *Catti* saccos quinque stipulabatur, & à Chinensibus piperis interim tantum, quantum huic rei opus erat, mercabatur, saccos nimirum sex pro vno catti, & pro duobus, saccos vndecim. Cui eius conuentioni, cum primores nostri non acquiescere vellent, & Lusitani interim suis calumniis feruenter instarent, multosque Bantanorum primatum magnis largitionibus in odium nostri concitarent, bonorum permutatio tum quidem dilata, & in tempus aliud reiecta est. Haud leuibus indiciis itaque nostris persuadebatur, hoc vnum queri agitarique ab aduersariis, vt longius protracta re, tractu temporis diuturniore apparatus nobis promptus plerisque deficeret. Quod & ipsum à dicto *Pedro de Tayda* sufficienter confirmabatur: qui gestorum consiliorumque omnium minimum ad nos quotidie certius accurabat, adeo, vt à Lusitanis Iauanisque contra nos tractari, ne tantillum quidem posset, cuius indicium apud nos breui tempore non expeditum esset. Sed bono viro hic eius erga nos fauor haud vsquequaque boni euentus fuit. Re enim comperta Gubernator sollicitantibus Lusitanis eius obtruncandi veniam fecit. Quod 15. Augusti die confectum daturi, illum quidem nonnihil vulnerauerunt: sed deinde 16. die, cum à meridie somnum captaret, viri 16. eius domum irrupentes, in

lecto suo eundem penitus confecerint: quod facinus sce-

leratum tamen nec vlla inquisitio nec poena consecuta est.

Caput

Caput XIX.

De nostrorum captiuatione, & quid illam
secutum sit.

AM ergo praefectis nostris clare videntibus piperis solutionem seu traditionem deinceps nullam sperari posse: de Gubernatore promissam fidem fallente indignabundi, verbis vltro citroque datis eo usque deuenerunt, vt primarius noster expresse minitaretur, tum urbem se tormentis concussurum, tum *Iuncos* è statione prope ciuitatem obducurum, nisi solutio primo quouis tempore maturaretur. Interim saccos 21. pipere in Bazar coempto plenos ad naues conuenientes, conuafatis ceteris quoq; mercibus nos abitum parare simulauimus. Sub eum tumultum Lusitani forte *Iuncos* duas Gariophyllis & mercibus aliis onerauerant, vt eas *Malaccam* deueherent. Gubernator itaque, qui acribus verbis iam cum primario nostro contenderat, veritus, vt, si in portu suo bona illa vim paterentur, eadem praefecto Malaccano refundere cogeretur: cum Pinam nostram insuper ad Bantam, profunditatem maris vndiquaque permetientem transcurrere videret, terrorem iam nouum multo grauiorem concipiebat. Quo facto lauani nauae vniuersi rudentes praecidentes, naues aggeri propius impulerunt. Postero mane, cum certo rumore cognouissem, ad *Iacatram* biremes nauesq; alias quamplurimas pro nauibus nostris opprimendis, & iis à littore abstinendis instrui expediriq; missis literis, ad naues propediem rem hanc renunciaui. Quam tamen admonitione non curata, *Cornelius Holtzman* cum septem sociis in terram egressus, Gubernatorem rei componendae causa adiit, qui eos iunctim omnes ob id secum quasi captiuos detinuit, & confestim quendam ad tabernam nostram ablegauit, qui suaderet, vt coiuncti eo loco maneremus, nec quoquam profugeremus, cum praeterquam primarium nostrum, nullum alium ista res attineret, qui Gubernatorem verbis illicitis oblaessisset.

*Cornelius
Holtzman
cū 7. socijs
capitur.*

Die 29. cum 9. Sclauis interpretem suum Gubernator ad naues nostras amandauit, qui denunciaret, quod hactenus vnus primarij nostri ob culpam & minas detenti essemus. Gubernatorem itaque deinceps cum *Iunco* geminae, Gariophyllis oneratae, intactae iam à portu soluissem, vt porro differremur, nihil quicquam satagere. Cui praetextui cum nostri non per omnia fidem haberent, elapsum interpretem pone consecutantes, eum cum ceteris comitibus captum compedibus in naui Mauritio induerunt, & ex Sclauis binos in terram exposuerunt, nunciaturos Gubernatori, nisi nostrates vinculis emitteret, velle se interpretem vnà secum auerere. Nuncio hoc ad Gubernatorem, qui in Sabandri forte aula eius filij nuptiis intererat, relato, ira ille in tantum excauit, vt de conuiuio exurgens sanctè deieraret, velle se, nisi interpretes ante Solis occubitum restitueretur, nos omnes vno mortis supplicio cōficere. Quibus nos adeo minis territi, ad nostras naues datis cum tribus Sclauis Lusitanicis literis illico significauimus, vt nulla mora captiuos emitterent, in nos vniuersos crudeli mortis genere obruncatos experiri mallent. Qui deinde ad nos reuersi, binos Sclauos redemptos adhærebant, indicantes, ceteros quoque vna secum appulsuros fuisse, nisi & aeris tempestas, & Canoarum simul pusillitas obstitissent. Aurora posteri diei promicante, cum interpretes saluus in terram rediisset, pace Gubernatoris impetrauimus, vt quinq; viri scapha emissi nostris in nauibus certum facerent, trita adhuc omnia esse, nec minus iam quam prius negotiationem nobis omnem liberam per-

ram perfare. Merces itaque nouas ad nos emitterent, & de bono euentu sperarent. Nostris vero qui in nauibus erant, cum videretur de mittendis mercibus longe aliud, cum Pinæ scapha virum vnum aliquot pueris stipatum emittentes significauerunt, vt ad extricandos nos prima quauis occasione viam commisceremus, quod sibi, ob aquæ defectum, longior mora valde difficilis futura esset. Emisitius ergo iste cum nudus sine nostris ad nos hoc pacto veniret, & ob id à Governatore eandem vinculorum sortem nobiscum experiretur, solatio haud magno nos reficiebat: eò comprimis, quod iuxta denunciaret, decreuisse nostrates suas quatuor naues ad ciuitatem propius agere, & illam pro viribus tormentis dispositis concutere. Quod institutum eorum nos tamen literis de imminente exinde periculo expedientibus missis, tum quidem auerteramus: interim tamen & aquam dulcem, & com meatum cæterum sollicitantibus illis ex vrbe mittentes.

Septembri 4. nostrates cum piscatore quodam inquilino, ad hanc rem intercepto, literas ad Governatorem dederunt, laborem latoris aliquot minutis speculis rependentes. Die 5. cum Governator de emittendis ad nostrates literis mandatum prohibitorium euulgasset, nihilominus tamen cum Sclauo Lusitanico aliquas transmisimus. Qui proditus, & interceptus, ad Governatorem victus breui rediit. Literæ huic ademptæ mihi post in palatij adyto *Pacebam dicto*, restitutæ, huius fere argumenti erant. Rogitare nimirum nostrates, vt liberi in pedes restitueremur cum omnibus mercibus aduectis. Quod si inficiarentur urbani, tum se de vindicanda iniuria modum excogitare coactum iri, cum quo iuramento sacro constituta essent, nulla ab ipsis parte seruari expresse viderent. Quo argumento lecto, ad cæteros, qui in Sabrandi aula tenebantur, rem significatum ego contendi. Eo itaque loco, cum iuncti de rerum agendarum modo deliberarem, *Quillinus Paniam* interpretis appropians, nunciavit, naues nostras prope ciuitatem anchoris suffixas *Iuncos* vi occupasse, & hac iniuria ciuitatem vniuersam in arma compulisse. Sed & nos ipsi tormentorum fragorem in ciuitate abunde audiebamus. A Governatore verò senatu bellico coacto, statutum est, vt victos nos omnes Sabander carceribus mandaret. Cæteri qui tabernam tenebant, constricti & ipsi ad aulam primo, deinde ad locum illum protracti sunt, quo supplicio affici fontes sueuerunt, vt eodem & ipsi mortis poenam luerent. Breui tamen post Governator nuncium alium misit, qui de seruandis nobis, & in Chinesium ædes districte vendis mandatum promulgebat. Ita ergo locis discretis clausi, post tamen carceri priori rursus iniecti sumus, vinculisque multo arctioribus constricti. Nihilo tamen minus interim Governator instabat, vt per literas nostros de porro oppugnanda ciuitate dehortaremur: quod & factum, posteroque die induciæ constitutæ sunt, ad vias reconciliationis felicius inueniendas. Nos quoque occasione data cum iis in Bantam tractabamus, quorum Iunco à nostris interceptæ essent. Sed cum omnia frustra tentarentur, in carceres omnino redeundum nobis fuerat.

*Pacebam
palatij ar-
cto.*

*Bantæ tor-
mentis ten-
tatur.*

M

Caput

Caput XX.

*Ciuitas tormentis vice secunda quatitur: & Pinam
Jauani frustra inuadunt.*

*Pinam in bre-
uij: haret,
& inuadi-
tur.*

VM itaque, qui foris in nauibus erant, litem nullo expresso decreto terminari viderent, & iuxta, vt se interea Iauani expeditus munirent, metuerent: Pinam emisérunt, ad cōspectam quandam *Iunco*, post insulā proximam vela facientem, infectandam. Rabidiore itaque impulsu, cum illa fortuito breuiis quibusdam adacta obhæresceret; Urbici, qui Fuftis 24. ad oram expediti morabantur, confestim collecti, & forma mediæ Lunæ conglobati, confertim in eam irruerunt.

Nostri itaque cautius se gerentes, hostiles naues tormenta propius subire primò quidem passi sunt: quæ tamen post in eadem tam industrio elifu disploserunt, vt illarum vnā funditus mergerent. Iauani interim celocem, quæ Pinæ alligata ad puppem erat, confertim insilientes, funem eius refecto, conflictum iam valde animose vrgebant, hastisq; per columbaria Pinæ immisissis, tumultus tam feruentes edebant, vt tormentorum nostris nullus fere amplius vsus esset. Qui tamen prolatis & adhibitis sclopetis tantā virilitate impetiti à nostris sunt, vt & horum pars magna caderet, & cæteris à latere altero irruituris non satis tutus accessus pateret, etsi numero grandi instructi essent. Licet autem & *Basa* displosa in nostros illi defulminaret, & telis insuper vibrandis instarent: nullum tamen nostrorum læserunt. Videntes itaq; Iauani, in oppugnanda Pina se nihil quam operam & viros perdere, conuersi fugam ad ciuitatem capessuerunt: ad quam nostri quoque eos infectati, bina in eam tormēta exonerarunt, sed sine damno tamen. His ita foris transactis, nos, qui intus captiui tenebamur, pronunciata sententia iam ad mortem damnati eramus. Cum vero de supplicij genere inter se contenderent, & pars eorum nos palis suffixura, pars altera tormentis obiectura, pars item alia pugionibus transfossura esset: distractis hoc modo potissimorum animis, supplicium nostrum in diem sequentem protractum est. Nostri interim de foris nihil minus tormentis in ciuitatem profulminare vsque ad auroram pergebant, adeo, vt præter Iauanos aliquot, noster quoque carcerarius læderetur. Sed & globus quidam per ipsum Regis palatium peruolitans, urbanis terrorem incussit haud modicum.

*De supplicij
genere Hol-
landis irro-
gando Ban-
tanorum
dissidium.*

Die 8. Septembris ad naues ex vrbe literæ emissæ sunt, vt longius à ciuitate recederent, instantes. Quod facientes, luncos captas Gariophyllis exonerarunt.

Die 10. alteræ ad naues datæ literæ sunt: vt iam captiuis nobis spes surgeret, tolerabili lytro nos liberatum iri.

Die 11. Cum Gubernatoris literis nostras quoque ad naues amandauimus, significaturas, liberos nos datum iri, si porro urbem quatere desisterent. Si vero bellum magis sitirent, tum Gubernatorem & hoc modo ipsis fortiter restitutum esse. Quibus lectis, à nostris responsum est, aleam sibi omnem iam dum iactam esse: Si quid armis Gubernator contra se posset, quin id re ipsa confectum daret? Sin minus, & sibi diffideret, quin captiuos suos socios vinculis non eximeret? verbis se quidem inanibus porro lactari nolle. Itaque quod visum esset, faceret. Ad hoc scriptum cum responsio nec sequenti die, nec etiam 13. promeretur, anchoris emotis naues nostræ, aqua dulci omnino vacuæ, ad eam alicubi peruestigandam loco isto soluerunt.

Cum

Cum itaque recta in longam illam insulam, vbi nupero accessu aquam haussissent, contenderent, insulam aliam præminentem, milliaria 8. à Bantan versus Septentrionem dissitam, tenentes, eam aquæ sterilem offenderunt. Coacti itaque oram Sumatræ incurrere, ex ea 15. & 16. die eijcientes, nec his finibus voti sui compotes facti sunt. Die 17. tribus vel quatuor minoribus insulis, *Cocos* fructu plenis, admoti, naues Mauritium & Amsterdam intra eas medias impulerunt. Quo loco cum concitatissimus quidam fluuius prorumperet, naues vicinis scopulis tam propinque impulit, vt saltu vno eos attingere valerent, & periculo non leui expositi essent. Pinas vero & Leo Hollandicus ambitum exteriorum permetientes, post insulam quandam reconuenerunt: ad quam postquam orgiis 19. solido fundo arenoso defixissent, celocem suam pro indaganda aqua emittentes, primò fumum, postea Indianos aliquos conspicati sunt. Quos cum de aquæ loco percontarentur, eius indicium sibi quidem prohibitum esse responderunt: Si tamen nauis quælibet iis sclopetum vnum dono daret, tum se locum monstraturos esse promiserunt. Ita ergo depacti, ab eo die vsque ad 25. Septemb. cõtinenter aquam hausimus, indicibus nostris interim in Bantam redeuntibus. Pagus, ad quem tempore priore anchoras miserant, Malaica lingua *Sumor*, Iauana vero *Lampon* dictus, à Bantan fere 30. milliariibus intra Septentrionem & occidentem situs erat: post quem dein Calend. Octob. infra insulam *Pulo paniam* 15. orgiis nos defiximus. Nos interim qui in Bantam captiui detinebamur, quamprimum naues ab vrbe soluerant, inter eos illico diuisi & dirempti fuimus, quorum Sclauo priore pugna à nostris interfecti erant. Hi etsi nos omni studio ad superstitiosam suam religionem primò pellicerent, nonnullos quoq; vi intentata cogere: nihilominus tamen pertinaciam nostram experti, liberam quoque uersum eundi & redeundi copiam versa sententia nobis indulerunt. Sed & Lusitani indies ad præfectum cõcurstantes, pro vendendis nobis 4000. Regales octonorum stipulabantur: quorum tamen dominiû gratia diuina euitauimus. De nauibus autem nostris reuersis cum indicium daretur, bona de euentu prospero spe concepta, literis ad naues emissis postero die de statu anni & nostro & rerum aliarum significauimus. Die 3. Octob. literas ite alias perarauimus, nunciantes, spem nobis haud frigidam esse, quod leui redemptionis pretio liberari possemus: quod Gubernator, de reducibus nauibus edoctus, nos illico omnes liberos peruagari, & promiscue cum omnibus negotiari permisisset. Die 6. è medio ipso nostrum vnum pro fidei maioris argumento captado ad naues ablegauimus, qui vberius de periculis, quæ tempore obsessæ aut oppugnatae ciuitatis sustinuissemus, denarraret, & porro negotiationis nostræ statum pensitatus referret, adderetq; iam ad componendam rem vias proficere haud asperas. Quo nostro socio paulo post cum Sclauo Lusitanico ad nos reuerso, postquam dein vltro citroq; missitatis literis, variisq; assertis apud gubernatorem mediis modisq; cum placuissimus, tandem 11. Octob. statutum & decretum hoc pacto est, vt 2000. Regales octonorum pendentes, liberi ad naues rediremus. De cæteris vero, quæ cuius parti belli tempore pro præda cesserunt, ita agi debere, vt occupata occupantium essent manerentq;, & nobis creptæ merces debitaq; residua loco Iunco gariophyllis oneratae essent, & dissidium vtrinque cõpositum perpetua obliuione sepeliretur: foedus nouum & constans redintegraretur, & negotiationes hæcenus interruptæ alacrius postmodum vrgerentur. Quæ omnia vt decreta, ita reipsa in opus deducta sunt. Eodem die binos nos obsides, Chineses, ad naues amandauimus: quorum loco cum à nostris 1000. Regales octonorum in ciuitatem perferrerentur, nos liberum in pedem restituti sumus. Consequente die cum Chinesibus iterum tot Regales Gubernatori numerati sunt: à quo tempore ad nostras naues tum noua victualia cõuecta sunt, tum nostri in terram egressi piper emerunt; cuius redemptio nera ad 24. vsq; Octob. diem à Sa-

Situs pagi Sumor seu Lampon. Pulo Paniam insula.

Hollandi liberantur foedus, in nouant.

*Hollandis
negotiationes
iterum
interdicuntur.*

bandri ministris nauibus aduecta sunt: vt negotiatio apud omnes amica & pacifica glisceret. Eodem die legatus quidam Malaccanus in Bantam venit, qui nauem suam remis actam sub quadam confini insula reliquerat, quæ tamen & ipsa 30. die ibidem appulit, 10000. Regalibus, vt fama erat, & pretiosis in super rebus aliis onerata: quæ omnia Gubernatori in hunc finem dono missa venerant, vt nimirum negotiationes nobis interdiceret. Quibus à Gubernatore acceptis, eiusdem mandato illico nobis nunciatum est, illius terræ nobiles negotiationes nostras nequaquam diutius tolerare velle. Et postquam breui ante cum duarum lunco dominis de nucibus muscatis, & mace pacti essemus, de quæ pretio prope conuenissemus: hac & ipsa re à Gubernatore cognita, venditoribus suas merces nobis offerre interdictum est. Iam ergo negotiatione nostra de nouo prohibita, nostris qui in terra erant, nunciari curauimus, quem ad statum res iterum nostræ relapsæ essent: qui interim tamen & à Sabandro, & amicis aliquot aliis admoniti erant, vt è terra haud cunctanter se offerrent, ni denuo vinciti in Lusitanorum manus tradi mallent. Cui suauis parentes, ob hanc causam quoque cum bonis complusculis ad naues illico deproperauerunt, etsi mercium partem haud temendam post se relinquere propter festinationem cogentur. Cum vero, vt diximus, Lusitani legati nauis in portu restitisset, nostri, qui ad vesperam ex portu ad naues redituri erant, ex illa à Lusitanis aliquot inuasi & oppugnati sunt: qui tamen correptis armis eorum insultum infringentes, ad naues salui & incolumes deuenerunt. Qua discessione facta, deinceps de omni nostra negotiatione actum erat: nisi quod ex duabus lunco ductis non nihil mercium adhuc impetrandarum spes quadam effulgeret. Illarum enim domini, cum eodem nobiscum hospitio in Bantam vsi essent, & ob id familiarius nobis fauerent, contra expressum quoque Gubernatoris mandatum per hospitem suum absentibus nobis clam aliquam multas merces quotidie deferebant, modo nostro periculo eas è portu auferremus. Quod nostra alea attentantes, Calendis Nouembris naues ad portum propius admouimus, & celoce cum 13. viris emissæ lunco binas ad naues reliquas abegimus. In quarum qualibet cum 60. fere Sclauis essent, nec de nostro cum suis dominis contractu quicquam cognitum haberent, ad arma adsilientes, ausui nostro resistebant quidem: sed à nostris tamen cum displosis sclopetis 6. vel 7. sternerentur, cæteri exemplo terræ facti è nauibus se præcipitabant, & enatando in terram se saluabant. Hoc itaque successu lunco binæ ad nauem Mauritium adactæ sunt.

Eodem die, cum Lusitanica dicta nauis littori quam proxime accubaret, à nauarcho nostro celoce binæ cum 25. viris illam captam & abductam emissæ sunt. Quod animaduertentes, qui in illa Lusitani præsidarij erant, Basis binis æneis in nostros tanta virilitate fulminauerunt, vt retro cedendum illis omnino esset: vel ob hanc quoque potissimum causam, quod vento ab ipso mari efflante celos nostra prope ad littus, vbi incolarum armatorum numerosa manus nos exceptum stabat, adacta & impulsæ fuisset. Qua rerum occasione cum apertæ naues nostræ cum 50. Lusitanis armatis conflicturæ nihil prærogatiuæ haberent, pro ras ad naues recorsimus. Hac velitatione è nostris vnus vulneratus, quatr duo post expirauit. E Lusitanorum vero læsistibus, vnus globo grandiore medius traiectus dissiliit. Sed & volitantium per ciuitatem glandium crebritate tres contacti, vel quatuor, breui, vt ad nos postea nunciabatur, expirarunt. Interim & fama spargebatur, classem in ciuitate contra nos instrui, ad quam muniendam Lusitani non solum nobiles inflammarent, sed & quoscunque obuios tum pecunia numerata, tum ministratis vestibibus contra nos pellicerent & conscriberent. Quod si forte quidam in persona, quod aiunt, comparere non possent, illorum Sclauos certo pretio stipularentur.

Noctu ex naui *Amsterdam* aliquot adhuc tormenta grandiora in ciuitatem displosa sunt: à quorum vno globo tres viri obruti cecidere. Nauis interim Hollandicæ Sclau *Iunco* quadam obuiam confectati, cum præter resinam ea nihil vehi viderent, integram suo cursui promiserunt. Circa vesperam nauibus rursus ad ciuitatem propius confedimus. Postero die nauem quandam à mari versus nos cursitantem conspicati, postquam celoce missa ad eam ageremus, ad defensionem demissis storeis præsiidiariis se expediti accinxerunt. Qui ob id sclopetis à nobis impetiti, ex cannis telorum munitorum toxico delibutorum tantam molem in nos efflarunt, vt Spiculis cœlum depluere videretur: quorum frequentia nostrum nouem vel decem, & ex his aliqui 4. vel 5. vulneribus sauciati fuerunt. Tela quidem ipsa, etsi propter tenuitatem seu leuitatem alte corpus nõ penetrarent, nihilominus tamen carnem findentia, veneni ratione vlcera putrida excitabant. Nihilominus tamen glandibus nostrorum perfossis illorũ septem viris, cum viderent reliqui, velis incitatis se nos anteuertere non posse, in Celocem suam turmatim desilientes, ea remis expeditioribus deserta naue à nostris se expediuerunt. Nauem hanc captam, oryza, piscibus resiccatis, & bonis leuioribus aliis oneratam nostri inuenerunt: quæ 40. circiter viris munita à *Bandermachin*, Insulæ *Borneo* ciuitate excurrerat, propter com meatum præstitũ bono nobis fato aduecta. His ita transactis, cum biduum integrum aut hospitis nostri, aut *Iunco* supradictarum domini aduentum præstolaremur incassum, mercibus easdem exonerare, & in Mauritium nauem transferre paulatim occipimus: in quibus 20. fere dolia nucum muscatarum nondum lectarum, & 30. saccos Macis cum mercibus nonnullis aliis numerauimus.

Bandermachin insula Borneo ciuitas.

Sed missis his, ad mores, Religionem, Oeconomiam, ritus & leges Iauanorum breuiter expedienda nos maturo conuertamus.

Caput XXI.

De origine Iauanorum, & eorum ciuitatibus.

QUA origine Iuani primum emerferint, pro certo comperire nobis non licuit. De qua re tamen ipsi interrogati, à Chinesibus suum principium esse respõdent, qui quondam in China seruitutibus intolerabilibus pressi & onerati, cum hominum ingenti multitudine inde egressi in insula Iaua confedissent. Cuius rei fides vel ideo dubia non esse debet, quod Chinesibus per omnia similes fere sunt, lata fronte, buccis extulerãtib, oculis angustis nimirũ conspicui. Ad cuius rei confirmationẽ etiã *Marco ex Paulo Veneto*, quondã *Tartarorum* Regis officario accedit, quod magna insula Iaua olim *Tartaro* tributaria fuit: quæ tamen hodie, postquã Chineses defestione facta à *Tartaro* descuerunt, eius dominiũ amplius non agnoscit. Sed & hodie ingens Chinesũ multitudo in *Bantam*, negotiationis instituto degit, vt ibi nimirũ duras Chinarũ leges & statuta extranei euitet. Interim tamẽ ex China in Iauã difficilis & rara cõmeatio est, nec quisq; facile in illã redit semel egressus, nisi forte relictis ibi vxore & liberis ad remeandum euidentem causã habeat.

Iuani ex China coloni.

Marcus Paulus Venetus.

Iuani suum Regem proprium habent. Et sicuti plerunque euenit apud vniuersas nationes, vt domino primario deficiente, multi pro Regibus sese deinde obrudant, quod & ab *Alexandri Magni* obitu accidit, cum se quisq; eius terræ primatem constituisset, cuius ante *Gubernator* fuisset: sic in Iaua quoque, qui cæteris potentior erat, illis se dominum obrufit. Vnde factum est, vt singulæ Iauæ ciuitates singulos Reges agnoscant, quorum tamen potentissimus Iuanus

Vnde singulis Iaua ciuitatibus singuli Reges.

Qua Iaua
ciuitates.
Ballambu-
an. cluet. Vt vero ex ordine Iauæ vniuersas ciuitates, nobis cognitæ, describamus:
 ab Oriente in occasum protendentes, rem hanc ordiemur.

Bali insula. *Ballambuan* celebris ciuitas, muris & vallis vndiquaque cincta, suo quoque
 Rege priuato tuta, nostræ commorationis tempore ex causis deinceps percen-
 sendis, obsessa fuit. In opposito huius pulcherrima & feracissima *Bali* insula sita

Panarucan est, quæ sinum quendam, *Viam ad Balambuam* dictum, constituit. Ab hac versus
 Septentrionem 10. mill. ciuitas *Panarucan* abiacet, multis Lusitanis Iauanisque,
 Christianam fidem professis habitata, & suo insuper priuatim Rege, Lusitanis
 valde fauente, donata. Venalia, quibus hoc loco negotiantur, Sclaui sunt, quo-
 rum Lusitani magnam quotannis partem in Malaccam deuehunt. Sed & pipere
 longo abundat. Ibidem etiam vestes quædam muliebres texi solitæ, quas Iauana
 lingua *Caniorins* nuncupat. Ipsa ciuitas muris cincta est. Post *Panarucan* mons

Caniorins
genus vo-
stis.
Sulphuri-
nis mons. quidam vastus, sulphure ardens cernitur, qui An. 1586. Primo erupit tanta qui-
 dem vi & commotione, vt ab eo 10000. fere oppressi homines fuerint, & lapi-
 des prægrandes in ipsam vsque ciuitatem excussi sint: ad cuius eruptum ex fumo
 tantæ tenebræ concitatæ sunt, vt integro triduo nox densissima perstaret. Ciui-
 tas vero illa ad portum sita est, ad quem Lusitani plerunque ex insulis *Moluccæ*,
Banda, *Abeyna*, *Timor* & aliis feruntur, aut ex *Malacca* in insulam contendunt. Su-
 perius dicti bini Reges Ethnici sunt. *Passaruan* dicta ciuitas à superiore 6. fere mill.
 distat, muris probe munita, & flumine insigni commoda, cuius Rex ciuitatem

Passaruan. *Ballambuam* pridem obsederat de causis iam narrandis. Rex in *Passaruan*, Mauri-
 tanæ Religionis professor, filiam Regis de *Ballambuam* sibi vxorem poposcit:
 quam etiam illustri comitatu adductam impetrauit. Prima itaque nocte cum
 sponsus sponsæ pro more accubisset, illam dein cum omni suo comitatu nefar-
 rie obrûcauit, hac vna de causa, quod, vt ipse, illa Mauritanam fidem non agno-
 sceret. Nec hoc contentus patrato, insuper etiam cum ingenti exercitu ciuitatem
Panarucan spe expugnationis inuasit, ad quam tamen spe sua frustratus, & multis
 suorum militum diminutus cum cætero grege ad *Balambuam* properauit, ad quã
 confidens, supra flumen bina propugnacula extruxit, & idem, ne vel naues vel
 scaphæ transire possent, palis impactis interclusit. Quadrimestri spacio vrbs hæc
 obsidebatur: vt intus rerum plerarumque penuria maxima esset. Merces, quibus
 hoc loco negotiationes agunt, fructus quidam paruus & subtilis est, fragi simili-
 tudine, *Garnitre* dictus, qui à mercatoribus *Quillinis* magnifit, & globulorum
 vicem supplet. Sed & Panni *Xylini* inde in *Bantam* conuehuntur, vbi mercibus
Chinensibus permutantur. *Terra de Passaruan* ex præ eminenti quodam monte
 internoscitur: ad cuius radices ciuitas ipsa versus occidentem 10. mill. dista est,
 fluuio amœnissimo quam proxima. *Ioartam* ciuitas portu commodissimo insi-
 gnis est, ex quo pleræque naues, ab insulis *Moluccanis* in *Bantam* excurrentes,
 sese necessariis omnibus reficiunt. Ciuitas cæteroquin ipsa crasso muro cincta &
 munita, versus partem fluuij occidentalem ciuitatem *Gerrici* proximam habet;
 cuius Rex à cæteris Regulis omnibus compositis seu complicatis manibus salu-
 tari solet, quo habitu gestuue sclaui suos dominos venerari solitant. Ex geminis
 hisce ciuitatibus in *Bantam* & loca alia *Salis* multi cumuli conuehuntur, vnde
 idem porro in *Baros*, *Speriamon*, & *Iambe* distrahitur, & pro pipere permutatur.
 Eius copia in *Celduam* quoque, insulam gossypij & oryzæ feracissimam traicitur.

Celduam.
insula.
Surrabaya.
Brandaon. Post has ciuitates *Surrabaya* sita est, flumine vicino vt & Rege intestino celebris: à
 qua versus austrum sex milliarib. *Brandaon* ciuitas sita est, Regem eundem, qui
 in *Cidayo* imperat, agnoscens: ipsa alioquin valde firma, & tum muris, tum val-
 lis propugnaculisque fortificata, portu tamen incommodo, & eodem contra
 maris æstum parum munito, qui 10. orgiarum limosum fundum tenens, nauis-
 bus vento impulsis stationem haud durabilem ministrat. Cuius nos exemplum
 expertos

expertos esse, post narrabitur. Portus iste de longinquo ex tribus montib. super-
 ne planis, & ad mensurū longarū speciem latis pernoſcitur, qui ob hanc causam à
 Lusitanis *Las Mesas de Tubaon*, à Iauanis autem alio nomine *Batto VVilling* nun-
 cupantur. Stationem hanc *Iunco* quoq; à Moluccanis insulis egressæ incurrunt;
 vt Sale onerato ponderis defectum suppleant. *Ab Iuama* enim vsq; in *Pattem* Sali-
 næ multæ conspicuæ sunt, cum interim in parte occidentali nullæ reperiantur.
 Decem milliaribus hinc ad Circium ciuitas *Tubaon* abest, suo & ipsa Regulo præ-
 clara, & hominū confluxu populosissima. Inde 5. mill. *Caioano* ciuitas ad sinū quē-
 dam abiacet, Regem quidē proprium, sed negotiationē nullā habens, vt nō mi-
 nus & *Mandalican* oppidū, quod insulam quidē ad portū adhærentem habet, sed
 præterea nullis incurrentib. mercatorib. insignis, & solis piscatoribus nota. Ver-
 sus occasum trium mill. spacio *Iapara* ad sinum quendam conspicitur, in altū ma-
 ris trib. fere milliarib. excurrentem. Ciuitas hæc congesto ex Vallis seu sudib. mu-
 nimento tantum cincta est, & flumine læto, & insuper portu commodo optatif-
 sima: adeo, vt ad illū naues quamplurimæ contendant, rebus se necessariis probe
 instructum. Hæc priorib. aliquot annis suum proprium Regē habuerat, tum ma-
 ritimo, tum terrestri imperio versus occidentem potentissimum. *A Iapara* porro
 25. mill. & à *Bantam* 45. mill. magna & spaciōsa ciuitas *Mataran* abest, cuius Rex
 potentia Iauam vniuersam exuperat, adeo vt Iauanis obſessionem ex causā facili
 minitari audeat. Quo in metu & nostro tempore *Bantani* erant, contra eum sese
 collectis viribus expedientes. *A Iapara* versus occasum mill. 5. *Pati* ciuitas sita est:
 à qua porro *Dauma* trib. mill. abest, quæ Regem suum adhuc hodie supra dictum
 Cæsarem veneratur, muris densis & præualidis circumdata: à qua iterum 3. mill.
 ciuitas *Taggal* seiungitur. Trium iam dictarum ciuitatum vnaquæque suum flu-
 uium habet, ad sinum proximum omnes interim sitæ. Porro vero pulcherrima
 & præampla ciuitas *Charabaon* prouisitur, & muro fortissimo felix, & fluente dul-
 ci iuxta opulenta. Hæc ex elatis binis montibus, ad ciuitatis tergum sitis, & e-
 phippium equinum referentibus, discernitur. Hanc *Dermayno* sequitur, fluuio &
 ipsa felicitata: vt & simili solo *Monucaon*. Intra *Monucaon* & *Iacatra* medium, ad
 angulum prominulum *Crauaon* pagus magnus, propter piscium abundantiam
 solis piscatorib. habitatus cubat, ad quē fluuius quidam se tribus brachiis in ma-
 re exonerat: quo loco excurri solet in insulas vniuersas ad portū *Iacatra* disper-
 sas, qui portus sinus maris est, ad quem & alia ciuitas regia, hoc loco mihi me-
 moria elapsa, sita est. *Iacatra* regio victualiorum omnium feracissima est, quæ in-
 iuste à quibusdā *Sunda Calapa* nominatur. Est enim *Sunda Iauanæ* linguæ *Lo-*
cus fertilis aut ferax omnium victualiorum, & *Calapa*, idem est quod *Nux* *Indi-*
ca. Significatur itaque locus *Cocos* seu nucum Indicarum ferax. *Ad Baye*
 seu sinus fauces eadem paruas quasdam insulas habet, & vadum præterea occul-
 tum, in quo impingens *Amsterdam* nauis rimis multis dirupta hiscuit. Fluuius
 eadem insigni irrigua est, & nudo vallo circumscripta, incolas fert quampluri-
 mos, insuper & reficiendis nauigantibus valde opportuna. Ad sinum occiden-
 talem 3. fere à Ciuitate milliarib. fluuium ea permittit *Tauioniana* dictum, à quo
 ad mill. vnum per aduersum flumen pagus quispiam positus est: apud quem,
 quotquot in *Indiæ Orientalis* insulas vela faciunt, aquam suis necessitatib. hau-
 stim depromunt. Versus occidentem ad tria milliaria fluuius item alius est præ-
 grandis, *Punctan* dictus, cui prælongus eruptus adiacet, recessu maris aridus per
 aduersum flumen milliare iterum vnum prouectis, pagus quidam nobili indi-
 genæ subditus & *Zenopate* dictus offertur: ad quem piperis copia abundantissi-
 ma prouenit. Ad partem iterum occidentaliorum milliari vno pagus alius ab-
 est, *Tanhara* dictus: in quo transitu multæ insulæ occurrunt, omnibus in *Bantā*
 contendentibus permeandæ, apud quā portus omnium & maximus & cōmodif-
 simus

Tubaon.
Caioano.

Mandali-
can.

Iapara.

Mataran.

Pati.
Dauma.

Taggal.

Charabaon

Dermayno.
Monucaon.

Crauaon.

Iacatra re-
gio qualis.

Tauionia-
na fluuius.

Punctan flu-
uius.
Zenopate.

Tanhara.

simus est, negotiationibusq; creberrimis præ reliquis celebris, de quo tamē postea dicturi sumus *Tanharam* deinde in reditu excipiunt pagi illi, de quibus superius commemoratum est, plerique prouentu piperis (cuius pars maxima inde in Bantam à peregrinis mercatoribus importata, Chinenſibus venditur) percelebres. Lusitani quidem ante id tempus solitabant & ipsi ibi piper commercari: Sed ut Chinenſibus negotiationem hanc propriam faceret, Rex Chinarum illis certam pecuniæ summam dependit, taceo, quod Lusitani alias istis mercibus eo loco emendis parum commodi facerent, cum opus haberent, piper in Iaua distantissime coemere, & illius cum promptissimo maris periculo Cochinum aduecti, Factori Regis quintale quodlibet pro cruciatis 12. tradere. Hoc itaque tempore Lusitani tantum *Druges*, Garyophyllos, nuces myristicas & harum florem, ut & Santalinum lignum coemunt quæ postmodum in Malaccam & loca alia diftrahunt.

Caput XXII.

De situ & conditione ciuitatis Bantam.

ANTAM ciuitas in depresso loco ad radices præalti cuiusdam montis, ex quo desuper duo riuus per vtrumque ciuitatis latus defluunt, sita est. Ex eodem præcipitio per mediã ciuitatem riuus quoque tertius maior deriuatur, eidem & commodum magnum & satis firmum munimentum ministrans. Muri illius orgia vna crassiores, ex latere cocto rubro extructi sunt. Sed & portas quasdam inaccessas habet, ad quas tum noctu tum interdum excubiæ aguntur attentissimæ. Ad quemlibet lapidis iactum propugnaculum vnum statutum, vno quoque tormento sed eo sine rotis munitum visitur, quo tamen per industriam uti norunt, etsi instrumentis nullis aliis instructi sint, quam puluere pyrio ex Malacca aduecto. Turres cæteroquin habent nullas, præter theatra quædam, trium tabulorum spacio elata, & ex truncis, crassisque lignis consertis constrictisque erecta, quæ acclinatis scalis conscendentes, & easdem post ad se sustollentes, incurfantibus hostibus potentissime resistunt. Cum iidem proxime intellexissent, Regem Mataran contra se exercitum educturum, ciuitatis muros circum circa ambulo seu circuitu ex arboribus longissimis succoronarunt, tanta latitudine, ut & supra illum tuto ambulare, & firmo pede stare, & contra hostem pugnare liceret. Ciuitas vniuersa tribus tantum latis seu regiis plateis peruia est, quæ omnes ante palatium Regis seu Pacebam coeunt: ex quo loco vna è Pacebam recta ad mare deproperat: altera ad portam terrestrem excurrit: tertia ad portam montis portenditur. Lapidibus ciuitas minime constrata, sed mere arenosa est. Sed & è Canali vno in alium ita transiri potest, ut vniuersa ciuitas scaphis adigendis aperta sit. Canales vero isti cum ad vniuersas emittendas ciuitatis sordes nõ satis magni vel ampli, ipsa quoque ciuitas insuper ex se Paludosa sit, plerunque coenosi & foetidi inueniuntur. Incolarum enim tam viri quam foeminae multoties in publico lauant, & commoto fundo æqua subinde turbatur, lutulentaque redditur. Templum capacissimum habent, *Mesquita* dictum, iuxta Regis palatium ad latus occidentale situm, ad cuius alterum Orientale latus armamentarium, bellicis omnibus instrumentis instructum, opponitur. Ad austrum aula iunioris Regis posita est, cui Chepate Gubernatoris domus adhæret, iuxta quam supra dicta ad campestram portam deducens platea excurrit, qua vniuersi Regis serui, Sclauus & officarij habitant, & insuper stabulum equorum cum culina Regia prostat.

*Mesquita
templum.*

prestat. Ciuitas porro in quatuor dirempta partes est, quarum cuilibet nobilis vnus præfectus est, vt eam tempore belli, incendij, & casibus reliquis tutetur. Pars quælibet suis terminis à reliquis discreta est. In qualibet etiam parte suum peculiare tympanum, magnitudinem dolij omas 9. capientis, referens, suspensum est, quod malleo appendente pulsatur, quoties vel incendiū vel tumultus alius oboritur. Idem & circa meridiem, & auroram & vesperam pro solis aut diei signo publice dando feriunt. Peculiare quoq; pelues habent, quibus sonitum pulsumq; loco campanarum ad excitandum, colligendum cōgregandumq; populū cient. Singulis ciuitatis angulis sui excubitores dati sunt, & nocte aduentate ponticuli omnes remouentur, alioq; seponuntur, vt transitus de nocte nulli per urbē pateat. In *Pambam* siue *Pacebam* singulis noctibus ad carcerem 50. viri excubant, & ad nobilis cuiusuis domū viri 10. vel 12. vigilias agunt: Quorū ædes ingressis primo occursum area quadrilatera *Paceban* dicta, obuenit, vbi poscentium causas audiunt. Locus vero seu tugurium, quo excubię aguntur, arundinibus aut foliis palmarū contextū est. In areæ dictæ angulo quodam suas *Mesquitas* domesticas habent, in quibus meridiei tempore preces suas fundunt. Ad has fluuius seu riuus est, quo se emundant aut abluunt. Introrsum itaq; perguntibus, aditus angustus offertur, angulis quamplurimis obseptus, vbi sclaui eorū habitant, suos dominos à nocturnis hostium insultib. defensuri. Ipsi enim vt nemini facile fidunt, sic fidei non magnæ sunt ipsimet. Aedes eorum, 4. 8. aut 10. ligneis columnis, artificiose sculptis superinstructæ sunt, superne quidem palmarum foliis intectæ, inferne vero ad frigus captandum totæ patentes. Illic etenim loci aer nunquam frigidus est. De nocte prætensis telis seu velis patentem hunc locum circumquaque obducunt. Cubicula nulla habent, nec ad recondenda necessaria, tabulata superiora vlla. Conditorium saltem vnum habent contignationis vnicae, sine fenestris, ex lapidibus constructum, & desuper stramine tectum. Hoc bona sua vniuersa afferuant & eripiunt, tempore incendij: quod in hunc finem quoque crassis ramis intortum, & arena confertim inspersa munitum est, ne ignis profundius penetret. Cuncta ædium sublicia ex crassissimis arundinibus, *Bambo* dictis, assu- latim dissectis constant. Vnde tenui labore sumptuque suas ædes extruere possunt, quod nostro tempore coram videre licuit. Cum enim repentino quodam incendio ædes quamplurimæ tum intra, tum extra ciuitatem conflagra- sent, illæ vniuersæ vno quatrinduo reædificatæ & redintegratæ fuerunt. Quo quo- uersum tum iuxta littus, tum iuxta terram cæteram ædes quamplurimæ ex or- dine statuatæ sunt, quarum pars maxima nationibus extraneis, vt *Mallaicis*, *Ben- galis*, *Guzaratis* & *Abessinjs*, quorum ibi peringens copia degit, addicta est. Chi- nenses locum quendam occidentem versus occuparunt, apud quos & Lusitani confederunt, & nobis præterea habitatio concessa fuit, ex altero latere vallo, ex altero vero palude obseptæ, ita vt ex loci natura illa defensionis aptissi- ma esset.

Excubia
quales in
Bantam.

A Ciuitatis respectu riuus maior decurrit. Quo loco si dulcis aquæ putei effodi possent, nullo negotio sumptuque leui arx munitissima extrui apta esset, muris nimirum ea ciuitatis parte deiectis, & lapidibus inde erutis ad arcis muros statuendos conuersis. Hoc enim pacto impediri posset, vt nec biremis, nec *Par- rans* nec vlla navis alia vel in ciuitatem temere incurrere, vel ex ea facile egredi posset: cum cæteri canales alias istud genus nauium non admitterent. Sed & vadi ipsius præter hoc tanta humilitas est, longius in mare exporrecta, vt, etiam si ex nauibus in castellum tormenta fors excuterentur, globi tamen, iactus longitudine eneruati, non facile castello quid incommodaturi sint. Optan- dum itaque esset, huius loci incolas tempus & occasionem commoda accura- tius attendere, priusquam à Lusitanis præuenirentur. Quod siquidem fieret,

N nullo

nullo dubio ex sola Iaua aromata, verum etiam ex *Malucca, Ambon, Banda, Timor, Solor, Macasser* & infulis quamplurimis aliis confertim importarentur.

Caput XXIII.

De Bantanorum Foris, mercibusque, & qua mensura vel pondere eadem venundentur.

*Ganta mē.
sua.*

IN GV LIS diebus in Bantan triplex forum mercib. omnis generis exponendis venundādisq; constituitur. Primū loco quodā spaciofo, orientē spectāte agitur, vbi ad solis illico ortū variarum nationū mercatores, vt *Lusitani, Arabes, Turca, China, Quillines, Pegus, Malayos, Bengales, Guzarates, Malabari, Abissini*, & Indici alij suas negotiationes tractatum conueniunt. Huius duratio ad horam diei nonam est, à qua inde ad sua se quinq; recipit. Vt vero expressius sciatur, quānam potissimū & cuius generis merces ibi venales reperiantur, à principio exorsi secundum ædium lōgitudinem procedemus, & porro iuxta aquam, viam reflectemus. Ad fori itaque aditum, vbi *Mesquita* vallo cincta adstat, fœminæ confidunt cum saccis, & mensura ipsis *Ganta* dicta, tres circiter libras Hollandicas piperis capiente. Hæ à rusticis allatum piper coemunt, *Gantam* vnā pro 800. aut 900. *Taxis*, qua re ipsæ valde solertes & industriæ esse solent. Idem locus Chinensibus quoque proprius est, qui priorib. expeditores, rusticis aduentantibus occurrunt, & quanti piperis vecturam vniuersam æstimant, rogitant. Quam ad rem stateram, textorū libris similem, paratam habent: ex cuius caudice parte vna pondus, ex altera saccus capiēdo piperi aptus, ne fors fallantur, appenditur. Ad locum vallis succinctum, vtrinq; quamplurimæ mulieres inueniuntur, *Betelle, Areccam, Melones aquaticos & Vannas* vendentes: quibus in proximo assident liba & cætera huius generis venum exponentes. Quibus præteritis locus alius est, ad cuius dextrā omnis generis arma, vt *Basa æneæ, pugiones, Cros dicti, hastarū Pila, cultri, & ferramenta alia cū Santalo albo & citrino* prostant. Ad læuam vero, *Saccharū & confectioes alia* promuntur. Huic in proximo forum fabarium est, quo albi, nigri, rubri, virides & Cærulei Phaseoli venundātur, *Ganta* quauis pro 300. *taxis* æstimata. Hoc excipit forum Ceparium seu alliarium, ante quod obambulant mercatores, qui pannis lineis vendendis quæstum faciunt, aut peregre negotiaturis pecunias mutuo dant, ea conditione, vt feliciter reuersi duplum refundant. Quibus si inuia nauis peritat, tum Danistæ nec de capitali nec de vsura tenetur. Ad loci huius dextram forum Gallinarium est, vendendis gallinis, Anatibus, columbis, Capellis, Psittacis & auib. reliquis ordinatum, ad cuius limites vię dirimuntur, ita vt vna ad tabernas Chinensium, altera ad forum Olitorium, tertia ad *Carnarium* deducat. Tabernas Chinensium adituris ad dexteram Gemmarij aliquot tum *Coracanas* tum *Arabes* sunt, viles pyropos, Hiacinthos, Spinellos, *Balafios*, Granatos, & Robaffos venundantes. Ad læuā Bengali & alij picturis & rebus, similibus negotiantur. Post Chinensium tabernas stant, qui vendunt filum sericū, omnis & generis & coloris, & item pannos Sericos, Damascenos, Holofericos, Satinū, filum aureum, diachrysum, catinos cantharosq; Porcellanos, sportulas elegantissimas Laccā, cupreas patinas, maiores minoresq; ex cupro Cantharos, hydrargyrū, capsulas præstantes, varij coloris Papyrum, Calēdaria, aureum foliatū, specilla, pectines, specula minuta, sulphur, machæras Chinenses, quarū vaginæ Laccā obductæ sunt, Radicē Chinæ, flabella, Umbellas Quitasols dictas, ad Solis & aeris quasq; iniurias arcendas paratas, quibus duæ plateæq; vtrinq; confertæ sunt.

Iam

Iam vero alteram viam tenentibus, Beniali cum suis picturis visuntur. Ad dextram forum linearium virorum, ad laeuam foeminarum nuptarū occurrit: quorum metam nemo sub grauis multæ comminationem ingredi audet. Ex vtroq; porro latere forum est pomarium, Nucarium, vbi pariter variæ herbæ fructusq; nostris multum dissimiles venundantur. Qui vero horum nostros referunt, sunt poma aurantia, Citria, Limonia & Granata seu punica, quorum forum ad fines viæ terminatur. In reditu forum aditur Piscarium, ad cuius laeuam forum Carnarium est, emendis carnibus bouillis, cernuinis & bubalinis comparatum. Porro itaque forum se pandit Aromatarium, ad quod suis tabernis mulieres aromata, pondere minimo & ad cuiusuis arbitrium sollicitato ementiuntur. Aromata autem hæc fere sunt, piper, Garyophylli, albi, nigri, Muscata, Maicis, Cinnamomū, Cuminum, Zinziber aridum, Zedoaria, Zurumbeth, piper longum, Cubebæ, Amfiun, Fagara, Calambar, Garro, Santalum, Costus Indicus, Nardus, Iuncus odoratus, Calamus aromaticus, Chinæ radix, Rhabarbara, Galanga, Seuerfad siue semen Zedoariæ, Fœniculum, anisum, Coriadrum, *Banque, Datura, Cannoxit, Cantior, Samparantan, Curcumia, Pontion, Gato, Gambeir, Sasan, Daringi, Tagui, Caumbi, Tianco, Mandian, Maiupodi, Sari, Branhan, Darin Tuio, Tagari, Iurahan, Sambaia, Ialane, Parahas, Comon puto, Beniouin, Saga alba & nigra,* cum cæteris quamplurimis. *Oryzæ* forum ad dextram est, cuius copia maxima faccis prompta astat, & nauiculis ad forum cætera recondita asseruatur. In processu longitudine forum sequitur ollarum, Saccorum, storearum, & salis, cuius ibi prægrandes cumuli prostant, à *Ioartan* & locis finitimis aliis aduecti, & porro alio distrahendi. Ad laeuam forum Olei seu *Cocos* est. Iam itaq; ad locum, quo mercatores obambulare diximus, reuersi, horum quoq; negotiandi modū non nihil expendamus. Mensura, qua piper vendunt, trium librarum & $\frac{1}{4}$ partis est, Ganta dicta. Sed & aliam maiorem, oryzæ, Sali, fabis & rebus aliis vendendis accommodaram habent, libras quatuor integras piperis capientem. Quod si pōdere maiore piper emunt, tum faccis illud tradunt, quorum quilibet *Cates* 45. aut 56. libras habet: quod pondus nisi exquisite appendatur, in damnum id fit emptoris, *Cate* autem vnciæ binæ sunt. Attendi autem diligentissime oportet ne à lauaniis aut cæteris quoque emptori fraus fiat, cum plerunque piperi nigros quosdam lapillos commisceant, à pipere haud facile distinguibiles. Sed & de pipere selecto aridoque satagendum est. Foro hoc finiente, alteri exordium datur, in Pacebam, siue ad palatium Regis, quo annona omnis generis comportatur, & à Chinenfibus insuper etiam piper expromitur. Hoc ad meridiem, interdum quoque ad vesperam durat. A meridie ad Chinenfium habitacula victualia omnia, vt Capellæ, gallinæ &c. venum exponuntur. Huiusmodi itaque fora singulis diebus equo modo celebrantur, in cuius quæstu faciendo Chinenfes se valde ingeniosos præbent. Cæterum de pecunia eorum alio loco commemorabitur.

*Cate sunt
bina vncia.*

Caput XXIV.

De lauaniarum in Bantan religione, & commercii mutuis.

In ipsa laua, vt & ad tractum maris littoralem vniuersum superstitio Mahumetana gliscit. In ipsius vero terræ meditullio Ethnici sunt, instituta Pythagoræ rata habentes: cuius hoc singulare dogma fuit, animam hominis, è corpore suo vt veteri hospicio expulsam illico in corpus aliud migrare quodcunque obuium. Hac etiam de causa & ab omnibus, quæ vitam vel habet, vel habere possunt, prouide abstinent:

Pythagorici.

& animal nullum occidunt aut mactant.

Mahumetani.

Ad littus Iauanum, vt diximus, Mahumetem colunt, cuius Alcorano pertinacissime credunt. Prophetas saltem quatuor agnoscunt, Moysen, Dauidem, Iesum Christum, & Mahometem. Templis suis, *Mesquita* dictis, cultum suum seu religionem peragunt, cum silentio & deuotione singulari, faciem ad solem dirigentes, & in humum se subinde multoties prosternentes. Ad monachorum ritum horas plerunque suas lectitant, nulla venia intermittendas. Ieiunia seu *Quadrasimias* binas vno anno instituunt: vnam celebriorem à 5. Augusti ad dies 40. continuant, quo elapso tempore cum Sclauis & ministris suis vniuersis Pascha celebrant, vt Sartores vno circulo confidentes, & in terra coepulantes. Eo tempore dominis suis solennem honorem exhibent, pedes eorum à planta sursum ad genua manu ducta promulcentes, & idem à mento dein per faciem ad occiput vsque repetentes. Hoc quouis 5. Aug. die fieri solet. Primariorū vxores nullo vnquam tempore foris se spectandas efferunt: quarum à quolibet 12. vel

Dos qualis nubentiū.

pauciores ductari sueuerunt, pro dote multis Sclauis, viris adductæ. Loco isto cum nos adhuc commoraremur, Sabander filio suo secundo quandam è stirpe seu familia sua coniugans, pro dote 50. viros, 50. mulieres, & 40. virgines cum 300000. *Caxis* (quæ nestræ monetæ faciunt 25. Regales octonorum, computando 12000. Caxas pro Regali vno) coaddidit. Cum his omnibus fœminis rem ipsis habere licitum est. Qui ex maritali cohabitatione liberi nascuntur, hos viris vendere non permissum est, cum primariæ coniugi omnes nascantur, veluti Ismael Saræ: quorum ab illis quamplurimi occiduntur. Quod si quandam ex affinibus suis vxorem ducunt, tum ante exactas nuptias nec sponsus nec sponsa pedem domo efferunt. Nuptiarum die cognatorum serui sclauisque ornatissime vestiuntur poliunturque: & vel ad sponsi vel sponsæ ædes hastæ ex ordine multæ defixæ sunt, albis rubeisque Xylinis laciniis seu vexillis, lancearum militarium forma modoque superne religatæ, tormentorum interim sonitu quoquo versum perstreperente. A prandio Equus Ephippiatus sponso adducitur, quo ipse vniuersam ciuitatem ostentandi sui causa perambulat. Vesperi ad sponsam idem redit, ad quam interea, dum sponsus absuit, Sclaui dotales cum suis præsentis seu muneribus accesserunt, inter quæ & Dos ipsa eleganter adornata & composita confertur. His factis conuiuium latum & geniale datur, quo parentes sponsi aut sponsæ cum his se exhilarant. A quorum obitu deinde sponsus cum sponsa sub vnum tectum, velis circum circa cinctum, deducti, suo arbitrio concumbunt. A quo postea tempore sponsa extraneo nulli conspicienda datur. Sine

Ritus nuptiales.

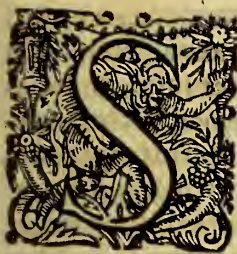
Betelle aut Arecca raros Iauanorum offendas, quæ calce permixta masticant. Ex quo esu os omne purpura intensissima tingitur, vt contra dentes connigrantur, quos ipsi tamen subinde limant, & herbæ cuiusdam affricu læuigant. His mandandis adeo intenti sunt, vt nec in Regis alloquio ferientur. Quod si familiaritatis gratia alter alterum visitat, Betelle Cistam numero in medium collocant, & de ea amicis præsentibus porrigunt, abeuntibus Cistulam suam replent. Confessuri alicubi altero autoritate maiore valente, minor alter incuruatus ad

Betelle Iauanorum delitia.

sedentem alterum ingreditur, dum adsideat: vtrique interim caprarum modo Betelle suum ruminantes.

Caput XXV.

Quo habitu comitatus, Capitaneus seu Primas in Bantam ad Pacebam se conferat.

Si ex causa quadam Primas aliquis (hos Capitaneos dicunt) ad Pacebam siue Regis palatium pergat: tum eos vnus vel bini hastis, & tertius gladio vagina ex holoserico vel rubra, vel nigra condito instructi anteaambulant. Cuicunq; itaque hastæ tales præferuntur, hos Sclauorum aut aliorum vulgarij nemo præterire secundum latus audet, sed in calca-neum suum confidentes, Capitaneum transeuntem præstolari coguntur, quo prætergresso, vias suas pergunt. Fastuose illi & arroganter incedunt, pannis filo aureo intertextis vestiti, & caput cidari ex sindone Bengalica subtilissima, telam cameralem referente, contecti. Palliola nonnulli manicata holoserica coloris aut rubri, aut atrii gestant: vt & pugiones, *Cros* dictos, ante vel post, cingulo defixos, quibus multum fidunt. Eos ponè ministri cõsequuntur, quorum vnus cistellam Betelle, alter vrceum aquarium fert, tertius vmbellam diffusam, Lusitanice *Quitafel* dictam, domino suo obtendit, vt eum à Solis æstu vindicet. Nudis pedibus omnes incedunt, calceatos prodire ignominiosum rati. Domi tamen interim ex corio rubro calceos, in Chnia, Malacca aut Achen sutos, & *Quitafels* vocatos, induunt.

Caput XXVI.

De Fauanorum natura, genere armorum, & bellis.

AVANI ferè obstinati, infidi, malitiosi & crudeles à natura sunt. Victores immanè grassantur. Furtis faciendis ita solertes sunt, vt nationes omnes exuperent: milites interim industrij, & imperterriti, & tamen tormentis aut sclopetis vsurpandis inidonei. Quibus si quidem vt scirent, nulla vi domabiles essent. Arma illorum sunt sarissæ flammigeratæ, & pugiones, & acinaces, aut cortelassæ. Clypei sunt aut lignei, aut ex corio multiplici conglutinati. Thoraces quoque ex

bracteis ferreis annullatim commissos, aut consertos gestant, vt huc spectante ex imagine noscitur. Capillos magna parte prælongos fouent, vt & vngues prominentes. Dentes lima obterunt. Dicto superiorum audientes sunt, in tantum, vt & quoduis mortis periculum eius confectioni posthabeant: vindictæ ita auidi, & iuxtà robusti, vt ab hostibus perfossi, per ipsa quoque arma sese ad occidendum vicissim percussorem adigant, aut acclinent: quod his nostris oculis vidimus. Stipendium extra belli casum nullum habent: cuius tempore pro vestibus, armis, victu, oryza & piscibus merent. Mancipia plerique omnes sunt, qui poscente rescribuntur. Primatum illi diuitiæ potissimæ sunt: quorum qui numerosiores habet, opulentior & potentior à cæteris æstimatur. Otiosi perraro sunt, & quod agant, præfinitum semper habent, in vaginis ligneis pro pugionibus exsculpendis præcipue occupati, quas tam subtili artificio cælare possunt, vt spectantibus ars admirationi sit. Eas ex albo santalo parant. Alij arma sua poliunt, toxico plerunque in hunc finem delibuta, vt vulnera lethalia

inferant: quæ eadem quoque tanto læuore poliunt exacuuntque, vt nouaculis acutic nihil cedant. His quoque tantopere fidunt, vt nec de die, nec de nocte sine illis inueniantur. Eadem somni tempore capitibus supponunt. Aliis eadem contingere non permittunt, veriti nimirum, vt gladio iugulentur proprio: adeo proditionis pleni sunt, vt neutri vel tantum fidat etiam amicissimus. Quin imo nec fratrem facile frater compellat, suo *Cros* non probe instructus. In vestibulo ædium plerunque 3. vel 4. duodenæ hastarum clypeorumque pendent. Sed & in arceis persæpe plura tormenta, *Basa* dicta, collocata habet, munitione tamen cætera orba. Ad sagittas emittendas fistulis etiam sufflatoriis vtuntur, quibus animæ impulsæ venenata tela exspirant aut excutiunt. Ad cuspidem illa binis crenis exasperata sunt, vt pilum, ex piscis dente factum, venenatum in corpore fracto bacillo relinquatur, & putrescat. Sclopetis (vt dictum est) vti nesciunt. Cumque nostrates aliquando illorum vnum de explodendo sclopeto informassent, disciplinæ perceptæ fidens, ad feras ferendas egressus, inque bouem syluestrem forte obuium dirigens, eum quidem glande traiecit, sed vnâ cum illo cadente, ipse quoque in humum prostratus, binos dentes sibi excussos, & os faciei seu maxillam inferiorem perfractâ sensit, postquam à longa animi defectione sibi redditus confurrexisset. Lætus itaque tauro cæso, deinceps tamen tantum fulmen tractare nunquam redausus est.

Caput XXVII.

De mercatoribus in Bantam indigenis, de eorum item commercijs, autographis, & obligationibus.

INDIGENÆ mercatores adprime versuti, fallaces, ingeniosi infidique sunt erga peregrinos præcipue & aduenas. Inter sese non nihil tamen fidelius agunt, & in finitimis quibusuis insulis negotiantur, bona discreta inde aduehentes. A *Maccasser* & *Sambaya* insulis in Bantam oryzam, *Bras* Malaice dictam important: vbi mensuræ ternæ, *Geldeng* dictæ (quarum mensurarū quælibet in Bantam vnam *Gantam* appendit) *Caxis* plerunque 1000. ueniunt. In Bantam eiusdem mensuræ post, *Gantæ* binæ vel ternæ, pro temporis vsu 1000. caxis reuenduntur, quæ summa *Stuferos* 3. & vnam *Blancam* belgicam constituit, quæ inde rursus in *Malaccam* prouehuntur. Ex *Ballambuam* ciuitate multæ nuces *Indicæ*, siue *cocos* inferuntur, vbi harum 100. *Caxis* 1000. redimuntur: in Bantam vero 8. pro *Sata* vno, aut 40. pro *Caxis* 1000. Inde quoque per magnis ollis oleum ex *Cocos* expressum aufertur, vt & ex *Ioartan*, *Gerrici* & *Pati*. A *lauana* & confinibus aliis locis *falis* crassiusculi magna copia affertur, cuius 800. *Gantas* plerunque 150. caxis emuntur. In Bantam vero *Gantas* 3. *Caxis* 1000. reuenduntur. Idem quoque ex Bantam in *Sumatram*, nempe in *Barros*, *Speriamon*, *Tolombauam*, *Andragiren*, *Jambe* distrahitur, & pro *Lacca*, pipere albo & nigro, *Bemoyno*, gossypio, testudinum operimentis (*Tartaruga* illic dictis) mercibusque aliis permutant.

Cera Bantam inuehitur ex *Iacatra*, *Cranaon*, *Timor*, *Palimban*, & *Bandermachin*, & dimenso pondere venditur. Ex iisdem quoque locis mel optimum magna abundantia aueritur: cuius olla 13. fere *Hollandicos* *cantharos* seu *mensuras* capiens, 3000. & 4000. *Caxis* æstimatur. *Saccharum* ex *Iapara* & *Iacatra*, copia tamen modica exportatur, colore non album, sed subpurpureum, quale *Hollandica*

landica lingua Nothum dicitur. Ex *Crauaon* & *Bandermachin* moles maxima piscium resicatorum effertur. Ferrum maxima abundantia traicitur ex *Kerimara*, ad fines occidentales à *Borneo* sita, vt & ex *Arpuys*, ex *Bandermachin* & *Banca* insula, cuius primaria ciuitas & ipsa *Banca* dicta est, vbi copia dulcis aquæ ad 3. orgyas hauritur stannum & plumbum à *Pera* & *Gustean*: iuxta littora Malaccæ autem ex *Cuda*, *Gossypii*, & ex *Bali Cambhana* vestes, & res aliæ Bantam inuehuntur. Mercatores qui opulentiores sunt, domi plerunq; mansitantes, aliis, qui cum nauibus negotiatoriis abeunt, certam pecuniæ summam in dupli, vel maioris minorisve restitutionem, prout peregrinatio longa futura sit, dinumerant. Ad quam rem firmandam sygraphis datis sese mutuo obligant: ita, vt prospere & feliciter itinere confecto creditori contractus tenore satisfiat: sin minus, & debitor infortunio aliquo tactus soluere reuersus nequeat, tunc is vxorem suam cum liberis pignoris loco creditori tradit, tam diu, vt debitum integre solutum sit: nisi sit, vt nauis ipsa publicam aliquam cladem sustinuerit. Isto etenim casu creditor datam pecuniam ex iure perdit. Hi & similes contractus in folia cuiusdam arboris stylo ferreo describuntur, quæ designata postmodum conuoluunt. Si vero papyro inscribantur, eandem duabus tabellis ligneis industriè filo interligant. In papyrum quoque Chinesem varij coloris & summæ subtilitatis scribunt: vt & aliam, ex arborum corticibus confectam. Typographia quidem carent, penna tamen admodum industrie & composite pingere norunt. Characteres tantum 20. habent, quibus omnem suum sensum expedite pronunciant: interim & Malaica lingua & eorum quoque characteribus vsi, quam addiscere facile possunt. Quam qui callet, non in India solum, verum & insulis vniuersis prompte intelligi potest. Scholis institutis Arabicam quoque linguam addocent.

Caput XXVIII.

De mercatoribus alienigenis, in Bantam habitantibus, & ibidem negotiantibus.

PERSÆ, in Iaua *Corazone* dicti, aut Gemmaria, aut Medicina ^{Persa.} sibi victum parant, homines sapientes & amabiles, cum quibus æque & pacifice tractari potest. Extraneis aut peregrinis oppidò fauent: & nationes cæteras vniuersas, quotquot ibi negotiantur, comitate & ciuilitate post se relinquunt. Arabes & Pegusij maxima parte in mari negotiantur, merces ^{Arabes & Pegusij.} suas è ciuitate vna in aliam traicientes. A Chinesibus si varias merces coemunt, quas in finitimis insulis pro aliis commutant. Piper etiam colligunt, quod Chinesibus postea deferunt. *Mallaici Quillini* pecuniam scenore exponunt *Wuzan*atibus, qui pauperculi sunt, & remigum ^{Mall. Quilini.} plerunque officia præstant. Illi vna pecunia sæpe duplum aut triplum lucrantur. Veste xylina induti sunt, & caput *Tulbano* teguntur. Cum negotiandi causa in Bantam veniunt, foeminam sibi quandam pro diurnis nocturnisque officiis emunt, quam recessuri iterum vendunt. Illæ si interea ex ipsis conceperunt, tum natos secum abducunt, & foeminas libertas faciunt per solitam consuetudinem. Quæ postea aliis coniugio iungi, & rem familiarem propriam administrare permittuntur.

Caput

Caput XXIX.

De Chinesium negotiatione, & eorundem
vita genere.

HINENSES in Bantam loco quodam separato habitant, qui vallo ex sudibus cinctus, & palude proxima munitus est. Domus seu aedes hoc loco omnium per vniuersam ciuitatem maximæ & pulcherrimæ visuntur. Ipsi quidem in commerciis tractandis valde prudentes, & in foeneranda pecunia inuentiosi sunt, mensis interim opiparis victitantes. Ex China appellentes, foeminam, vt diximus, sibi seruam redimunt, quam in Chinam reuersuri, reuendunt, liberis ex ea prognatis secum abductis. Qui in Bantam illorum habitant, foras in pagos profecti, à rusticis piper colligunt, ad eandem rem secum allatis lancibus instructi, & pro ponderato pipere cum rusticis ex æquo & bono paciscentes. Pagani, qui pecunia opus habent, piper vsque ad Chinesium nauium appulsum afferunt, cuius postea binos saccos pro vna *Cate* (sunt 100000. *Caxas*) iis vendunt: qua pecunia dein ipsi iterum saccos fere octo recolligunt. Ianuario mense singulis annis octo vel decem naues appellere solent, quarum quælibet 25. circiter onera, nec plura capiunt. Inferius enim eadem acuminatæ seu compressæ ventrem extuberantem nullum habent: specie magis, quam re capaces. Pro mercibus istis monetam istiusmodi afferunt, quæ probi valoris, & in Banta, & in vniuersa laua vicinisque omnibus Insulis habet, Malaice *Cax*, Iauanè vero *Pilos* dictâ, obolo minorem, & ex plumbo cum cupri spuma permixto fusam, ita fragilè, vt si forte manipulus illius imprudenti è manibus excidat, leui isto casu 10. aut 12. pluresque interdum frangantur. Vnica nocte in aqua falsa maceratæ, & manè extractæ tam glutinanter inter se coherant, vt disrupturus, massam fere mediam perditurus sis. Moneta ista in ciuitate quadam *Chincheu*, grad. 25. ad polum Arcticum sita funditur, anno primum 1590. à Rege *Hammion* ciuitatis illius domino spargi coepta. Regis huius antecessor *Wontai* cum obseruasset, *Caxas* ante 20. annos à Rege *Hoyien* signatos, innumera multitudine Insulas vniuersas compleuisse, cum tamen in China nihil valerent, sed venditio omnis emptioque puri argenti ad numeratis fragmentulis, quæ *Conduris* (fabæ rubellæ minutæ sunt, ex latere macula nigra notatæ, Latine *Abrus* dictæ) apponderabantur, perageretur: adeoque Chineses mercatores, qui monetæ huius vim grandem secum subinde aduehebant, soluendis mercibus nihil proficere consideraret: huius vilis & improbi nummi inuentor fuit, vt nimirum crebro ille vsu frangeretur, & aboleretur. Cuius intentum *Hammion* secutus, eos adhuc multo nequiores cudit ac fudit. Stramine per medium quadrangulare foramen permissio, 200. vno semper fasciculo infilantur, quem numerum *Satack* ipsi vocitant, qui nostræ monetæ sesquidennarium appendit. Quini huiusmodi *Satack* millenos nummos faciunt, vno nomine *Sapacou* dictos, 12000. & 13000. horum, pro moneta Regali octonorum aliquando redemimus. *Caxas* veteres raro videre licet, cum prope omnes perierint, nec in ipsa laua conspicui. Illi antequam cuderentur, pro Caxis 10000. sex saccos piperis comparare licebat, cum tamen hodie post Chinesium aduentum duo saltem aut duobus additus dimidius pro 100000. Caxis iam valentibus emantur. *Porcellanas* ijdem quoque afferunt pretiosiores & viliores: quarum sub Chinesium aduentum, in Ianuarium incidentem, pro Caxis 100. patinas 5. vel 6. redimere liceat. Extra id tempus, eodem pretio vix duas, aut ad summum ternas impetrare est. Pannos etiam

Cate quam
sum.

Cax quid.

Chincheu
ciuitas.

Caxas quis
signarit.

Conduri
quid.

Satack
quid.
Sapacou
quid.

& ferici integros, vario colore tinctos, vt & pannorum partes, 14. vel 15. vlnarum, cum mercibus aliis plurimis aduehunt. Cuius rei qui plura scire desiderat, tabernaculum illorum perlustret eo in capite, vbi de foro seu Bazar eorum dictum est. De *Conduri* pondere præterea hoc sciendum est, etsi Regales octonorum quamplurimi in Chinam inuehantur, illorum tamen nullos in vsu quotidiano esse, sed in partes secari omnes, & *Conduris* (de quibus supra diximus) apponderari. *Conduri* 10. *Mas* faciunt: *Mas* vero 10. *Tayet* vnum, quæ summa 12. simplices Regales constituit. Laccan iidem omnem, à ciuitate *Tolonbauan* (vbi ingenti copia abundat) aduectam coemunt, pro ea rotundos globulos reponentes, interim per aduersum flumen ascendere coacti. Sed & *Anil*, in *Auier* ollis conditum, vt & *Santalum*, *Muscatas*, *Gariophyllos*, *Tartarugam*, (testudinum terga sunt, Tartaruga quid. ex quibus in China elegantes cistulas condunt) dentes Elephantinos, ex quibus fellas formant, argento æquatas, quod soli *Mandarjyus* siue Vicereges iis portentur, aduehunt. In negotiationibus suis valde se prouidos præstant, vt nationes fere omnes superent. Victus certum emolumentum quærunt vino ex oryza, & nucibus Indicis destillato, cuius artis præ cæteris peritissimi sunt.

Caput XXX.

De Chinesum Religione & æconomia.

Hoc si Chineses quidem credant Deum esse vnum, qui cuncta creauit, & ex nihilo condiderit: nihilo tamen minus & diabolum adorationis cultu venerantur, quem suis in templis aut larariis depictum & expressum habent, nimirum in editiore, sed obscuro tamen & tenebricosiore loco sedentem, tribus coronis cum exsertis vastis cornibus caput cinctum, facie terribili & formidolosa mettuendum, pedum manuumque loco vngues exerentem, & facie in super ventri horribili addita prodigiosum. Ad simulachrum hoc flexis genibus in faciem prouoluntur, & capite illiso terram aliquoties percipiunt. Hoc exacto, quicquid forte secum attrulere, seu fructus, seu res aliæ sint, supra aram eidem offerunt, nuncupantque, & pedibus eius subiiciunt. Postea in genua confidentes capite nutare incipiunt, dum portentum hoc oblatis satiaturum esse suspicantur. Tum vero catinum, oblata re plenum domum secum abripiunt, & cum domesticis suis deuorant. A nobis hi aliquando rogati, cur Dæmonem malum adorarent, & munera ista eidem offerrent, vero Deo spreto & neglecto, responderunt, ad Deum placandum nulla oblatione opus esse, cum is natura sua optimus & innox sit. Quod vero Diabolo sacra facerent, hoc à se sine fieri, vt, cum Genius maius & nocendi ingeniosus sit, nihil sibi damni intentaret. Forte fortuna tabulas nobiscum quasdam habebamus, quibus iudicium Christi extremum, & infernus depicta erant. Quas natis Chinesibus (nam præter hos alij quoque ibidem diu habitauerunt, Mahumetanam hæresin professi) ostendentes, & Diabolum vnguibus radentes, eo usque ira illos inflammauimus, vt pedibus terram tunderent, & furiosorum more frenderent, comminantes, harum rerum probe conscium Diabolum, ignominiam suæ imagini illatam haud dubio breui spacio acriter vindicaturum. Rebus æconomicis plerumque occupantur, de mercibus sortiendo, & easdem ex ordine disponendo. Ad vesperam alij cum aliis cõgregantur, & tripudiis choreisque; interdum totas noctes iuncti conficiunt: cui se lætitiæ persæpe quoque laruati quidam, aut personati histriones ingerunt. Domos mundas & probe instructas possident, de pane lucrando interim valde solliciti & operosi: quem si industria sua comparant,

*Dæmonia
mali forma
& cultus.*

runt, lautis epulis iterum impendunt, & agitatis inuicem conuiuuiis, hilariter absumunt. Mulieres emptitias, vt dictum est, aliquot discretas habent, quas suis officiis adhibent: vt & discretos quosdam mercenarios aut emtos seruos, quos quoque uersum ad piperis & rerum aliarum mercatum ablegant. Eosdem quoque aliis ad excursionis officium de pacto pretio accommodant, interim tamen ad suum quoque curandum iuxta commodum pecuniae priuatae semper aliquid committentes.

Caput XXXI.

Qua arte Lusitani in Bantam, & coadiacentibus insulis negotientur.

LUSITANI, vt plerisque; compertum est, vltra annos iam 100. in India commercia sua agitarunt, vnde locis fere omnibus, quaestum aliquem professis, arces suas & castella munita extruxerunt, sicut in *Tidore* Moluccana insula, Gariophyllorum feracissima, & in *Ambon* siue *Amboyna* videre est. Indigenae vero de hac re cum Lusitanis fere assidue depraeliantur. In *Timor* insula quoque; castellum extruxerunt, vt Santalū album & citrinum colligant, & in multas Indiae oras venum distrahant, nempe ad littus *Malabar*, *Negapatan*, *Bengala*, *Chatigan*, *Pegu*, *Martaban*, *Aracan*, vbi in pretio singulari habetur, & vltimo quotidianis impenditur. Eo vendendo quaestus tantum parari potest, vt pro ligni vno trunco, in *Timor* portione aliqua panni linei binis Regalibus aestimati, redempto locis supra dictis 12. vel 16. Regalibus reuendatur. Lusitani quinetiam in *Panaruca* ciuitate ad Iauae littus posita habitant, vt & in *Bantam*, vbi etsi nullo dominio vtantur, operose tamen cum mercatoribus aliis negotiantur. Sed & ad *Ternatem* insulam, quae & ipsa Moluccanarum vna est, arcem olim possederant, ex qua tamen ante 20. annos à Rege adhuc hodie sceptrum tenente armata manu eieci & expulsi sunt, quod patrem ipsius propinato veneno sustulissent. Ad eam itaque; insulam rursus occupandam iam discretis vicibus varias artes comenti sunt, sed frustra. Tandem & anno 91. manu collecta portum eius multis nauibus ad ciuitatem occupandam inuecti sunt. Cum vero praetoriae nauis malus ictu violento à tormentario Graeco confringeretur, & deiceretur, re infecta iterum discedere coacti sunt: quod illic loci ob terrae siccitatem arbores malo extruendo idoneae nullae prouenirent. Sed vt de arcibus eorum pergamus, praeter supradictas habent vnam, quae ad fretum Malaccanum, & aliam, quae ad Septentrionem, & tertiam ad *Goam* Indiae metropolim, quae sita est, vt & alias ad *Cochinum*, *Ornum*, *Diu*, *Damaon*, *Chaul*, & ad littus *Malabar* extructas, nec minus in *Zeilan*, *Columbo*, *Malacca*, *Macao*, *China*, *Iapan*: quibus tamen plerisque; regionibus solidum imperium non habent, sed diuersis locis quasi dispersi, ab vno loco in alium cum mercibus suis, celocibus propter harum celeritatem traiciunt. In *Bantam* extra ciuitatem cum Chinensibus habitant: quod harum nationum nulli in illa confidere concessum sit, ibi Gariophyllos, muscatas, macem, santalū, cubebas, piper longum, & merces aridas alias comercantur, non pecunia numerata, sed linteis & mercibus caeteris, quas à suis dominis è *Malacca* accipiunt. Nam Capitaneorum episcopi caeterorumque; fere omnes Factores sunt. In *Bantam* nec templum, nec sacellum vllum habent: at tamen in *Panarucam*, quo loco Christiani Nigri multi sunt, caligis Indicis fluctuantibus, ad Persarum morem induti. Sclauos hi sucs semper cum *Quitafol* pedissequos habent, grauitatem vbiq; & suam magnificentiam praeferentes: sicut ex priore *Lindtschotani* libro repetere licet.

Caput

Caput XXXII.

Qualia Bantani conciliabula agant, quæ ipsi Senatium Castrensem vocant.

IN Bantam conuentus publicos de causis particularibus in *Paceban* instituunt, quo tempore æstus Solis intensior deferebuit. Ad illos quicumq; volunt, coeunt. Quod si qui lites forenses habent, eos in persona comparere, causam suam dicere, & aduersarium diluere necesse est. Eo itaque loco procuratores aut Aduocati quæstum nullum sperare possunt. Nam nec ipsæ causæ tam diu apud eos protrahi solent. Causæ vero publicæ & regionem concernentes sub noctem ad Lunæ faciem decernuntur. Ad quem morem veteri superstitione, ex Persia (vt legitur) propagata compulsi sunt: ita vt & hodierno tempore ad nouilunij apparentiam domuum tecta, & arborum cacumina conscendant, & pertinaci consuetu Lunam peruideant: à quo spectaculo lætabundi in Senatu sedentes manent, dum Luna rursus occidat. Postea discessione facta, domum quisque suam repetit, & dum fercula quædam adornata sint, cum vna suarum coniugum indormiens exhilaratur. A meridie iterum congressi eorum causas audiunt, qui postero die in Senatu eadem publice proposituri sunt. Quo itaque rursus collecti & congregati, vniuersi in terram desident, & in duorum vel quatuor primariorum vno ordine confidentium, medium, Rex vel Gubernator sese collocat, qui cæteris causas necessarias proponit, & illarum deliberationem sollicitat, quo nempe vel modo vel via procedere oporteat. In responsis audiendis à summo ad imum descenditur, collectisque singulorum sententiis tandem quod factum opus sit, decernitur. Quod si bellum res concernit, Capitaneis omnibus, qui 300. sunt, conuentus indicitur. Nam multitudo cætera omnis inter hos diuisa est. Expeditione aliqua decreta, ex 300. istis vnus secernitur, cui cæteri omnes obediunt.

*Bantani
de Luna
superstitio.*

Caput XXXIII.

De rusticis, colonis & Sclauis in Jaua.

ATergo ciuitatis Bantam, post littus de Sunda, ad radices montis *Gonon Besar* appellati, piperis cremo celebri, populus quidam numerosus confedit, qui quondam à monte iuxta *Passaruan* eo Coloniam deduxit. Quo loco cum à *Passaruan* Rege seruitutibus iniquis protererentur, in Bantam pace Regis, aliquot articulis præstitutis, admissi sunt, ciuitatemque *Sura* dictam condiderunt, qua & Rex ipsorum confedit. Cæteri, quos ciuitas non capiebat, quoquouersum se in pagos distribuebant. Pacis amantissimi sunt, & agricultura victum quærunt. Pythagoræ leges & Braminiorum exemplum sectati, nihil quod vitam habet, edunt, homines ad miraculum continentes. Prius quam Alcoranus aut Mahumeti superstitione disseminaretur, Iauani omnes vna religione gaudebant. Nunc & per hos eadem varia facta est. Vxores nullas ducunt; vestes ex candida arborum papyro sutas gestant: cuius materiæ partem quoque capiti obuoluunt, & item aliâ è lumbis demittunt. Hic omnis eorum vestitus est. Vitam deniq; merè Philosophicam degunt. Hi piper & fructus aliis vendentes in Bantam deportant.

*Gonon Besar
mons.*

Azygi.

Agricolæ Iauani à Rege aut aliis primatibus terram conducere solent: & pro ea vel oryzam vel caxas appendunt. His mutare locum, & aliò migrare, quoties lubet, licet: quos *Captiuos del Rey* vocant. Sclauorum nonnulli in pagis quibusdam, vnum dominum agnoscentibus, habitant, agros dominorum colentes, & fructus maturos colligentes, eosdemq; herili culinæ importantes. Interdum hi prædia eadem à dominis suis cōducunt, & pro qualibet *Cocos* arbore 1500. aut 2000. caxas stipulantur. Quo contractu ne quid damni sentiat, ipsi cura est. Hi iidem per sæpe pro diali stipendio operis delatis merent, Caxas 500. plerunque cum victu, aut 1000. sine eo lucrantes. Cæteri, qui dominis suis domi deseruiunt, præter victum & amictum nihil impetrant. Sclauorum quoque genus aliud est, qui sex diebus dominis, & sex aliis sibi met laborant, siue piscatores, siue opifices alij sint. Qua in re, vt fideliter agant, accurate attenditur. Si etenim de lucro vel tantillum celari aut præripi ab iis nascatur, tum aut dominis aliis venduntur, aut compedibus induuntur. Eadem & mulierum sors est: quarum aliquæ in *Bazar* pro constituto lucro merces vendunt, aliæ texunt: quædam fila trahunt, vniuersæ id sedulo agentes, & suo, & dominorum victui diligenter studeant. Horum Sclauorum si quendam domini vendituri sunt, eosdem ostiatim circumducunt: Pro quibus qui pecuniam (*Fardos* plerunque quinque, qui nostrates florenos 9. constituunt, aut pluribus veneunt) grandioreni defert, eos possidet. Qui ex his liberi nascuntur, dominorum non minus ac ipsi parentes proprij fiunt, sicut & apud nos boues, oues, & animantes cætera. His iure suo ad omne arbitrium vtuntur, licet interficiendi potestatem, nondum consulto Rege, aut Gubernatore, non habeant.

Fardos
quid.

Caput XXXIII.

De Biremibus seu Fustis, Triremibus seu Caliottis, nauibus seu funciis, Parauis, celocibus, Escaphis, tum in Iaua, tum adiacentibus alijs locis vsitatis, & quo singula condi, extruiq; loco soleant.

IN Bantam Biremes aliquot quidem & Triremis maxima visitur, quibus tamen industrie vti non possunt. Longa asseruatione Solisq; calore hiatus duxerunt, etsi superstructis tectis cōtra has iniurias quomodolibet munitæ sunt. Illis vero vtuntur, aut urbem quandam maritimam occupaturi, aut expetitionem in quemcunuis locum alium facturi. Easdem quoque mensibus quinque ante aduentum nostrum contra Palimbam eduxerant, nauibus alijs prope 200. tum Fustis, tum celocibus, tum cæteri generis similibus munitas. Ad quas tamen instruendas segniores sunt. Harum idea subnexa suo loco figura exprimitur. Formam quidem triremium habent: ad puppim tamen circuitu seu ambulatorio insignes. Sclauis & remiges cæteri inferius soli, sed cōclusi: tamen suum officium faciunt, quorum supra caput tabulatum pertensum est, in quo milites cōsistunt, ex eo loco liberius & expeditius pugnaturi. Ex prora quatuor plerunq; tormēta, ipsis *Basa* dicta exeruntur. Nauis ipsa malos binos habet. *Parauis* suas in sulis submitunt, vt pyratas & incommoda maris alia explorent, & eadem ordinariis denuncient. Cauent etiam, ne vlla bona clam, in fraudem vectigalis auerantur. Hæ ædiū more superintectæ sunt, vt & eorum, quos delitijs adhibēt, phaseli. Nisi per tecta

teſta illa, in nauem deſcenſus nulli datur. Malos grandes, cum antenna fortiſſi-
ma ferunt, ſummaque imaque parte arundine longa clauſa, eo modo, quo apud
nos epidromi radius velum ex certo graminis genere contextum eſt: cuiuſmodi
in *Punctan* plurima parantur. Eadem interdum ex arborū foliis conſuuntur. Pro-
ram ſex plerunq; viri occupāt, vt, ſi opus ſit, remos trahant. In puppi duo clauum
tenent, vterq; ſuū peculiarē: qui non in puppiſ imæ medio aſſiguntur, ſed reſtib.
ad latera nauis elatiora religantur. Remos huius generis *Iuncos* ipſorum vniuerſæ
habent, quibus mare traiciunt in *Moluccam, Bandam, Borudo, Sumatram & Malac-*
cam. Inſuper in prora præter antennam interdum illæ Siparij malum habent, ab
illa ad puppim vſq; ſuperſtrato tabulato inſectæ, vt contra ſolis æſtum, imbres &
rorem tuti ſedere poſſint nauigantes. Parte poſtica *Cabutam* ſeu Speculam ha-
bent, ſoli nauis Capitaneo deſtinatam. Inferna parte *Iuncos* in ſpatia diſcreta di-
rempſa eſt, quibus merces intrudunt. Per tabulati vtrunq; latus ingreſſus quiſ-
piam eſt, quo etiam loco ſuos focos habent. Tabulis hydrographicis nullis v-
tuntur, cum illarum ignari ſint. Illarum quidem inſtitutionem quandam à Lu-
ſitanis naſti, nunc Compaſſo vtuntur, & tamen præter octo ventos non cog-
nitos habent: cum apud eos toto anno duo ſaltem venti frequentius ſpirare ſole-
ant. Quorum vnus Borrholycicus, quem ſua lingua *Zeilaon* vocant, octobri
menſe exurgens, ad finem Martij aut Calendas Aprilis perducatur. Quo interual-
lo vnde tam impetuofa fluctuatione in Orientem exæſtuant, Vt ex inſula *Le Bock*
aliquando ſoluentes, poſt vndecim dierum velificationem ad eandem repulſi
nos fuerimus. Aprilis menſe Euri, quos *Timor* pro inſularum appellatione, quas
perſlant, (ſicut & Galli auſtrum *Le vent de Scoſſe*, id eſt, ventum ex Scotia ſpiran-
tem appellant) nuncupant, perſlare incipiunt, quorum impulſu ab ortu in oc-
caſum fluctus tanta vi mouentur, vt vectoribus illis nauigatio ad occaſum perfa-
cilis, ab hoc in ortum difficilis ſit. In Moluccas aut Bandam inſulas nauigaturi
milliare aut ſeſquimilliare vnum à littore ſecundum lauæ longitudinem excur-
runt, ita, vt in proſpectu ſemper oram teneant. Cumque prope littus vnda &
profundior & tutior, quam ab illo remotius ſit: inſuper etiam de die violentior
è mari ventus altanus expectari debeat: ſit, vt iuxta littus felicior curſus fiat.
Ventus enim iſte accurate diligenterque attendendus eſt, & vela interim omnia
ad littorum contigua cogenda, dum ventus conſileſcat. Vbi dein poſt noctem
mediam ab ipſa terra ventus commodus grato frigore optatus, donec Sol Cæci-
vicinus ſit, & altanus redeat, perſpirat. Eo tempore præter binos gubernatores
clauum nemo torquet: qui perpetuo in littore, viæ apprime gnari procurrunt,
nec vlla mappa opus habent.

Nauium harum *Iunco* quamplurimæ fabricantur in Bandermachin, quæ
ciuitas in ſulæ *Borneo* eſt: quo loco vna, mercibus inſuper neceſſariis, vt Cera, o-
ryza, piſcibus reſiccatis & aliis commode inſtructa, vili plerunq; pretio com-
parari poteſt. Ibidem nauis quoque aliud genus fabricant, præmagnum, ad *Iun-*
co fere ſimilitudinem, acatiis impulſum. *Biremes* ſeu *Cathuris* quamplurimæ con-
duntur in *Laffaon*, lauæ ciuitate, intra *Charabaon & Iaparam* ſita: vbi ligni, nauib.
extruendis commodiſſimi, copia maxima prouenit.

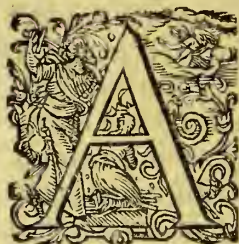
Indicæ Orientales inſulæ pleræque nauigatu commodæ ſunt: naues ta-
men interim puſillas tantum ferentes: ita vt biremis maxima vltra 20. onera
non capiat. Accepimus tamen, eas, quæ ex China & Pegu importantur, aliquā-
to maiores eſſe. Celociū minorum genus quoddam habēt, curſus tam pernicious,
vt admirari opus ſit: quarum ſimiles nullo nos vidiffe loco commemoramus.
Eæ ex arboris trunco excauatæ ſunt, priore parte admodum acutæ, cum alio
rotunda. Quæ vt ne facile euertantur, vtrinque ad latera binis arundinibus
cratiſſimis, vna è celoce orgia protenſis, quaſi in æquilibrio ſuſtinentur:

ipsis arundinibus tamen tum ante, tum post sparo transmissis firmatis, & ad nauem religatis. His velum tantum grande superstructum est, ut nauem ventorum immani violentia velo suo non euertere & pessum ire admiratione dignissimum sit. Quod si quidem aliquando fieret, tam expediti tamen illi natatores sunt, ut nullo ipsis euersio periculo futura sit. Quod si forte nauis, arundinibus dictis non aggrauata, euerteretur, tum illi repositae tam diu conatant, dum resiccata ea & aquis euacuata cursum captum promouere possint. Longius pronauigantes, suas semper sibi uxores socias assumunt: nos impendio aliquando admirati, quod tam longinquum iter sine officio mulierum confecissemus. Nobis itaque gratificaturi, unam de suis, nauibus nostris adduxerunt: quam tamen ad eos in continenti remisimus, de foeda sponsa ipsis gratias habentes.

Familia-
re huma-
num inco-
larum of-
ficium, ac-
commoda-
tio coniu-
gum.

Caput XXXV.

Quid gestum sit, dum captas Iuncos exoneraremus: quomodo item ad fluuium Taniun aquae hauriende gratia excurrerimus.

Bantano-
rum proter-
ua noua.
Caesaris va-
frities.

BANTAM ciuitate cum soluissimus, adeoque ad exonerandas Iuncos captas, post insulas quasdam concessissemus, Dominis eorum indicium fieri accurauimus, ut ad nos profecti, praestitam solutionem auferrent. Cum vero nullo responso dato, Iunco biduum integrum releuandam differremus, spem nobis subinde de dominorum accessu factitantes: frustra nos morari videntes, tandem merces exonerare accepimus. Interim nos cinctum, & Iuncos redadeptum Bantani expeditionem laboriosam parabant: ad quam Lusitani eos inflammantes, auxilium solidum ipsis condixerunt. Caesari quoque, militi seu Duci imperterritito proposito sui vrgendi, nuncium fecerunt. Hic itaque cum 6. vel 7. biremibus, 150. viris confictum auide sitientibus infra *Puloduam* excubabat, ad nos simulanter enunciens, quod Bantanis indignabundus, ciuitatem eorum ingredi non dignaretur: suam interim nobis amicitiam deferens, ad cuius veritatem testificandam quoque capram mitteret, & contra Bantanos auxilium nostrum consiliumque sollicitaret. Biduo antequam haec fierent, nostri Iunco quandam longo maris tractu perfectantes, eandem tandem vi ceperunt. Quod intelligentes Bantani, profunda nocte Iuncos duas emiserunt, ut in altum mare longius prouectae; mane redirent, & in Bantam se contendere simularent. Quo stratagemate futurum sperabant, ut, ad prioris diei exemplum, nos ad eas excurreremus, & longius a tormentorum praesidio nos efferremus: quos ob id ipsi occasione hac biremibus suis in medio cursu obruerent, & reuersuros interciperent, Cuius quoque rei gratia iam dum naues aliquot sub *Puloduam* collocauerunt. Nos tamen singulari Dei prouidentia admoniti, & dolum intentatum subodorati, contra illas, naues nullas emisimus. Interim Caesar denuo *Paraus* quandam cum munere ad nos expediebat, tutum com meatum sollicitans, quem impetrauit. Postea *Paraus* iterum alia ad nauem *Mauritium* appulit, cum 4. vel 5. Chinesibus, quorum vnus hospitis nostri in Bantam frater fuerat, solutionem a nobis acceptum aduectus. Cui, cum fidem dare per omnia non possemus, per eundem tamen nauium dominis (quos ipse Gubernatoris mandato in vincula abreptos aiebat, veluti nobiscum facientes) ut ventitarent ipsi, enunciari curauimus. Nihilominus, qui victualia apportarent, nauibus nostris quotidie aliqui accli-

acclinabant. Quibus, cum ad Gubernatorem literas quasdam credituri essemus, officium ipsi excusantes, sine venia & voluntate Gubernatoris se aduenisse, & ob id literas tuto non tradere posse, prætenderunt. Ex his ipsis, classem potentem cum Paraus & triremibus magna festinatione contra nos apparari intelleximus, iam dum certo decreto facto, quisnam eorum conflictui principium daret. Itaque ab insulis nonnihil longius egressi sumus, ut & ad hostes prospectandos, & eosdem reprimendos, maior occasio esset, neque ab iisdem insperato à tergo inuadi possemus. Sequenti die Cæsar ad naues appellens, rogauit, ut cum captæ Iunco nobis nullo usus essent, illarum unam sibi impertiremus. Cui ex tempore responsum est, eas adhuc suis dominis asseruari. Qui si venirent, tum eosdem & has recepturos, & insuper debitam pro exoneratis mercibus pecuniam. Qui si vero omnino emanerent, tum easdem nostra pace Cæsaris haud ægre cessuras. Nobis tamen interim persuasum erat, eum plus explorandi nos animo quam Iuncos impetrandi instituto appulisse. Data tamen colloquij copia, quid à primo usque nostro aduentu ^{Exprobatio Cæsaris facta.} gestum sit, longa serie eidem denarrauimus: certo nuncio nos edoctos insuper professi, quod is ipse nos prodendi & obruncandi consilium coqueret. Quem is sermonem intercipiens, respondit, odio sui à maleuolis hæc omnia talia spargi, quæ nos ob id mera figmenta crederemus. Clam ad nos interdum quidam etiam Gussarates & Abyssimi veniebant. Postero die Cæsar ad naues nostras remeans, abducendas Iuncos instrumenta secum necessaria omnia aduexit. Quem tamen priore responso dato dimisimus. Discedens is nos de nauali expeditione Bantanorum iterum admonuit, naues nostras breui oppressura. His itaque ex causis commissariis & classariis omnibus coactis, an, cum de omni negotiatione in Bantam confirmanda desperatum esset, loco eo discedendum sit, deliberatum est. Prius tamen placuit, ad conuehendam aquam dulcem, fluuium *Tanianiāna* incurere, & ea hausta deinceps decernere, an ad *Moluccanas* insulas procurrendum, an in patriam redeundum sit. Quod postremum nauæ omnes acriter virgebant quidem, causas, quæ persuaderent, varias afferentes. Contra vero commissarij ad circumeundas insulas autores suos foreque non seigniores se præbebant. Eodem adhuc die venientes quidam, de expeditis & paratis Bantanis iterum admonuerunt, quod nimirum postero die nauibus suis nos oppressuri sint: cui rei se nobiles multi & ciuitatis primates adiunxissent, ad milites animosiores reddendos. Prioribus quoque diebus duas supra dictas Iuncos emissas referebant, ut nos à nauibus excirent, & in altum perductos opprimerent.

De rerum harum euentu itaque anxie censes, ex omnibus circumstantiis conclusimus, prælium hoc commissum nobis nec commodo nec honori futurum esse: & tamen fieri posse, ut, licet hostium numerum frequentissimum cæderemus, nostrorum tamen una aliquot desideraremus, in quorum vita nobis multum positum esset.

Ut itaque necessaria ageremus, ad vespere primum appulsam locum mouentes, ad fluuium *Tanianiāna*, versus orientem octo mill. à Bantam situm vela fecimus, quam postero die Aethiops quidam, natione Guzarates, nobis monstrauit, ad sinum occidentalem ad *Baye de Iacatra* post insulas quasdam positam. Ibi ergo versus Austroeurum ad fauces insulæ 10. orgiis fundo argilloso, demissi inuenimus, lauæ terram eo loco maxima parte ex ortu in occasum protendi, humilem & depressam, discretis aliquot pagis & fluuiis conspicuam, sed breuius tamen undique impeditam, ut, exempli causa, ad *Punetan*, *Tanbaran*, quæ valde populosa est, & *Paraus* quam plurimis abundat, quæ ex *Iacatra* & littore finitimo in Bantam inuehuntur. Terra penitior multis paruis insulis habitatur, ut & sinus ipse maris: intra quas omnes insulas velis tutus transitus est, quarum quam multæ hortis & viridariis, fructus lauianos promentibus,

Hollandi à Bantâ discedunt.

tibus, amoenissimæ sunt. Infra has insulas, piscium maxima abundantia est, ut horum gratia plerique piscatores à Bantam piscatum eo excurrant.

Nouemb. 8. Nauem nostram necessariis viris munientes, cum dicto superius indice fluuium inuecti sumus, magnum quidem & profundum, sed ad fauces tamen breuius impeditum. Eo loco focorum quædam vestigia offendimus, à piscatoribus præterita nocte ibi quietem captantibus relicta. Hominum quoque vestigia legimus, sed homines tamen nullos conspicati, etsi milliari vno per aduersum flumen pagus quidam magnus, Regi Iacatræ subditus prospiciatur. Die proximo Chineses aliquot cum *Paraus* naue ad nos appulere, inter quos hospitibus quoque nostri affinis erant. Hi aliquot ollas vini sublimati ad nos apportabant, & in Iacatram pro aliis quoque refectamentis auhendis prope redibant, commemorantes prius in Iacatra vnam adhuc Iunco Muscatis nucibus oneratam subsistere, quæ breui ante ex Bantam insula soluisset. Quod nos tamen eius indicium ita interpretabamur, quasi eo nos propter Iuncos supra dictas geminas ipsius arbitrio nondum æque solutas vindicare quæreret. Suspicionem hanc euentus confirmabat. Quotidie enim ingens *Paraus* copia multis hominibus stipata ex Bantam in *Iacatram* cursitabat, quod ante hoc isthac in regione nunquam euenerat, & lauantes ipsos in admirationem compulerat. Dicti mensis die 11. noua *Paraus* ex Bantam nos exploratum, & institutum nostrum percontatum appulit, titulo vendendorum com meatuum, & porcellanarum. Commemorabant hi Lusitanos Iuncos duas nucibus Muscatis plenas emisse, & easdem soluere coactos: disfidio vero inter eos coorto, Lusitanos quosdam glandibus traiectos esse: nauium vero dominum, tormenti maioris globo attritum, occubuisse, Sed hæc meræ nugæ erant. Interea hospitis nostri frater ad nauem Hollandiam rursus appulit, cum certificatione, quod Iunco nucibus conferta vel dum in fluuio quodam ad Iacatram moraretur: ad cuius rei veritatem certius noscendam suos insuper ministrorum sub specie cibariorum emendorum in Iacatram amandauit.

Nouemb. 11. die, senatu classico iterum conuocato, collectis suffragiis statutum est, ut in Iacatram aut Sundam Calapam vela fierent, compertum nimirum & scitum, quæ nauis istius nucibus confertæ ratio statusque esset, & an eas numerato æquo pretio adipisci liceret. Cuius periculo facto, post consilium exire & tempore caperemus. Postero itaque die, cum reuersi sclauis victualia nobis attulissent, velis leuatis Iacatram incurrimus, à tribus insulis, fluuio præstitis, mare ascendentes: quod puluinorum alter ad austronotum versus terram porrigeretur. Ad Austroeurum itaque properantes, vitandarum insularum causa cursum crebro variauimus. Vesperis ad Iacatram urbem substitimus, vbi polus australis grad. 5. minut. 40. attollitur. Hæc primitus *Sunda Calapa* dicta erat, propter *Cocos* seu nucum Indicarum vbertatem, quæ Malaice *Calapa* vocantur. Ibi dem 7. orgiis fundo argilloso confedimus. Terra ipsa humilis & depressa, extuberantis & Insulis plurimis conferta: ut nocturno tempore illic transiri non nisi cum periculo queat. Eo itaque appropinquantibus, nucum *Paraus* quidem ante fluuium perstantem vidimus, sed simul naues subinde alias atque alias tum aduentum tum abeuntes, quasi eam exoneraturæ, & in Bantam traiecturæ essent. Sed hæc omnia in perniciem nostram ita excogitata erant. Vniuersus enim fluuius quam plurimis nauibus, à viris instructissimis oppletus erat, nos certo inuasuris, quam primum nostram celocem Iunco nucum applicuissimus.

Die 14. bono mane, ex ciuitate, *Paraus* quam plurimæ discretis vicibus cum cibariis nauibus nostris applicuere. Sed & Sabander ipse nos accedens obtulit, siquidem quibusdam rebus nobis opus esset, eas ex vrbe aduehere. Si vero quendam à nostris in terram emissuri essemus, tum ad eorundem vsque reditum se pro obside apud nos commoraturum. E nostris itaque binos cum hospitibus nostris

nostri affine in terram emisimus, qui data opera percontarentur, num certa forte quantitas aromatum venalis prostacket. Quos abeuntes Sabander, homo valde ciuilib, & Lusitana lingua peritus ad ciuitatem vsque comitatus est, vbi nostrates ad 3000. ædium offenderunt. Ciuitatem ipsam fluuius quidam præmagnus permeabat, sudum congerie alias munitam. Incolarum vero pars maxima deserta ea profugerat. Sabander nostrates ad ædes suas vocatos, laute & splendide habuit, circa Vesperam ad naues redeuntes quidem: Cæterum de mercibus nullis venalibus certiores. Regi, terrestri itinere eo profecto aduentum nostrum significauit. Præcipuum & maximum ciuitatis commodum, fluuius perlatus est, qui originem suam, vt supra dictum est, in penitiora terra fortitus, regionem vniuersam irrigat, & ad fructus omnes esculentos vegetat: quorum insignis copia sequenti die ab incolis post ad nos perlata est, de quibus cum iis amice & pacifice conuenimus. Die 16. Rex ipse Hollandiæ naui appropinquauit, primatibus & nobilibus multis stipatus: cui, vndiquaque nauem perspicato honorarium oblatum est. Discedens de prompta humanitate & muneratione facta gratias egit, & si qua in re sua ope nobis opus futurum esset, voluntatem paratam derulit. Die 17. Senatus classicus decreuit, vt in Iauam versus orientem pergeremus, etsi nullius lucri spe id fieret. Sequenti itaque die anchoras leuantes, proram recta per fretum secundum littus Iauanum orientem versus protorsimus. Eo die cum vix horam vnam vela fecissemus, nauis Amsterdam in breuia impedit, à lacatra duobus fere miliaribus desita, quæ prius obseruari non possunt, quam teneantur, cū nihilum exæstuent. Quo impulsu nauis rimas egit: ad quam ob id inde abducendam, Celocem paratam emisimus. Vespere adpellentē, iactis anchoris quod nocturno tempore vaugatio ibi periculosa esset, in solo argilloso sex orgiis, à lacatra sex miliaribus confedimus, propius ad *Crauaon* pagum, quo propter piscationis felicitatem piscatores pluri cōfederunt. Postero die duabus ante auroram horis leuantes, anchoras, recta secundū littus promouimus, quo loca ora maxime incuruatur, ita, vt rectitudinem nullam perpetuo tenere liceat. Die 22. Iunco quædam nobis obuiauit, quam cum Amsterdam nauis & Pina confectarentur, ad alloquium eos attingere non potuerunt. Cursum itaq; coeptum continuantes, die 26. procellis immanibus concussi sumus, adeo, vt Hollandiæ nauis velum ruptū & solutum ventis diffaretur. Die 27. piscatores multos è mari oræ appropinquantes conspeximus: qui compellati, nos quam proxime ad lacatram esse denunciarunt. Interim collegium aliquoties collectum seu coactum fuit, gratia deliberandi, quem nam porro cursum teneremus. Commissarij de Moluccis ad eundis insulis instabant, tentatum & exploratum, an ibi negotiationem certam stipulari liceret. Hæ insulæ fere 200. mill. versus Orientem sitæ erant, ad quas attingendas & tempestas commoda, & optatus ventus, & fluctus secundus fauere videbantur. Nautæ vero cæteri insulam Sumatræ relegendam, & Iunco illam ibi expectandam, quæ inde in Bantam piperis apportandi causa perrexisset, consultius rati sunt. Sed frustra hæc omnia fuerunt. Die 29. insulæ cuidam successimus, ex qua piscatorum ingens numerus in mare procurrebat. Hi nos ad austrum insulæ vela facere debere innuebant. Quo indicio suspicabamur, eo loco habitaculum quoddam proficere. Insula hæc montibus, celsis vastisque, è terra depressa erectis insignis est, arboribus iuxta vndique conspicua. Eodem loco polus australis grad. 6. eleuati Insula *Kyrimaan Iaca* vocata est, à continente non procul absita: ad quam fundo argilloso anchoris demissis, à terra semimil-

liari vno occidentem versus 10. orgiis confedimus. Collegio itaque & hic conuocato, pro more nihil magni decretum est.

*Sabandri
conuiuium
dolosum.*

P

Caput

III. PARS INDIAE
Caput XXXVI.

Quomodo quatuor naues in portu ad Cidayo anchoras miserint. De proditione pariter à Rege Cidayo Brandaon dicto, contra eas tentata.

ORRO itaq; secundum littoris productionem prouecti 2. Decembr. ad nos appellentes piscatores quamplurimos cōspeximus, Terram hanc supra *Tubaon* esse, nobis significātes. Ad Angulum itaq; nobis oppositum permeandū omni nisu contendebamus. Hoc loco terra ab ortu in austrum à meridie in aquilonem porrigitur, montosa alias & facile noscerda: vbi præeminens quidam mons ab occasu in orientem nauigantib. se galeri forma cum margine lato pandit, in cuius vertice arbor quædam, supra cæteras omnes longe caput proferens conspicitur. Ad huius montis respectum occidentalem sinus magnus quidā, fluuiio similis cōparet. Hinc itaq; versus Euronotum à littore sesquimillari progressu facto, contra nos angulum quendam, & item curuaturā protractionem attigimus, ad quam piscatorias quasdam rates properare, & *Iuncos* itidem aliquot anchoris subsistere videbamus. Ibi dem itaq; & nosmet 10. orgiis anchoras fundo cæruleo lutofo iactauimus: vbi tamen desubito coortā tempestate, anchoræ firmiter stare non potuerunt. Loci itaque incolæ cum nos conspicati essent, ad compellendos *Paraus* vnam emisferunt. Quæ turbinibus vrgentibus ad nauem Amsterdam littori proximam appulsa, de aduentu prospero gratificata est, denunciāns, si ad posterum vsq; diem ibi commorari placeret, id è re & voto nostro futurū. Præsto enim aromata quædam, vt Garyophyllos, Macem, nuces Myristicas, & alia esse, quæ nobis vendituri essent. Re itaq; inde ad naues cæteras disiectiores expedita, pernoctare ibi visum quidē erat. sed cū anchoræ fundo lutofo nihil firmarētur, cōpulsī vela fecimus. Impetum ergo nauis Hollandia secutura, Pinæ tam violento insultu collisa est, vt eius stylum maiorem cum Corbe mali confractū deiiceret, & ipsa simul haud leuiter collisione ea quateretur. Coactæ itaq; illæ denuo iactarunt anchoras, accepti damni nos interim grandiore disploso tormento commonefacientes. Nos tamen signo hoc nihil pensitato, velis minoribus altum mare iam iis restrictis, iam diductis petiuimus, vt diem posterum consequeremur. Die 3. conuersi ad naues cæteras iuxta littus, anchoras misimus, intellectu, cuius generis merces & qua quantitate adipisci liceret. Terra hæc & ipsa collibus asperata, tribusq; longis planis montibus, veluti mensis nuptialibus, Lusitanice *Las Mesas de Tubaon*, Malaice *Batto Gilling* dictis, inter signata est. Cum aduenis itaq; cæteris nauibus colloquio instituto, comperimus, discretas quasdam, *Paraus*, rebus ad commeatum spectantibus oneratas iam ante nos ad eas appulisse, & indicasse simul, tres *Iuncos* Garyophyllis & myristicis refertas à Dominis earum nobis venum oblatas esse. Pro cuius tamen certificatione virum vnum cum Guzarate emisimus, & tres incolarum pro obsidibus retinuimus. Ad hanc metam ciuitates quatuor sibi inuicem vicinæ spectabantur: Vna occidentalis *Tubaon*, altera *Cydayo*, tertia *Brandaon*, & quarta orientalis *Surubaya*, cæteris minor. A meridie cum *Guzarate* emisitius noster rediit, significans Regem se generoso equo pompatice spectandum præbuisse, 30. equitibus promissas hastas gestantibus, & peditibus quamplurimis, districtis acinacibus coruscis stipatum. Specimen insuper optimorum Garyophyllorum obtulisse, aiebant, de quib. incolæ prius ad nos edisseruissent. Sed *Auc Eeme*. & auc Eeme nos donauerat, quem in Hollandiam nobiscum aueximus.

Decemb.

Decemb 4. Paraus aliquam multæ nauibus appulere, quibus & defestitus quidam Lusitanus veniebat, qui, vt referebat, septem annis in ista regione habitauit: quem nos tamen à Lusitanis cæteris emissum credidimus, vt quod coxit postmodum, infortunij intritum quæreret. Hic ad Moluccam nobis vectores offerebat seu viæ indices, & à Rege *Tubaon* se missum significabat, vt aduentui nostro gratularetur: & tandem obsidem se offerebat, dum à reb. necessariis omnibus instructi essemus. Interim è nostris duo iterum in terram emissi, ibi promptos paratosque binos equos inuenerunt, quibus ad Regem *Lella* dictum pergerent. *Lella, rex.* Quod tamen nostri officium recusantes, pedites ad regem profecti, ab eo humanissime excepti sunt: qui se postero die ipsum ad naues venturum affirmabat: & vt tuto in Continentem egrederemur, obsides se tam præstantes missurum pollicebatur, vt eorum præsentia contenti futuri simus. Nostratibus deinde (quantum quidem metiri oculis licebat) 20. onera Garyophyllorū monstrabant, quæ si vellemus, bona pace & æquo pretio nobis vendituri essent. Quibus transactis, ad naues nostri redierunt. Die postero ad regem excipiendum paratis & instructis omnibus, tum aplustria velatilia fecimus, tum nauem ornamentis præsentibus illustrauimus. Quod videntes incolæ, cur aplustria proferremus, missa Parao causam quæsiuerunt, cum tamen amici nostri, & Bantanorum, apud quos idem fecissemus belli tempore, hostes essent. Quibus cum hæc in honorem regis fieri responderetur, remis impulsis terram repetinerunt. Lusitanus postea ad Mauritium nauem reuersus, res quasdam videndas rogauit, nimirum thoracem ferreum, & pannum rubrum, quæ regi empturus ille videbatur. Quibus tamen denegatis ad terram rediit. Interim duas *Iuncos* à littore in altum mare excurrere, & breui reuerti vidimus: eo videlicet instituto hoc facitantes, vt nos à nauium tutela longius prolicientes, post opprimerent. Paulo post sex prægrandes *Paraus*, instar Triremium, hominibus instructissimi ad naues appulerunt, quarum tres ad nauem Amsterdam, cæteræ ad pinam diuertebant. Illi, qui naui Amsterdam vicini veniebant, pecudes duas proferentes, eas nostris dono dari videbantur. Cum vero nauem ipsam admissi ascendissent, pugiones suos, quos *Creis* vocant, distringentes, proximos quosuis inuadentes confoderunt. Quorum dux *Sabander* commissarium ipsum, & nauclerum cum binis aliis lethali vulnere illico sauciavit: & reliquos quoque, quotquot in superiore nauis parte inermes stabant, simili furore infestauit. *Sabander dux & autor proditiōis.* Quem tumultum, cum, qui in inferiore naui erant, audirent, quibuscunque obuiss armis, vt verubus, hastis, & machæris arreptis prosilientes, in medios hostes irruerunt, eorumque quamplurimos breui laniena prostrauerunt. Quo successu crescente ipsis animo, è nauis editiore loco coniectis lapidibus tam violenter eos impetiuerunt, vt Iauani de nauibus præcipitari paulatim inciperent. Ad nauem *Paraus* vna suberat, & sanis & vulneratis quamplurimis onerata: quam nostri displosis tormentis concussam funditus destruxerunt. Interim cum cæteri, qui Pinæ acclinauerant, suos confertim de naui Amsterdam præcipientes deiici viderent, de eadem alca contra Pinam tentanda desperantes, nauem Amsterdam reuersi prætercurrerunt.

Nos vero qui cæteris in nauibus harum rerum ignari latebamus, cum ad tormentorum fragorem excitati, Iauanos tanta multitudine è nauibus exturbari videremus, adeoque proditiōem quandam gliscere suspicaremur: Celocem nostram insilientes fugitias Paraos consecrati, earum vnã attigimus: quam & tormentis fulminantibus & acinacibus districtis ita cõcussimus, vt & illorum, & cæterorum pariter, qui è naui Amsterdam deturbati passim magno numero obnabant, pauci superstites relinquerentur. Huic tumultui qui è littore attendebant, cum viderent, in natantes Iauanos nos tam acres & indefinentes

furere, cum 13. gradibus *Paraus*, instructis hominibus quamplurimis plenis ad nos soluerunt. Quos tamen continuis tormentorum fulminibus naues ceteræ ita præsentem exceperunt, vt ad littus remeare omnino cogentur. Cædendis itaque hostibus iam defatigati, illorum captiuos quosdam ad Amsterdam nauem nobiscum abduximus. In qua tam miserum illico spectaculum nobis exhibitum est, vt verbis id commode exprimi non possit. Nam in primo illico aditu cæsorum tum amicorum, tum hostium magna strata turba comparuit. Et quod omnes omnium maxime in commiserationem pertrahebat, cæsis pueri eiusdem, 10. vel 11. annos nati, nauclerique cognati erat: quem frendentes & crudeles illi latrones etiam iam mortuum, vulneribus 13. immaniter pertuderant. Cuius crudelitatis innouata memoria ita nos commouerat, vt captiuos nostros omnes cæsim punctimque ex tempore conficeremus. Hi prius commemorauerant nobis, quod ex Bantam ideo in Iacatram appulissent, vt fucum nobis monstrata myristicarum Iunco intentarent. Iuncos quoque illas binas, quas dudum è littore in altum prouehere conspicati essemus, ad nos propiciens, & dein in medio cursu opprimendos emissas fuisse. Conflictu isto lauancorum 150. & nostrorum 12. ceciderunt, & præter hos quatuor alij vulnerati, qui tamen sanati euaserunt. Tota dies hæc eiiciendis è nauis cadaveribus consumebatur, quæ lauani tamen sedulo interim piscabantur, à nostris aliquoties elisis tormentis impetiti.

Miseri pueri undecennis lamina.

Cæsorum numerus.

Caput XXXVII.

De classis in Maduram, & hinc ad Pulo Le Bock prouectione: & quid in cursu hoc obuenerit.

Cheriffæ sedes.

LITTOCINI itaque huius facta pensitatione, cum de tota nostra negotiatione ibi actum esse, neque commodam nobis vlciscendi occasionem (ipsa enim ciuitas muris & vallis munitissima, nos contra ad eam oppugnandam insufficientes eramus) prostare prouideremus: anchoris sublatis sub noctem terrestri vento soluentes, Amsterdam nauem viris munuimus, & cursu recta in Maduram insulam verius partem occidentalem tenuimus. Quo loco oppidum primarium situm est, *Cheriffæ* habitatum: iuxta quod 8. orgiis anchoras depressimus. Breui tempore ibidem confidentibus duæ illico *Parao* ad nauigarunt, magistratus sui mandato, si placeret nobis, negotiationem amicam & æquam denunciantes, & insuper victualia necessaria promittentes. His de strage ad *Cidayo* facta omnia comperta erant, à crebris *Paraus* discursionibus: quæ eos quoque de cauendis nobis admonuerunt. Postero die, cum piscatores innumeros in altum excurrere prospiceremus, classi nostræ *Paraus* quædam appulit, viris 28. instructa, qui se aromata quædam, ex nauis quadam ante annum arenæ impulsâ redempta, venalia habere commemorabant. Sed mendacium hoc esse postmodum ab aliis cognouimus, qui harum rerum omnimodo ignari erant. Nostamen nihilominus eorum primario duo specula honoraria obtulimus.

Die 8. Decembr. cum cæsorum bonis vendendis occupati essemus, ex Madura tres *Paraus* ad nos soluere vidimus: quarum prima minister & interpres *Cheriffæ* aduectus num Regi & *Cheriffæ* ad naues nostras accessus pateret, rogauit, secum nimirum Capras, oryzam & pueros venales allaturis. Cui, cum licere quidem id responsum esset, seditione & tumultu in Amsterdam nauis inter

inter eos; qui ad *Cidayo* vulnerati fuerant, coorto, interpreti reuocato, iniunctum & denunciatum est, vt Rex ad nauem Mauritium cum suis appelleret, non ad Amsterdam: quo percepto is discessum fecit. Paulo post singulari Parao Rex cum suis, aut obliuione dictorum, aut alio proposito malo actus recta ad Amsterdam nauem vela fecit, à qua nos haud pridem cum 13. viris ad Mauritium nauem excesseramus.

Cum vero vna istarum nauium hominum duobus ordinibus confidentium ingens copia aduheretur: prætorum malorum memoria terrore nostris incusso, de remedio tumultuarie cogitarunt, directisque in adnauigantes tormentis tribus, contra Paraos intrepide defulminarunt, quarum vna forti collisu ita contacta est, vt & tota vndique discreparet, & hominum eà vectorum pars maxima aut occideretur, aut saltem grauius vulneraretur. Tormentorum itaq; fragore à nobis ex Amsterdam naui obaudito, cum simul in hostili biremi erectas aliquam multas hastas contueremur: celoce nostra in eos confertim irruimus, propiusque contrapugnantibus coniuncti, cæsis multis, 21. homines captiuauimus, inter quos & vna foemina erat. Occupata itaque Parao, inter cæsos & Cheriffa notatus est, & Rex ipsemet, qui bulla aurea, gemmis quinque decorata, eademque ex cingulo pendula conspicuus erat. *Hollandi exëplo priore cautiores reddati, vim antea uirtunt.* Qua ipsi detracta, cadauer tum Regis, tum Cheriffæ (cuius brachia tormentorum glandibus de-*Manduræ Rex, et Cheriffa cæsi.* cussa erant) in mare exturbatum est. Captiuus itaque iam ad naues deductis, & faucis obligatis, quæstione habita comperimus, hoc vno molimine aut proposito eos appulisse, vt, si occasio daretur, nos obruncarent: sin minus, vt institutum licitandis quibusdam mercibus velarent. Inter captiuos filius quoque *Regij filij animus præditissimus.* Regis numerabatur, annos circiter octo natus, & tum membris, tum corpore vniuerso pulcherrimus: animo cæteroquin ita prudens & sagax, vt eum omnes oppido admiraremur. Puer hic pro suis subditis, saluis & intactis dimittendis, valde sollicitabat. Cui ob id gratificaturi, postquam illis cibum præministrastimus, instructa Parao nouendecim eorum in terram exposuimus, & binos saltem pueros, naui Hollandiæ seruituros retinuimus. Populus hic ad exemplum eorum, qui in *Cidayo* sunt adeo pertinax & robustus erat, vt siquidem framea aut lancea perfoderentur, per ipsum instrumentum sese ad vindicandum percussorem peradigerent. *Incolarum bellicositas.* Quin & insuper ex mediis vndis natirantes tam animose suis pugionibus restiterunt nostris, vt nisi præsidium accepissent maturū, eos omnino obruncaturi fuissent. His ergo rerum præsentium periculis nouiter à nobis euolutis & expensis, sub 9. Decemb. noctem locum hunc deserere, & porro vela facere consultum rati sumus. Coacto tamen senatu nautico deliberatum est, saniusne videretur, ad insulam *Bandam*, aut *Amboynam*, aut *Moluccam* nos procurrare, an vero agendis actis nauium vnam deserere. Cuius tamen rei cum statutum expressum fieri non posset, vltior deliberatio in diem futurum dilata est. Quo cum denuo conuocarentur, Commissarij rebus aliis occupati, suam absentiam excusarunt quidem: sed simul tamen votum suum ad cæteros tale enunciarunt, vt, si nautis porro vela fieri non tutum videretur, altam illam terram tamen, quæ ad *Cæciam* sita esset, nauibus incurrerent, & sibi disploso tormento huius decreti signum darent. Eo die integro Commissarij in Amsterdam naui occupati fuerunt. Decemb. 11. propius ad terram nauibus actis, ad insulæ faciem occidentalem 15. vel 18. orgiis fundo argilloso confedimus. Hoc die itaque Commissarij libellum nautis obtulerunt, quo, quæ progressa die deliberata fuerunt, repetiuerant: quem tamen nautæ acceptare nolebant. Ibidem in littore viros 22. oberrantes vidimus, inter quos & dynasta quidam spectabatur. Hi monstratum nobis ceruum venum offerentes, responsum nullum acceperunt, quod ad littus propius admouere nobis periculosum videretur.

*Le Bock
terra noua
Colonia.*

Postero die scapha parata ego in terram illam egressus sum: quæ *Le Bock* dicebatur, & ad quam ante triennium Regis de Iapara, eius domini mandato Colonia quædam, ductore nobili viro, & terræ eius præfecto futuro immissa erat: Quorum cultu diligenti breui tempore ita fœcundata illa terra fuit, vt iam oryza, gallinarum, armentorum, ceruorum, volucrumq; abundantissima sit. Ferrum, plumbumq; apprime illi expetunt. Cumq; de commerciis cum sex incolis sermonem fecissemus, iussi vt ad auferenda victualia à meridie reuertemur, naues redadiuimus. A meridie celoce emissâ, ab incolis, nos expectantibus; gallinas & fructus oblatos mercati sumus. Sed & *Parao* ad naues acta nostris nunciabatur, Regem loci, vt & Gubernatorem insulæ in littore eos ad colloquium expectare. Qua tamen die cum tempestas aerem turbasset, nihil à nobis actum, sed ad diem posterum omnia dilata sunt. Die itaque 13. egressi, cum feriæ aut sabbatum ipsorum celebraretur, commemoratione dignum nihil fere transegi-mus. A meridie commissarij libellum iterum scriptum obtulerunt: quem & ipsum tamen nauæ ex causa detrectarunt. Missis itaque Legatis, conceptis verbis commissarij sollicitarunt, vt Hollandia nauis cum Pina sibi traderetur, ad *Moluccanas* insulas cum vltro futuris fociis adeundas. Quod tamen nec ipsum impetrarunt, naucleris contendentibus, multò fore conducibilius, vt Amsterdam nauis bonis in Mauritium transpositis, deserta illa ad patriam rediremus, & dominis curatoribusque nostris itineris facti rationem redderemus. Discissis itaque vtrinq; animis, nihil profectum est, quod nauarchi & separationem nauium non ratam haberent: & ex Amsterdam nauis pecuniam paratâ quærentes, veriti nimirum, vt nostrorû alioqui ea longius procurerent. Nullius itaq; partis suffragio per omnia rato habito, tandè, vt leuatis velis in patriam redirent, confirmatum est. Ergo à meridie vento insulano impulsî cursum intra meridiem & septentrionem tenuerunt. Ad dictâ insulâ à laua 12. vel 13. miliaribus sitæ angulum quendam breuia quædam conspiciuntur, ex quo itidem loco duo præalti montes lauani notantur, quos circa *Passaruam* esse, coniectura præferebat.

*Hollandorum
dissen-
sus.*

Decemb. 14. die, cum non procul ab insula percurreremus, piscatores se plurimi visendos nobis obtulerunt. Occidentem versus ergo commeantes, stationem quandâ tutam peruestigauimus, qua nauium nostrarû vnam relinquere-mus. Nam & ad promouendas naues vniuersas viri non sufficiebant, qui vno numero saltè 49. tum ægri, tum claudi, tum sani supereramus: & nauis præterea Amsterdam ex illis ante lacatrorum facto ita rimis vndique diducta hiabat, vt nauæ exigendæ perpetuo studendum esset. Spe ergo commodi loci adeundi vsque ad diem 25. vela vrgentes, priorem insulam ad Cæciam sitam iterum conspectui nostro oblatam accepimus: quam primo intuitu insulam *Chirimaon* Iacob credideramus. Cum vero diebus 12. continuis ad Occidentem tenendum enixe laboraremus: venti vero septentriozephyri, qui eo loco ab Octobri vsque ad Martium spirare solent, magna violentia nobis obuersarentur: coacti in latere Orientali sub insula dicta 27. orgiis fundo arenoso iterum naues defiximus. Eodem die nauclerus *Ian Millenaer* mortuus derepente concidit, cuius obitu vniuersis grauiter percussis, ita apud plerosque trepidatum est, vt & illi, qui antea vltiorem nauigationem consuaseraut, iam pleno voto reditum in patriam assererent, prius quam venenoso aere isto plures infecti, vitam exuerent. Postero die de nauclero nouo, defuncti loco surrogando deliberatum est.

*Ian Mullen
naer subito
mortuus.*

Die 27. Decembris anchoris sublatis, ex insula nonnihil versus Orientem intrandæ commodioris stationis causa promouimus, & orgiis 12. confidentes; Amsterdam nauem paulatim exonerare & exarmare ocepimus. Quo labore vsque ad 11. Ianuarij diem, anno 1597. occupati, eam tandem admoto Vulcano, succremauimus. Qua adhuc conflagrante, incolarum multi suis *Canois*, vadis appulerunt,

*Amsterdam
nauis com-
buritur.*

pulerunt, vt ferramenta nauis refidua, quæ magnopere expetunt, redimerent. Indics quoque quamplurimæ *Canoæ* ad naues accesserunt cum cibariis & refectamentis necessariis aliis: quæ omnia ferramentis ex Amsterdam nauis detractis coemimus. Inter eas & *Canoas* vna venerat, causam fatagens, cur potius nauem exustam, quam Regi aut Gubernatori loci venditam voluissimus, qui eam pretio non vili redempturus fuisset. Die 12. Ian. pueri duo ad Maduram capti, ex Hollandia nauis profugi, enatando se in insulam *Le Bock* proripuerunt, cum scaphæ nostræ pro aduehenda aqua abessent. Eodem die, cum propter puluinem fluuii prætentum nobis aquam haurire difficile futurum videretur, anchoras proposito fines ad Iauam orientales adeundi, & ad reditum nostrum in patriam nos necessariis omnibus instruendo concepto, releuauimus. In medio itaq; cursu breuis ad insulas obiectis Hollandia nauis tam violenter impedit, vt tota retro consiliret. Deinde vero loci statu explorato nos in mediis scopulorum cinctibus versari conspicati sumus, adeo, vt, quo aditu ingressi essemus, per eundem nobis omnino regrediendum foret. Poli eleuationem ibi tentantes, austrum sex gradibus & minutis 10. attolli obseruauimus. Ostium itaque dictum iam rursus pertransituris nobis, ex Hollandia nauis nauta quidam elapsus, oculis nunquam videndus periit. Ostio enauigato, cum propter obiectos vndiquaq; scopulos nulla porro pateret transitus, cursum versus orientem in Maduram relegimus, insulæ vicinæ littus perpetuo tenentes, quam humilem pressamque, & nullis montibus exurgentibus asperam notauimus. Die 14. sinum orientalem occupantes, versus austrum defleximus iuxta porrectum *Ballabuan*, vt Iauam ponè ambiremus. Nam ad Septentrionem procurrere, nec per ventos aduersos, nec per anni conditionem nobis licebat. Ex eo loco continentem Iauæ, valde montosam, *Panarucæ* finitimam conspeximus. A qua cum 4. adhuc milliaribus abessemus, rectà ad littus austrozephyrum perreximus. Pinas, quæ sub 17. diei auroram nos præuolauerat, interea nobis tormenta disploso terrorem incutiebat haud modicum, quod de ea male agi suspicaremur: hac præsertim de causa, quod propter crassas tenebras, nec eam consequi omnino possemus, nec ignem succensum eius peruidere. Denuo itaq; ex tormento signo dato, scapham nobis etiam obuiam misit, vt ex breuiis, quibus impigisset, eam expediremus. Quam missis aliquot de nostris iactata anchora ob id extricauimus. Manè ardentem supra *Panarucam* nō item iterum conspeximus, quem cum magno incolarum incommodo vix ante decennium erupisse primum supra cōmemorauimus. Ex eo crassissimum & densissimum fumum eleuari procul spectabamus, vt & montem iuxtà alium, *Sierra de Pagode* siue *Pracada*, à *Pagode*, grandi templo super eum extructo, aut ab oppido *Pracada*, iuxta fluuium ibi sito nuncupatum. Ad imum huius montis, vt diximus, Pina nostra illiserat. In *Pracada* oppidi confinio duo adhuc oppidula alia prouisebantur, ad quorum vnum *Chandanam* tres *Iunco*, anchoris nitebantur.

Hoc ipso adhuc die fretum ad *Ballabuam* in littoris Iauani longitudine procurrentes attigimus, qui locus crebris curuaturis difficilis, insuper quoque scopulis & breuiis multis periculosus obuinit. Ibi ergo 9. orgiis in fundo lutofo confedimus, versus ortum Baly insulam, & versus occasum Iauam habentes, quæ omnis regio valde montosa, & oryza plerunque obsita concernitur. Hic vespertiones videre licet, gallinas magnitudine æquantes, quas assas indigenæ manducant.

Hollandia itaque nauis littus Baly incurrens, cum angulum eius prope iam abiussisset, fluuius eidem occurrens tanta violentia & insultu eam retro pulsit, vt perniciosissime volitare putaretur. Cui sustinendæ nulla vel robustissima rudens sufficiebat. Nam impetu vno iam & ad tria versus Septentrionem

millia-

Pueri Madureses capti profugiunt.

Hollandia violenter illidit.

Ex Hollandia nauis nauta elapsus periit.

Pinas impingit.

Mons sulphurinus.

Sierra de Pagode siue Pracada mons. Pracada. Chandana.

Vespertiones instar gallinarum files.

Hollandia fluuii ueritate repulsa periclitatur.

milliaria retroacta fuerat, & parum aberat, quin paruae cuidam insulae intra Balui & lauam sitae, imegisset. Primo insultu anchora e nauis iactabatur: cuius tamen rudens breui minutim dirupta est. Tandem vero denuo infra lauae insulam iactantes, 48. orgiis eandem obfirmarunt, e conspectu nostro prope emotam. Ianuar. 18. die aurora promicante iuxta Bahy insulam lauae subiacentem, 26. orgiis anchoras demisimus. Die 19. Hollandia ad nos rediit, vbi cum *Paraos* in littore lauano multas conspiciemur, celoce expositi ad eos appulimus, vt de dulci aqua haurienda percontaremur. Propius congressi in vna *Parao* septem viros offendimus, quia modo ex *Panarucam* se venire dicebant, vbi quidem aquam haurire liceret, sed multo minore copia, quam quae nobis sufficeret. In *Ballambuanam* vero vnus diei meta a nobis absita fluuium quendam amoenissimum nos inuenturos affirmabant, ex quo abundantia summa nos reficere possemus: ad quem propediem se quoque vela facturos spondebant. Hos itaque nonnullis merculis donatos, vt propius ad naues nostras accederent, & inde nos in ciuitatem educerent, rogauimus: operam se non frustraneam facturos promittentes. Cuius praestandi ipsi quidem nobis fidem receperunt. Nos interea ad comitatus parandi occasionem excurrentes, Iuncos iuxta Chandanam morantes aggressi, eius copiam sufficientem impetrauimus. Sed & nobilis ex *Panarucan* ad naues nostras propinquabat, commemorans, se a Rege ad pagum quendam emissum eò, ex quo omnes incolae metu belli, quod Rex *Passaruan* *Ballambuanis* iam grauius obsessis, fecisset, profugissent: Hic se nos in portum ad *Ballambuan* deducturum spondebat.

His ita agitatis, iuxta Bahy oram in sinu quodam innumera vela cum hominum vi maxima consistere prospeximus, quos nobilis ad saluandam & praesidio eruendam ciuitatem ibi conuenisse annuebat, qui numerari illic poterant, viri 8000. erant, iis exceptis, qui aliis locis vel secretioribus, vel remotioribus videri non poterant. Nos tamen nobilis fidem parum ratam habentes, omnes illas copias ex aqua eò ad nos impetendos, & intercludendum transitum confluisse potius suspicati sumus. Certo itaque ordine collecti & dispositi, ad vim reprimendam nos accinximus.

Die 21. celoce nostra in terram egressi, cum incolis collocuti sumus, vt & cum obuia quadam militari *parao*, quae aqua potabili instructa, naues quoque alias comitatu oneratas in comitatu habebat, ad *Ballambuan* ciuitatem reficiendam comparatas. In *Passaruan* qui habitant, *Mahumetani* sunt, & ob id bellum acrius vrgent. *Panarucani* vero & *Ballambuan* cum finitimis aliis Ethnici sunt. Freti transitu intra *Austrocurum* & *Septentriocephyrum* porrigitur. Eodem die nauibus nostris duae *Paraos* acclinauerunt, ex *Ballambuan* egressae, quibus & *Sclauus* monachi cuiusdam, qui Christianis in *Panaruca* concionaretur, & eosdem baptisaret, aduehebatur. Hic longa serie denarrabat nobis, quod iam modo ex *Ballambuan* veniret, quae fame misera iam ab obsidionis vsque initio premeretur: & quod tres *Lusitani* ex *Panaruca* eò profecti, tormentisque curandis praefecti, iam animum de ciuitate porro seruanda admodum despondissent. Quibus perceptis, ad ciuitatem tam prope naues adegimus, vt & eam prompte cõtueri, & castra hostium, ad fluuium vicinum posita, oculis vsurpare possemus: qui nimirum ex vtroque latere eum aggeribus muniuerat, & palis impactis intercluserat, ita, vt nec comitatus, nec milites illo aduechi possent. Circa vesperam tribus a ciuitate milliariis in fundo arenoso anchoras emisimus.

Passaruan
Mahumetani
ista.
Ballambuan
ni Gentiles.

Die 22. rursus leuatis anchoris, cursum ad ciuitatem propius meditati sumus: quam tamen propter fundi humilitatem obtinere non potuimus. Ad ciuitatis itaque alterum latus sub elatiore terra 10. orgiis vnus milliariis spatio subsedimus, ex quo loco *Pinam* ad peruestigandam recentem aquam emisimus.

Illa quam proxime se terræ applicans, fluuio nullo inuento, re infecta ad naues reuersa est. Postea vir quidam nobilis, qui priore nocte ex vrbe elapsus erat, ad naues nostras accedens, obsessæ ciuitatis statum omnem nobis aperuit, quod nimirum summa annonæ penuria iam plurimi confecti periissent, obsidione interim nihilo ignauius continuata, et si hostium vltra tria millia tam gladio, quam periculis aliis iam dudum occubissent, quorum primo inuasionis tempore circiter 8000. fuissent. Sed & de causis belli expediebat, quomodo nimirum Rex de *Passaruan* filiam Regis de *Ballambua* sibi sponsam poposcisset, quam comitatu rege digno ipsi adductam, prius dolose defloratam, post ferro nefarie obruncasset. Causa occupata Ballambua. Qua iniuria nimirum deinde ad regem *Ballambuam* delata, ad eam vindicandam is militem scripsisset. Contra quem itidem sui tuendi gratia, *Passaruan* rex ciuitatem dictam obsidione cinxisset: commemorabat illidem, huiusce Regis patrem adhuc in viuis esse, virum ætate grandissimum, & in penitiora terra sedem regiam habentem. Et cum simul mentione nauis cuiusdam faceret, quæ nostræ similis ante decennium ibi cõspecta fuisset: huius dominum *Capitanenum Candischium*, & illum hunc Regem esse opinati sumus, quem *Candischius* annos Candischius Capitanus Rex 150. annos habens. 150. excessisse scripsisset. *Cymbas* hoc loco actuaras octo inuenimus, ex insula *Sambaua* pro *Ballambuæ* salute satagenda eò missas. Hisce omnibus diebus ære crebris & asperis ventis molestissimus toti illi regioni fuit. De quocum incolas rogaremus, an ibi plerunque spirare solitarent: responderunt, & sibi rem hanc nouam videri: ab incolis tamen hanc nobiscum adductam tempestate esse, passim credi. Die 24. cum *Pinam* ad explorandam dulcem aquam emisissimus: locis dispectis omnibus, postquam nullibi eam adipisci posse nos constaret, leuatis anchoris in *Balin* versus ortum traiecimus. Cum vero naues nostræ oræ æquo propius admouerentur, rursus iactare anchoras coactæ postero die *Balin* arripuerunt, vt pro reditu nostro annonam sufficientem oneraremus. Iam etenim præter oryzam & aquæ modicum nobis nihil supererat. Ex supra dicto monte sulphuriuomo hoc loco fumum efflari densissimum conspeximus, vt hæc raritas vniuersis admirationi esset.

Caput XXXVIII.

Quid Balin insulam subeuntibus obuenerit.

VLTVRNO vento istam regionem toto anno perflante, postquam quam proximè secundum oram vela faceremus, à meridie 13. orgiis confedimus. Vbi cum paulo post sedato vento cum quibusdam incolis sermones nonnullos obtruissemus, intelleximus, recta ante nos fluuium quendam, nostris necessitatibus abunde suffecturum inuentum iri. Eum itaque recta impellentes, septem orgiis demissas anchoras firmauimus. Interim *Paraus* vna naues nostras accedens, delata amicitie fide significauit, quod tum aquis, tum annonæ cætera necessaria ex eo loco abunde instrui possemus. Cuius rei, cum iam ante sæpius lusi documentum certius captare cogitaremus, postero die *Pinam* cum scapha adiuncta eò amandauimus. Quæ fluuium quidem aliquem inuenerunt, sed minime tamen profundum, cuius ostio quoque puluinus præstratus iacebat, vt vacua scapha is adiri non nisi difficulter posset. Ad huius ripam villa quædam 60. fere domibus conspicua prouidebatur, cuius incolarum pars maxima texendis vestibus xylinis occupatur, quas industrie & artificiose ex omni colorum genere parant, & infinitimas insulas diuendunt: adeo, vt commercia illorum tam in *Moluccas*, *Ambon*, *Bandam*, quam

quam *Iauam, Bantam & Sumatram* excurrant aut extendantur. Ex eodem fluuio incolæ ad naues nostras subinde quamplurimi contendebant, qui magno numero ibidem ad *Ballambuæ* præsidium excubabant.

De 27. vela versus angulum quendam fecimus, qui è longinquo insulæ similis comparebat: quem die postero transmissuri, vesperi 25. orgiis naues de fiximus. Die 29. *Paraus* nobis appropinquans, vnde & quid actum veniremus, & quo iter nostrum meditaremur, rogauit. Quibus cum responderemus, à nobis anchoris mittendis stationem idoneam quæri, ex qua cibamenta necessaria venari possemus: locum versus Orientem decliuorem monstrantes in Continentem redierunt. Die sequenti *Paraus* alia nauibus applicuit, quibusdam fructibus & anatibus allatis nos demunerans: pro quibus Regales ipsis aliquot, & res nonnullas alias refudimus. Circa vesperam altera item *Paraus* acclinauit, referens, Regem datis literis, vndenam veniremus, scire percipere. Quibus cum misso scripto, nos *Hollandos* profiteremur, qui amice cum Rege negotiatum, & necessarium com meatum mercatum venissemus, ipsi discessione facta, postero die ad nos cum *Paraus* pluribus replicauerunt.

Die 1. Februarij cursum nostrum ad angulum quendam *Baly* insulæ exuperandum direximus: sed vento contra nitente, anchoras decutere coacti sumus. Tum vero temporis *Paraus* aliquam multæ cum anatibus & fructibus discretis ad naues nostras appellabant, quas tam æstuoso existente mari cum pusillis nauibus ad nos contendere, oppido admirati sumus. Februar. 2. tribus ante auroram horis ad dictum angulum transmittendum, denuo inde soluimus.

Cum vero ventus è littore nobis iterum obstaret, & velorum obliquatione contra fluctus nihil obtineri posset: ad mittendas anchoras iterum compulsi, orgiis 25. confedimus. Eodem loco fumantem ad *Pararucam* montem clare adhuc conspicati sumus: transitum interim nullum accommodatum explorantes. Quo loco contraluctante vento validissimo oborto, anchora nauis *Hollandiæ* fracta concrepuit, cui tamen confestim nouam substituimus.

Promontorium porcorum.

Die 3. anchoris iterum attractis promontorium porcorum (quod nos ita indigetabamus) ambiuimus. Cum vero nauis *Hollandia* serius se promoueret, turbine aduerso impedita, infra illud subsistere, & anchoras fundare coacta est. Nos interim qui angulum dictum tranauigassemus, secundum terræ depressæ littus excurrentes, ad breuia bina ibi sita incolas quosdam piscantes attigimus: à quibus porro quoque angustias illas legimus, quas quondam *Franciscus Draco*, cum orbem vniuersum ambiret, permeauerat. Inde itaque cum *Pina* ad sinum quendam (quem fluuium è longinquo rebatur) progressi, eum depresso, & breuiis interiectis difficiliorem offendimus, quam vt hauriendæ aquæ causa scaphis penetrabilis esset. Attamen hoc loco subsistentes, naues ceteras quæ promontorium nondum transissent, opperti sumus: ad quas interim incolarum bini cum fructibus venientes, eos ad exuperandum locum viriliter iuuerant.

Angustia Draci

Die 4. Continentem egressi sumus, vt indigenas quosdã aquationis locum nobis monstraturos, venaremur. Nec spes fefellit per omnia. Illico enim incolarum plurimos attigimus, qui (vt videbatur) à foro peregre redirent, & merces suas empras gestarent, pecudesq; multas per ora protractum secum agerent. Sed & multos prorsum vrsus secundum littus equis discursitare: vt & quendã à 4. Sclauis sella compositum portari conspeximus, cui 4. prælongæ hastæ, longis ex xylo laciniis, tum albis tum nigris desuper religatæ præferebantur. Ad hunc nostratum vnum equidem amandauimus, qui illum de seruo quodam, aquæ hauriendæ metam nobis præmonstraturo rogaret. Qui ob id, postquam nos aliquot donasset fructibus, & obsidem quoque alterum nos postulasset, suorum binis remissis vt ad diem futurum eò reuerteremur, iussit.

Modus gestandorum Bali nobilium.

Die 5. plagæ Septentrionali accedentes, ad nostros reuēndos scapha cum binis sclauis denuo littus egressi sumus. Postquam itaq; hos primati restituissemus, nostras idem reddere hac de causa inficiabatur, quod extra suū territorium vela facientes excessissemus. Multis tamen promissis factis, ad scaphā nostram quidā ab eodem missus venit, significans, eum loci huius primatem esse, qui nos locū mutasse peragre ferret. Nostrorū vnus Sclauus Lusitanicus fuerat, quem & ipsum pro interprete emissum Primas secum retinuerat. Cum hoc postero die ad Regē profectus est, qui se palatio magnifico in Baly ciuitate spectandum exhibebat. Inde ergo cum ab obside nostro ad nauem Hollandiā literę mitterentur, nunciantes, quod cum Sclauo suo à rege humaniter exceptus esset: pro re & veritate certius noscenda, virum aliū ad littus emisimus: qui reuersus, postquam nostros in terram penitus abductos esse retulisset: scapha emissa quoquo uersum iuxta littus excurrimus, vt pro nostris vicissim aliquos captiuos corripereamus. Quod dum illi conarētur, interim duæ Paraus cum viris aliquot ad naues nostras appulere, annonam & alia aduehentes, quos ob id nobiscū retinimus, scaphæ reuersionis indicium facientes. Horum deinde vnum regi nunciaturum emisimus, sententiam nostris ratam stare captiuorum nullos remittere, nisi liberos itidem is restituisset prius nostros. Leuatis post inde anchoris vterius ad Septentrionem aquæ explorandæ causa promouimus: quam eo loco nullo dubio inuentum iri captiuo nostri percensebant. Die 9. ibi defixi, sinum pulcherrimum per amœno fluuio optatum offendimus, ex quo quotidie aquas necessarias depromebamus. Missis ergo literis, vt nobis se iungeret, nauem Hollandiā inuitabamus: quod & annonæ simul, & animalium omnis generis, & fructuum iuxta variorum summa hic abundantia frueremur. Illa vero cum *Porcinum* angulum se haud commode transmittere posse videret, pro Regis admonitione sinum quendam incurrit, quo aquam inuentum iri spem sibi fecerat: Regi interim pro officio 20. vlnas figurati holoserici, partem aliquam corallij, aliquot vitra crystallina, speculas, & huius generis alia deferens.

His ita vtrinque agitaris, obses noster cum Sclauis binis rediens, recensuit, quam laute à Rege habitus & admissus esset, & quod idem nostris facultates suas vniuersas addixisset, propediemque tum aquam, tum necessaria alia missurus esset. Nec vanum hoc Regis verbum fuit. Postero enim illico die quatuor porcos cum binis doliis aqua plenis per suos nobis præsentauit, commemorantes pariter, quod ante 18. annos ibidem nobis per omnia similes homines appulissent, qui funiculum in quinque vel sex partes discindentes, eundem redintegratum illico oculis exhibuissent. Quos nos *Dracum* cum suis comitibus fuisse persuasum habebamus. Rex quoque ipsemet deinde currui artificiose cælato insidens ad littus cõtendebat, quem bini candidi bubali, pannis pretiosis constrati trahebant. Regem stipatores prælongis hastis, & cannis teliuomis, quarū apices inaurati erant, muniti præcedebant. Discessurus ille, in sui honoris gratiā tormenta aliquot displodi rogans, id facile impetrauit. Sequenti die vasa adhuc 4. aqua plena nauibus obtulit. Interea ad nauem Hollandiam pedestri itinere nuncium secundum amandauimus, qui eam properare, & ad nos primò illico tempore pergere iuberet: cum eo loco, quo essemus, ad reditum nostrum necessaria omnia adipisci liceret. Ad quam adducendam insuper quoque Pinam ipsam emisimus. Nuncius autē ministrato equo à Rege ad nostros promouebatur interim, quos binis bouibus quoque iuxta donabat. A quo, cum de summa sibi à Rege præstita humanitate edoceremur, tres obsides incolas in terrā quoque exposuimus, cum prius alati cōmeatus solutionem integram accepissent, & honorariis aliquot affecti essent. Leo nauis intelligens nos tam cōmoda statione vti, & occurrentem sibi hac de causa Pinam prospiciens, leuatis anchoris rectā transmeando Porcino angulo

Obsides Hollandi rei nentur.

Regis Baly apparatus.

Regis erga nuncii nostri humanitas

fese accommodauit, quem tamen vix magno & molesto labore die 12. demum exuperauit. Vnde porro iuxta longitudinem littoris vela faciens, & die 16. nos attingens, 25. orgiis anchoras demisit. Cui ergo loci cōditione explicata, ad aquam hauriendam manus postmodum auxiliares præstitimus.

Caput XXXIX.

Bali insulae descriptio.

Situs Bali.

Incolarum habitus.

Polygamia.

Studia.

Loci facunditas.

Incolarum negotiatio.

NSULA Bali ad ortum iuxta magnam Iauæ insulā sita est: cuius borealis angulus sub gradū 9^r. poli antarctici porrigitur, ambitū fere mill. 12. Germanicorū sortita, ad orā aquilonarem valde montosa, & populis tamen abundantissima. Regionis huius homines nigri sunt, crispis capillis spectādi. Regem habent acrem & imperiosum: cæteroquin Ethnici, quoduis primū m de mane obuiū, eo die adorant. Vestitum Iauanis & finitimis aliis consimilē gerunt. Vxores plures ducunt, ex quibus adeo liberos frequentes suscipiunt. Et licet indies hominū magnus numerus venum eat, nihilominus tamen insulā vltra 600000. alere confirmant. Opificiū eorum principale est, agricultio, & textoria cum gossypij & ipsa simul insula feracissima sit, & de *Sambaua* locisq; circumstitis copia indies grādis importetur. Armentorū, vt taurorum, bubalorum, caprarum, porcorum ibi magna copia. Equos quoque, sed pusillos, Gallicanis similes habent: quorum vnus cataphractum sessorem vix ferat. Qui, cum perraro ex insula transferantur, numero suo valde cumulantur. Incolæ pauperiores illis saltem vtuntur, pagatim per spatia breuia discursuri. Opulentiores siquidem & primarij sellis Sclauorum humeris impositis gestantur, aut curribus, bubalorum opera vehuntur. Oryza oppido abundant, cum interdicto Regis eius nihil inde efferri liceat. Hanc collectā numerosissimi incolæ suis cibis adhibent: & si quid abundat, castellis ad hanc rem montibus superstructis, aut pro steriliū annorū solatio, aut pro famis, obsidionis alicuius tempore futuræ remedio recondunt. Oryza enim præcipua omnium Indiæ orientalis locorum annona est. Omnis quoque generis eadem volucres promit, vt gallinas, anates, phasianos, pauones, perdices, turtures & similes. Fructus eorum primarius *Cocos* est, qui incolis pro cibo optatissimus venit, ex quo & oleum valde salubre exprimunt: cæteri sunt aurantia, limonia, citria, quorū prouetus in syluis est. Fructum insula & aliū promit, pyrum magnitudine referentem, & cortice tenui intectū, forma castaneæ, minus tamen aculeatū, interius albicantem, saporem iucundū, nonnihil tamen astrictorium linguę offerentē: qua qualitate scorbuto salutare remediū præstat. Hic & saccharo cōdiri, & sale macerari potest. Qui si post coquatur, deposita falsugine iterū cōdulcescit. Sed & fructus alius ibi natiuus est, sub terra editus magnitudine nucis iuglandis, sed durior tamen & oleosior, quo ad cōdiendos cibos vtuntur. Insuper & phaseolos virides albosq;, & quicquid laua promit, producit. Aromata quoque ibidem prouenire, nullo indicio captare potuimus, præter zinziber, quod in vniuersa India crescit, & paucula alia medica, vt sunt *Galanga*, *Deringo*, *Canior*, *Bange*. Mare pisces tam grandes, quam minus elargitur, magna copia: quibus vt maxime victitant. Negotiationes maritimas nullas agunt, nisi forte per paruas Paraos, quibus littus saltem Iauanum ad diuendendos pannos xylinos ablegunt. Eadem insula statio satis commoda illis nauibus est, qui ad *Moluccanas* insulas, *Bandam*, *Ambon*, *Maccardo*, *Timor* & *Solor* hęc transeunt, vbi plerunque necessariis rebus se reficiunt, aut pannos xylinos permutant, quos in insulis circumiacentibus deinde reuendunt.

Arma

Arma gestant, prælongas hastas, pugiones flammiformes, cõprimis vero Can- *Arma.*
 nas sagittiuomas, ex quibus teretes exilesque sagittulas, ex arundine fabrefactas,
 in apice vero intoxicatos efflant, valde noxias. Quæ si corpus penetrarint, extra-
 hendæ aculeum in carne relinquunt, qui postmodum putrefactus, veneno par-
 tes omnes vicinas inficit, & inflammatione ingentique dolore lancinat, quibus
 læsi breui moriuntur. Tela hæc Indianis lethalia creduntur. Quibus tamen ali-
 quando nostrum nouem socij multis vulneribus sauciati dolorem nullum a-
 lium senserunt, quam qualis ab arundine infixæ inferitur, quam rem lauani op-
 pido admirati sunt. Parmas lauaniensibus similes habent. Ad hos interdum &
 Chineses comitant, aduchentes acinaces, quibus post incolæ quoque vtun-
 tur. Hoc loco *Caxas* minores in nullo valore sunt, sed tantum maiores, quarum *Nummi.*
 600c. pro vno Regali octonorum appendunt, quibus suas merces vniuersas per-
 mutant. Sed & metallorum varij generis terta ferax est, vt ferri, cupri, auri, cuius *Metalla.*
 tamen mineras aperiri rex non patitur. Socij nostri, qui apud regem fuerant, vi- *Regis Chry-*
 derant, eum tum aureis tum argenteis poculis multo pluribus abundare, quam *sendeta.*
 apud quemcunuis alium regem obseruassent: et si illorum grandem quoq; co-
 piam apud Gubernatorem in Bantam numerassent, quæ à Chinesibus fabre-
 facta fuerant. Quæ tamen nec numero, nec æstimatione cum huius regis Chry-
 sendetis comparari poterant. Hic enim valde splendide se gerit & Pompaticæ, *Gravitas.*
 adeo, vt nec summis ipsius cum eo colloqui, nisi complicatis manibus liceat.
 Rex penes se Gubernatorem habet quæ *Quillon* dicunt. Hic æquo modo in sulis do- *Officiarij.*
 minatur, quo magnus Cancellarius regno Polonia: cuius decretis omnia &
 stant & cadunt. Iste subiectos sibi præterea primates multos habet, quorum qui-
 libet ditionem à Rege sibi mandatam moderatur. Quæ officia tanta concordia
 & tranquillitate obeunt, vt, quamprimum se quidam cæteris temere opponat,
 coniuncta manu reliqui eundem aut opprimant, aut saltem proscribant. Veluti
 ante 12. vel 12. annos factitatum audiuius. Cum enim ex causa quadam Regis
 familiarissimus & cognatus contra eum rebellasset, adeoque seditione facta, ad
 eum suis in ædibus obruncandum copias ingentes eduxisset: prodito instituto
 vniuersi capti, & mortis supplicio addicti fuerunt. Quorum tamen misertus Rex
 poenam mitigauit, & eosdem in incultam quandam Insulam ad Bali Orientem
 sitam, & *Pulo Rossa* vocatam, proscripsit. Quo ipsi loco adhuc hodie habitant, *Pulo Rossa,*
 Regi quidem Bali subditi, sed tamen in insulam Bali intrare non audentes. Hæc *seu desolata*
 insula eadem, nunc populosissima & apprime exulta est: tum Sclauis tum peco- *insula.*
 ribus illapso tempore valde coacta. Superstitionis Ethnicæ sunt, non minus ac *Bali reli-*
 qui in Bali versantur. Apud quos & hodie perniciosus ille mos vrget, vt cum de- *gio.*
 functis viris multæ simul coniuges comburantur eodem rogo, cui oleum suf- *Mos cre-*
 fundunt, & Santalum iniiciunt, si quæ mulieres eundem cum viro rogam con- *mandi ma-*
 scendere renuunt, parum probæ habentur. Cæteras ad pyram promptas & faci- *ritos cum*
 les, honestissimas & viri amantissimas pronunciant, dignas qui illi in futura quo- *viuis uxo-*
 que vita cohabitent. Ritus iste primitus à rege quodam ideo institutus est, vt mu- *ribus.*
 lierum proteritiæ hoc pacto obuiam iretur. Solitabant enim mulieres, viri præ- *Quare in-*
 sentis saturæ & alius ardentes in numeris dolis, aut varie commixtis venenis cum *stitutus.*
 e medio frequenter tollere. Quo flagitio cum rex sibi viros quamplurimos pes-
 sum ire videret, hoc ritu instituto, malitiam muliebrem non nihil infrenari pos-
 se arbitratus est. Nostro tempore cum primate quodam 50. viuas uxores

exustum iri referebatur. Cui tamen funesto exemplo
 nemo nostrum spectator interesse magno-
 pere satagebat.

Q

Caput

Caput XL.

Quæ in Bali insula porro gesta sint, de nostro itidem versus Hollandiam reditu.

IN sinu dicto cum moram longiusculam ageremus, omne studium rebus in patriam reuersuris necessariis conuehēdis impendimus, & quotidie in terram egressi sumus, vt naues cæteras opera nostra aqua sufficienti oneraremus. Die Febr. 16. Rex ad nos Gubernatore suo ablegato summam nobis amicitiam detulit, & sclopeta aliquot cum pulueris pyrij parte petiit: pro quibus missis armenta aliquot & porcos vicissimi dono dedit. Die 20. cum in Continenti essemus, duo nostrū

*Duo ex co-
mitatu Hol-
landico dif-
parent.
Hollandici
reditus au-
spicium.*

*Numerus.
Superstitiū.*

*Terra de
Natal.*

*Caphres fe-
ri.*

*Nauium à
procellis pe-
viculum.*

*Cabo seu
promonto-
rium Da-
guillos.*

*Aues Fai-
sons & alia
terra pro-
pinq̄ua in-
dices.*

longius in regionē progressuri, abeuntes admonuerunt, ne se diutius fors eman-
suros præstolaremur. Quos ab eo die nemo nostrum oculis vidit, etsi de illis in-
quisitiones crebræ fierēt. Die 21. pro felicis in patriam reditus auspicio anchoras
sustulimus: quas tamen breui post propter aduersos ventos 12. orgiis iterum ia-
ctare coacti fuimus. Postero die recta in altum ascendentes, transitum apud Iauē
austrum quæsiuimus, binis saltem nauibus & Pina instructi. Tertiam siquidem
ad *Le Bock* insulam exustam esse, supra commemoratum est. Ex hominibus 249.
qui nobiscum Hollandia auerti sunt, tum sani tum ægri in omnibus nauibus sal-
tem 90. numerabātur, cæteris 159. medio cursu defunctis. Metam nostram ergo
versus Zephyroaustrū dirigentes, secundo & vento & fluctu pronauigauimus.
Die 5. April. nauium nostrarum vna fissura adeo discrepuit, vt lentinando integri
dies exigenterentur. Nam rimam serius inuenire poteramus: quam ex crebris tor-
mentorum exonerationibus actam credere fas erat. Post aliquot elapsos dies no-
uam item aliam obortam crepaturam experti, ea obrurata & obstructa adeo fe-
stinis velis prouecti sumus, vt ad diem 24. April. terra de *Natal* conspectui nostro
offerretur, quæ plana & editior, versus Africum & Cæciam 13. miliarib. in longū
porrigitur. *Caphres* nobis visis passim succensis ignibus multos pro more fumos
excitabant. Documento certo hic pernoscebamus, non tantum violentum Au-
stroeurum, sed & ipsius fluctus impetum nobis insigni adiumento fuisse: cum
alias 200. adhuc miliaribus à terra nos abesse opinaremur, etsi nos illi iam vici-
nos esse, pyxide inspecta condoceremur. A meridie eleuationem poli 33. gradib.
& 10. minutiis metientes, ventum è terra flantem habuimus: à quo Zephyrus,
cum inundatione quadam spirare incepit. Hoc impellente versus Austroeurum
cursitantes, proras postmodum ad oram contorsimus. Die 26. nocte Leo cum
Pina à littore declinauerunt: ad quod tamen restes Hollandia, postero die desi-
derata est, turbine incitatissimo ita violenter disiecta, vt vela eius tria vna decute-
rentur. Sed & cæteræ naues periculi non omnino securæ erant, quæ integra dici
parte quarta sine velis fluctuantes, propter æstum vndarum, & laterum hiatus,
tormentorum displosione violenta factos, aquæ vim magnam imbiberant. Ad
littus itaq; conuersi, tum rapida aura fremente tum fluctuatione crebra inundā-
te sine velis progressi sumus, & à meridie 36. gradus tenentes, 23. miliaria nos ab-
actos fuisse estimauimus. Hic bolide iacta fundum nullum attigimus. Quod no-
bis, fundum ad *Cabo Daguillos* iam teneri, argumēto erat haud temerario. Die 28.
iisdem vndosis tempestatibus, mero fluctuum arbitrio nulla velorū ope ad gra-
dum 37 $\frac{1}{2}$ ascendimus. Die 30. aues quamplurimæ rostris albis insignes nobis cō-
spectæ sunt, à terra nos non longe abesse, haud falsæ indices. Sed & *Faissons* aues
hoc loco comparuerunt. Die 6. Maij ex plaga orientali *Cabo Daguillos* à tergo cō-
speximus, quod promontorium, presso cacumine, longius in mare porrigitur.

Die

Die 7. cum promōtorium de *Buona Esperanca* transmittere cogitarem, cursum ad Septentriozephyrum dirigentes, 8. & 9. die *Trombas* seu arundineta fluctuantia conspicati sumus; à quibus longius promouentes, 23. die altitudinem insulæ *S. Helenæ* obtinuimus. Qua ex occidente in austrum continuata, insulam dictam diei 25. aurora conspectui nostro oblatam accepimus, alte præminentem, etsi ab ea 14. milliariibus adhuc abessemus. Circa vesperam carbasis lateralibus districtis, ne insulam præteruheremur, tota nocte obliquauimus. Postero mane, cum ab insula 4. milliariibus distarem, decreto ita facto, *Pinas* præcurrens, recta sub angulo Septentrionali stationem occupatura erat. Cum vero quatuor ibi *Karakas* Lusitanicas subsistere videret, periculi alicuius instantis disploso tormento nobis signum dedit. Quo admonitis, cum de re deliberanda conuentus indiceretur, statutum est, vt, si vna saltem *Karaka* præsens esset, iuxta eam recta à nobis anchoræ mitterentur. Propius tamen ad moti, cum *Karakas* quatuor postea notassemus, longius à latere stationis perripimus. Quod videntes, qui in statione erant, socios suos illico, iam ante in terram sparsim egressos, ad naues recolerunt. Interim postquam nobis bene longo interuallo insula iam transmissa esset, contra nos velum quoddam protendere obseruantes, propius congressi *Hollandiam* nauē eam esse internouimus. Qua conspecta etsi oppido gauderemus: de statione tamen in *S. Helenæ* insula denegata non leuiter obtristati sumus. *Hollandiæ* vero nauis cum 30. magna dolia, aqua referta, parata intellexissemus, communi suffragio de patria recta repetenda statutum est. Vento ergo Euronoto intra Septentrionem & austrū impulsus, ad Vesperam grad. 15. min. 20. emensis, postea *Calendis* lunij aues quamplurimas notauimus, quorū ex apparentia nos ab *Ascensionis* insula non longe abesse, augurati sumus: dum cursu continuato, die sexto & septimo lineam æquinoctialem transcenderemus, quam iam ab integro biennio non tenuissemus.

Trombarum apparentia. Insula S. Helena detecta.

Aues insula Ascensionis.

Die 17. Ventorum vi pulueris quamplurimum in nauem *Hollandiam* impulsus est. Quo viso, ab insula *S. Anthonio* (quæ insularum *Cabo Verde*, id est; capitulis viridis occidentalis est) nos haud procul abesse ominati sumus. Insularum *Cabo Verde*, à Lusitanis habitaturum, numero 10. sunt: *S. Iago, S. Antonio, S. Vincent, S. Lucia, S. Nicola, Ysla Dosal, Ysladi, Buona Vista, ye Mayo, del Fuego, y Braua*. Has cum Lusitani primum detegerent, incultæ quidem & desertæ omnino erant: nunc vero & oryza & *Milie Abrayn*, id est, siligine Turcica prompta perfelix est. Ibidem & aurantia, & *Limonia, & Citra, & Vannanas & Annanas, & Ignanes, & Batatas, & Melones, & Cucumeres*. cum fructibus similibus quamplurimis, magna copia proueniunt. Sed & vites bis anno vno vvas promunt. Nec ficuum Hispanicarum, *Sycomororumque* penuria nulla est. Pecorum vero, maxime Caprorum tanti greges aluntur in insulis *Mayo, Buona Vista & Dosal*, vt iis integræ naues oneratae in *Brasiliam* auhantur, quæ propter falis copiam ibi commodius condiuntur. Insulæ siquidem istæ fale multo abundant: cuius materia maris æstu in littus & terræ depressiora eructata, solis ardore postmodū excoquitur. Volatilia quoque varij generis insulæ hæc alunt, vt Gallinas Numidicas seu Barbaricas, Perdices, Coturnices, alaudas, aues Lusitanis *Flamencos* dictas, cygni aut Ciconiæ instar magnas, in cætero corpore plumis albis, in alis vero saturate rubicundis vestitas, gallinas domesticas, pauones, ardeas, turtures. Piscium quinetiam vim magnam mare suppeditat: qui reficcati aut saliti inde in *Brasiliam* exportantur. In *Mayo* insula equos quoque vidimus, sed rariores. Metropolis in *S. Iago* insula sita est, qua *Gubernator* confedit, qui Lusitanorum nomine insulis præest. Eadem & *Episcopus* habitat, templo Cathedrali & aliis pastoralibus celebri. Insulæ hæc nauibus longius abituris valde commodæ sunt. *Mayo* siquidem insula, ex oriente fluuio amocuo læta, aquas abunde ministrat. Quas, quod nullis incolis habitata sit,

Puluis obuoluitans signum insulae S. Anthonij. Cabo Verde quorū insulis consistet. Insularum summa fertilitas. Fructus.

Pecora.

Sal.

Aues.

Pisces.

Insularum commoditas.

fit, nullo prohibente abunde haurire licet. In reditu insula S. Antonio nauibus exhaustis refectioni est: quæ præter laticem cibaria quoque quædam & fructus promit, comprimis aurantia mala. Quæ suis vsibus accommodare nemo prohibet, etsi Lusitani aliquot istuc confederint. In hanc diuertere insulam etiam nobis propositum fuerat. Sed lineam transgressi, longius ad orientem deflectere coacti sumus. Insula ergo hac transmissa, mare *Sargasso* contentim tenebamus, quod protrahebatur, vsque dum gradus 34. superaremus. *Sargasso* vero herba quædam est, cuius eo loco ingens copia fluctuat, quæ nec vnde impellatur, nec vbi crescat, scitur. Alias enim eadem nullo loco conspicitur. Cuius vt notitia aliqua haberi possit, inferius imagine viua sua, vt & Tombræ, exprimitur. Appicta quoque coruorum facies est, albis rostris insignium: qui visi certum *Cabo de Buona Esperanca* signum sunt.

Mare Sargasso.
Sargasso quide

Die Iulij 10. ex Hollandia nauis puer quidem per imprudentiam elapsus est. Quem tamen pinas, dimidij milliaris spacio consecuta sustulit & saluauit. Die 12. apud insulam *Coruo & Flores* nos nauigare rati, terram tamen nullam prouidere potuimus. Die 13. Terram spectare opinati sumus, nullo tamen euentu. Die 17. versus cæciam promouimus, vento Austroeuro perflante. Die Aug. 3. sub altitudine grad. 47. Canalem nos intrasse arbitrati sumus. Die 6. Aug. ventum aduersum occidentalem nasti, anchoras 80. orgiis iactauimus. Vesperis nauem quandam, vexillum principis ostentantem conspeximus: cum qua tamen longius remota colloqui non licuit. A meridie *Heylant* conspectui nostro obuinit: cuius prouisio haud mediocri nobis gaudio fuit. Die sequente Continentem Gallia conspicati, versus occidentem properauimus. Eodem & *Kiskias*, & post *Angliam* vidimus. Die 9. fretum, vulgo *De Hoefdon*, id est; *Capita* incurrimus, vbi nauem quandam ex Amsterdamo attigimus, comitem nobis in patriam futuram. Quæ tamen ante diem sequentem nobis propter ventorum vim coniungi non poterat. Hæc nobis cereuisiam, panes, caseos & alia ministrabat: quibus tamen esitatis gonagra nostratibus valde exasperabatur. Magna interim tempestate coorta, ante *Petten* confedimus: vbi Hollandia nauis suas anchoras perdidit. Die postero, nimirum 11. Augusti *Texeliam* ad nauigauimus, vbi à *Præsidaria* nauis accepti, ordinario Comitatu in illam porro introducti sumus. Sic itaq; longum & difficile iter confecimus: quo diuina gratia multis præsentaneis & grauissimis in periculis clementer seruati fuimus. Hollandia tamen nauis, iam viris valde exuta, cum anchoras suas attollere non posset, circa vesperam nouis & validis tempestatibus obortis ita concussa & labefactata est, vt malum detruncare coacta, salutis porro suæ spem prope nullam superstitem haberet. Qua vsque ad diem 14. continuata, tandem cessante turbine præsidarij dicti ad eos appulserunt, & anchoras fundo extricare iuuerunt. Qui & ipsi deinde post infinitas exantlatas ærumnas *Texeliam* ingressi sunt. Pro quorum, vt & nostrorum vniuersorum superstitem salute paternè procurata; Deo trino & vni laus, gloria, & honor in æternum condita sint Amen.

Heylant
conspicitur.

Kiskias &
Anglia.
Fretum
Hoefdon.

Pette.
Texelia.

F A I N I S

TERTIA

TERTIA PARS

NAVIGATIONES TRES
DISCRETAS, TRIB. CONTI-
NVIS ANNIS PER SEPTENTRIONEM
SVpra NORVEGIAM, MVSCOVIAM ET TAR-
tariam, freto Weygatz & Noua Zembla detectis, ab Hollandis
& Zelandis in Cathay & Chinarum regnum
versus orientem susceptas, de-
scribens.

PRÆFATIO

GERARDI DE VEER AMSTELREDAMI.

VI Nauculariam, ut artibus cateris
difficiliorem, sic re ipsa incundiorem, &
propter multiplices ex illa in commune
commodum redundantes utilitates præ-
stantiorem iudicant, hi, ut fallantur,
meo iudicio tantum abest, ut hac ipsa
veritate nihil quicquam compertius es-
se videatur. Quæ ob id hac ipsa nostra æ-
tate cum admiratione publica in tantum exculta & illustrata
est, ut per eandem regiones distantissimas, alias incognitas, cum
summa Reipubl. Christianæ utilitate, explorata, adita & dete-
ctæ sunt. Licet autem tres hæ navigationes, viæ expeditæ in Ca-
thayam & Chinam inveniendæ gratia institutæ, finem aut e-
uentum non per omnia optatum consecutæ sint: eadem tamen
non omnino sine certo fructu, & spe, easdem postmodum faci-
lius & compendiosius adeundi confectæ fuerunt. Apud me si-
quidè, ut bonos plerosque, hæc sententiâ rata & confirmata est,
fore nimirum, ut, cum iam freti VVeygatz, terra Nouæ Zem-
blæ, & pars Groenlandiæ (quæ versus orientem sub gradu lati-
tudinis octogesimo sita, nulli unquam homini ante hæc visa aut
R accessa

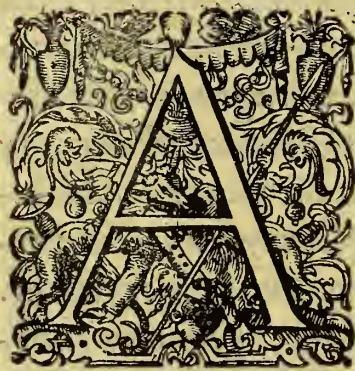
accessa est) ratio iterata experientia stabilita sit, deinceps eadem via felicius relegi & opportunius permeari queat. Quod si enim Cortesius, Nonius, Magellanus & alij nobilissimi nauticlerici, terrarum nobilissimarum & ignotissimarum prouidi exploratores, prima illico, aut secunda tertiaeue incommoda profectiois tadio clanguissent, tum gloria illius qua postea apud omnem posteritatem claruerunt, fructum nullum unquam percepissent. Sicut de casu simili Magnus ille Alexander, cum maiore minoreque Asia triumphis peragrata, tandem in extremis India terminis difficultatibus magnis inuolueretur, generosam sententiam prodidit, dicens: Nisi tot tantaque pericula, quae aliis ignauis inuicta uideri solent, aleam iactantes animosius adissemus, nunc in ipso adhuc Sicilia aditu obhaeresceremus, cum tamen interim fortitudine nostra imperij nostri fines huc usque protulerimus. Sed hoc nemini non scitum comperitumque est, res quasuis non inueniri simul & perfici: sed successu suo omnia & principium, & medium, & complementum ordinarie consequi. Cui rei & Cicero haud incongrue astipulatur, negans, omnium rerum uni homini à Deo inuentionem attribui, sed posteris suam quoque addendam partem relinqui affirmans. Iam uero si nauigationes illas, quae hodie & frequentissime & sine omni periculo ex albo mari Anglico aut Hollandico per Noruegiam in Muscoviam obeuntur, & prioribus tamen seculis ante 50. fere annos cum arumnis infinitis & labore inexhausto primum instituta sunt, expendimus, quamam sodes re easdem faciliores nunc redditas fatebimur? An non idem hodie, quod olim, mare, eadem unda est? Imo uero: Sed non eadem experientia, idem transitus est, cum hodie uis exploratis quoquoersum ex arte excurratur, quod antea dubia fortuna & alea tentandum fuerat. Quae si ita sunt, qua causa & nob. diligenti obseruatione habita transitum in Cathay & Chinam explorari posse non veri fieri simile debeat? Est enim hoc quam uerissimum, quod sub gradu latitudinis 80. non tam intensum gelu, ac sub gradu 76. ad nouam Zemblam persenserimus. Sub eodem quoque 80. gradu mense Iunio & uirentes undique herbas, & eas depascentes animantes, ut capreas, ceruas & similes conspeximus, cum tamen sub grad. 76. mense Augusto nec uiren-

virentes herbas, nec gramina, nec dicta animalia pascentia videre licuerit. Ex quo haud infirma consecutione prolici potest, glaciem & frigus non tam sub ipso polo, quam ad regiones Tartariae esse, mari congelato insignes: cum ibidem iuxta littora undiquaque glaciei magna vis inueniatur, qua ventis postea & procellis vastis quoquoersum disicitur. In magno vero Oceano intra Continentem sub gradu 80. & nouā Zemblam (qua 200. fere milliariis locis oppositis inter se distant) aut nullam aut glaciem perexiguam offendimus. Quoties vero cunque terra propius admouimus, tum glaciem tum gelu abunde obseruauimus: Ita, ut glaciei presentia perpetuo nobis terra propinqua indicio esset, etsi eam nullis adhuc oculis prospexissemus. Iuxta latus quoque Orientale Nouae Zembla, quo loco hybernauimus, diligenti obseruatione notauimus, quod semper vento Fauonio aut austrozephyro per procellas glacies abacta fuerit: cum tamen aquiloeurus eandem perpetuo reuexerit. Ex quibus iterum certo argumento colligi potest, quod intra binas illas regiones vastum mare versari necesse sit: & quod item velis longe propius ad polum progredi liceat, quam seculis superioribus persuasum fuit. Quamuis enim veteres nostri commentati sint, ultra gradum 20. poli nec penetrare nec viuere licere, quod intra illum gelu uniuersa dirigeant: nos tamen ultra gradus eleuationis 80. transgressi, à polo vix 10. gradibus absumus, & sub gradu 76. medijs tenuissimis hyemem exegimus. Sic itaque iter ad Cathay nullo dubio exigi posset, modo ex Noruegia aut Finmarchia meta intra Septentrionem & ortum exactius teneretur. Quem nos cursum si sedulo sectati fuissetis, finem nauigationis felicem fecissetis: cui tamen continuando & oborta glacies, & temporis breuitas nobis impedimenta obiecerunt. Cum enim iam in noua Zembla essemus, naue nostra glacie media sepulta, rem effectam dare non potuimus. Eo priusquam venissemus, qua loci & Oceani ratio esset, inexpertis obscurum fuit. Sicitaque ex his causis cursum nostrum emendare haud potuimus. Huius sententiae dicta fautor celeberrimus Gubernator VVilhelmus Barentz p. m. semper fuit: ut non minus quoque nauta experientissimus Iacobus Heemskerck. Et quamuis postrema nauigatione arumnas & pericula infinita sustinuissemus: nun-

quam tamen a deo despondimus animum, quin si navis ulla arte aut machinatione ex glacie erui potuisset, fortunam porro certiozem experturi fuerimus: certo nimirum documento confirmatissimi, viam hanc praedicto modo obtineri posse. Breuius tamen a quo tempus nobis hanc gloriam inuidit. Quia vero tribus istis navigationibus, quarum postremis binis ipsemet interfui, mira quadam, insperata, inaudita, & fidem fere transcendentia, nobis obuenerunt: eadem omnia breuiter, si non ornate & polite, at vere tamen & fideliter, ut singula gesta sunt, hoc libro commentari volui, penult. April. Anno 1598.

TERTIA PARS
 NAVIGATIONES TRES
 HOLLANDORVM ET ZELAN-
 DORVM VERSVS SEPTENTRIONEM
 IN CATHAY ET CHINAM TERNIS

vicibus, nimirum An. 1594. 1595. 1596. factas
 describens.

ANNO salutis humanae 1594. in Hollandia naues binæ, & Euchusæ vna, instructæ & adornatæ sunt, Norvegiam scilicet, Muscoviam, & Tartariam velis ambituræ, & viam certâ ad Cathay & Chinæ regiones exploraturæ. Illius autem, quæ Amstelredami condita erat, Wilhelmus Barentz, nauclerus eximius & experientia præstâtissimus præfectus constitutus, ipso pentecostes die inde in Texeliam, Hollandiæ finitimam insulam soluit. Die 5. Iunij ergo, inde cum suis egressus, prospero vento in Kildyno (alij Kildunum in Lappia situm, Muscoviæ subditum, fuisse arbitrantur) appulit, die nimirum 23. Quod iter, quia passim omnib. notum est, hoc loco describi, superuacuum fuerit.

Langenes
 promonto-
 rium.
 C. Baxo.
 Lomb's Bay

Iulij 4. die intra orientem & austrum versus Nouam Zemblam procurrentes, promontorium quoddam longa porrectione in mare extensum, & Langenes dictum, attigerunt, iuxta quod ad orientem sinus se quidam 20. orgiarum pandebat. A Langenes ad Capo Baxo, milliaria 4. numerantur. Inde ad Lomb's Bay sinum, nauiumque stationem commodissimam, 6. 7. & 8. orgias profundam, milliaria 5. sunt. Quo loco, celoce in terram egressi, ibi repertum malum prognocrexerunt.

Vadum vr-
 sinum.
 Albus vr-
 sis imm-
 nis.

Die 9. ad vadum vrsinum iuxta Wilhelmi insulam peruenerunt: vbi naues anchoris defixerunt. Dum morarentur, vastum & prodigiosum candentem vrsinum conspicati, è scapha sua eundem scilicet excussa glande traiecerunt. Quo istu ille irritatus, furore quodam suffiliens in vndam se aduersus nostros demisit.

D-
n-
n-
u-
ori
er-
m
r-
it,
us
lo
et.
ha
in
ad
ui-
oc-
rtu
de-
nes
tur.
hy-
tos
um
ati,
usq;
na-
de-
ous,
am
gno
atu-
qui-
ma-
ndo
mi-
sau-
uba-
laar-
con-
erūt.
icere
sunt.
n of-
rece-
gatū,
ituri:
entus

Crucis insula.

Celox mer- gatur.

Sinus glacialis.
Insula Orāgia.
Rosmari seu Valruschen.

Navigationum per
 em plagam Nor
 Zembia et per
 m dictum aguxta
 ine 80 graduum nec
 Tartaria promoti
 onis Bargi et partis
 lutoe Gulhemmo
 expertissimo Plota

Contersactur der 3 schiffarten
 welche di Hollander durch das
 Mitnachtschen Mer nemlich bey
 Norwegen MOSCA NOVA ZEMBLA
 und durch WAYGATS noch den
 Orientalischen Indien fuhrgenom
 men hatten allen klerlich mit
 puneten angezeichnet

BERGI REGIO

ESTRECHO
 DE
 ANIAN

Pohus Maquetis

Die Inseln von Orage
 den Eck der Begerte
 T. ulfberger hoof
 Ders verumten
 Eck

Miharia Germanica quorum 15 mi gradum
 6 701 201 301 401 501 601 701 801 901 700

qu
ar
ro
co.
ni
ro
m
fer
ter
gu
c.

N
H
I

situ
ites

Langenes res
promonto- die
rium. pat
C. Raxo. sin
Lombs Bay mi
gu

Vadum v
sinum. ue
Albus vr- vr
sus imma- vr
nis. Qu

SPACE

demisit. Cui obuiantes ipsi cum laqueum eius collo iniecerunt, scapha promotam eundem secum ad naues pertraxerunt, viuum nimirum captum in Hollandiam inferre cogitantes. Quos contra cum ipse vi admiranda immanissime frenderet, de viuo captando consilium mutarunt, sola pelle adempta contenti futuri. Nam præter horrendos rugitus, editos, etiam robore præstito omnibus terrori erat. Interdum fustibus ille tundebatur, interdum plagis dilatis, scaphas porro pertrahebatur. Quam ipse occasione data primoribus vnguibus pone arreptam, tam valide depressit, vt in proram certatim recipientes, iam iammersum iri vniuersos se arbitrarentur. Quod periculum fors quoque; nulla industria euasuri fuissent, nisi extemporaneo casu quodam salus eorum emergeret. Nam cum iam versus dimidio corpore in scapham insiliisset, funis, quo collum reuinctus erat, paxillo clauis mira prouidentia sese ita inuoluit, vt se penitus inferre versus non posset. Quem hoc pacto districtum aut implicatum, quidam hasta perdidit, vt ex scapha in mare rursus exturbaretur. Ad naues ergo protractum pelle exuerunt, quam in Hollandiam postea secum importarunt.

Die 10. intra Wilhelmi insulam & vadum versus vna vela immittentes, ad crucis insulam appulerunt, à crucibus binis ibi erectis inuentis ita dictam. Nauibus egressi hanc valde sterilem & rupibus plenam inuenerunt. Ab oriente in occasum ea semi milliari spatio elongatur, insuper duobus à terra milliariibus portu quodam insignis.

Die 11. Celox eorum à fluctibus & procellis vastis oppressa, funditusque demersa perit. Tèpore illo nebula densissima erant, & propter violentos turbines velis vti minime licebat. Hoc ipso loco iam glaciei quaedam fragmina notabantur.

Die 25. cum fundum Orgiarum 130. & postea 100. tenerent, versus Zephyroeurum crustas glaciei grandissimas attigerunt; quibus ita iam sese intricatos sentiebant, vt de malo præter meram glaciem nihil prospicere liceret. Quam cum perumpere quidem satagerent, conatum tamen hunc frustraneum conspicati, retro actiose iterum expediuerunt.

Die 30. Per sinum glaciale velificantes 31. die intra terram & glaciem usque ad *Orangia* insulam peruenerunt: vbi in callente arena 200. circiter *Rosmaros* (*Walruschen* alias vocabant) apricari & volitari viderunt. Monstra hæc seu belluæ marinæ roboris maximi sunt, bouem vastitate æquantes. In mari potissimum degunt, corio phocarum simili vestitæ, rictum leonis habent, cum curtis auribus, dentes, elephantinis similes, binos ex ore vnius mensura exporrigunt, tam candidos & leues, vt eboris vicem supplere possint. Bestiæ hæc non nisi magno labore trucidantur: facilius tamen, si tempora eorum feriantur, vno partu catulos duos edunt, tresve, cum quibus plerumque in crustis glaciei stabulantur. Ex quibus, si forte alicunde impetantur, pullos suos deicientes, contra infestatores magno robore & animo insurgere solent: adeo, vt scaphæ nostræ ab iis aliquando non temendum periculum impenderit: quam lacessitus, dentibus suis validis minutim lacerasset aut confregisset, nisi clamore nostrorum tumultuario territus au fugisset. Horum animalium, cum, vt dictum est, ingens multitudo in terra excubaret, Hollandi ea securibus, cortelassis, & hastis adorti sunt. Quæ tamen omnia arma sua punctibus & casibus crebris confregerunt, & bestiarum ne vnicam quidem conficere potuerunt. Quidam tamen excussum dentem secum in Amsterdam auexerunt. Oppugnandis his animalibus itaque; cum omni nisu suo ne tantillum se proficere viderent, tormentis aliquot è nauibus adductis eadem quaterè consultum rati sunt. Quorum afferendorum causa recurrentes, in transitu dormientem album versus offenderunt, & glade traiecerunt. Qui fragore & vulnere excitus, in mare se fuga recepit: à nostris tamen scapha consectantibus breui interfectus. Hunc cum fune religatum, glaciei crustæ impacta hasta deuinxissent, porro de tormentis adigendis laboraturi:

ventus subito tam concitatus & impetuofus exortus est, vt & cædendorum Romanorum animum mutare, & vrsu post se relinquere cogentur.

Die vltimo Iulij ad Orangiam insulam progressis ipsis, cum nauclerus primarius *Wilhelmus Barentz* præsentiret, susceptum id iter haud facile exactum iri, suosque paulatim viæ & loci pertæfos ad vela promouenda nihil animi habere: communi suffragio de via retromeanda, & sociis in *Waygaz* per fretum *Nassouicum* progressis quærendis, decretum factum est: vt nimirum ab his, quid confecissent, docerentur.

Hollædi ex Orange in sula reuertuntur in VWaygat. Sinus glacialis. C. de Troost. C. de Nassau. C. de Nassau. Niger sinus. Costnit-sarch. Angulus propugnaculi.

Die 1. Augusti reconuersi sinum glaciale iterum occuparunt, à quo septem miliaribus *Capo de Troost* abest, terra plana, & 30. fere miliaria lata. Ab hac *C. de Nassau* 7. miliaribus distat.

Die 8. cum *Nigram* insulam tenerent, *Wilhelmus Barentz* poli altitudinem emetiens, grad. 71. min. 20. inuenit. Postea sinum alium maiorem ingressi sunt, quem *Barentz* locum, *Costnit-sarch* dictum, & ante id tempus *Oliuiero Brunel* tritum, arbitrabatur.

Die 9. ad sinum propugnaculi venerunt, iuxta quem breuia longa & nigra spectabantur. In his crux de fixa erat. Ibidem glaciem iterum copiosam attigerunt, ita vt à terra longius denauigare, & propositum suum de itinere secundum nouam *Zemblam* in *Weygat* continuando mutare cogentur. Itaque versus occidentem 11. miliaribus progressi sunt, hinc in Septentrionem porro in ortum declinantes: vbi ad *Bay S. Laurentij* peruenerunt, quæ sub grad. 71. min. 4. sita est. Hanc egressi sinum propugnaculi iterum adierunt, in cuius scopulo quodam crux erecta stabat. Ad quam propius videndam, cum scapha sese eò acclinarent, certis signis notarunt, eo loco paulo ante homines quosdam latuisse, qui ad conspectum appellentis scaphæ profugissent. Sub lapidum enim quadam congerie iuxta crucem sex saccos farina secalnia adimpletos defossos inuenerunt, vt & tormenti cuiusdam capsam. In proximo quoque crux alia, cum tribus ædibus Septentrionalium locorum ritu seu forma ex ligno fabrefactis reperiatur: vt & in ipsis ædibus asseres aliquot dissolutorum doliorum, ex quibus signis vniuersis collegerunt, Salmonum ibi capturam fuisse. Ibidem iuxta scrobem quandam ossa aliquot, & quinque vel sex loculi ossibus impleti inueniebantur. Confracta quoque *Russica* nauis ibi iacebat, cuius carina pedes 44. longa erat. Homines cæteroquin nullos eo loco videre etat. Portus quinetiam ibidem commodissimus erat, à ventis omnibus liber & immunis, quem portum farinae propter farinam ibi inuentam indigetauerunt. Ab hoc portu ad insulam humilem duo miliaria sunt. Inde ad duas insulas *S. Clara* 9. miliaria sunt: vbi iterum glaciem multam repererunt.

Bay S. Laurentij. Sinus propugnaculi.

Portus farinae.

Colgoij.

Matflo & Delgoy. VWaygat.

Obij fluuius. Mare Tartaricum, Prom. Taby.

Die 13. 14. 15. nunc prorsum nunc vrsu, nunc ad latera vela facientes, propius ad insulam, vt ipsi existimabant, *Colgoij* venerunt, vnde versus orientem nauigantes, poli altitudinem 69. grad. 15. min. habuerunt. Hinc porro orientales duæ insulæ *Matflo & Delgoy* apparuerunt, vbi suos socios cum binis primo dictis nauibus, *Zelandica* nimirum & *Enckhusiana* offenderunt, qui eodem die ex *Weygat* seu freto *Nassouico* primum ibi quoque appulerunt. Hi sibi mutuo de viarum successu, & rerum gestarum modo indicia faciebant. *Enckhusiana* nauis, cuius præfectus *Ioannes Huygen Lintschotanus*, nauiculariæ artis peritissimus erat, recensebat: quod per angustias maris *Weygat*, quod fretum *Nassouicæ* vocant, pertenderit, & fusu latissimum que aliud mare ingressa sit, quod versus ortum 50. vel 60. miliaribus transsulcarit: vt probabilibus argumentis edocta, se ab *Obij* fluuio ex *Asia* in mare *Tartaricum* se exonerante, non abfuisse longius persuasum habuerit. Postea vero cum terram se inde iterum in Septentrionem diffundere videret, apud promontorium *Taby* (quod apex extremus *Asiae* Septentrio-

ptentrionalis est) se proximos fuisse crediderit. Huc ergo vsque progressi cum se satis longā viam emensam putaret, & insuper temporis anni serioris rationem expenderet, cogitaretque sibi mandatum nullum aliud datum esse, quam vt pertentatis talibus ante hyemem se domum receptaret: tum se versus Weygatz reflexisse, & iuxta Tartaricas aut Samoiticās fines insulam quandam 5. fere miliaria latam, insulam *Statuum* appellatam, detexisse: in qua magnam copiam lapillorum, crystallo montano (qui Adamantis genus est) similitum repererit.

Samoitici fines. Insula Statuum.

His itaque mutuo sibi inuicem communicatis, tandem in Hollandiam reuerti decreuerunt: adeoque in iubili signum ignibus succensis, & aliquot tormentis displosis, die 16. infra *Matflo & Delgoy* insulam, quod scilicet ventum aduersum haberent, iactatis anchoris confederunt. Hinc 18. die iterum soluentes, angulum terræ Moscouiæ versus occidentem sitæ, & *Candinos* dictæ, 4. miliaribus ad læuam reliquerunt. Die 24. ad insulam *Warthuyssen in Timarchia* delati, hinc porro in Texeliam vela fecerunt: ex qua Zelandicæ naues tandem in patriam se extulerunt. Enckhusiana nauis quoque Enckhusæ feliciter appulit. *Wilhelmus Barentz* die 16. Septembr. anno 94. cum celoce sua *Amstelredamum* peropportune ingressus est: cuius comites nauis monstruosum piscem, *Rosmarum* dictum, quondam in fragmine glaciei obruncatum secum aduexerant.

Matflo & Delgoy.

Candinos prom. VVarchuyssen in Timarchia.

Finis primæ navigationis.

DESCRIP TIO SECUN DÆ NAVIGATIONIS HOLLANDORVM SVPR A NORVEGIAM ET MOSCOVIAM SEV TARTARIAM, AD viam in Cathay & Chinam explorandam susceptæ, Anno 1595.

Gerardus de Veer, Lectori S.

OST QVAM prædictæ naues sub autumnum Anno 1595. prosperæ rediissent, commemoratis indiciis suis spem plerisque faciebant, fore, vt institutum iter per Weygatz deinceps commodissime teneri posset: ob accuratam potissimum denarrationem nauis Enckhusanæ, cuius, vt supra dictum est, Comes aut præfectus *Ioannes Huygen*, rei nauicæ peritissimus erat: qui de repetenda & cōtinuanda nauigatione multis nominibus indefinenter quoque instabat. A confœderatis itaq; Hollandorum Zelandorumq; statibus repēsitata decretum

Ioan. Hugo à Lipschoten de secunda nauigatione instituit.

est, vt ad veris initium naues aliquot (quarum post septem selectæ sunt) redinstruerentur, non salter. tractus illos diligentius exploratum, verum etiam merces ad hanc rem necessarias eò aduectum. Cuius rei gratia status prænominati mercatoribus ob id vniuersis liberum faciebant, vt quidquid mercium huic instituto vrgendo commodissimum videretur, nauibus imponeretur: quas postea Factores

Factores in illis locis pro suo arbitrio distraherent, & de nauo omni, & uestigiali aut licentia liberas easdem exportarent. Qui nauigationem hanc vrgebant, præcipuus quoque *Petrus Planicius*, Cosmographus eximius & peritissimus erat: qui chartis confectis monstrabat, quo situ quæuis regio tum Moscouia, tum Tartarica, tum Cathay & China constituta esset, & quem proinde cursum naues tenere cogerentur. Quæ tamen nauigatio post ita suscepta, pro voto concepto propter temporis breuitatem absolui integre non potuit. Quod vero hac de causa morosi quidam contendunt, hoc iter ita ea via absolui impossibile esse, cum pro veterum opinione polus 200. milliariibus adiri non possit: horum rationes, cum veterum hac de re sententia falsissima sit, subruui & euerti nulla difficultate queunt: cum & iam antè ad polum propius 150. milliariibus nos penetrauerimus, & totum Septentrionalem Oceanum hodie nauigabilem esse, certis veritatis documentis comperiremus. Quis quæso mortalium crederet vquam, in Pyrenatis montibus & Italiæ alpibus intensissimum frigus & niues perpetuas esse, cum tamen illis locis Sol vicinissimus sit? Et tamen illi niue multo profundiore indies obteguntur, quam alij, qui frigori magis obnoxij sunt, Solemque remotiorem experiuntur. Cuius tamen euentus hæc fere causa est, quod Sol intra montes ignauior & impotentior, lapsam niuem liquefacere non potis est. Eadem quoque maris Tartarici seu congelati ratio est

Mare unde glaciale.

Circa nouam Zemblam enim ex Tartaricis & Cathaicis fluminibus glacies immensa mole direpta in mare impellitur: vbi cum Solis minor efficacia sit, quam vt eam dissoluere possit, fit, vt ea subinde continuis cumulis congesta, ingens ex illa frigus emergat, quod longe intensius est, quam sub ipso polo sentiri queat. Sicut non minus Pyrenorum montium sub 44. grad. sitorum, niues copiosæ gelu multo acerbius generant, quam quale Anglia aut Belgium experiuntur, qui tamen grad. 51. & 52. plerunque occupant, & versus Septentrionem aut frigoris plagam 120. milliari. Germanic. propius accesserunt. Quæ tamen, vt à nobis ipsis ita comperta hoc loco dicta nolumus, id nostra tamen experientia confirmatum scimus, sub grad. 80. non tam acerbum aut intensum frigus esse, quam ad Weygatz experti sumus. Quorum tamen disputationem alio differentes, nunc descriptioni ipsi manum admoueamus.

Numerus nauium secundo emissarum & apparatus.

Grips, nauis prætoriana.

Dromas, Vsbriædus.

Spes, Carauella sortis prospera & aduersa.

Anno redemptionis humani generis 1595. à Confœderatis in Hollandia & Zelandia Statibus, vt & illustrissimo Principe Mauritio, Comite de Nassau, &c. septem naues, binæ Amstelredami, binæ in Zelandia, binæ Enckhusæ, & vna Roterodami per Weygatz & fretum Nassouia, Cathay & Chinam vela facturæ instructæ apparatusque sunt: quarum sex varij generis mercibus & necessaria pecunia onerabantur: septimæ vero Pinæ seu Pinaßæ iniungebatur, vt, si cæteræ sex promontorium Tabin (quod angulus extremus Tartariæ Septentrionalis est) transmisissent, ista uestigia Hollandiæ relegeret, & de statu rerum nuncium ordinibus referret.

Nauis Prætoriana ex *Mittelburgo*, *Grips* dicta, onera 80. hoc est, centenaria 3200. capiebat, tormentis 22. ferreis, glands quinque vel plurium librarum eiaculantibus, & mortariis decem, hominibus vero 64. onusta & munita, Huius *Dromas* seu *Liburnica* ex *Armuia* Zelandiæ onera 25. id est, centenariis 1000. tormenta octo, duas vel tres libras iactantia, mortarios quatuor, viros 18. capiebat.

Nauis Viceprætoriana ex *Enckhusa* Hollandiæ illata onera 96. id est, centenariis 3840. ferebat, *Spes* dicta. Hæc tormenta ferrea 24. libras ferri quinque emitentia, mortaria duo, & viros 52. habebat. *Carauella* eius *Enckhusana*, *Sors* prospera & aduersa dicta, onera 28. tormenta ferrea sex, mortaria quatuor, viros 15. capiebat.

Ex Amstelredamo naus Canis venaticus aureus dicta Pina erat, vasa 160. *Canis venaticum.*
 seu centenaria 6400. tormenta aenea quatuor, libras ferri 45. effulminantia, ferrea vero tormenta 32. glandes quinque vel selibres mittentia ferens: in cuius pro-
 ra duæ serpentinae, libras 38. excutientes pro præsidio erant. Hæc in super mortaria
 12. tibicines 6. & Musicos alios multos, vt & Adamantum politores, opifices au-
 rarios, & officarios; aut commissarios aliquot, nautasque 80. vnoque numero
 viros 108. sufferebat. Isti peritissimus Wilhelmus Barentz summus præfectus
 præerat, cum Iacobo Hembkirchen commissario primario. Hac eadem ego quo-
 que Gerhardus de Veer vehebar.

Huius liburnica *Mauritius* dicta, ex Amstelredamo aduecta; onera 27. tor- *Mauritium.*
 menta ferrea 6. mortaria 5. viros 13. ferebat.

Roterdamum naus, *Pinaformis* onera 39. seu 1560. centenaria, ferrea tor- *Roterda-*
 menta 6. mortaria 8. capiebat S. Petrus indigetata. *mum.*

Naues hæc vniuersæ commeatu seu annona omnifaria, vt & præsidii bel-
 licis pro integro biennio instruebantur, sola Roterdamo excepta, quæ sex men-
 sum tantum annonam vehebat, quod illi breui, vt diximus redeundum esset.

Die 12. Iunij, anno 1595. Amstelredamo soluimus in Texeliani, quo loco
 naues omnes congregari oportebat.

Die 21. Iulij cete im mane dormiens prospeximus, quod nisi & impellen- *Cete dor-*
 tium nauium strepitu, & vectorum clamore excitatum profugisset, nauibus cur- *miens va-*
 rentibus transfiliendum fuisset. *stum.*

Die 22. terram Norvvegiæ à nobis 4. fere milliaribus distitam, niuiumque
 mole, vix ante paucas primùm dies sparsa; adhuc totam contectam conspicati
 sumus.

Dies 29. nebulosus supra modum erat. Hic cetorum feminis copiam ma- *Semen fen-*
 gniam conspicati sumus. Ad quod corbis captandum aut colligendum remi- *sperma ce-*
 gum se multi emittebant. *te.*

Die 1. Augusti summa malatia erat, quo tamen Trompsont in Noruegia *Tropsont.*
 versus Austroeurum situm notauimus. A Texelia in Trompsont milliaria iam
 494. pronauigaueramus.

Die 3. poli eleuationem grad. 73. & minut. 20. habuimus. Hoc loco oram *Vsbrandus*
 verò cõtinenter legebamus, adeo, vt interdum ab ea vix semimilliaribus abessemus. *brevi imp-*
 In finitimis huius Vsbrandus nauis scopulo illisa, submersionis periculo non *pingit.*
 caruit. Illo enim insultu ita quassata est, vt puppis quædam tabulæ dirtæ iam
 in Oceano fluctuare viderentur, Dei tamen auxilio breui se inde eruit.

Die 6. aer iterum nebulosus & ventosus vrgebat. Nos interim intra Se- *Vsbrandus*
 ptentrionem & Eurum cursum nostrum dirigebamus. Circa meridiem vero, *& canis ve-*
 cum prædentes accumberemus, & Vsbrandus plenis velis naues cæteras o- *naticus au-*
 mnes anteuerteret: eam Canis venaticus anticipaturus, ingruentis turbinis vi *reus collis-*
 correptus tam violenter in illam impedit, vt rostra vtriusque confringerentur, & *franguntur.*
 malus posticus prosterneretur. Sic ergo vtræque, etsi adhuc recentes, ista colli-
 sione valde labefactatæ fuerunt.

Die 7. nauem quandam Enchufanam, ex albo mari per Moscouiam nau-
 gantem obuiam habuimus. Naues quinque quoque Gallicas vidimus, quarum
 duæ ex Hable de Grace, tres vero ex Dieppe soluerant.

Die 15. sub noctem bolidem mittentes, 70. orgiasprehendimus. Hoc *Noctescere*
 eodem die noctes quoque notauimus redire, cum toto cursus nostri tempore *rursus inci-*
 perpetuos dies habuissemus, nec quenquam vnquam stellam obseruassimus. *pit.*
 Nox huius diei horarum duarum erat, qua rursus stellam quandam magnitu-
 dinis medioctis contemplati sumus.

Die 17. iuxta nouæ Zemblæ terram glaciæ tantam molem prouidimus, vt ex ea quosdam congestos montes arbitraremur. Glaciæ hæc non ex ipso Oceano emergit, quod veteribus creditum legimus, sed ex insularum & fluuiorum Septentrionalium Moscouiæ Tartariæque oris auulsa eò impellitur, tanta scilicet frequentia, vt haud facile liquefcere queat.

Traenbay. Die 19. in Weygatz peruenimus: vbi anchoras ad Traenbay iactauimus: sic dictam, quod piscium pinguedo copiosa ibi reperta esset.

Angustia Nassouica. Ipsum etiam fretum seu angustia maris Nassouici intra sinum Idolorum & fines Samogithiæ coarctatissima, tum temporis crustis glaciæ congestis tam altum erat, vt nulla nauigatione pertransiri posset, cum aliquibus locis strues glaciôsæ 16. vel 17. orgiis attollerentur. Interea dum ad Traenbay moraremur, scapham quandam nouam Zemblam adituram emisimus: cuius actores cum loci illius montes eminentissimos ad maris angustias despiciendas & statum noscendum cæterum conscendissent, glaciæ nullis terminis obseruatis ad occasum Solis naues repetiuerunt.

Vrsi 54. emissi. Die 20. Solis altitudinem grad. 69. min. 21. habuimus. Eodem die Almirans cum cæteris officariis aut consiliariis concilio coacto deliberauit, quanam ratione Samogithij nouæ Zemblæ incolæ in colloquium nostrum illiciendi essent. Deliberationis huius is terminus fuit, vt ex omnibus nauibus aliqui segregarentur, qui armati in Continentem egrederentur. Qua causa quoque viri 54. in littus expositi sunt, vt nouæ Zemblæ conditionem explorarent. Hi egressi, duobus fere à littore milliaribus, decem trahas velleribus damarum, vulpium, vrsorum, & animalium aliorum plenas, vt & piscium colla refertas inuenerunt.

Rangiferi Samogithiorum equi. Quas incolas nobis conspectis profugos ibi reliquisse, & suis se Rangiferis (qui ceruorum similitudinem habent) saluasse credibile erat. His ergo è signis augurabamur, hominum ibi nullo dubio habitationem quandam reperiri: maxime vero, quod & aliis locis certa tum hominum, tum Rangiferorum vestigia quædam à nobis deprehenderentur. Sed & ad terminum quendam, non procul à maris angustias absitum, multa idola, & ex ligno sculpta simulachra offendebamus, quam ob causam locum illum Idoli angulum nuncupatum volebamus.

Idolorum angulus. Die 22. Senatus nautici consilio 44. viri item ad trahas illas relictas emissi sunt, qui illasdem priori adhuc statu locatas inuenerunt: quod pauidi incolæ interea ad illas remeare non fuissent ausi. Nostri tamen, cum biscoctos quosdam panes, & nonnullos caseos, halecesque iuxta trahas illas deposuissent, postbiduum ad easdem reuersi, trahas quidam abductas, sed cibos tamen ne attactos quidem ab ipsis inuenerunt. Hi homunciones, cur nos tam trepide fugerent, hanc habere causam existimati sunt, quod & à Moscouita, cui ante viginti vel triginta annos subiugati sunt, duriter haberentur: & à Francisco Dracô, qui ante septennium per has Septentrionalis maris angustias, transitum molitus esset, diuque ibidem mansisset, mali & incommodi multum passi essent.

Samogithij Moscouita imperio subditi. Nouæ Zemblæ insula propter frigus præualens intemperatissima est, & propter ingentem niuis, æstate quoque deruentis, subitoque reliquescentis molem valde inuia & maceffa. Hinc itaque ex Weygatz versus Austroeurum progressi, ad ædes quasdam aut homines peruestigandos omne studium impendimus: vt nimirum ab istis de nauigandi loci occasione aut commoditate edoceremur. Sed nec quicquam vel hominum vel domuum inuenire potuimus, etsi paulo post à Samogithiis in Weygatz & noua Zembla homines habitare cognosceremus. Interim dum præsumpta via pergeremus, tritam quandam semitam fortuito attigimus, interdum ad genua, interdum vero minus profundam, & solo

& solo tamen seu fundo subdito duram. Quæ cum ad littus maris descendere-
mus, illud glacie vacuum lætabundi offendimus. Vnde pelagum Tartaricum
navigari posse, spem non temerariam concipiebamus. Circa vesperam cum ad
naues nostras rediissemus, itineris nostri rationem officariis exposuimus. Sed &
nauta interim noster celocem quandam actuariam mare Tartaricum proui-
sum, & tentatum emiserat. Quæ tamen obiectu glaciæ promouere prohibi-
ta, ad crucis sinum restitit, vnde exploratores pedestri itinere ad angulum dissidij
vsque se extulerunt. Ex quo loco pelagus Tartaricum & angustias prope Russiam
& Weygatz glacie obstructissima esse, prouiderunt.

Die 23. Almirans iterum quosdam alios, sed ad latus oppositum a man-
dauit. Qui viæ quam plurimum emensi, homines tandem inuenerunt quidem:
sed cum iidem, quod & interiectus quidam fluuius esset; & illi ad nostrorum
conspectum fugerent, nihil colloqui potuerunt.

Eodem die quandam *Logdie*, id est, nauem de Petzora attigerunt: qua cor- *Logdie ge-
nus nauis.*
ticibus arborum consuta 15. Moscouitæ vehebantur. Hi commemorabant no-
bis, quod in Noua Zembla sub grad. 75. cum feris incolis commercia agitassent.
A quibus tamen, cum ventum habuissent haud commodum, tantum den-
tes quosdam Rosmarorum, vt & Ictiocolam, & anseres impetrassent, quæ Rus-
sicis nauibus adueherent, breui spatio per Weygatz versus Tartaricum pela-
gus, supra Obij fluuium vsque in Vgolittam, Tartariæ locum nauigaturis: quo *Vgolittam
Tartaria
locus.*
loco suas plerunque naues hybernare solere commemorabant. Addebant ii-
dem, angustias dictas nouem aut decem septimanis non congelari. Quibus ta-
men semel congelatis, tantam illico glaciæ vastitatem emergere, vt in Tarta-
ricum vsque Oceanum, quem *Mer Mare* vocabant, supra glaciem meare li- *Mer Mare.*
ceret.

Circa vesperam inualescens glacies anchoras nos tollere, & portum alium
vicinum intrare coegit. Noctu obseruabamus, incolas feros magno nume-
ro ad naues nostras se proripere. Qui tamen se conspectos arbitrati, fuga certa-
tim resilierunt.

Die 24. Almirans binos interpretes cum sex viris aliis ad nauem quandam
Logdie, de variis rebus sciscitatum emisit: qui tamen Russos iam dum abcessis-
se inueniebant.

Die 15. Almirans ad Canem venaticum aureum se recepit: quod toto iti-
neris tempore ne dum semel factitauerat: vnde decenter & splendide exceptus
est. A meridie quidam liburnicam minorem ingressi, tria aut quatuor millia-
ria, in mare procurrebant, Moscouitas nimirum consecuturi. Quos cum emi-
nus conspicerent, velis incitatoribus eosdem breui attigerunt, & humaniter
cum ipsis collocuti sunt. Hi suæ humanitatis declarandæ gratia, octo sagina- *Moscouita-
rum huma-
nitas.*
tos anseres, quorum in sua *Logdie* quam plurimos vehebant, nostris honora-
rio obtulerunt. Quos cum per interpretem vicissim rogarem, vt de suis a-
liquot nobiscum ad naues retro mitterent: sollicitationi annuentes, septem ad
maiolem nauem nostram amandarunt. Quam cum ante & retro perlustras-
sent, magnitudinem eius valde admirati sunt, vt & apparatus ordinarium.
Tandem cum ipsis carnes, butyrum, & casei aliquot esitandi offerentur, de-
tractantes hoc officium & ieiunium instare affirmantes, nihil illorum gusta- *Moscouita-
rum ieiuni-
um.*
runt. Haleces tamen salitos forte conspicati, eosdem cum capitibus & cau-
dis, & squamis crudos quasi ita deuorarunt. Quibus ob id vasculum quod-
dam illis refertum donauimus. Quod cum bona gratia acceptassent, nos de re-
bus necessariis quam plurimis certiores fecerunt. Discedentes itaque illos ce-
loce nostra vsque in Traenbay comitati sumus. Moscouitæ hi nobis percense-
bant, nec Septentrionale, nec Tartaricum mare glacie hyberna vnquam ob-

duci: sed solas angustias ad Weygatz, quas Hollandi fretum Nassouia vocitant. Sed & alias quidem mare iuxta littora congelari: quod tamen leui quacunq; oborta tempestate iterum solueretur, & glacie expediretur, ita vt derasæ huius vi iuxta angustias interdum naues aliqua comminuerentur. Sicut nos ipsi quoque ex fluctuantibus quibusdam nauium fragmentis manifesto conspiciamus. Addebant etiam die 20. Septemb. diem 8. horas longum nobis futurum, & eo elapso meras prope tenebras apud nos eo loco continuaturas.

*incolarum
Iona Zem-
bla natura
begr. vita.*

De nouæ Zemblæ incolis hi referebant, quod insolidum feri & immittes, nec vlla fide aut religione, nec legibus patriis latis viuerent, sed meri Ethnici essent, qui & Solem & Lunam, & stellam Septentrionalem magna deuotione adorarent, & iisdem quotannis victimas damarum, resq; alias nuncparent.

Circa meridiem leuatis anchoris versus Aquiloeurum duobus prope miliaribus ad angulum dissidij progressi, ingentibus tamen crustarum glacialium occurribus retropulsi fuimus, vt ad crucis sinum, quo loco statio se commoda pandebat, pernoctare cogemur.

Fretum Weygatz versus Orientem vsque ad sinum crucis porrigitur: inde vero versus Dissidij angulum reflexum Aquiloeurum prospicit.

*Oceanum
Tartari-
cum.*

Die 26. portum nostrum Traenbay velis redadiuimus, occasionem nauigandi commodiorem præstolaturi.

Die 27. nostrorum aliquamulti Tartaricum Oceanum adeuntes, scaphis suis glaciem penetrare non valuerunt. Quod enim se illa ingentibus molibus accumulasset, nostris ad extricandos sese & rursus expediendos horæ 24. consumendæ fuerant, quod glaciei congestibus vndiquaque cincti essent. Re ergo infecta ad naues redierunt.

Die 28. ingruente vndiquaque glacie ita cingebamur, vt naues nostræ quasi muro circumducto in medio clausæ starent. Nostrorum aliqui naues egressi, in crustis glacialibus ad milliare vnum aut bina progressi ambulabant.

*Nebula ita
crassa, vt
suffocent.*

Die 29. nebula crassissima oborta est. De hac *Oliuier Brunel* autem nauclerus peritissimus (qui 3. successiuis cõtinuis annis à Daniæ rege versus Septentrionem insulam Groenlandiam sciscitatum emissus olim erat) commemorabat, quod in Septentrionalibus locis, sub grad. 75. & 76. nebulas tam crassas & densas sæpe obseruarit, vt iis aliquot homines suffocati perierint. Nebulæ hæc vero mensè potissimum Octobri aut Nouembri sentiuntur.

Die 30. anchoris nostris fixi substitimus.

*Samiita
visi.*

Die 31. venti adhuc perpetuo Austrozephyri spirabant: quo tempore *Wilhelmus Barentz* præfectus noster cum officariis aliis octo ad Weygatz latus australe egressus est, compertum, an incolarum fors quosdam in colloquium pellicere posset. Quod molimen ipsi haud improspere cessit. Nam vix milliare vnum profecti, *Samiitas* quosdam offenderunt, numero fere 10. qui nostros præ nimia nebulæ crassitie non animaduenterant, nisi iam propius congressas. Hi duobus se ordinibus numero quinquenario dirimentes, cum arcibus & telis muniti contra nostros constiterant. Quibus tamen cum obuiam noster interpres iret, de suis quoque vnum admiserunt, qui arcui telo imposito ferituro similis stabat. Quo viso, interpres noster inermis, & ob id paucifectis Russica lingua, vt non iacularetur, clamare cœpit, & nos amicos venire attestatus est. Quod audiens & alter, cum telo arcum illico humi illisit, iam ad colloquium miscendum se præparans. Sed & nos congregientes, cum amicos profiteremur, saluere iussi, capite prope in terram declinato ab illis excepti fuimus. Sciscitanti deinde interpreti nostro de ratione terræ Weygatz & maris Tartarici, responderunt, nobis angulum quendam, quinque dierum fe-

re na-

re nauigatione ab eò loco versus Austroeurum dissitum, transambiendum esse, quo loco postea patentissimum nobis mare occursum esset, votis nostris impetrandis commodissimum. Addebant hi quoque, Moscovitas quotannis per angustias illas vsque ad fluuium *Gilisy* penetrare, vbi à Tartaris pro cacabis æneis, ferro, filo cupreo ad aciculas formandas parato, & Norimbergicis mercibus aliis, pretiosa vellera de Martibus, atris vulpibus & animalibus similibus permutando reciperent. Domi quoque sibi quædam talia vellera esse afferebant: quæ tamen cum sociis Moscovitis permutare auderent, quod Moscovitæ vectigales & subditi essent.

*Fluuius
Gissij.*

Homines hi staturæ breuioris sunt, vix pedes 4. longi, crinibus promissis in nodū plicatis & de collo pendulis insignes. Vultus habēt latos & patētes profosq; à frigore rigentes & fuscus habent, caput pro corporis magnitudine grandius habent, oculos paruos, crura breuiā, ad arcus formam incurua, cum genua eorum non ad nostram similitudinem prorsum, verum ex latere exteriori promineant aut protuberent. Cursus tamen interim pernicious & adeo celeris sunt, vt à nullo nostrum attingi possent. Vestes ex pellibus Damarum aut Rangiferorum confutas habent, corpori vniuerso exquisitissime applicatas, ita tamen, vt hispida pars extrorsum sit. Vittæ capita eorum strictim velant. Arma gerant arcus & spicula. Tum viri tum foemina variis vestibus vtuntur: ditiorum tamen capitibus rubro panno, pellibus subsuto contextis. Deum nullum norunt. Solem, si præsentem recipiunt (quo tantum 9. septimanis gaudent) cum tum die tum noctu lucentem habent: quem ob id cultu quodam venerentur. Sole recedente aut Lunam aut astrum aquilonium adipiscuntur, quæ & ipsa deuotione quadam, vt & singularia conficta idola colunt. Carnes aut omnino crudas, aut in rigido aere siccatas, animalium ferorum manducant: vt foetorem cutis fere rancidum expirent. Cæteroquin prudentes & industrij sunt, & suo more scaphas sibi quasdam parant, quibus ad pisces in fluuiis captandas vtuntur. Regem quoque agnoscunt, quem religiose colunt aut venerantur. Hic ad cæterorum fere similitudinem apprimè vestitus est, nisi quod vitta ex panno vel rubro vel viridi vel Cyaneo sarto & pellibus pretiosis subsuto caput tegatur. De hoc quidam commentantur, quod nasum & aures plumbi lamina inducere soleat. Primitus regem nullum agnouerant. Cum vero ab Asiaticis populis bello impeterentur, regem è sui medio selegerunt, cui & hodie parent. Mortuos suos sepeliunt, & pro iisdem quotannis tum Soli, tum Lunæ & astro Septentrionali oblationes magnas præstant, ex Damis & Rangiferis, quæ tota pedibus saltem & Cornibus præfectis, adurunt. Partium harum præfectatum loco quodam tam copiosam multitudinem inuenimus, vt iis integra nauis onerari potuisset.

*Samuitarum
descriptio.*

*Vnde Samuitis
primus rex
constitutus.*

Simulachra quædam lignea, crasso modo & rudi dolata habent: quorum facies lata & pansa, nasus non nihil exertus, & vtroque latere supra Crenis aut foraminibus binis excavatus, quæ oculos significant. Sub naso foramen aliud excisum est, eris symbolum. Idola hæc plerumq; in littora maris exponunt, vbi eorum numerum maximum nos obseruauimus, comprimis apud angulum Idolorum, quem ex euento nomine isthoc donauimus. Hæc nullo dubio ab ipsis adorantur, cum ante eadem multum cineris, vt & cornua pedesq; Damarum strata repererimus.

Discessione tandem vtrinque facta, cum ipsi in penitiorem terram, nos vero ad scapham nostram reuerteremur, nostrorum quidam in littore rude & crassissimum erectum tale Idolum secum abripuit, & scaphæ importauit. Quo facto derepente incolarum quidam ad littus Rangifero suo accurrit, cum

comminatione singulari sublatum Idolum repositens. Quod illidem propterea nihil tergiuersati restituiimus. Homines hi exteris parum fidunt. Cum enim postero die nempe 1. Septembr. denuo in terram, cum iis de rebus quibusdam contractum, egressi essemus, & nostrum quidam, fiducia iam quasi stabilitæ amicitiae videndum sibi à quodam arcum sollicitaret: & nutibus & verbis certis se parum fidere, nostris indicium dabat. Sed & Rex ipsorum passim locis multis excubitores statuerat, qui accurate, quid quoque loco fieret, quæ commercia, quæ emptio venditioque agerentur, attenderent. Incolarum hoc tempore nobiscum fere 60. fuerant, curribus apparatis per omnia instructi. Currus hi seu trahæ à binis plerunque rangiferis promouebantur, quibus cursum tam pernitem agitabant, vt equis nostris incitatis eosdem consequi impossibile nobis esset. Dum mutuo contraheremus, quidam è nostris Muscettam forte disploserat: cuius fragore illi adeo perculsi sunt, vt furiosis similes quoquouersum dissilirent. Sed tamen cum viderent, suorum nullum læsum, & animo haud malo id factitatum esse: pacati instrumentum illud oppido admirati sunt. Per interpretem cum ipsis significarem, instrumenta hæc nobis loco arcuum esse, documētum sollicitantes, id videre apprime satagebant. E nostris ergo quidam, lapidem collicuidam longo interuallo distanti imponens, eum spectantibus ipsis tam præcise conferiit, vt in fragmina multa commineretur. Quæ res ipsis instar miraculi cuiusdam erat. Expeditis iam itaq; expediendis, postquam discedere tempestiuum videretur, cum magna vtrinq; reuerentia discessum est. Postea Wilhelmus *Barentz*, nauclerus primarius cum Admirante & cæteris decreuit, vt omni nisu ad actis nauibus de perrumpenda glacie & transitu moliendo laboraretur. Die itaque 2. Septembr. primo mane, anchoras nostras leuauimus, quod & austrozyphyrus nobis commodus spiraret, & statio nostra propter humilitatem loci non satis tuta esset. Ad sinum crucis anchoras iterum iactauimus, vt viceprætoriam nauem glaciei cumulis impeditam, expectarem. Quod si nauium fors nostrarum quædam glaciei fragminibus intricaretur, eam aut excussis anchoris eruere coacti sumus, aut nostrorum quosdam in crustas glaciales demittere, qui extemporanea ope impactas expedirent. Nauis prædicta cum circa vesperam ad nos rediisset, die 3. inde porro vela fecimus, & breui in angulo dissidij versus aquilonem appulimus: vnde tamen propter ingentem crustarum fluctuationem retrocedere coacti sumus. Nam & venti horrendum fremebant, & nebulae tam crassæ oboriebantur, vt nec cursum recta tenere, nec naues mutuo contueri possemus. Et licet nauis nostra propter magnitudinem suam vel è distantissimo loco videri deberet: ad vnus tamen lapidis iactum propter interiectam nebulam spectabilis haud fuit. Vt ergo mutuum signum displosis Muscettis & inflatis tubis præstarem, necessum erat. Quibus symbolis cum die integro, bono ordine metæ tamen nullius conscij procederemus, circa vesperam, prætoriam nauem cum socia vicaria ad Statuum insulam se conuertisse intelleximus. Nam inde displosis maioribus tormentis sui cursus nobis signum dabant: quas ob id & nostris ad actis nauibus pone consecuti sumus, tormentorum fragore perducti. Nocte tamen illa ærumnas infinitas passi sumus. Ex collis siquidem glaciei frustis tanti & tam horrendi fragores crepitusque edebantur, vt omnia totius mundi fundamenta euerti credi posset. Gratia tamen diuina eruti, mane circa auroram prodeuntem in Statuum insula conuenimus.

Samogithij sclopetorum admiratores.

Crucis sinus.

Dissidij angulus.

Statuum insula.

Deuotio nauigantium.

Die 4. glaciei iniuriis compulsi, anchoras leuauimus, & intra Somogithiam dictamque insulam confidentes, à glacie tuti & aliquandiu securi fuimus. Hoc loco ieiuniis & precibus, & binis concionibus audiendis diem confecimus, Deo supplices, vt porro cursum nostrum tueretur. A littore naues hinc nostræ tam breui spacio aberant, vt rudente illi alligari possent. Ibidem nostrum multi

multi excurrentes, leporēs, aliquot, quorum ingens copia visēbatur, ferierunt. *Leporum copia.*
 Die 6. Septembr. è nostris aliquot in Continentem Moscoviæ, (Vrforum *Crystalli & Adamantum copia.*
 regionem postea dictam) egressi, multum crystalli, vt & genus quoddam adam-
 manti inuenerunt. Cum vero diuisi & distracti oberrantes illi longius progredie-
 rentur, vrsus quidam macer & vastus ex improviso prosiliens vnum eorum cor-
 ripuit & obruncauit. Ad cuius clamorem cum exciti aliquot accurrissent, vt so- *Vrsus binos*
 cium suum vrsō eriperent: ipse deserto primo, alterum quoque vnguibus inua- *laniat.*
 sit, & in conspectu cæterorum dilacerauit. Qua re ad Almirantem à cæteris pro-
 fugis denunciata, obuiis armis cum sociis multis cōtra vrsū egressus est. Quo-
 rum tres audaciores nimirum Cornelius Iacobi, Wilhelmi Barentz nauta, Io-
 an Nuffeler, ipsius Scriba, & Wilhelmus Gysen gubernator, cum ad vrsū pro-
 prius adirent, cum irritis aliquot ictibus tentarunt. Tandem Ioan Nuffler, quam
 potuit proxime, vrsō se acclinans, glande caput eius traiecit. Quo tamen ipse i-
 ctu non admodum motus, de præda sua voranda nondum abstinit: vsque dum
 adacto frequentius sclopeto prorsus sterneretur. Cadauera duo direpta & lace- *Vrsus ster-*
 rata die 7. Septembr. in dicta Insula post solenni pompa, moreque militari hu- *nitur.*
 mata sint: & vrsō corium detractum est, quod in Hollandiam secum quoque in-
 tulerunt.

Die 6. Ex statuum insula soluentes, & oram tantum legentes, impellenti-
 bus glaciæ crustis retrocedere breui coacti sumus. Eo loco nauis prætoria & Ro-
 terdamum fundo illidebantur: sed Dei gratia illæ se inde rursus eruerunt.

Die 13. Circa meridiem tempestas maxima cum nebularum densa caligi-
 ne, & niue creberrima oborta est, ita vt sine velis in mari quoquouersum iacta-
 remur.

Die 14. tempestas hæc non nihil remisit. Eodem ex nostris aliqui iuxta alte-
 rū latus Continentis Samogithiæ canalem quendam ingressi, ad insulam Cau- *Insula Can-*
 datam casam quandam ligneam, sed vacuam inuenerunt. Deinde cum de con- *data.*
 tinuando nostro cursu iterum laboraremus, mare Tartaricum de nouo tenta-
 uimus. Contra quos tamen occurrentes glaciæ moles tanto impetu deruerunt,
 vt leuatis anchoris recta fretū Weygatz deserere, & versus occasum nauēs agere *Matflo &*
 cogere. Ita ergo in patriam reuersuri, eodem die insulam Matflo & Delgoy *Delgoy.*
 atigimus, cum tota nocte cœlo valde niuoso vela fecissemus.

Die 30. In Warthuys appulimus: vbi ad 10. vsque octob. substitimus. Inde *V Warthuys-*
 vero porro soluentes, die 18. Nouembr. in Hollandia votiue appulimus. *sen.*

Finis secunde navigationis.

TERTIA

TERTIA NAVIGATIO
 AB HOLLANDIS SV-
 PRA NORVEGIAM, MOSCO-
 VIAM ET TARTARIAM, VERSVS
 CATHAY ET CHINAM TEN-
 tata. An. 1596.

VM septem Hollandicæ naues mense Nouembr. An. 1595. ex locis Septentrionalibus rediissent, & Belgij ordinibus rerum gestorūque omnium summam expediuissent: singulis ad exactā amussim p̄sitis placuit vnitis prouinciis, de tertia insuper classē in dictas regiones emittenda cōsiliū aut decretum aliquandiu differre. Si quæ tamen priuatim ciuitas, aut confœderati mercatores suo illam periculo & sumptu adornaturi essent: tum se terrarum illarum inuentoribus grandem pecuniæ vim honorariam, haud irrita stipulatione pro-

Nauium binarum praefecti.

mittere velle. Quare ergo ciuitatis Amstelredami senatus anni 1596. initio priuatō suo sumptu naues binas instruxit, primæque illarum Iacobum Hembkirch nauarchum & bonorum commissarium, Wilhelmum vero Barentz nauclerum summum praestituit. Alterius nauis praefectus & commissarius *Cornelius Ryp* statuebatur. Naues has, mercibus sibi visis onerariunt, quotquot mercatores lucri periculum facere aliquod voluerunt. Nam & à vectigali immunia erant bona, & de nauo quoque secura. Nautæ autem conditione duplici conducebantur: quid nimirum mercedis accepturi essent, si re infecta reuerterentur, & quid iterum, si feliciter continuato cursu terras illas detegerent. Qui scribebantur naute, plerique omnes calibes seligebantur.

An. 1596. 5. Maij.

Die 5. Maij. vtriusque nauis nautarum lustratio instituta est.

Die 10. Ex Amstelredamo soluerunt.

Die 13. in *Vlien*, Texeliæ finitimam insulam peruenerunt.

Die 16. Ex *Vlie* soluerunt. Sed defluo mari, & Cæcia seu aquiloeuro flante in stationem recurrere coacti sunt. Nauis Cornelij in fundo sidens, se breui rursus eruit.

I V N I V S.

Die 1. Noctem nullam habuimus.

Die 4. vento commodo intra Septentrionem & orientem promouimus.

Sol triplex prodigiosus.

Hoc die Sol circa meridiem prodigiosus apparebat. Ex vtroque enim latere Sole alio stipatus triplex videbatur, iride duplici succinctus: quarum vna soles ternos vndiquaque ambibat: altera transfuersum intersecabat: cuius pars inferior grad. 28. supra Horizontem attollebatur.

Die 6. glaciei tanta moles comparuit, vt eam penetrare non liceret.

Die 9. cum prius cursum varie contorsissemus, insulam quandam attigimus, mill. 5. spatiosam, sub grad. 74. min. 30. poli eleuati sitam.

Die 11. in Continentem seu terram egressi, præalto quodam monte, niuibus vndiquaque constrato, Oua Meroarum plurima inuenimus.

Oua Meroarum.

Descensuris propter præcipitium, periculum haud temnendum instabat: quod tam abruptum erat, vt in nates confidentibus illud descendendum esset.

Die 12.

Die 12. aurora promicante, album quendam vrsum annatantem conspicati sumus. Quem cum variis armis quatuor fere horarum spatio frustra impetiuissemus: tandem securi dorso impacta tam saue vulneratus est, vt in profundo corpore securis infixæ præstaret. Quam cum fauciatu enatando secum auferret, pone plagis multis eum insectantes, tandem interfecerint. Detrecta cutis 12. pedes longa erat. Cuius carnes qui gustarunt, certam noxam experti sunt. Regionem hanc Vrsinam vocauimus.

Vrsus grandis.

Regio seu terra vrsorum.

Cadaver Cete factidum.

Die 21. Cete vastissimum mortuum in mari fluctuare conspeximus, foetorem tetrum quoquouersum expirans.

Die 21. postquam 18. orgiis anchoras demississemus, saburram ad nauem rectius firmandam ingessimus. Ibidem comparentem immanem vrsum scaphis admisisis præuertentes, eundem tandem multis frustra contractis gladiis prostrauimus: cuius corium pedes 13. æquabat. Inde scapha impulsæ milliæ vnum progressi, portum tutum & fundum commodum adiuimus. Quo bolidem demittentes, orgiis 12. & 16. deprehensis primum, post insulam quandam versus ortum conspicati sumus.

Vrsus grandis.

Anseres rubri, alias Barnicla.

Hoc loco anserum rubentium oua magno numero collegimus. Huius generis anseres quotannis magna copia in Hollandia ad Wiringam capiuntur: qui quo loco sua oua excluderent, hactenus nemini adhuc compertum fuit: cum multi eisdem in Scotiæ arboribus nasci frustra contenderint. Quam tamen veritatem nauigatio nostra confirmatiorem reddidit. Siquidem ante nos quenquam ad grad. eleuat. Poli 80. transcendisse, nulla historia testata est.

Sed & hoc obseruatu dignum est, quod hac in regione, (quam Groenlandiam arbitrati sumus) 80. gradibus eleuata, tum herbas tum gramina virentia, cum de pascentibus eadem animalibus, vt Capreolis & similibus inuenerimus: cum tamen sub grad. 76. in Noua Zembla non herbipastas animantes, sed meros vrsos aut vulpes inuenire licuerit.

Groenlandia sita.

Die 23. leuatis anchoris intra Septentrionem & occidentem perreximus. Cum vero propter obstantem glaciem cursum continuare non possemus, ad modo dictam regionem reflectendum fuit. Noctu poli elevationem æstimantes, 79. grad. 42. minutias inuenimus. Inde ergo denuo soluentes, cum ad occidentem nauigaremus, quidam è nostris terram egressi sunt, vt pyxidibus nauticæ declinationem metirentur. Interea Candidus vrsus ad nauem annatate visus, cum prolatis sclopetis impeteretur, conuersus recta ad illum locum se recepit, quo nostri egressi erant.

Vrsus Candidus.

Quos cum nullis armis instructos esse recordaremur, scapha in littus expositi, clamore concitato eundem à littore abegimus, & contra insultum eius nostros admonuimus. Hi ad naues reuersi, compassi ligulam à linea Septentrionali 16. gradib. motam confirmarunt.

Die 24. vento austrozephyro spirante, cum insulam egredi statuissemus, aduerso obstante vento coacti, longius retrocessimus. In proximo, portum quendam intrauimus. Ex quo nostrum quidam in terram excendentes, Rosmarorum binos dentes, 6. libras appendentes inuenerunt: quos ad naues apportarunt.

Dentes Rosmarorum.

Die 25. sublatis anchoris iuxta latus australe oram legimus, vsque dum sub grad. 79. sinum quendam porrectissimum 10. mill. emensi, eum non amplius peruium deprehenderemus. Vnde velorum obliquatione facta nobis regrediendum fuit.

I V L I V S .

Calendis Iulij vrsorum terram iterum conspeximus. Quo tempore, Ioan.

T Corne-

Cornelius cum cæteris officariis nauem nostram adierunt deliberaturi, qua meta porro procurrendum esset. Cum vero sententiæ dubiæ nutarent, statutum est, vt altera nauis, quoquo vellet, portenderet, & nobis quoque nostro pronauigare auspicio liceret. Illa ergo ad terram supra dictam, sub gradu 80. sitam, vela iterum fecit: quod iuxta vicina littora transitum repertum iri præsumpsisset. Nos vero contra vitandæ glaciæ causâ austrum versus contendimus.

*Nauium
duarum
diuortium.*

Die 14. glaciæ vndiquaque irrudente ita inuoluti sumus, vt percurrere nulla via possemus. Fundus ibi 90. orgiarum erat: polus vero 74. grad. 10. min. eleuabatur: adeo vt propter glaciem cursus nobis relegendus esset.

Vrsus.

Die 16. versus austrozephyrum impellentes, glandissimum vrsus glaciæ crustæ insidentem conspicati sumus. Quem cum propius annauigantes confosuri essemus, ipse profugit.

Die 19. ad insulam Crucis rediimus, sub poli gradu 79. & min. 10. sitam.

Vrsi 2.

Die 20. Apud dictam insulam substitimus, quod propter glaciem obiectam progredi non liceret. Ex ista cum nostrum octolintre in terram exponeremur, duo vrsi grandes contra nos posticis pedibus erecti incedebant. Quos tamen cum inermes adoriri non auderemus, passu conuerso ad lintrem nos recepimus.

Die 21. Muscettis & vncatis ad locum priorem redeuntes, cum vrsos nullos inuenissemus, iuxta Cruces binas tertiam ereximus, & lintea nostra vsque ad diem 5. Augu. extensimus. Hoc loco ligulam pyxidis 17. grad. declinasse animaduertimus.

AUGUSTVS.

Die 4. scapham nostram, in littore lapidibus oneratam, magno labore ad naues deueximus.

Die 6. C. de Nassou attigimus.

Die 17. Sinum Solatij ingressi sumus, qui glaciæ omnino carebat. Circa vesperam nebula tam densa inualuit, vt naues nostras de glaciæ monte quodam religare cogeremur.

Huius congelatio inferne 36. orgiarum, & superne 16. org. erat, aqua omni ad fundum vsque, 36. orgias altum, congelatum.

Vrsus.

Die 8. & 9. cum adhuc priore loco consideremus, vrsus scaphæ nostræ tabulam transfulturus erat. Quem tamen sclopætis effulminatis abegimus.

Die 10. rupta & contracta vndiquaque glaciæ, ne omnino illius alluione obuallaremur, magnis laboribus annisi sumus. Crustæ enim latissimæ interdum nauibus nostris tanto fragore illidebantur, vt eam frustillatim minutum iri crederetur.

Die 12. ad sinum glacialeminorem perreximus.

Die 13. Pronauigantes, vrsus fudimus.

*Orangia in
sula.*

Die 15. Cum ad Orangia insulam appulissemus, ibidem glaciæ vastis cumulis ita vndiquaque obruti fuimus, vt de nauis seruanda spei parum superesset.

Vento itaque austroeuro perflante, in stationem tutam naues agere cœcti fuimus.

C. Desiderij.

Die 19. non nisi prægressis multis ærumnis ad C. Desiderij peruenimus. A quo versus austroeurum progressi, locum illum glaciæ vndiquaq; rigentem offendimus. vt nobis hinc ad capitis angulum, & porro ad caput Vlißingen versus notozephyrum contendendum esset.

Die

Die 21. in portu glaciali pernoctauimus. Postero die inde ad angulum Insulæ promouimus. Quo loco, cum crassa nebulæ turbinibus mixtæ essent, in ingenti crusta glaciali naues firmauimus. In quam cum postea ex nauibus nōs demississemus, super eo 40. Oua volucrum reperimus.

Die 23. & 24. Cum naues nostræ glaciei procinctum erupturæ essent, in ualescentibus cumulis ita oppressi sumus, ut & clauis pars magna, & scapha glaciei vi contusa frangerentur: & de ipsis nauibus quoque tuendis spes nulla superesset.

Die 25. Iterum conatu irritu de nauibus eruendis laborauimus. Sole tamen superueniente liquata glacies paulatim defluxit. Qua commoditate cum secundum latus occidentale nouæ Zemblæ in austrum per Weygatz transituri protenderemus, vias omnes obstructas inuenimus. Quibus tot vndiquaque obstantibus malis animum despondentes, iam de reuersione in patriam cogitare ocepimus. Quo instituto cum ad *Stromhbay* venissemus, prægressa nocte tam profunde corriguisse mare intelleximus, ut retro naues agere iterum cogere mur.

*Decretum
reuerfus.
Stromhbay*

Die 26. commodo vento spirante ad angulum Desiderij nos denuo comparauimus. Portum tamen glaciale præternavigaturi, occurrente glacie vndiquaque occupati & obsessi fuimus. Ex qua nos eruere nulla industria licebat. Tres nostrum in crustam desilientes, cum soluenda naue occuparentur, hiatu deridente facto quin vniuersi simul perirent, parum aberat. Quorum vnus, cum rostrum nauis, alter funem veli, tertius funem à puppi pendulum corripuisset, ope nostra mature seruati sunt. Circa vesperam, in partem portus glacialis occidentalem incurrimus: quo loco totam hyemem exegimus.

Die 27. glacies nauem nostram vndiquaque obuallauit: quæ tanta copia sese subinde aggerabat, ut nauis nostræ prora pedum 4. altitudine attolleretur, & puppis non secus ac in fundum subsideret. Qua re terrefacti nostri, scapham maiorem iam in mare demittebant.

*Prora nauis
attollitur.*

Die 28. glaciei pars aliqua iterum paulatim defluere cepit, ita, ut nauis æqualem positum redipisceretur. Wilhelmus Barentz & gubernatores alij, cum se in glaciem emisissent, spectatum an æquali situ nauis tuta staret: tanto fragore glacies repente discrepuit, ut de vita vniuersi periclitarentur.

Die 28. Cum operam omnem nauis eruendæ frustra impendi videremus, posterum vni Dei auxilio intendebamus.

Die 30. glacies de nouo tam confertim sese accumulauit, ut nauem nostram totam obrectura videretur. Sed & antica parte subeuntibus crebris crustis eadem adeo erecta & eleuata fuit, ut iam stanti fere similis esset.

Die vltimo, nauis nostra 4. pedum altitudine iterum surrecta est. Quo casu, cum iam vita vniuersorum periclitaretur certissime, post 4. horas sese glacies diffundere in sperato ocepit. De quo euentu quantopere gauisi fuerimus, ijs æstimant, qui casibus similibus quondam fors exerciti sunt.

S E P T E M B E R.

Cal. Septembr. Die Dominica quadam precibus dictis, subiens confertim glacies, nauem rursus pedes aliquot surrexit. Itaq; ad vitam seruandam lintrem rursus demittentes, nauem horrendo adeo fragore crepare audiuius, ut iam omnibus consultum videretur, lintre in terram egredi: cuius rei quoque gratia 13. tonnas panis, & 2. dolia vini in omnem euentum illi imponebantur.

*Nauis pre-
pat.*

Die 4. Etsi solem lucentem haberemus, gelu tamen in tantum omnia corrigebant, ut promoueri non liceret.

Die 5. tempestas serena & Sol clarus fulgebat. Nihilominus tamen glacies nauem nostram in alterum latus subuertit, omnium opinione iam breui tempore funditus perituram. Periculi ergo instantis ratione inita, nauis velum pro extruendo in Continenti tentorio detractum est, vt & sclopeta, & panes, & vinum, & instrumenta cætera extruendæ domui necessaria in scapham illata sunt.

Nauis contorquetur.

Die 6. & 7. Cum tempestas iterum commoda esset, de nauis salute spem nouam nobis faciebamus. Ex nostris terni in Continentem egressi, fluuium aquæ dulcis inuenerunt, ad cuius ripam magna lignorum copia iacebat, aquarum exundatione eo perlatorum.

Hybernaturus domus extruenda consilium ineunt.

Noua Zembla arboribus caret.

Die 10. & 11. nostrorum octo armis necessariis probe instructi terram ingressi sunt, vt ligni conspecti ratione certiore explorarent. Cum enim hyemæ præ foribus esse, & nullam nauis seruandæ spem restare præuideremus: eo loco hybernare coacti, de domo contra varias hyemis iniurias extruenda necessarium decretum fecimus. Et licet in omni noua Zembla ne vnica quidem arbor succrescat: nihilominus tamen ad institutum nostrum ea ligna sufficere videbantur, quæ ad fluuij ripam ex Tartaria aut Moscouia illata erant. Quod & ipsum singulari Dei prouidentia ita procuratum iudicabamus, vt non solum ad ædes extruendas, sed & succendendos focos, ligna abunde nobis sufficerent. Quibus destituti, nullo dubio vitam tueri sub illo rigore non potuissimus.

Die 12. loco quoque alio ligna quædam inuenimus.

Die 13. propter vicinos vr̄os terram ingredi non ausi fuimus, quod densior nebula illorum prospectum nobis adimeret.

Die 14. Coelum clarum quidem, sed apprime gelidum erat. Eo ergo, priusquam niue obtegerentur, ligna necessaria conueximus.

Die 15. quæ Dominica erat, tres Vr̄si se proferebant. Quorum vno ad glaciæ crustam resistente, duo scapham nostram recta impetiuerunt.

Vr̄sus sternitur.

Hi cum in transitu maceram quandam, macerata carne plenam à nobis expositam inuasissent, eorum alter glande caput traiectus, festino concidit. Quo spectaculo alter territus aufugit. Cadauer cæsi vr̄si exenteratum, & frigori expositum exiccaturi eramus, vt illud redituri nauis nostræ imponeremus.

Die 16. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. ad domum extruendam trahis paratis indies ligna adueximus, passuum fere 6000. spatium permetientes.

Tignarius occidit.

Die 23. Cum nebuloso oborto aere ventus orientalis spirabat. Eodem die tignarius noster, sub vesperam ab operis domum reuersus, subito expirauit. Hic ex Purmerent oriundus erat.

Die 24. eundem fissura seu hiatu montis cuiusdam conspeliuimus, quod propter intensum gelu fodere solum non liceret.

Die 25. aere obscuro existente, ventus Zephyro auster glaciæ magnam partem quidem difflauit: nauem tamen nostram non destituit. Hoc die trabes seu fundamenta nostræ domus stabiliuimus, cum hybernationis sententia nobis firma perstaret.

Die 27. vento aquilone spirante, aer intenso frigore ita corriguit, vt, si quis forte more ædificantium clauum ori inderet, eundem extracturis, eundem pertinacissime agglutinatum simul auelleret. Hoc die glaciæ iterum non nihil fluctuare cepit.

Die 28. & 29. vento primum Zephyro, deinde Euro spirante, Sol clarus confulgebat. Et licet glaciæ mare fere vacuum esset, nihilominus tamen fixa nauis perstabat.

Die 30. Vento orientali & Euronoto spirante, confertim ningebat, adeo, vt ad ligna aduehenda nulla commoditas esset.

OCTOBER.

Cal. Octob. tempestate ventis & niue permixta aer ita obumbratus est, vt nulla prospicere liceret.

Die 2. Domum nostram tignis omnibus absoluimus, eius cacumini signum ex niue congelata imponentes.

Die 3. operas continuantes inuictō frigore corrigimus.

Die 4. propter magnam niuis copiam operis vacare ordinariis minime potuimus. Nihilominus tamen anchoras nostras, ad solidius firmandam nauem in glaciem emisimus.

Die 5. Glacies vniuersa è mari dispulsa disparuit: adeo, vt quoquouersum eius nihil residuum videretur. Illa tamen substrata nauis nostra nihilominus firma constabat. Hoc ipso die proræ interioris tabulas detraximus, quas tegendæ nostræ domui accommodaremus. Quæ hoc die eò perducebatur, vt iam contra omnes fere casus munita staret.

Tabula nauis detraxuntur.

Die 6. Venti niue permixti adeo increbuerunt, vt ex naui prospicere nulli tutum esset.

Die 7. aere tranquilliore existente, puppis partem internam diruimus, vt tabulis auulsis domus nostræ defectum suppleremus aut sarciremus.

Die 8. Ventorum & niuium tantus fremitus inualuit, vt suffocatione prope omnes extingueremur.

Die 10. aura paulo mitiore & tranquilliore facta, ventoque austrozephyro flante vnda duorum pedum altitudine succreuit.

Die 11. è nauis & panes nostros & vina in terram exportauimus. Quibus transferendis cum occuparemur, vrsus occurrens sclopētis elisis fugatus est.

Vrsus.

Die 12. dimidia pars virorum nostrorum primo in pomo extracta pernoctauit, qua nocte frigoris maxima infestatione percussi sunt: cum nec cubilia accommodate instructa essent, nec propter caminos deficientes ignis succendi necessarius posset.

Die 13. traha cereuisiæ dolium ad domum nouitiam vecturi, oborto ingenti & ventoso frigore, opus deserentes ad nauem nos receperimus. Vbi tamen frigore haud mitiore excepti sumus.

Die 14. ad dolium cereuisiæ relictum remeantes, illud ædibus intulimus: quod tamen frigore rigidum, aquam pro cereuisia deinde ministrabat.

Die 15. aere tranquilliore reddito, vestibulum domus ianæ præposuimus, vt contra irruentem auram tutiores essemus.

Die 16. asseres aliquot ad vestibulum muniendum à nauē diruimus.

Die 17. & 18. mare tam magna glaciē vi iterum perfluctuauit, vt nullius vndæ prospectus esset.

Die 19. cum in nauis tres tantum reliquerentur à nostris, inter quos tamen vnus agrotus, & alter puer erat: vrsus quidem proruens nauem inscendere satagebat. Quem cum arreptis fustibus illi impeterent abigendum, nihilominus tamen tanto robore contranisus est, vt de saluandis se nostri dispicere cogentur. Cum ergo duo in nauem internam se reciperent, & puer dolonem ascenderet: nostrum interea aliqui ad nauem procurentes: vrsū muscetta traiecerunt, qui se faucium sentiens profugit.

Vrsus.

Die 20. Sol clarus promicabat, & tamen Oceanus omnis glaciē obdus erat. Cereuisiam nostram ex nauē in recentem domum transuchentes, illam omnem congelatam, & doliōrum insuper ferrea aliquot vincula frigore perfracta inuenimus.

Die 23. Ad socios nostros cæteros abducendos nauem accessimus, qua ægrotum viribus adeo exhaustum & eneruatum offendimus, vt de abducendo eo consilium mutandum esset.

Die 24. Octo reliqui socij nostri ad domum pergentes, ægrum traha secum aduehebant. Sed & scapham magno labore domui admouimus, vt seruata illa futuris necessitatibus seruiret. Quo tempore cum recedens Sol nos plane destitutus videretur, ex naui Indies merces & com meatum, & res alias quasunque necessarias trahis domui apportauimus.

Tres vrsi. Die 25. cum instrumenta & armamenta vniuersa scaphæ aut linctri necessaria domui inferremus, traham vltimam ad moturos ponè tres vrsi cõfectati sunt. De quibus cauendis cum nauta noster clamore concito nobis signum daret, funiculis tractoriis nos expedientes ego & nauta bipennes arripuimus, vt irruituros perfoderemus. Cæteris interim nostris sociis ad naues iterum profugientibus, vnus in glaciæ hiatum impingens cecidit, cui ob id cum de vrsis irruituris valde metueremus: accidit tamen, vt illi deserto aut neglecto hæc cæterorum maiorem numerum confectarentur, quibus ad nauem intromissis, vrsi quoque eandem insulturi erant: qui tamen post variam pugnam obuuis armis à nostris tandem abacti sunt.

*Horologiū.
Lampas.* Die 27. Aere valde niuoso existente, nostri vulpem candentem glade ferierunt, quem assatum quoque comedimus, leporis vicem suppletentem. Eodem & horologium nostrum reparabamus, & lampadem insuper ad lucem nocturnam ministrandam concinnabamus, pro oleo adipem indentes, ex cæsis vrsis extractum.

NOVEMBER.

Cal. Nouemb. cum nocturnæ tenebræ iam prodirent, Lunam ex ortu surgere conspicati sumus, cum Sol adhuc supra Horizontem non nihil extaret. Hoc die propter rigidissimum gelu domo egredi nulli licuit.

Solis breuissima meta. Die 2. Solis vniuersum corpus Horizontem non ascendebat, sed obliquatione breuissima terram ambiebat. Hoc die rursus vulpem captatum esitauimus, cum Sol nobis adhuc supra horizontem esset, vulpes nullos videramus, sed meros vrsos. Postquam vero iam Sol nobis omnino disparuisset, porro nullos vrsos deprehendimus, solis vulpibus spectatis, vsque dum cum Sole reuerso reuertentur quoque vrsi.

Vicissitudo mira. Die 3. Sol apud ortum emergens intra meridiem & occasum rursus occidit: ita, vt cum altissimus esset, vix summam eius faciem videre possemus, etsi malo nauis altiore loco staremus. Eo tẽpore Sol grad. 11. min. 48. scorpionis peragrabat, versus meridiem ab æquatore declinat. 15. grad. 24. min. facta.

Sudarium extemporaneum. Die 4. Aer tranquillus erat. Eodem Solem amplius non vidimus. Chirurgus noster sudarium ex grandiusculo dolio vinario cõstruxerat, quo singuli successiue lauabant & sudabant, cuius vsu plerique oppido reficiebantur & confirmabantur.

Die 5. Ventus spirabat æquilunaris. Hoc quidem die Oceanum patere videbamus: sed nostra tamen nauis glaciæ accreta adhuc immota persistabat. Et cum iam apud nos perpetuæ noctes essent, Lunæque supremum signum occupasset, eam totis diebus & noctibus conspicuam habuimus, non minus ac antea Solem.

Die 6. etsi tenebræ densæ essent, nihilominus tamen ligna quædam rogò succendendo adueximus.

Horologiū à frigore immobile sit. Die 7. & 8. cum horologium nostrum frigore obriguisset, & non moueretur, scire non potuimus, quod, vel tempus diei vel noctis esset. Sed & presentis panis

panis quantitatem supputantes, & cum dierum, quibus nobis eo loco adhuc manendum esset, numero cōferentes, minorem multo copiam inuenimus, quam quæ tempori sufficeret. Nam cum prius singulis diebus quinque vna tonna distribueretur, porro id singulis octonidiebus fieri oportuit. Ergo qualibet septimana cuiuslibet libræ 4. cum vnciis decem appendebantur. Carnium aut piscium partendorum nulla adhuc necessitas comparebat: etsi & potus dispensandi consilium ineundum esset. Nam cereuisia frigore conglaciata, insipida & minime alimentosa erat: & aqua iam dum ipsa quoque deficiebat.

Die 10. Quæ nauis nostræ conditio esset, percontatum egressi sumus. Illam ergo aqua adeo adimpletam inuenimus, vt supra grauamenta seu saburram illa promineret, quam tamen congelatam exsentinare non potuimus.

Die 11. Cum aura satis commoda esset, ex funibus & reticulis factas vulpibus decipulas statuimus. *Decipula vulpium.*

Die 12. Distributione vini instituta, quilibet indies binos saltem haustus accipere cœpit. Qua mensura qui non contenti esse poterant, hi niuem collectam, & ad rogam liquefactam potare cogebantur. *Vini distributio.*

Die 13. nauarchus inter nos pannum laneum distribuit, vt ex eo vestibus futis contra gelu tutiores & paratiores essemus.

Die 14. Cista prolata cuiuslibet panni lintei ad indusia paranda sua portio data est: cum ea præsentis illius temporis ratio esset, vt ad tuendum corpus modi omnes excogitandi essent.

Die 15. Cum tempestas placida esset, linteamina & indusia nostra extersumus. Quæ quamprimum ex feruente aqua extraherentur, strictissimo illico gelu obrigescebant.

Die 16. E caseis Hollandicis superstitibus 17. numeratis, sedecim nostrum quilibet vnum sortitus est, & decimus septimus æquali pondere in commune dissectus.

Die 17. Vulpibus indies maiori numero comparentibus, decipulas alias ex crassioribus asseribus erectis, & desuper lapide aggrauatis, infra vero ligula substructis, extruximus, quibus vulpes captauimus haud paucos.

Die 18. Aliqui ex nostris sanitatis gratia purgabantur pharmacis, & sudabant. Eodem 4. vulpes captauimus, & eosdem esitauimus. Die postero duos iterum cœpimus.

Die 19. Tempestas valida cum vberissima niue ita confremuit, vt eius copia domus nostra vniuersa integeretur, nec cuiquam exitus inde daretur. *Exitus domus interclusus.*

Die 20. & 21. eadem similiter tempestas continuauit.

Die 22. per fossa & perrupta niuis mole, exitum nobis & egressum ex ædibus moliti sumus. Eodem & decipulas capturæ aptas reparauimus: vt non solum captatis vulpibus victitaremus, sed & eorum pellibus vittas nostras subfuermus, adeoque contra inuictum frigus hoc nos pacto muniremus. *Vulpium captorum duplex usus.*

Die ultimo, tempestate placida & vento zephyro spirante nostrum sex ad peruidendam nauem egressi, in eadem vulpem viuam captarunt.

D E C E M B E R.

Die 1. 2. & 3. Nunc domus nostra iterum contegebatur, & propter delabentem in conclaue fumum, ignem non succendere licebat: adeo, vt quilibet suo in torulo percubaret. Cocus tamen ad elixandos cibos, quacunque arte poterat, ignem adhibebat. Immenso frigore cum automatarium nostrum horologium perpetuo restitaret: clepsidram arenariam 12. horarum comparauimus, vt ea de diei statu doceri possemus.

Die

Die 4. toto in remouenda niue, & exitu foribus parando occupati fuimus, operas successiuas inter nos dispersientes, nauclero tamen & gubernatore ab hac prouincia liberis.

Dies 5. & 6. frigore saeuissimo iterum rigeabant, adeo ut ad focum ardentem vix incallescere liceret: & vinum Hispanicum, natura calidissimum, omne congelaretur. Huius quilibet indies partem mensurae octauam sortiebatur, qua contentos cum niuali aqua esse oportebat. Vinum hoc bibituri, id prius ad focum liquare aut dissoluere coacti fuimus.

Die 7. Cum frigus intenderetur acerbius, inter nos deliberatum est, quam arte inuictum & penetrantissimum gelu illud sustinere aut temperare liceret. Ex medio vero nostro cum quidam suaderet, ut Lithanthracibus subditis ignem foueremus, eius suasi obtemperantes, id tentauimus, & tum rimas quilibet conclauis, tum & camini patorem exquisita diligentia obturauimus. Breui tamen elapso tempore vertigine & cephalatria ita confertim occupabamur, ut ægroto nostro, ita conclusum porro iacere impossibile videretur. Quare referari caminum opus erat. Cum vero & alius quispiam fores domus panderet, occurrente aere attonitus illico in terram prouolutus est: quem suffuso aceto vix reficere licuit. Per apertam tamen ianuam frigidior aura ingressa, animam omnibus restituit: quibus porro integre confirmandis nauarchus aliquid vini præministravit.

*Periculum
ex Lithan-
thracum
succensione.*

Die 8. & 9. exitum nostris foribus iterum moliti sumus.

Die 10. & 11. pedes nostri frigore ita obriguerunt, ut calcei necessario exendi essent. Soccus itaque patientiores conficientes, illorum paria tria vel quatuor pedibus induximus, & pellem ouinam insuper obdidimus, ut hoc remedio rigorem euitarem.

Die 13. 14. 15. & 16. cum captatis aliquot vulpibus, lignum pro foco superstes nullum haberemus, magno illud labore è niuis mole eruere coacti sumus, duobus iunctim semper opus hoc agentibus.

Diem 17. 18. tantum vulpibus capiendis exegimus.

Solat. hyemal.

Die 19. & 20. Cum Solem iam depressissimum locum tenere recordamur, de eo nunc paulatim reconscensuro nobis mutuo solatium amicum præstitimus, oppido interim dolentes; nobis iucundissimo Solis aspectu tam diu orbatis in crassis tenebris viuendum esse.

Die 21. 22. 23. & 24. fere semper niue foribus amouenda occupati fuimus, cum operæ nostræ & crebro interrumpentur, & loca purgata, niue nouitia subinde consternerentur.

Die 25. Tempestate ventis & niue aspera continuante, vulpes quosdam supra tectum nostrum discurrere audiui. Quam rem cum mali ominis quidam pronunciaissent, de causa rogati, iocose responderunt, dexterioris augurij futurum, si verubus affixi hærent, & ita nobis in cibum darentur.

Iocus tristis.

Die 26. & 27. aere multo grauius rigescente, frigus tam immane viguit, ut nulli vel caput foribus proferre immune esset. Nam & intus nec ad focum, nec instratis tegetibus, nec candefactis silicibus frigus sufficienter amoliri poteramus. Spetamen & solatio iam indies ad nos altius ascendentes Solis ærumnas istas attemperauimus.

Die 28. perstante rigore quidam è nostris cum per ædificij foramen quoddam caput extulisset, quæ rerum foris facies esset, prouisurus, eodem quam celerime retracto significauit nobis, niuis delapsæ eam altitudinem esse, ut supra ædes nostras quam longissime emineret.

Die 29. cum per nostros aliquot, scalarum figura niuis cumulos excidissimus: iis niuem transcendentem, decipulis surrigendis operam dedimus.

Die

Die 30. vento & immani turbine niue quoquouerfum iaciata, tum sca-
lae tum decipulae nostrae rursus diruta & oppressa sunt.

Die 31. propter eandem tempestatem, quasi vinculis districti in domo no-
stra perstitimus.

A N N I 1 5 9 7 .

I A N V A R I V S .

Postquam vero crebris periculis, ærumnis infinitis, frigoreque asperrimo
annum 1596. exuperassemus: annum sequentem 1597. ingressi, eius auspiciam
nihil lenius experti fuimus.

Nam 1. illico die rigor aeris ita exasperabatur, vt ne pedem quidem domo
efferre latum auderemus. Tum temporis prior vini portio cuiuslibet quoque mi-
nuebatur, quod moræ nostræ id minime suffecturum videretur.

*Vinum par-
cius dispen-
satur.*

Die 2. 3. & 4. per durante subinde rigore, nec ad aduehenda ligna quoquam
nostrum egredi sustinente, cum ad ignes sufflandos nihil materiæ superesset, ex
omnibus angulis fragmenta obuia corrasimus. Truncos quoque tundendis re-
ficcatis piscibus defixos, eruentes, illos foco adhibuimus. Quod si noscendi ven-
ti aliquando cupido esset, hastam longiorem, suprema parte linea lacinia religa-
tam, è camino exporreximus, & ex eius motu venti genus captauimus. Quam
nisi breui illico tempore retraheremus, vexillum illud in continenti ita obrige-
scebat, vt instar ligni durum, flecti amplius non posset.

*Compendi-
um noscendi
di venti.*

Die 5. cum frigus nonnihil mitesceret, exitu per effossam niuem facto in
aera liberum semel prorupimus, & immunditias captiuitatis nostræ tempore
collectas exturbauimus. Sed & lignis cædendis importandisque diem omnem
consecimus, vt contra futuros similes casus apparatus nobis aliquis promptus
esset. Reiectancorum quoque gratia vestibuli locum quendam effossam, latrinæ
addiximus.

Multis tandem laboribus isto die consumpto, cum vesperam illam tribus
Regibus sacram esse recordaremur, patronum nauis compellantes rogauimus,
vt aliquam post tot ærumnas nobis recreationem indulgeret, & collegium vini
parte quadam muneraret. Quo annuente schedulas pro more patrio, officii
peculiaribus inscriptas, viritim distribuimus: quarum denunciatione Conne-
stabilis noster Rex nouæ Zemblæ (quæ terra 200. milliarium ambitum habet,
& duobus vtrinque Oceanis clauditur) declaratus erat. Ad huius diei festiuita-
tem celebrandam binæ nobis purioris farinæ libræ supererant, ex qua placentu-
las compingentes, easdem in oleo coimus, & biscoctum panem vino intingen-
tes, prandium Regale instruximus, non aliud quam in patria opipare nos victita-
re persuasum habentes.

*Festum triū
Regum ce-
lebrant.*

Die 6. tempestate quieta demum egressi decipulas nostras redintegraui-
mus, & ad condenda ligna foueam latam parauimus.

Die 7. nonnihil nungebat.

Die 8. pacatior tempestatem redibat, & cum iam indies Sol altius ascenderet,
hoc primum die diei aliquot specimen captauimus, quem à nocte discernere
haud obscure potuimus. Quæ res nouo omnibus gaudio obuenerat.

*Primum So-
lis redeun-
tis documē-
tum.*

Die 9. 10. 11. 12. & 13. Diei incrementum expressum notauimus, ita vt iam
interdum globo luderemus, cuius antehac cursum obseruare nobis haud licue-
rat propter crassas tenebras.

Die 14. & 15. ad nauem progressi, sex à nobis rete nauis *Bolckfanger* dictum
detractum, & parte quadam dilaceratum inuenimus. Quod factitasse vtros cer-
tis signis existimari poterat.

Die 16. 17. 18. & 19. clariore subinde aura prodeunte, interdum animi gratia prodeambulauimus, circa meridiem aerem rubicundum obseruantes, quod appropinquantis Solis latum nobis signum erat, maxime cum & dies noctibus non nihil calidiores essent. Nihilominus tamen lithranthracibus succensis perpetuo opuserat, quorum tamen virus aperto camino moderari cogebamur.

Vulpes disparent, vrsi redeunt.

Die 20. & 21. Captura vulpium deficere cœpit, quod iam Sol iterum appropinquaret, vrsi vero denuo comparebant.

Die 22. & 23. cum tempestas tranquilla esset, iactandis globis nos exercebamus, & de præpe euieta hyeme nobis gratulabamur, sperantes, desideratissimam patriam nos breui reuisuros.

Die 24. Ego cum Iacobo Hemskerck nauclero nostro & aliquot viris aliis è domo ad littus maris, versus nouæ Zemblæ australem partem situm progressus, Solis mihi supremam partem videre visus sum, quod nuncium cum ad Wilhelmum Barentz, virum peritissimum deferretur, dictum inficiatus ante 14. dies eum nondum visum iri liquido pronunciauit.

Vrsi bini.

Die 25. Binos vrsos, quorum nullos iam longo tempore conspexeramus, conspicati sumus.

Æger obiit.

Die 26. æger noster longo ex morbo misere diuexatus, tandem à media nocte expirauit.

Die 27. eundem qua potuimus solemnitate tumulauimus, & psalmis aliquot decantatis, tempori conuenientes preces loco funebris cõcionis diximus. Nauclerus noster cum forte ex camino, quem animi gratia ascenderat, prospiceret, Solis integrum corpus supra Horizontem extare cõspicatus est. Quod & nos ipsi post vocati vniuersi, læto spectaculo verum esse comperimus.

Die 28. cum clara tempestas vigeret, currendo & iaculando corpora nostra exercuimus, vt ignaua & torpida membra agilia redderemus.

Die 29. & 30. propter tempus niuosum domi nos continuimus.

Die 31. niuem rursus demoliti sumus: interim & vrsum glande trajcientes: qui tamen faucibus nobis elapsus est.

FEBRUARIUS.

Dies 1. & 2. tempestatibus crebris ita horrebant, vt niuis copia rursus includeremur.

Die 3. 4. 5. 6. & 7. sub nebularum caliginem nix iterum tam profunda diruit, vt referata ianua intus omnes concluderemur. Quod si quæpiam fors ex causa foris quis quicquam acturus esset, huic per caminum & egredi & regredi necesse fuit.

Die 8. mitescente tempestate, aura clarior refulsit, Solem hoc die apud euronotum surgere, & ad austrozephyrum occumbere obseruauimus.

Vrsus grandis.

Die 9. 10. 11. & 12. cœlo sereniore, Solis calorem aliquem iam dum sentire cœpimus. Sub noctem vero cum gannitus vulpium obaudiuissimus, & ob id his captandis decipulas surrigeremus, interea temporis immanis vrsus quidam recta ad domum nostram irruerat. Quem nos anteuertentes, cum in domum festinanter rediissimus, sclopetis & muscettis prolatis eum ianua iam vicinam tam parate excepinus, vt glans pectori impulsa parte posteriore elideretur, instar nummi planata & dilatata. Ab ictu ille ergo resiliens, cum triginta circiter pedes profugisset, demum cecidit. Huic excoriato & exenterato adipem 100. librarum quantitate detraximus: quem liquatum lucernis post adhibuimus.

Bacchanalia agunt.

Die 15. & 16. horrida tempestas perfremebat. Cum vero Bacchanalia instarent, singulis vini sui dimensum in commune conferentibus, ærumnarum nostrarum acorem conuiuatiuncula quadam diluimus.

Die

Die 17. Reclusa domus ianua, quinque è nostris ad nauem perrexerunt. Quam statu priore adhuc positam cum multis vrforum vestigiis inuenimus.

Die 18. 19. 20. 21. & 22. Lignorum penuria coacti, è nostris decem armatos emisimus, qui traha ligni aliquantum adueherent. Quod tamen niue vndiquaque obsessum difficulter eruerunt. Circa vespèram aquas multas patentes maritimas dispexerunt, gaudio perfusi non modico.

Die 23. 24. 25. 26. 27. & 28. tum captandis vulpibus, tum aduehendis sumptibus confecimus.

M A R T I V S.

Calend. Mart. aura valde rigida perflante, nihilominus tamen parcissime ligna impendimus, quod id non nisi magno labore parari posset: Aegris interim silices calefactos ministrantes, & nos ipsos tum saltu, tum cursu, tum exercitiis similibus mouentes.

Die 2. altitudo Solis 6. grad. 48. min. erat, vnde poli eleuationem iterum 76. grad. existimauimus.

Die 3. ægri nostri aliquot è lectis surgentes, domi se non nihil mouebant, sed successu non nimium felici.

Die 4. & 5. vndam maris detectiorem notauimus. Sed tamen & 6. 7. die de camino patulum mare quoquoersum conspicati sumus, vnde nobis metus oboriebatur, vt insperantibus nobis nauis aliquando glacie eruta abigeretur.

Die 8. 9. & 10. Ex nauì in media glacie adhuc confidente aut defixa nostrum nouem ligna auexerunt.

Die 11. Solis supra Horizontem eleuationem grad. 10. min. 10. tenuimus. Hæc dies & ipsa nobis propter aduehenda ligna laboriosissima fuerat.

Die 18. 19. & 20. & copiose ningebat, & maris glacies violenter rupta latissime magno fragore crepabat, ita, vt ad ædes vsque nostras sonus perueheretur.

Die 21. Sol 1. grad. arietis ingrediebatur, circa meridiem grad. 14. eleuatus. Ex quo rursus nos sub grad. eleuat. poli 76. subsistere, certo concludebamus. Hoc tempore, cum longiore frigore calcei nostri cornu duritiem asciuisent, ex villosis vittis nostris calceos consumimus, priorum abiectorum locum suppleturos.

Die 22. & sequentibus ad finem vsque frigus nihil remisit. Postremo tamen ventus præualidus obortus glaciem violenter diduxit & dimouit, adeo vt iam longissimo tractu mare pateret: nauis tamen nostra nihilominus perpetuo fixa stante, in qua vr̄si mira vastatione tumultuabantur.

A P R I L I S.

Die 1. 2. 3. 4. 5. & 6. clara quidem, sed rigidissima aura erat. Ne qua vero nauis soluta glacie solueretur, funibus eam delegauimus. Interea vr̄so nostræ domui appropinquante, cum ad traijciendum ipsum pergeremus, puluis pyrius humefactus ignem non concipiebat. Vestigia ergo nostra iam vr̄sus legere incipiebat, *vr̄simma-
ne facimus.* & ianuae patenti ita contente adfestinabat, vt nauta, qui postremus erat, vix effugere posset, post se tamen ianuam occludens. Quin tamen vr̄sus vnà cum ipso irueret, parum aberat. Postea trepidatione nostrorum fugatus cum breui spatio abiisset, conuersus, illico rediit, & domus tectum conscendens, caminum quasfando & vellicando tantos motus edidit, vt omnia destructum iri trepidi metueremus. Et cum camino extrinsecus velum quoddam pro arcenda pluuia aut niue prætendissemus, illud adortus totum in frustra comminuit, & fatiato animo tandem discessit.

Die 14. glaciæ fragmenta tanta altitudine nauem nostram succinxerunt, vt congestio præaltissimam domum æquaret. Quæ res vt nobis terrori fuit haud modico: sic quoque nauem non frustillatim conteri & comminui, oppido admirati sumus.

Die 15. septem nostrum spectandæ nauis causa egressi, eandem priore facie adhuc positam offendimus. Sed & ipsum littus surrectis vbilibet ingentibus crustis, turritæ cuidam vrbi simile apparebat.

Die 16. 17. 18. variante tempestate, super crustis glaciæ versus mare incedentes, auem quandam se subinde vndis mergentem conspicati sumus. Quæ res parentis maris nobis indicium promebat. Ibidem ex Solis altitudine poli elevationem grad. 76. esse, rursus obseruauimus.

Die 19. balneo nostro sudauimus.

Die 20. Lintea nostra mundaturi lebetem trahæ impositum ad locum quendam, ligni copia ditissimum deueximus: vbi minore labore beneficio feruentis aquæ ea extergi poterant.

Die 21. 22. 23. 24. 25. & 26. aura plerunque tranquilla fuit.

Die 30. Solem cum versus Septentrionem pressissimus esset, supra horizontem tamen eum leuatum totum vidimus: à quo tempore deinceps totis tum diebus tum noctibus eundem in conspectu habuimus.

Sol totis diebus & noctibus visus.

M A I V S.

Cal. Maij aer lucidus, & ventus occidentalis vigeat. Hoc die salitæ carnis bouiæ partem vltimam decoximus, quam tamen maioribus vsibus diu præseruaramus.

Die 2. & 3. vento austrozephyro glaciæ pleraque ita disiecta est, vt mare iam quoquouersum pateret. Eodem die quoque quicquid carnis suillæ supererat, inter nos æquis partibus distributum est, ita, vt diebus singulis vnrcuique vnciæ 4. tantum cederent. Quod ideo nobis maximæ incommoditati fuerat, quia tum temporis refectioe magis, quam esurie egeremus.

Die 4. è nostris quinque ad nauem contendentes, eam glaciæ adhuc obrutissimam inuenerunt.

Die 5. 6. & 7. nix iterum tanta mole deruit, vt eius copia rursus vndiquaque occluderemur.

Die 8. & 9. augefcente nostris indies in patriam redeundi desiderio, statuerunt, hanc suam sententiam Wilhemo Barentz, vt gubernatori primario, pandere, eumque rogare, vt commissario de reditu parando tandem autor esset. Qui tamen rem aliò dilaturus, placidis nos verbis deliniuit & dimisit.

Vvilh. Barentz cum commissario de abitu colloquium.

Die 11. Societas apud Barentz iterum rogando institit, vt commissario æquum suum de meditando reditu consilium detegeret. Id quod die 14. repetiuimus.

Die 15. cum tempestas placida esset, data opera omnes domo egressi sumus, vt Wilhelmo Barentz commissarium compellandi, eidemque societatis desiderium denunciandi commodior occasio esset. Cui id factitanti responsum est, commodius hanc meditationem in mensem saltem vnicum differri, quo elapso, nisi nauis glaciæ eruta esset, tum se cymbam nulla longiore mora extructurum. De quo responso plerique oppido gauisi sunt, cum solitudinis illius & miseræ omnes pertæsi essent.

Die 19. inter nos deliberatum est, quo adminiculo scapha nostra in mare referenda esset.

Die 20. Socij ipsimet Commissario de adornando reditu locuti sunt, qui postquam sibi suam vitam æquè ac aliis charam esse prædixisset, tamen singulis

ad

ad lintea nouanda & sarcindas vestes, & necessaria alia curanda mandatum dedit: vt nimirum post istis leuioribus non impedirentur, sed ad grauiora parati essent.

Die 21. 22. 23. 24. & 25. quolibet ad iter sese instruente, cum lignorum penuria esset, vestibulo diruto focum pro necessitate fouimus.

Die 26. & 27. Vento aquiloeuro iterum magna glaciei copia congesta est.

Die 28. quicquid funium, velorum, & cæterarum rerum ad cymbam nostram extruendam necessarium videbatur, inde aueximus.

Die 29. Maiorem alteram scapham, quam ad littus prope nauem reliqueramus, allatum exiimus. Illa vero, cum profunda in niue quasi sepulta esset, magnis & operosis laboribus à nobis effodienda fuit: nec tamen vlla industria ad domum nostram conuehi potuit, quod nec numerus nec vires nostræ sufficerent. Itaque cum operam omnem à nobis ludi vidissemus, à meridie decreuimus, vt illam scapham, quam quondam iuxta domum reclinaueramus inuersam, assutis agglutinatisque ad latera afferibus maiorem & capaciore conderemus, vt ad mare sulcandum illa nobis idonea foret. Probe etenim præscitum habebamus, quod nõ nisi infinitis prius exantlatis periculis & ærumnis patriam nostram reuisuri essemus, etsi arte & opera solidissima omnia conderemus. Huic ergo rei curandæ cum intenti essemus, Vrsus quidem sæuus & atrox domui nostræ tam propinque successit, vt quendam è nostris sub ianua stantem incautum prope corripuisset. Quem tamen glandibus aliquot perfossus, strauimus. Ventre eius aperto, phocam minorem, pelle pilisque adhuc vestitam, nuperri-

Scapha ampliatur.

Phoca in ventre vrsi inuenta.

meque deuoratam, extraximus.

Die 30. Vento occidentali cum magno frigore spirante, nostrum aliqui in scapha amplianda perreximus, tectum domus & afferes alios aliunde destruentes, vt illis ad præsentem necessitatem vteremur. Domi interea nonnulli alij vela & funes consuebant.

Die 31. cum condenda naui valde occuparemur, vrsus iterum quidam proficiens, operas nostras impediuit. Quem tamen tribus prolatis sclopetis simul & semel perfessum, haud magno labore confecimus. Nihilominus tamen & à mortuo illo periculum nobis impenderat haud speratum. Cum enim exemptum eius hepar nostri elixassent, & deuorassent, eius esutres illorum adeo infirmati & ægroti redditi sunt, vt vitæ nulla spes superesset.

Mirum symptomata ex vrsi iecore uorato.

His sanescentibus cuticula vniuersi corporis, à capite ad calcem, miro symptomate distringebatur aut radebatur.

I V N I V S.

Cal. Iunij pars nostrum maxima à comeso vrsi iecore adhuc languebant, vt ad operas inidonei essent. Quatuor tamen, qui cæteris robustiores erant, ad nauem progressi sunt, spectatum an nihil ad iter nostrum commodum ibi restaret. Qui dolium vnum, piscibus salitis refertum, inuenerunt: quos ob id in commune diuisimus.

Die 2. qua com modissime via scapha nostra in mare prouolui posset, dispectum est. Nam glacie altum surrecta omnia asperrima & inaccessa erant.

Die 3. Cum ægri nostri vtcunque reualescerent, ad extruendam scapham communes operas contulimus, vt illa die plane conficeretur.

Scapha ab-soluta.

Die 4. Ex nostris vndecim ad nauem egressi sunt, & lintrem illum quoque maiorem fecerunt. Quod enim postica parte angustus & compressus esset, illa præcisâ, amplior & capacior alia assuta fuit, vt ad mare sulcandum aliquanto aptior fieret. Hoc ipso die binas trahas annona refertas, ad naues traximus, vt mari commeatus vicinior esset.

Lintre ampliatum.

Die 5. ventus grandine & niue permixtus, mare magna parte patefecit. Per hanc tempestatem cum nobis domo egredi non liceret, intus remos, malos, vela & rudentes, vt etiam sclopeta, hastas, gladios, & alia necessaria adornauius.

Die 6. Cum binis trahis merces aliquas ad nauem prolaturi essemus, ventus iterum turbine & niue confertus tam violenter increbuit, vt tempestatem similem nos nunquam expertos recordaremur. Deferto ergo instituto domum redeundum nobis erat, qua & ipsa tamen contra aeris has iniurias non satis muniti latebamus, quod prioribus diebus ad scapham condendam asseres aliquot de tecto auulsissemus: quod spacium iam saltem tenui pratenso velo, totum hiabat. Tempestate eadem via quoque seu fundus ita emollitus est, vt liquefacta niue, pelliceos nostros calceos deponere, & abiectos priores resumere cogemur.

Die 7. pretiosiores merces compegimus aut conuasauimus, vt in aperta naue vehendæ, contra imbres tutæ laterent.

Die 8. Merces easdem linteri, iam absoluto, indidimus. Scapham quoque nostram actuariam, immenso labore funibus equorum more innexi, à domo ad nauem protraximus.

Die 9. Indusia & linteamina alia eluimus.

Die 10. Trahis quatuor merces quoque alias naui adduximus vinum, quod supererat, doliis minoribus diuisimus seu partiti sumus, vt & cuilibet naui sua portio cederet, & si fors glacie rursus obrueremur, dolia minora promptius offerri possent.

Die 11. Cum turbo immanissimus sauiet, valde metuimus, vt eius impetu glacie rupta, nauis nostra violenter solueretur, & disiceretur. Qui casus nostram omnem salutem euerurus fuisset, cum res omnium pretiosissimæ, & ad iter peragendum commodissima in illa adhuc superessent.

Die 12. Cum securibus, marris & instrumentis aliis ad planandam æquandamque viam vniuersi egressi sumus, vt nimirum via per glaciem in patentem Oceanum commodæ esset, qua scapha nostra promoueretur. Cui labori cum vacaremus, vrsus vastus à Tartariæ finibus nos impetens, glande traiectus & obtruncatus est. Cuius excussos dentes asseruauimus.

VVilb. Barentz agrotat. Discessus statuitur.

Schedam post se Hollandi relinquunt.

Naves Oceano mandant.

Die 13. Rebus plerisque absolutis & expeditis, cum nauclerus apertum mare probe explorasset, ventusque spiraret Zephyrus: ille ad Wilhelmum Barentz, iam aliquandiu ægrum, in domum rediens, consultum iam sibi videri, vt tandem in patriam reuersuri, itineri auspiciam faceremus, significauit. Vtriusque ergo consensu statutum est, vt scapha in maris vndam impelleretur, & primo quouis tempore ex noua Zembla solueretur. Schedam quandam iam ante Wilhelmus Barentz cortici nucis Indicæ indiderat, eamque ex Camino suspenderat, qua, si fors aliqui alij post nos eo venturi essent, commemoratum describerat, quod nimirum Hollandi in Chinæ regnum nauigaturi, eo loco glacie impediti domum istam condidissent, & decem continuis mensibus miserias & ærumnas infinitas sustinuissent.

Cum vero duæ hæ nostræ scaphæ longissimo illo reditus tractu pericula varia aditura essent: patronus nauis binas, sed eas tamen vnus argumenti consignauit epistolas, quas manu sua omnes subscripserunt: quarum quæuis nauis vnâ assumpsit, vt si in reditu fors disungerentur, superstes tamen suæ causæ aut necessitatis quoddam testimonium haberet. Quibus ita confirmatis, scapham in mare extrahentes, lintrem quoque ipsum tandem admouimus, & trahis vltro citroque missis, reliqua quoque necessaria adduximus: studiose hoc operam dantes, vt quantumcunque mercium seruare possemus, tantum nobiscum

cum

cum auheremus. Scaphis ergo imposuimus, fascēs 6. Panni lanei subtilissimi, ^{Quid rerū} cistam plenam panni linei, fascēs duos panni holoserici, ^{imposuerūt.} cistas duas pecunia, vasa bina armamentis plena vestes nautarum & indusia, tonnas 13. panis, tonnam 1. casei, tergum vnum lardi, duo olei dolia, sex vini dolia, bina dolia aceti, & supellectilem similem aliam quam plurimam. Quam qui vno cumulo congestam vidisset, vniuersam binis istis nauibus capi posse nunquam credidisset.

Ista omnia cum iam scaphis indita essent, tum & Wilhelmus Barentz, & Nicolaus Andreas ægroti trahis ad mare adducti sunt, quorum quilibet cuilibet nauis imponebatur. Prius vero, quam inde solueremus, consignationes supra dictæ, huius fere argumenti ab vniuersis & singulis subscriptæ fuerunt.

POST QUAM nos infra scripti ad hunc vsque diem in isthac nouæ Zemblæ regione cum infinitis ærumnis & calamitatibus commorati, spem nostram omnem de naue ex glaciei molibus eruenda & eadem redimenda vanam & frustraneam esse cognouimus, ob hanc causam, nauclerus ego & commissarius cum VVilhelmo Barentz supremo Gubernatore, vt & cum cæteris officariis nautisq; omnibus rerum omnium accuratam deliberationem institui: Et cum omnibus videretur impossibile esse, vt nauis ex horrendis illis glaciei congestibus vlla industria aut expectatione redimatur, ideo casibus extremis compulsi, de mediis quibusdam cogitauimus, quibus tum nostram vitam, tum merces quasdam tueri aut redimere possemus. Cum vero commodior via nulla ad hoc impetrandum prostaret, quam vt scapham nostram altius extrueremus: id eo summo id studio annisi sumus, vt eam tum contra frigus, tum pericula & aduersitates quascunque alias obuias quam tutissime muniremus ob hanc potissimum causam, quod & iam tum ex nostris quatuor admodum infirmi essent, & qui sanorum robustissimus videretur, adeo detritus & exhaustis viribus langueret, vt viri vix dimidium robur habeat, cum tamen interim res indies in peius quoque ruere videantur.

Nam & ad cursum nostrum conficiendum apparatus nullus superest, cum panes nostri vix ad vltimum vsque Augusti diem suffecturi videantur, nobisque incertum sit, an interea vllibi locorum reficiendi nostri causa appulsuri siamus. His ergo ex causis necessariis nauigationem nostram diutius protrahere non potuimus, cum & naturali lege quilibet ad vitam & salutem suam afferendam obligetur & distringatur. Quod ita decretum, & à singulis subscriptum hoc loco attestari volumus. Actum 1. Iunij, An. 1597.

Cum itaque infra scripti expeditis omnibus, ventum satis commodum & mare quoq; apertum haberemus, diuinæ gratiæ auspicio inde vela fecimus, cum nauis nostra propter profundam glaciem instar cautis adhuc immota perstaret. Quam ob id rebus omnibus desperatis, deserere coacti fuimus. Dat. 13. Iunij Anno 1597.

Jacobus Hembkirch.

VVilhelmus Barentz.

Petrus Petri Vos.

Leonhardus Heinrichs.

Laurentius VVilhelm.

Jacob Ian Schiedman.

Gerhardus de Veer.

M. Ioan. Vos.

Petrus Cornelius.

Jacobus Ioan Sterenburg.

Ioan. Reyniers.

Die tandem 14. Iunij mane primo, cum Sol oreretur, scapha nostra actua- ^{Soluunt.} ria & lintre, vento occidentali impulsæ versus cæciam ex noua Zembla soluimus. Ad insularum angulum promoti, milliarium 5. interuallo, iam illico primum ^{C. insularū.} nauigationis auspiciū minime secundum experti fuimus, cū glaciei immensis ^{Auspiciū nauium.} molibus vndiquaque intricaremur.

Quo

Quo loco, cum nostrum 4. loci conditionem dispectum egressi essent, in rupe quadam 4. volucres lapidibus coniectis obruncarunt.

C. Vlissingen.
C. Desideratorum.
Orang. inf.

Die 15. Oceano nonnihil rursus expedito vento australi versus aquilonem contendimus, C. Vlissingen permetientes & ad C. Desideratorum 13. mill. progressi.

Angulus glaciai.

Die 16. ad *Orangie* insulam 8. mill. processimus: ad quam cum lebete nostro egressi sumus, vt liquata niue bina dolia aquis impleremus, & aues quasdam aut oua pro nostris agris legeremus. Inde vero austroeuo versus occidentem nauigantes, cum pluuiosa tempestate Angulum Glaciai attigimus, propter apertas naues toti madidi & compluti. Hanc ad metam scaphæ nostræ quam proxime iungebantur, adeo vt mutuo colloqui possemus, & de valetudine nostrorum percontari.

Periculum à glaciai.

Die 17. Glaciæ tanto impetu iterum nostras naues concussit, vt minutissime illæ con fractum iri viderentur, nobisque iam præsentanea mors præ foribus esset. Tandem tamen quidam è nostris in ingentem & latissimam crustam exilientes, naues funibus in eandem pertraxerunt & statuerunt, bono quidem euentu, sed vitæ alea periculosissima. Ibi tum merces tum ægros nostros exponentes, naues concussationibus validis oppido labefactatas reparauimus & firmauimus.

Merces & ægri exponuntur.

Die 18. singulari Dei prouidentia lignorum copiam inuenimus, tum liquandæ pici, tum nobis calefaciendis idoneam. Post in terram egressi pro agris nostris 4. volucres captauimus.

Die 19. propter obstantem glaciem progredi non potuimus.

Wilh. Barentz & Nic. Andreas diem obeunt.

Die 20. tempestas tranquilla, & ventus occidentalis erat. Hoc die, cum nunciaretur, Nicolaum Andream, morbo misere tortum, diu non superuicturum, Wilhelmus Barentz, nec se suæ vitæ spem vel minimam habere respondit. Et postquam colloquia quædam cum præsentibus de statu rerum contulisset, tandem sibi vini haustum porrigi rogauit. Quod cum datum bibisset, varie corpus & oculos contorquens subitanea morte obiit. Quem paulo post Nicolaus Andreas quoque fato fere simili consecutus est. Quorum obitus nos percussit haud modice.

Die 21. Glaciæ Oceani, vento austrozephyro flante dispulsa defluxit.

Die 22. naues nostras magno labore supra glaciem in mare redabegimus, ad passus fere 300. vnde cum solueremus, glaciæ obuersa ita iterum obcingebamur, vt fixi staremus. Qua tamen breui sua sponte dissoluta, cursum secundum omnia promouimus.

Aquaparanda comparandum.

Die 23. Cum Sol intra austrum & orientem mearet, ad Caput Solatij, ab angulo glaciali 25. mill. distans appulimus. Vbi glaciæ rursus intricabamur. Illo loco solis altitudinem per astrolabium captaturi, eum grad. 37. eleuatum deprehendimus. Aer quidem lucente Sole illustris erat, sed imbecilliores tamen radij, quam vt niuem liquare possent. Itaq; vt aquam potabilem compararemus, stannea & cuprea vasa omnia niue plena Soli exposuimus, vt eius radiis illa liquata, magnæ nostræ siti compescendæ aquam colligeremus.

Promontorium de Nassau.

Die 24. Sole in meridie existente, mare rursus ingressi, vento orientali cōmodo quam felicissimo promouimus, ita, vt ad vesperam C. de Nassau intraturi videremur. A qua tamen meta glaciæ tribus milliaribus nos abstinuit, locum præsumptum videntes quidem, sed nō attingentes. Ibi sex nostrum egressi, lignorum copiam offenderunt. De qua quantum quisque sufferre humeris potuit, secum apportauit. Ad succensum ergo ignem pulterem aqueam decoximus, vt aliquando tandem cibum calidum ventriculo ingereremus.

Periculum euidens.

Die 25. & 26. turbo ex austro vehementissimus, crustam illam, qua nauis nostra

nostra confidebat, valenter dirupit, nosq; earuina casibus mille exposuit. Nam & de vita omniū iam spes nulla supererat: & nos nisi omni littus adituri, metam hanc penetrare non poteramus. Inualescentibus ergo magno fremitu procellis, & glaci cumulis ad coelum vsq; sese prouehentibus, quin iam viui omnes expirarem parum abfuit: praecipue autem, quod fluctus tumentes iam se omnibus locis in nauem confertim ingererent, Efficax tamen in extremis Dei manus nos tandem hoc malo clementer eripuit. Fortuna isthac sociam alteram scapham disiectam omnimodo desiderauimus. Quam tamen, Muscetta displosa, ex respō-
su dato facile venari potuimus, in mediis nimirum glaci struibus defixam.

Die 27. promontorium Nassovicum vnus milliaris spacio transmisiimus. *Rosmaro-
rum magni
greges.*
In Continente illius, Rosmaros (marinas bellicas) tanto grege collectos obser-
uauimus, vt numerari commode nō possent. Sed & auium magnum numerum
conspicati, illarum vndecim glandibus excussis prostrauimus.

Die 28. Cum scaphae nostrae ingenti crustarum glacialium fluctuatione i-
terum misere quaterentur: vt submersiois periculum vitare liceret, eas infir-
mam glaciem rursus extraximus. Quarum ex velis detractis, & fulcris quibusdam
obtentis cum tegmentum parassemus, quietem sub eo capturi, quosdam ex-
cubitores in vicinia constituimus. Dum ergo propius ad Septentrionem Sol
esset, excubitorum vnus, tres vsos appropere, vociferatus est. Quos propere, *Tres vsi.*
facto clamore exciti, prolatis tormentis adorti sumus, & vnum eorum glande
grandiore constrauimus, caeteros in fugam coniecimus. Postero die bini iidem
vrsi ad coesum redeuntes, faucibus eum arreptum, & aliquousque pertractum,
iam paulatim admordere visi sunt. Quos tamen iterum tormentorum fragore
propulsauius.

Die 30. propter nebulas cassissimas dicto loco substitimus: & praeter vrsos
aliquot nihil obseruauimus.

I V L I V S.

Cal. Iul. cum Sol. intra austroeurum decurreret, glaci cumuli se tanta cō-
gestione inuicem subierunt, vt solida illa & fixa crusta, qua naues nostrae stabant,
in partes multas discreparet, & naues extremo periculo exponerentur. Cum er- *Notabile
periculum.*
go omni nisu minorem scapham versus terram propius per contiguam fixā gla-
ciem extraheremus, adeoque recurrentes tum scapham maiorem quoque, tum
ex ea merces quasdam allaturi effemus, hinc inde frustillatim dirupta glacie, bo-
norum pars maxima nobis periit, & Oceano mancipata est. Quod acerbissimum
infortunium, quicquid spei & animi iam reliquū erat, nobis vniuersum vno pro-
pe momento elisit, nec nostrimet ipsis consciis, nec medij porro tentadi per o-
mnia gnaris. Scapha illa, qua agrorum quidam cum cista pecuniaria vehebatur,
glaci crustis tota fere obruta erat. In qua cum situm nobis esset quamplurimū,
eandem quomodolibet collatis virib. semifractam & laceram extraximus: Qui
ærumnosi & periculorum plenissimi labores sex horis integris nos miserando
modo fatigabant & conficiebant. Hac tumultuatione & trepidatione tonnas bi-
nas panis, cistam vnam panni lintei, yas vnum armorum, annulum astrologicū,
fascem vnum panni coccinei, doliolum olei vnum, & item vini vnum, cacos a-
liquot & remos perdidimus, quae omnia cōfractione ista glaci in mare delapsa
mergebantur. Die Iulij 2. sub exortum Solis, vastus se quidam albus vrsus pro-
ferens, mox tamen disparuit. Sex ergo nostrum ad redintegrandos scaphas nos
parantes, sex alios ligna & lapides, super quibus succenso igne picem liquaremus,
quæsitum & allatum emisimus: qui vna quoq; dispicerent, an arborem fors ali-
quam malo recenti condendo idoneam, reperire possent. Nam tumultu isto &
collisio violento malus noster contractus erat. Emisitij illi res omnes nobis ne-
cessarias

*Signum, ad
C. de Nas-
sau fuisse
homines.*

cessarias oportune inuenerunt, vt & iam ante caesa quaedam ligna alia, pro rei documento cuneos nimirum illos referentes, quibus illa ante nos fissa erant. Quod signum, iam ante nos ibi homines quosdam fuisse, abunde nobis attestabatur. Sed & socij nostri quasdam secum volucres afferebant, quas glandibus feriissent.

Die 3. fociorum quidam ad mare egressi, ibidem remos duos, fascem panni coccinei, cistam linteorum, & cassidem ex dolio armorum inuenerunt. Illarum rerum, quantum baiulare poterant, apportabant, & rem ad nostros enunciant. Qui & ipsi eo se recipientes, ex vnda in firmam glaciem omnia extraxerunt. Ad occasum solis, quidam nostrorum occurrentem vrsum traiecit. Qui tamen saucius refugit.

Die 4. Dies tam clara & serena fulgebat, vt similem in omni Noua Zembla non viderimus. Holofericum ergo nostrum, ex vnda salsa madefactum extractum, dulci aqua niuali eluimus, & eundem resiccatum compegimus.

*Ioan. Frantz
Harlem.
obit.*

Die 5. Ioannes Frantz Harlemensis, Nicolai Andreae cognatus, diem fatalem obiit. Interim glacies magno iterum insultu aduersus nos confluctuauit: vt nostris pluribus allatis lignis opus esset.

Die 6. admodum nebulosa, ventus tamen ex austro & ortu perflauit, nobis reficiendis haud incommodus.

Die 7. Volucres 13. confiximus.

Die 8. & 9. Vento glaciei moles fere omnis dispulsa est. Scaphas itaque nostras passibus 340. supra glaciem magno labore prouolentes, soluimus. Cum vero Sol in occasu esset, priorem locum rursus corripere coacti fuimus, quod ibi glacies nondum omnis defluxisset.

Die 10. parum progressi, obuersante glacie iterum retropulsi sumus.

*Vrsus im-
manis, 8.
pedes cras-
sus.
Ins. Crucis.
Quorum &
anatum
copia.*

Die 11. cum adhuc supra glaciem moraremur, grandis & obesus vrsus ad nos contendere visus est. Quem cum Musquetis tribus operiremur, in eum 30. passibus adhuc absentem vna vice ita expedite defulminauimus, vt mortuus in continenti caderet. Pinguedo vulneribus eius effluens, instar olei aquae supernatabat. Huic cum dentes excussissemus, octo pedes eum crassum dimensimus. Circa meridiem nostrum tres Continentem ingressi, è longinquo insulam Crucis conspexerunt. Ad quam postquam Russos aliquos quæsitum & aditum excurrissent, nullos inuenerunt. Ibidem tamen & ouorum & montanorum anatum magnum numerum conspicati sunt. Hoc quoque die vini reliquum inter nos diuisum est, quolibet mensuram sesquialteram sortiente.

*Vrsus, vt
nix candens.*

A Die 12. vsque ad 18. magno omnium tædio supra glaciem, commorati sumus: quod tempus legendis lapillis crystallinis & figendis anatibus fere exegimus. Interea & vrsus, niue ipsa candidior à nobis stratus est, postquam discretis & vicibus & locis quinque sclopetorum glandibus eum traiecissemus. Ex editiore quoque terra despecturi, an alicubi apertum mare esset: illud ad passus 1000. longe à nobis aliqua patere obseruauimus. Inducto ergo labore tum scaphas nostras, tum merces vniuersas supra glaciem è sede nostra promouere illo coacti 18. die leuatis velis, mari nos iterum dedimus, glacie confluctuante tamen breui iterum obsessi: adeo vt in firmam glaciem scaphæ rursus extrahendæ essent. Ex quo loco Insulam crucis ad milliare vnum distantem prospicere potuimus.

Die 19. Iulij. cum è loco dicto promouere non liceret, è nostris septem insulam Crucis adierunt. Ex qua versus occidentem apertum mare quoquoersum conspicati sunt. Illico ergo ad naues reconuersi, in reditu 100. circiter oua legerunt, nostrisque de patente & nauigabili viso Oceano indicium fecerunt. Sperantes itaque, hanc vicem fore postremam, qua scaphas nostras per glaciem tracturi essemus, de postrema ista fortiter tentanda alea nos inuicem cohortati sumus. Et cum festinanter decocta oua deuorassimus, opus aggressi, naues cum mercibus iterum pas-

rum passibus 270. supra glaciem promouimus, validoque cæcia diuinæ gratiæ auspicio vela fecimus. Sub occasum solis iam insulam Crucis transmiseramus, à C. de Nassau 10. milliaribus absitam; quo loco glaciem omnem dispulsam obseruauimus. Velis itaque perneciter impulsis, duodecim quibuslibet horis, nostra opinione octodecim horas promouebamur: qui successus felix iam nobis omnibus votiuus erat.

Die 20. Constanti felicitate velificantes: cum Sol intra Orientem & meridiem medius esset, angulum Nigrum, à Crucis insula 12. mill. distantē attigimus. Unde ad occidentem cursum agentes, Sole cauro Insulam *Admiralitat*is prope-
Angulum Niger. Inf. Admiralitatis. A Rosmaris 200. periculum.
 ximus, 8. mill. à nobis distantem. In finitimis istis supra crustam quadā glacialeml ytra 200. Rosmaros stabulari vidimus. Quos cum praternauigantes terrefaciendo abigeremus, desilientes illi, confertim vnoq; impetu scaphas nostras tanta contentione impetiuerunt, vt nisi prosperiore vento eos anteuertissemus, periculum ab iis experturi haud leue fuerimus.

Die 21. promontorium seu C. Plancij vento secundo transmisi mus.

Die 22. C. de Cant tenuimus, & circa meridiem ad scopulum quedā egressi
C. Plancij. C. de Cant. Auium copia mira.
 22. volucres, saxi eiectis interfecimus, ducentas aut trecentas ferituri, nisi vento commodo pergendum fuisset. Sole intra meridiem & occasum medio existente, cum iterum auium ingentem numerum prospexissemus, in continentem egressi, illarum 125. manibus nostris è nidis suis sustulimus, quæ ad nostrum cōspectum ne nidulis se quidem emouebant. Quorū ibi ingens copia prostabat; quolibet tamen in nido, vno saltem ouo inuento.

Nidi harum auium nullo foeno aut stramine constrati erant, sed in nudos lapides conferti, quod admiratione digna nos omnes ferijt.
Qua in saxi meris.

His captatis cum scapham repeteremus, commodus noster ventus in aquilozephyrum valde nobis aduersum mutatus est. Contra quem tamen, cum vela obliquarem, glacie noua obruti sumus. Interim cum versus oram patere vndam conspexissemus, in eam cursum tentauimus. Quod cum alterius scaphæ nauclerus, qui iam profundius in mare procurrerat, vidisset: cursum nostrum sublegens, post binas demum horas, nobis iunctus est. Portum hoc loco commodum, & contra ventos tutissimum nacti sumus. Sed & ouorum, volucrum, lignorumque optata ibidem copia, obuēnit. Lignis ad ignem, ouis & auibus ad cibum vsi sumus.

Die 23. propter turbidum & nebulosum aerem, ventumque aquilonarem quieui mus.

Die 24. circa meridiem Solis altitudinem astrolabio metientes, eam 73. grad. 50. min. inuenimus: cuius declinatio 20. grad. 10. minut. fuerat. Qua de inuenta altitudine subtracta, grad. 17. minut. 10. relinquuntur. Hoc loco ex nostris quidam egressi, lapillos quosdam inuentos secum referebant.

Die 25. nebulae crassissimæ erant.

Die 26. sereniore facto, sole meridiem tenente loco illo soluimus. Qui cum Golfo seu sinus magnus esset, cuius terra penitus in mare porrigeretur, eius terræ angulum seu apicem extremum vix post 12. horas attigeramus. Quo superato, velis positis, secundum terram remis promouimus.

Die 27. durante aura placida cum perpetuo iuxta terram per effractæ glaciæ tramitem procurreremus, occidente sole ad *Costint sarck* nos versari arbitrati sumus: quod ibi sinus seu fluuius magnus, opinione nostra in mare Tartaricum excurrens, conspiceretur. Sole Septentrionem tenente Crucis angulum transmisi mus. A quo insulam quandam adiui mus, qua nos scapha altera antegressa opperiebatur.
Costint sarck. Ang. Crucis.

Die 28. aere lucido, & vento cæcia vigente secundum littus vsque ad Propugna-

*Angul. pro-
pugnaculi
seu Baij S.
Laurentij.
Logdie na-
uis Russica.*

*Russorum
humanitas.*

pugnaculi angulum, alias Baij S. Laurentij dictum perreximus. Vbi binas *Logdias* seu naues Russicas offendentes, primo oppido gauisi fuimus, quod nunc tandem homines videre liceret, quos 13. mensibus integris non conspicati essemus. Postea tamen, cum multitudinem eorum, nempe viros 30. numeraremus, non nihil iterum subtristati fuimus, cum, qui & quales essent, nobis incompertum foret. Nihilominus tamen magnis laboribus nos ad terram adigebamus. Illi cum nos appellere vidissent, desertis suis operis, nobis sese acclinare coeperunt. Quibus & nostrum aliquot poterañt (nam ex Scorbuto seu Stomacace quidam grauiter decumbeant) obuiabant. Congressi, more cuiuslibet nationi sueto dextras iunximus, nos manus deosculando ipsi ingeniculando & se demittendo. Cū vero nos tam squalidos & exhaustos auidius contuerentur, nonnulli corū nos cognouisse visi sunt. Quos eosdē & nos attentius contemplati, illos esse recognouimus, qui ante sesquiannum nobiscum in naui prope Weygatz seu fretum Nassouicum fuissent. Qui gestibus & vultu satis prodebat, magna se nostri misericordia affici: quod olim tam expeditis & magnifice instructis nauibus euntes, iam tam pannofo habitu, & corpore squalido excoque, adeoq; tenui nauium apparatu rediremus. Illorum autem praecipue duo mihi & nauclero valde humaniter loquebantur, manibus humeros nostros pulsantes: eo facto significaturi, nos iam ante hoc tempus pridem familiariter conuersatos fuisse. Et cum de *Crabble* nostra seu nauis quærere viderentur, quo loco eam perdidissemus: interpretis defectu tum nutibus, tum signis confictis, eam in glacie periisse innuimus. Ita ergo rogitantibus, *Crabble pro Pal*, id est, peritne vestra nauis *Crabble pro Pal*, id est, perit nauis, respondimus. Et praeter hanc pauca cum ipsis colloqui nihil potuimus. Nutibus quoque significare videbantur, quod quondam in naue nostra vinum sibi porrectum bibissent: ideoque quod iam genus potus nobiscum haberemus, sciscitabantur. De quo, vt ipsis responsum daremus, è nostris vnum ad scapham festinanter misimus, qui allatam semiputrem aquam, illis gustandam praerberet. Quam cum sapuissent, capite vibrato *No dobbre* id est, non est bona, responderunt. Post hanc nauclerus noster propius ad eos se ingerens, digitum in os intendit, significaturus, nos Stomacace misere torqueri: & hac inuentione de remedio ipsos sollicitaturus. Cum vero ipsi illo nos gestu famem indicare praesumerent, ex *Logdie* sua cursim panem secalinum grandem, & libras appendentem, cum infumatis quibusdam piscibus atulerunt. Quæ cum gratis accipientes, eosdem vicissim 6. biscoctis remunerauimus. Sed & binos ex illis praecipuos nauclerus noster in scapham secum abduxit: quibus de duabus vini mensuris adhuc superstitibus praeministravit. Sic itaque amica conuersatione aliquandiu commorantes, ipsorum praesentia ærumnas nostras plerasque commode diluebamus.

*Russi abeunt
Hollandi
sequuntur.*

Die 29. cum tempestas satis commoda esset, Russi, vt inde soluerent, se parantes, ex littoris arena defossas aliquot piscium pinguedinis tonnas eruerunt, & *Logdiis* suis imposuerunt. Quos cum recta cursum in Weygatz tenere videremus, velis incitatis & nosmet eorum vestigia consecuti sumus. In medio autem cursu, nebula crassa oborta è conspectu illos nostro perdidimus, ignari, sinumne quendam ingressi essent, an in mari perrexissent. Nos etiam aquiloze phyro versus Euronotum intra duas insulas vela promouebamus, quo loco glacie noua vndiquaque iterum obsepti sumus. Quod nobis augurio erat ab angustis Weygatz nos non procul abesse. Ibi vero cum ante nos aquam omnem oclusam prospiceremus, conuerso cursu retro in insulas vela fecimus: ad quas Sole intra Septentrionem & Eurum nutante propter tempestatem considerare coacti fuimus.

Die 30. eodem loco substitimus.

Die 31. Ad aliam quandam insulam, duabus defixis Crucibus insignem, vela

vela fecimus. In qua cum inuentum iri homines speraremus, terram egressi magno nostro commodo herbam Cochleariam offendimus, contra stomachacem, qua omnes fere macerabamur, medicinam commodissimam. Quam ob id integris manipulis manducauimus, vim aut virtutem eius, antea saltem fama cognitam, opere ipso experientes.

Cochlearia herba contra Scorbutum.

A V G V S T V S .

Cal. Aug. ad aliam insulam, Cochleariam quaesitum, traiecimus: qua tam prompte stomachace nostra sanescebat, vt prodigij simile quid esset.

Die 2. Nebula densa oborta est. Hoc tempore comatus noster omnis absumptus erat: vt ad reficiendas vires cibum vno omnes desiderio desiderarent. Nam & laboribus simul & fame enecari, durum erat.

Die 3. Vento commodiore Aquilozephyro perflante terram Nouæ Zemblæ deserere, & in alteram maris partem, Russia celebrem, traicere decreuimus. Ergo intra meridiem & Septentrionem impellentes; Sole oriente glacie obruente iterum irretiti sumus. Quem euentum cum sperassemus minime, eo de nouo grauius perculsi sumus: maxime, quod vento nullo flante, solis remis naues per glaciem transadigendæ essent.

Quam tamen diuino auxilio iuti, sole austrozephyrum premente, feliciter perripimus. Itaq; per patentem porro Oceanum 20. milliar. meantes, Russia nos breui ingressuros sperabamus. Attamen cum Sol Septentric zephyrū tereret, glaciem rursus incurrimus. Qua calamitate iterum perculsi, de perumpeda glacie prope vniuersim desperauimus. Quamuis autem actuaria scapha, cum altera pari passu non procederet: attamen gyris conspectis tutioribus illa obiens, breui cum actuaria eandem metam tenuit.

Die 4. vno comitatu scaphis ambabus versus austrum festinantibus, eadem Moscoviam seu Russiam ex aduerso nobis obiectam conspicati sumus: quod spectaculum ingenti vniuersis gaudio fuit. Ad hanc cum propius appulsemus, velis demissis, remis ad terram adegimus; à noua Zembla 30. milliarib. distantem, pressam humilemque, & vt videre erat, exundationibus certis obnoxiam. Ibi vero cum ad commodum nostrum nihil appareret, iuxta Russiæ littus pronauigantes occurrentem Russicam *Tolen* seu nauem attigimus. Ad quam cum remos impelleremus, ipsi nobis visis in superiorem nauis partem se omnes statuerunt.

Russia apparet.

Quibus cum *Candinos* acclamaremus (rogantes nimirum, an ad mare candidum seu Candinos propius consisteremus) *Petzora Petzora* ipsi responderunt, nos *Petzora* proximos esse, indicantes. Cumq; secundum oram perlegentes, pro *Busola* seu compassi nostri indicio, nos ab occasu in Septentrionem cursum facere arbitraremur, vt nimirum *Candinos* angulum attingere possemus: à *Busola* nostra, quæ supra cistam binis ferreis Laminis succinctam statuta erat, duabus integris lineis versus meridiem decepti fuimus; vt iam austro opinione nostra viciniore essemus. Pro nostra siquidem supputatione iam *Candinos* tenere debebamus: vnde triduo integro tamen nos abfuisse, postea demum comperimus. Ea nocte loco illo substitimus.

Iole nautæ Russicæ Candinos mare.

Die 5. ex nostris quidam terram ingressus, eam herbis, & fruticibus quibusdā virentem inuenit. Quare reuersus magno clamore sua sit, vt cum sclopetis pro feris quibusdā figendis aliqui egredierentur. Quod cum fecissent, re frustra tentata, consultum visum est, vt nauibus desertis penitius in terram discurremus: cum annona nostra omnis adeo consumpta esset, vt fame & inedia iam omnibus ferme pereundum foret.

Fame macerantur.

Die 6. mitescente tempestate, remis impulsis ad 3. circiter milliaria versus Euronotum promouimus, vt ex sinu illo nos extricare possemus. Vento tamen

nobis aduersissimo impediti, & viribus omnibus fracti, progredi non potuimus. Quare cum cibus nullus superesset, oppido iterum perculsi fuimus.

Die 7. ventus commodus obortus, ex sinu nos expulit: à quo ad angulum illum, vbi deerramus prius, progressi, propter recta aduersum ventum, considere coacti sumus, publico omnium planctu & eiulatu, quod tum morbi, tum fames apud nos augescerent, & venti aduersi progressum insuper nostrum inhiherent.

*Exemplum
famii.*

Die 8. 9. 10. Ex vtrisque scaphis bini egressi, phocam in littore semiputrem & late foetenrem inuenerunt. Quam nihilominus, vt prædam nobilem, longo tractu ad scaphas allatam, compescendæ suuestissimæ famii gratia vocaturi erant. Quod tamen à nobis dissuasum est, dicentibus, huius esum præsentaneam ipsis mortem attracturum. Deo itaque potius fiderent, qui tot periculis & criminis sua ope nos nunquam destituisset.

Die 11. Nauclerus, vt nos pararemus, admonuit. Inde ergo æquo cursu promouentes, vento austrino flante remos inhiuimus, & scaphas ventis commisimus. Circa vesperam validissimo oborto turbine ad littus concessimus: vbi tonotriolum erecturi, vi pluuiarum tonitribus permixtarum impediti fuimus.

*Russi & Hol-
landi nuti-
bus (saltem
colloquuntur.*

Die 12. Ex littore, coelo claro existente, Russicam quandam Logdien plenivelis currentem conspicati, ad eam expeditis scaphis festino cõtendimus. Quam cum attigissemus, nauclerus noster eam conscendens, de Cãdinos distantia eos rogauit. Qui pro responso nihil aliud, quam 5. digitos erexerunt, Cãdinos quinque cruce habere rati. Cũ ergo nec ipsi nos, nec nos ipsos intelligeremus: nauclerus digitum in dolium quoddam piscibus refertum intendit, & manu altera Regalem octonorum protulit. Quod iam intelligentes illi, pro Regali pisces 102. & placentulas aliquot nobis expenderunt: quæ postea magno gaudio inter nos æquis partibus diuisimus. Inde porro vela facientes austro versus aquilonem perreximus.

*Hollandi ci-
bos mercan-
tur.*

Die 13. Vento nobis aduersante iuxta littora conседimus. Vbi ex nostris aliqui Cãdinos angulum dispectum in terrã egressi sunt. His bono nuncio reuertentibus. Euro perflante pro eorũ indicio pronauigauimus. Circa meridiẽ conspicati sumus, illã terram versus austrũ exporrigi: vnde certo documẽto concludebamus, illũ Cãdinos angulũ esse, & iam mare candidũ nobis transmittendum esse. Prægustato itaq; cibo, spe Lappiæ breui tẽpore adeunde animose promouimus. Sub mediã noctem vero ex Septentrione tantus rurbo confurrexit, vt nostra nos vela religare, & ea constrictiora facere cogeremur. Quod tamen nostri socij nec sciuerant, nec præ caligine videre poterant. Ipsi ergo scapha expeditiore & incitatore præfestinantibus, hoc sic tempore dirempti & disgregati fuimus.

*Cãdinos
angulus ap-
paret.*

*Bina scapha
separantur.*

Die 14. socios nostros longo ante nos interuallo prouidimus, sed eos tamẽ assequi minime potuimus. Cursum ergo nostrum tenẽtes, spem nobis fecimus, fore, vt in Septentrionalibus locis certo reconueniremus.

Die 15. Sole in austro versante, iam naue solitaria velificantes terram quandam conspicati sumus, quam Lappiam esse, & mare candidũ iam nos exuperasse credebamus. Propius ergo littori appellentes, sex Russicas naues inuenimus, quarum Dominos, quam longe Kilduno in Lappia abessemus percõtati sumus. Etsi vero nostrum sermonem plene non assequerentur, nutibus tamen qualibuscunque, nos inde longissime distare, & vix latus orientale Cãdinos tenere, responderunt, & manibus porrectis significarunt, mare candidũ nobis primum tranauigandum esse. Quam metam si scaphis nostris paruis emensuri essemus, fore, vt magnis periculis obiectaremur. Panes vero cum ab ipsis rogassemus, vnum saltem porrexerunt: quem digressi, iuxta oram nauigantes, aridum deuorauimus. Hic Logdiam aliam quoque contuiti sumus.

Die 16. circa nos vtrinque cinctos obseruauimus, sinum occupantes. Ad Russicam ergo nauem contententes, eos de *Sembla de Col*, siue *Kildyn* percontati fuimus. Qui capite nutantes, *Semblam de Candinos* esse, responderunt. Quod tamen credere minime nobis promptum erat. Emptis itaque ab illis quibusdam piscibus, desertis illis vela nostra leuantes, longius promouimus. Cum vero nos non legitima aut monstrata via currere iidem viderent, cum grandi pane binos scapha ad nos amandarunt, qui nutibus certis nos ad nauem suam reuocarent, ut ibi de meta commoda rectius institueremur. Ad quos itaque reuersi fuimus. Cum vero de *Candinos* multum & crebro sua lingua loqueretur, tandem prolata mappa nostra ostenderunt, quod Cuneum Candinos nondum transmisissemus, sed eius partem orientalem adhuc teneremus. Qua re cognita, mœrore haud leui concussi fuimus: quod iam sciremus, mare album cum certo periculo nobis adhuc transulcandum esse, cum tamen nec quicquam annonæ superesset, & insuper socij nostri nos deseruissent. Iubente ergo necessitate à Russis quid annonæ impertienda sollicitauimus, qui pecunia numerata, tres farinae saccos, lardi tergora bina cum dimidio, ollâ butyri Russici, doliumque mellis nobis porrexerunt. Quibus acceptis discedentes, terræ appulimus, & pultem ex farina, lardo & melle coximus, optantes, ut vnâ conuiuari nostris liceret fociis absentibus.

Die 17. Ad Russicam nauem quandam è mari albo egressam, admouimus, itineris rationem certius exploraturi. Hi vel non rogati panem illico nobis porrexerunt, qualicumque gestu significantes, quod cum sociis nostris collocuti sint, quorum scilicet septem fuerint, qui iam longa meta nos anteuertissent: & quod nauclerus noster compassum illis donauerit, quem prolatum ostendebant: quod item nostris carnes, panes & pisces vendiderunt. Quibus omnibus cum singulari gaudio perceptis, velis incitatissimis socios nostros affecuturi, sub mediam fere noctem dulcis aquæ fluuium ingressi sumus, unde scaphas nostras pro necessitate instruximus.

Die 18. Ex hoc fluuiio soluentes, paulo post mare album ingressi sumus: quod 40. milliariibus latum, die 20. August. Dei gratia 30. horarum spatio vento & remis secundis feliciter tranauigauimus, cum sub ortum Solis Lappiæ terram *Lappa.* versus occidentem sitam prius tenuissemus.

Die 20. cum in Continentem egredieremur, vento Cæcia subitaneo ingruente, scaphas nostras in portum proximum egimus: in quo Russicam nauem inuenimus, iuxta illum & domum quandam, & eam inhabitantes homines offendimus. Quos cum adiissemus, nos humaniter acceperunt, tum in æstuariis vestes nostras resiccantes, tum pisces coctos apponentes. Domo dicta 13. Russi habitabant, qui quotidie Sole oriente duabus scaphis piscatum egrediebatur, parce & tenuiter victitantes, & pisces recentes siccatibus piscibus panis loco manducantes. Præter hos duo quoque Lappi cum ternis foeminis & infante ibidem habitabant: qui vitam paupertinam trahentes parcissime & vilissime viuebant, præter piscium capita à Russis porrecta, nihil comedentes. Hi discessuros nos, ut cum ipsis maneremus diutius humaniter obsecrabant. Pro quo tamen officio gratiis actis, ad scaphas nos nostras recepimus. *Russi & Lappi benefici.* *Lapporum pauperies.*

Die 21. post matutinam pluuiam à meridie aer clarior effulsit. Cum vero à Russis nauclerus noster pisces magna copia emisset, iis coctis saturi mœrorem nostrum, & famem diutinam pensauimus. Postea cochleariam quæsitum egressi, in colle quodam viros duos conspicati sumus, qui iam ad Russicam nauem visam descensuri erant. Illi cum nobis propiores fierent, socij nostri, ante 10. dies à nobis disgregati, inuenti & agniti sunt. De qua nostra recouentione ut valde gauisi fuimus, sic ex mutua gestorum relatione comperimus, eos nobis multo pluribus ærumnis & periculis exercitos fuisse. *Diuisi socij conueniunt.*

Die 22. scapham suam actuariam nostræ iunxerunt. Cum vero panis nobis deficeret, Russico coco farinam nostram pinsendam dedimus. Cum interea à piscatoribus 4. asellos (piscis sunt, saliti qui tonnis induntur) emptos coqueremus & iunctim esitarem: ad discumbentes Russorum præfectus aduentans, cum nos pane defici videret, de suo nobis apporrexit. Quem cum ad epulum inuitarem, cōsidere propter ieiunium noluit, nec & de poculo nostro gustare. Adeo suæ religionis tenaces erant.

Russorū ab-
Sinentia.

Die 23. pisto pane, & vento meliore flante, loco illo iterum soluimus: postquam petenti Russorum præfecto nō nihil pulueris pyrij, & sociis saccum vnum farinae cum panibus aliquot impertiuissimus, locum illum *Confort*, id est, refectioem & refocillationem indigetauimus, tum quod amica tractatione ibi vfi essemus, tum quod disiuncti reconuenissemus.

Confort.

v. insula.

Die 24. Euro spirante, mane ad 7. insulas peruenimus: ad quas piscatores multos inuenimus. Hos cum de *Cola* seu *Kilduno* percōtaremur, versus occidentem intenderunt digitum: quo & nos loco illam sitam ante opinabamur. Cum vero ad fines insulæ pertigissemus, piscatores aliquot ad nos remigātes, vbi *Crabble* nostra relicta esset, quæsiuerunt. Quibus cum *Crabble* pro *Pal*, id est, nauem periiisse respōdissemus, ipsi nos excipientes, *Cola Brabantse Crabble*, id est, ad Colam Brabanticas naues esse, reclamauerunt. Quibus tamen nos non multum fidebamus, cum versus *Warthausen*, Danorum regi subditam, vela facere constituissemus, metu Russorum, qui Magno Duci subiecti cursum nostrum perstringere possent.

Die 25. Sole austrum tenente, prospecto *Kilduno* intra Septentrionis & occasus medium impulimus: vbi ad fines insulæ occidentales diligenter dispeimus, an forte domus aliqua aut homines apparerent. Tandem conspectis nauibus aliquot Russicis, & loco ipso alias commodo apparente, littori appulimus. Nauclerus in Continentem egressus, 5. vel 6. casulas, Lappis habitatas inuenit. A quibus comperit, ibi *Kildunum* esse, & ad Colam tres Brabanticas naues subsistere, quarum duæ eodem die inde soluere cōstituisent. Nihilominus tamen, cum iter nostrum in *Warthausen* dirigeremus, inde emouimus. Dum vero meram haud longam emensi essemus, oborta tēpestare fluctus tam portentose inæstuarunt, vt intra duos scopulos securitatis gratia versus terrā concedere cogermur. Quo loco in casula quadā tres Russos cum cane inuenimus, nos saluere humaniter iubentes. Qui cum cognouissent, nos in Hollandiam pertēdere, idem cum prioribus, nimirū tres naues ad Colam morari affirmarunt. Rogati isti, vt de suis vnum nobiscum in Colam pacta mercede emitterent, reuertes officium, sibi illo loco egredi non licere causati sunt. Sed tamen ad montem quendam proximum nautam nostrum cum alio socio deduxerunt, vbi Lappos multos, & inter hos vnum, qui Regalium duorum mercede aliquem e nostris in Colam comitaretur, inuenerunt. Socio ergo nostro itante, nauta retro ad nos perrexit.

Quas potus
Russorum.

Die 26. valde serena lucente, naues littori admotas, mercibus inditis exonerauimus, & easdem ventilando resiccauimus: ad focos interim Russorum cibos nostros elixantes. Bis enim de die iam epulabamur, quod parata pecunia apud homines istos annonæ nulla caritas esset. Sed & incolarum potus, *Quas* dictus, ex pane certo modo confectus, valde nobis sapidus erat: quod ante id tempus mera aqua bibenda fuisset. In ista regione myrtillos quoque & rubi ideæ fraga, scorbuto valde conferentia, legimus.

Die 27. Cum nostrum pars maxima apud Russos degeret, oborta seua tempestate, fluctibus infestis scaphæ nostræ prope submersæ fuerunt, quæ tamen turbine sidente saluæ manserunt.

Die 28. & 29. cum de socio emisso solliciti, reditum eius ex consensu sub-
inde

inde monte venaremur, sub vesperam Lappum solitarium aduentare conspeximus, qui literas nauclero inscriptas afferebat. Illarum à *Ioanne Cornelio Rypo* subscriptarum hæc fere summa erat: tum se, tum vniuersos comites suos oppido nostrum aduentum mirari, cum pro defunctis iam passim apud omnes dudum haberi essemus. Gaudere se tamen de reditu nostro prospero, & iam prompte cum omnifario comite ad nos visendos egredi velle. Etsi vero literæ hæc à *Ioanne Cornelio Ryp* expresso nomine subscriptæ essent: attamen veri fieri nobis haud potuit simile, eum *Ioannem Cornelium* illum esse, qui nobiscum altera scapha ex *Hollandia* soluisset, & mense primum *Julio* apud vadum vrsinum à nobis discessisset. Sic ergo de hoc viro omnino ambigui, lætabundi tamen de eius commiseratione & humanitate secure condormiuimus. Iter hoc, quod dierum binorum & totidem noctium erat, Lappus reuersus expeditissima celeritate ita confecerat, vt toto cursu cibum semel tantum sumpserit. Quem ob id iusta mercede, & vestibis insuper *Hollandicis* probe remunerauimus, vt iam *Hollandum* omni habitu referret. Is perdicem ad nos secum quoq; attulerat, sclopeto in reditu transfossam.

Ioan. Cornel. Ryp litera.

Lappi cursores expeditissimi.

Die 30. cum de *Ioanne Cornelio* adhuc dubiis iudiciis ambigeremus Iol seu nauem quandam *Russicam* aduolare conspeximus, qua *Ioannes Cornelius* cum socio aduentabant. Quibus iam in terram egressis cum gestientes obuiaremus, iunctis dextris tanto cum gaudio nos saluere inuicē iussimus, quasi ex mortuis in vitam rediissemus. Aduexerat ille secum dolium vnum *cereuisiæ Rosuicensis*, cum vino tum simplici, tum sublimato haud pauco, vt & panes, carnes, lardum, salmones, saccharum, & quicquid ad refectiōem nostram facturum ipsi videbatur. Diem ergo illum, de optata conuentione gratulabundi genialiter sumpsimus.

Ioan. Cornelius idem qui antea cum ipse in eadē nauigatione fuerat.

31. Aeris constitutio satis proba, & ventus orientalis erat. Quo ad *Colam* adeundam nos parantes, cum de hospitalitate oblati honorariis dignis *Russis* gratias egissemus, sub mediam noctem, mari altissimo existente, vela fecimus.

S E P T E M B E R.

Calend. Septemb. sub auroram fluium *Colam* ingressi sumus, quem reuigantes tandiu penetrauimus, dum mare æstu suo deflueret. Quo facto lapidem, qui anchoræ vice nobis erat, in fundum iactauimus, dum mare reflueret. Postea à meridie vsque ad noctem mediam iterum promouimus, & tempus reliquum vsque ad diem alterum quieuius.

Die 2. cursum continuantes, in littore arborem quandam cōspicati sumus, admodum lætabundi, quod integri anni spatio illa nobis prima vidēda daretur. Ad *Salmas* vero tribus à *Cola* miliaribus distantes, peruenientes, aliquandiu illic morati, hilariter epulati sumus, vnde nauem *Ioan. Cornelij* grandiore attigimus, eamq; ingressi, sociorum nostrorum, qui priore anno nobiscum ex *Hollandia* naue *Ioan. Cornelij* soluerant, quam plurimos inuenimus, quos salute dicta, desideranter amplexi sumus. Hinc soluētēs, profunda nocte ad *Colam* apulimus. Ibi nostrorum aliqui in *Continentem* egressi sunt. Cæteris vero, qui in nauibus remanserāt, cibaria necessaria & optata omnia apportata sunt, vt communi hilaritate sese serenantēs, de tot ærumnis & aduersitatibus superatis, Deo gratias meritas funderent. Licet autem ante hæc tempora nauigatio in *Colam* suscepta valde longinqua putaretur: nostra tamen cum hac collata, vltra terrarum orbis dimensum suscepta merito videri poterat.

Salma ad Colam.

Die 3. mercibus ex nauibus omnibus expositis, ibi nos opipare refecimus, & tum famem, tum labores, tum ærumnas misere exantlatas die lætiore diluimus.

Die

*Scapha in
perpetuam
memoriam
asseruatur.*

Die 11. Scapham nostram actuariam, qua cum omnium ingenti admiratione 400. milliaria emensi sumus, *Bayarti* seu Magni Moscouiæ Ducis præfecti consensu in domum mercatoriam intulimus, inauditæ & distantissimæ navigationis nostræ indicem testemque perpetuam futuram.

Die 15. Cum mercibus & sociis omnibus naue Russica, ad Ioan. Cornelij nauem à ciuitate dimidio milliari distantem, fluuij per decliue descendimus: à meridie tantodem iterum spatio porro promouentes, vbi Cornelium & nauclerum nostrum cum naue aduenturos opperiti sumus: qui die 17. ad nos tandem peruenerunt sub vesperam.

Die 18. diuinæ gratiæ auspicio ex Cola fluuio soluimus, oram vento australi versus aquilozephyrum legentes.

Die 19. apud Warthuysen appulimus, vbi iactatis anchoris nauibus egressi sumus, vt, quæ ibi Cornelius bona haberet, nauibus imponerentur. Illic ad 6. Octobr. vsque diem morati fuimus, quo tempore nos indies paulatim commoda cura refecimus & confirmauimus.

OCTOBER.

Die 6. circa vesperam ex Warthuysen soluimus: vnde die 29. *Mosæ* ductu in *Masland* Hollandorum appulimus. Quæ nauigatio cum iam trita sit, locorum mentioni supersedere libuit.

*Amstelredamum re
deunt An.
1597. 29.
Octobr.*

Die 29. ex *Masland* per *Delfos*, *Hagam* & *Harlemum* terrestri itinere contententes, Cal. Nouemb. circa meridiem Amstelredami feliciter appulimus, vestibus & pileis, pellibus vulpium candidis subsutis, & in noua Zembla paratis, conspiciendi: adeoque in *Petri Hasselars*, ciuitatis in instruendis nauibus commissarij ordinarij ædibus diuertimus, quos reduces, quotquot viderunt, cum stupore admirati sunt, cum iam mortui omnibus crederemur.

Ipsa hoc tēpore *Cancellarius* cum Regiæ Maiestatis Danicæ Legatis in principis aula conuiuabatur. Ad hos à prætore & binis Senatoribus solenniter introducti, coram Legatis & ipso Consule, de tota nauigatione nostra ab ouo ad mala expedire coacti fuimus. Quo facto, domum se quisque suam recepit. Cæteri qui domos nō habebant proprias, in diuersorium sibi destinatum deducti sunt, dum honorariorum merita dispensatio fieret. Quibus acceptis, quo commodum & volupe fuit, porrò se quisque contulit.

NOMINA EORVM, QVI AMSTELREDAMUM redierunt, hæc sunt:

Iacobus Hembkirch, Nauclerus & Commissarius.

Gerhardus de Veer.

Iacobus Ioannes Sternburg.

Laurentius Wilhelmi.

Iacob Ioannis Hochvout.

Ioan. de Buyssen.

Petrus Petri.

Ioannes Fuchs, Chirurgus.

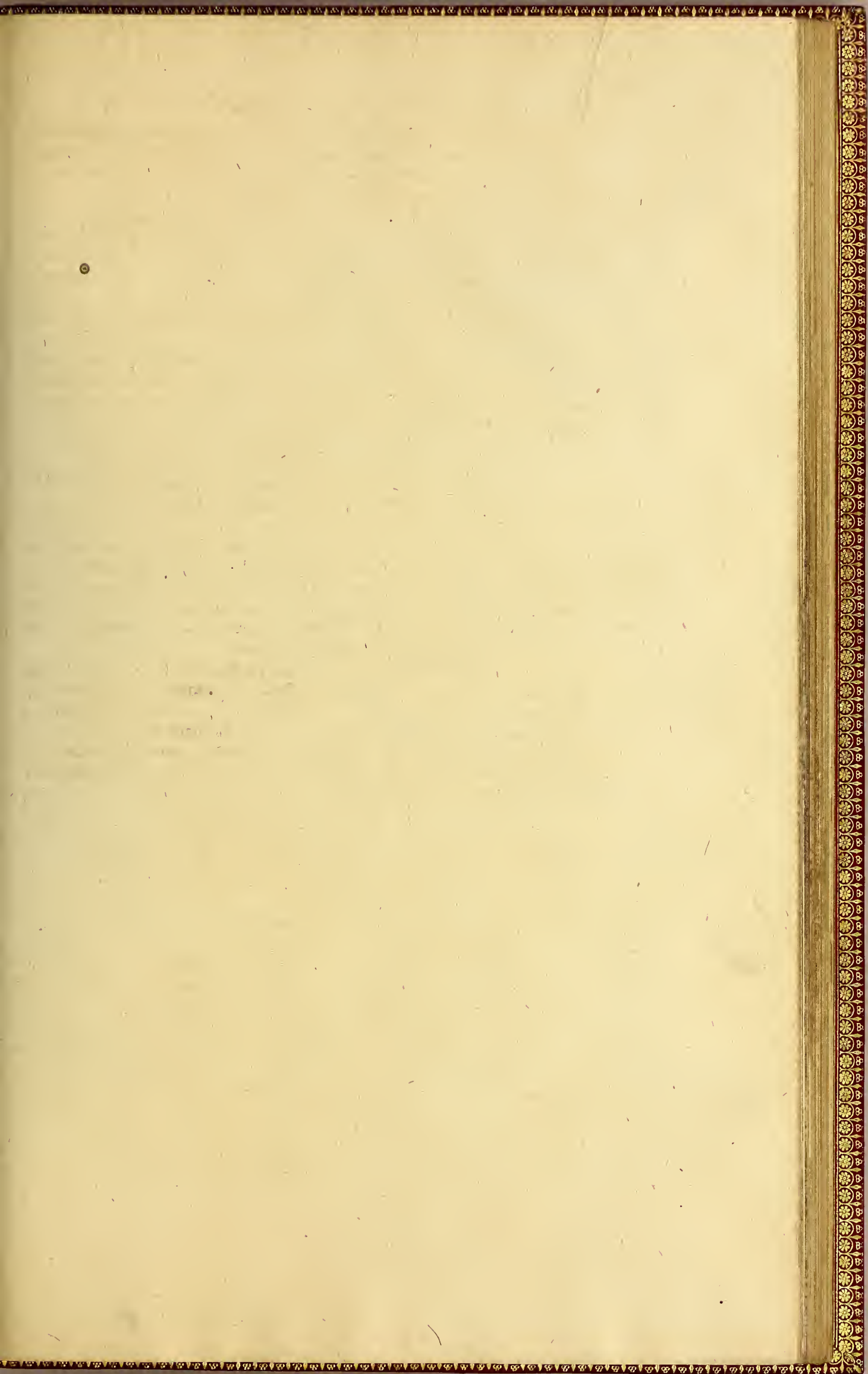
Leonhardus Heinrici.

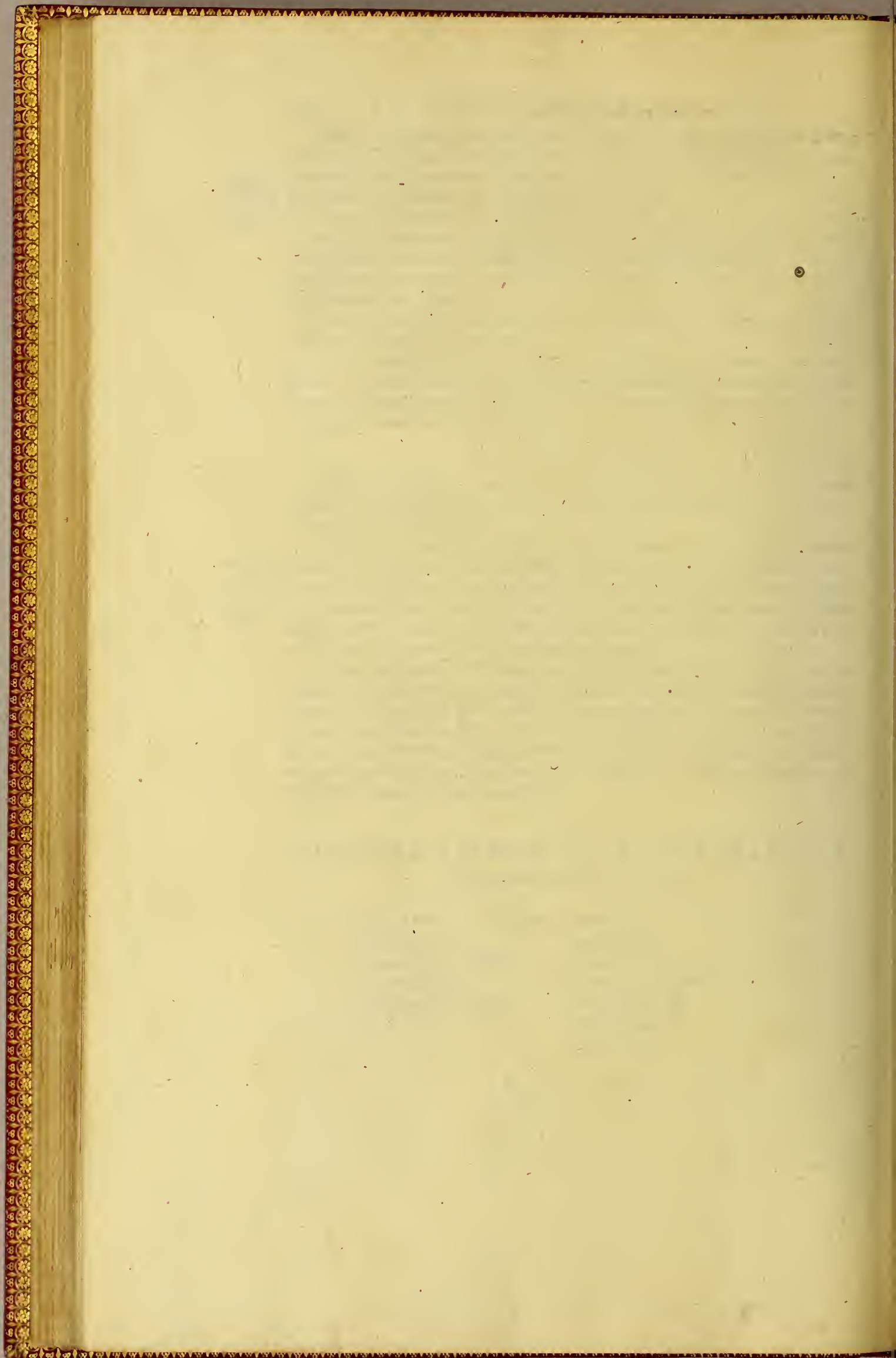
Ioan. Hildebrandi.

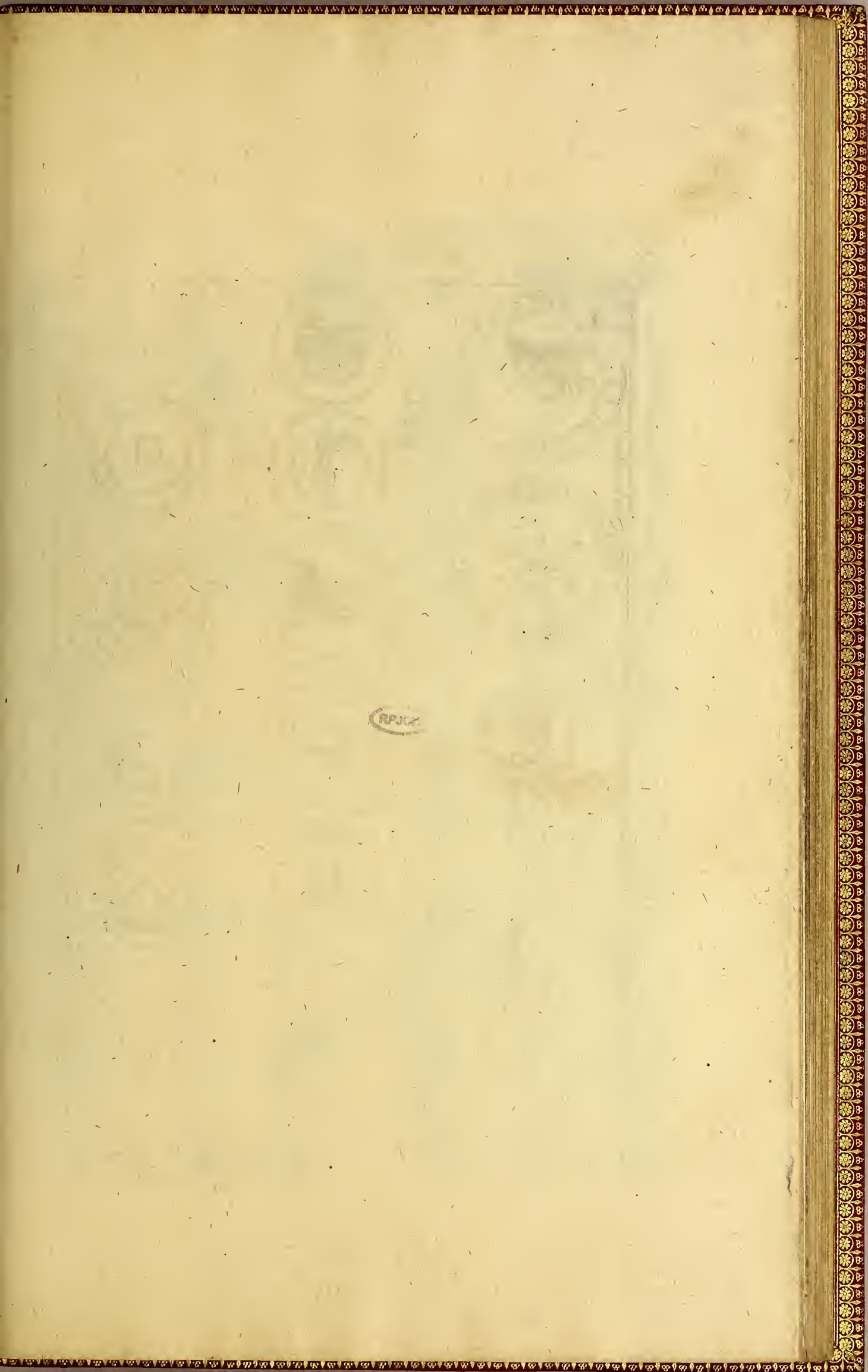
Petrus Cornelius.

Iacobus Eueris.

F I N I S.

RPJ

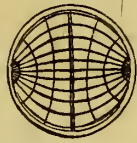

Padua Sarajin

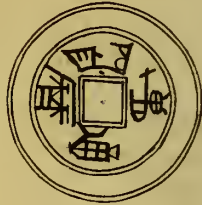
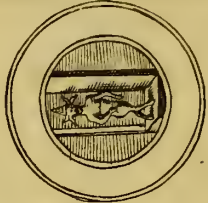
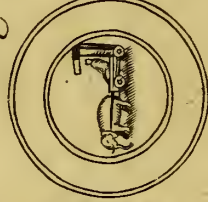
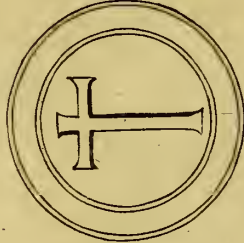
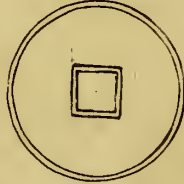
Larius

Basilucus

Pagodes

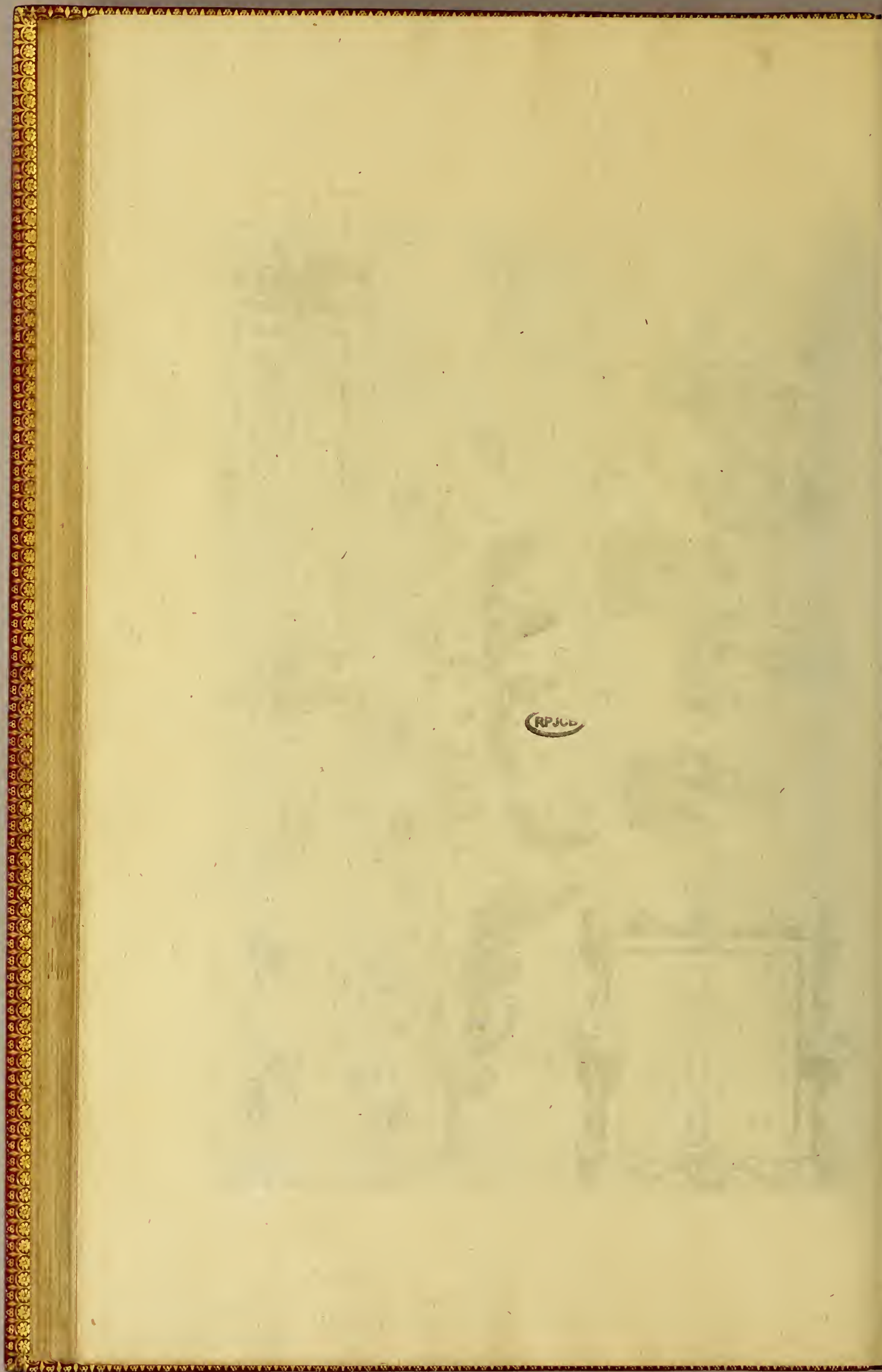

Münzen so in den Orientalischen Indien als in CAMBAYA ORMVS MALAYAR COROMANDEL BENGALA SYMATRA MALACA IAVA MOLUCCO und in den anliegenden Inseln gebräuchlich werden

Vera effigies et delineatio
 Insulae Ascensio nuncupate
 sitae in altitudine 8 graduum
 ad austrinum lincee
 aequinoctialis
 verhaelinge ontferfactur vnd
 furbitlung. ditz Insel
 ASCENSION, so da
 ligt vnder dem 8. grad
 in Sweten.

Nullius in terra fereq. atq. in aethera potus
 Piscatu dives litus et aucupio.
 Tota rubore satur medys aolor in vndis.
 Qua videt austrinum torrida zona polium.
 Hooger

RPJCB

ICONES

SIVE

EXPRESSÆ ET ARTIFI- TIOSÆ DELINEATIONES

QUARVNDAM MAPPARVM, LO-
CORVM MARITIMORVM, INSVLARVM, VR-
bium, & populorum: quibus & horundem vitæ, naturæ, morum, ha-
bituumque descriptio adiuncta est: Veluti hæc omnia, in Indicâ nau-
igatione versus Orientem susceptâ, diligenter obseruata, adeo-
que tribus hisce INDIÆ ORIENTALIS descri-
ptæ libri inserta sunt.

*UBI MAPPIS ET ICONIBVS SINGVLIS
breuis quædam & necessaria explicatio seorsim
subdita est.*

OMNIA SCITA ET DILIGENTI INDV-
STRIA IN ÆS INCISA, ET OB OCVLOS POSI-
ta à IOAN. THEOD. & IOAN. ISRAELE de BRY fratribus
& ciuibus Francofurtensibus ad Moenum.

FRANCOFVRTI,
EXCVDEBAT MATTHÆVS BECKER.

ANNO

M. DCI.

ICONES

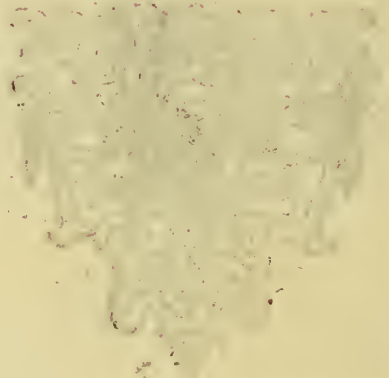
1771

EXPRESSAE ET ARTIFICIOSAE DELINEATIONES

ANATOMIAE HUMANAE A PEARLUS BO-
DINUS ANATOMICUS IN VITAM M. D.
LXXI. PUBLIATAE: QUAE PRIMUM
IN LONDINI. ANNO MDCCLXXI. IN
THEATRUM ANATOMICUM HUIUS
URBIS A PEARLUS BO-DINUS
PUBLIATAE SUNT.

THE GREAT BRITAIN
BY ROBERT WILSON

OMNIA ECCE IN UNICO VOLUME
ETIA IN VITAM M. D. LXXI. PUBLIATAE
SUNT: QUAE PRIMUM IN LONDINI.
ANNO MDCCLXXI. IN THEATRUM
ANATOMICUM HUIUS URBIS A PEARLUS
BO-DINUS PUBLIATAE SUNT.

RP. 100

IN VITAM M. D. LXXI. PUBLIATAE
SUNT: QUAE PRIMUM IN LONDINI.
ANNO MDCCLXXI. IN THEATRUM
ANATOMICUM HUIUS URBIS A PEARLUS
BO-DINUS PUBLIATAE SUNT.

I.
VICEREX CLASSEM EX GOA
AD EDMONDOS PIRATAS
quosdam amandat.

In historia contextu dictum est, piratas quosdam Malabarios ad India littora gras-
santes, quoquo versum tum terra tum mari pradando transeuntibus infestos fuisse.
Hanc igitur iniuriam ut arceret ViceRex, Goæ classem ex fustis is instruens, In-
sulam Sanguiseo (quos se pradonum magna vis receperat) recta inuadi, & illos ex-
cindi mandauit. Classe verò in duas partes, ad utrumque insulae latus confertim
occupandum diuisa, cum Almirans pro stato consilio alterius lateris oram, spe & de
reliquis ita secutus concepta feliciter impelleret: orto ex altera parte de prioritate
disidio & dissensu longissimo, mare interim aestu solito defluum, Almirantis nauem arido seu solido defi-
xit. Quod cum Malabari, antea in montes profugii, ex alto prouiderent, defertoque Almiranti restites cæ-
teras naues auxilio venire non posse censerent: turmatim de montibus, & scopulis sese diffundentes, vio-
lenta manu nauem Almirantis inuasert, & in ea quemcunuis obuium, enatando non elapsam, hostiliter
irucidauerunt. Sed & ipsum Almirantem fortiter & animosissime diu contraluctatum appresserunt, præ-
fectumq; illi Caput præpilata hasta defixum, in cæterarum nauium contumeliam clamose iactauerunt, &
dein secum abstulerunt.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF TORONTO

RP.12

NAVIS QVAEDAM PRAETORIA
EX PORTVGALLIA SOLVENS, ET GOAM
in Indiam traiciens, fracta mergitur.

Praetoria seu Admirans navis haec, S. Iago dicta, cum An. 1595. ex Lusitania in Indiam Orientalem soluisset, negligentia seu potius arrogantia pilotti aut gubernatoris pessimum iuit. Iste enim cum feliciter Capo Bonae Spei transmississet, & iam intra S. Laurentij insulas & terram firmam Mozambique nauigaret, iam de omni periculo imminente ludos faciens, mandauit, ut omnia vela attollerentur, comitibus & nauigationis sociis id praestinate quidem contra suadentibus. Sub mediam itaq; noctem ratus ad Lunae faculam omnia tutissima esse: ventorum impetu navis in Corallinas rupes violenter illisa, tota crepuit: ut ex 500 hominib. una vetis non 90 eriperentur: qui tamen & ipsi infinitis tum arumnis tum errorib. agitati vix tandem littus attigerunt. Quod in historia fusius denarratur.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

III.
LVSITANICA CLASSIS
A TVRCIS STRATA.

Lassis hæc Lusitanica, quam ViceRex Goa contra piratas Turcicos emisit, ab iisdem ad ostium maris prope tota fusa est. Qua deinde redintegrata & reparata, mareque rubrum trauecta, cum milites cõfusse & turbulenter, nulloq; ordine, in littus seu continentem exilirent, pradones prope S. Nicolæ acervatim glomeratos, insperatò oppressum: Turca, Lusitanorum confusionem videntes, equis in medium agmen incitatis, passim uniuersos prope confecerunt: ut fuis in planicie illa 800 viris, vix 50 aciei erepti Goam cum pudore reuersi sint.

III
LITÉRATURE
DE LA FRANCE

(INDEX)

Faint, illegible text, likely an index or list of contents, located in the lower half of the page. The text is too faded to be transcribed accurately.

DESIGNATIO HORRENDI CUIUS-
DAM LATROCINII, IN GOA CIVITATE PA-
trati: ad quod obruncati viri coniux tum opem suam,
tum consilium proterua contulit.

Historia hac ipso in opere suus explicata est. Quo lectorem amandamus. Franciscus quidam, Antverpius, Adamantum politor, à cognato suo data grandi pecunia vi ad terras exeteras missus est, ut ea quaestum aliquem emendis & vendendis gemmis pararet. Is ergo in Aleppo partem auri dimidiam abliguriens, adeoque, cōspectum cognati verius, negotiandi causa cum superbite pecunia Goam traiecit. Vbi Indica ex Gallo patre nata femina ducta, negotiationis sua operari cœpit. Interim libidinosa eius uxor cum Lusitano quodam Francisci secreto amico & diali socio irretita, clam viro congressu illicito se longo tempore permiscuit, harum rerum matre puella per omnia conscia, & promotrice. Quodam autem tempore, cum Franciscus collectis quibusdam amiculis epulum in viridario seu horto suo adibus contiguo daret, in cuius parte quadam ruinosam quaedam & undique elisis parietibus aperta casa seu adicula stabat: mulier autem Francisci, q. pudibunda & hostes ignotos nonnihil subtinens, intus in adibus cum ancillis & servulis remaneret: accidit, ut re Lusitano patefacta, ipse ad eam ingrederetur, & manu correptam ad horti dictam casam, vix passus aliquot ab in gramine fuis conuiuis distantem abduceret. Quo loco eam sub aspectum tum famulorum tum ancillarum astantium exemplo nefario subegit & constuprauit. Ex qua re cum ad Franciscum rursus hanc haud infrequentes de uxoris (adulteri tamen nomine haud conarrato) libidine & proterua peruolarent indie: ipse iam hanc rem accuratius obseruaturus, cum Lusitano, adultero ipso, de remedio inueniendo secreto consilium iniuit. Cum vero inter cetera percereret, cogitare se, inuentum seu deprehensum cum coniuge adulterum, medium ferro traicere: decretum id adulter, ut sanissimum non saltē approbauit, sed ad occasionem excogitandam facinus q. urgendum Francisco opem quoque auxiliariam addixit: se interim clam ad Francisci coniuge recipiens & propositum viri vniuersum denudans. Cum qua ob id deliberationem agens, praenire viri factum statuerunt, & ad eum prius consociendum priam quamuis occasionem meditati sunt. Quam etiam maturo inuenerunt. Cum enim Franciscus breui tempore post amicos quosdam cū socru sua cenula adhibuisset: hac occasione freta adultera, cum matre scelerata poculum ex Dutroa herba marito cōmiscuit, cuius haustu ipse in expurgibilibus sopo inuasus illico, cum meretrice coniuge q. bene appotus in lectulum diuertit. Cum itaq. ex pacto & re compasita sub noctem adulter adesset, illum bestia per cubiculi fenestras ad mariti lectum pertractum, iam ad constitutum facinus patrandum animose adhortata est. Qui ob id ferrum distringens, & punctibus aliquot dormientem alte, medium traiciens, cum socia adultera conuasatis ingentis pretij gemmis profugit: scilicet interim frustra vicinos ad auxilium clamore excipientibus, &c.

V.
 INVSITATA TERRAE CONCVS-
 SIO, IN INSVLA S. MICHAEL FACTA.

A Nno 1591. in S. Michaël insula ingens terramotus ob-
 ortus, à 26 Iulij vsque ad 12 Augusti durauit: vt omni
 interlapso tempore desertis domibus incole in planis cam-
 pis oberrare cogentur, vbi magno numero confusi &
 glomerati, inedia, precationibus & planctibus tempus ex-
 egerunt. Per hanc succussationem præter multas ades, canobiaq; uniuersa
 quoque Ciuitas Villa Franca è culmine deruit: sub cuius ruinis infiniti
 homines expirauerunt. Terra passim multis sese hiatibus diduxit: rupesq;
 & saxa ab vno loco in alium disturbata, sedes subinde mutarunt: & mon-
 tes insuper aliqui submersi sunt.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

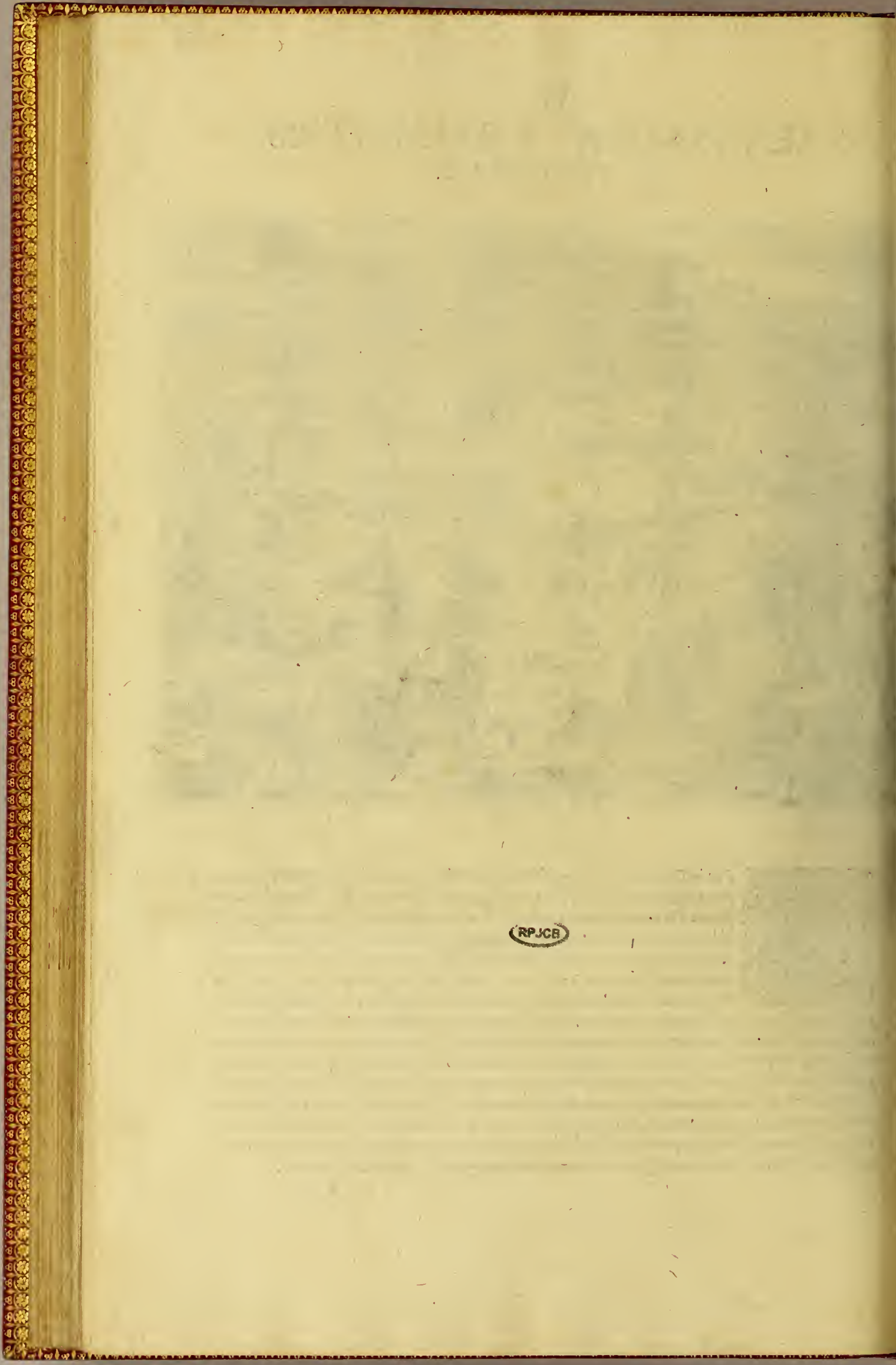

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1910

VI.

SAEVISSIMA TEMPESTAS
AD TERCERAM.

Cum in Tercera morarer, quodam tempore ultra 140 naues conuenerant; quarum pars Hispanorum classis, Flotam ex India operibatur, pars altera Flota ipsa Indica fuerat. Haec cum aliquando coniungerentur, de subito tanti turbines tempestatesq; oborta sunt: ut attestantibus ipsis incolis nulla talis omni memoria inualuerit. Species hic rerum omnium inusitatissima apparebat. Mare insulam Terceram omni momento absorpturum videbatur. Unde aestu maris excussa littus ipsum longè transliebant: quod tamen adeò sublimè & elatè attollitur, ut despectantibus de super vertigo concitetur. Tempestas ea diebus quinque integris horrenda rabie consauit, ita ut & in solido qui erant homines lethali horrore concuterentur, ne de iis dicam qui furientium ventorum in nauibus iam non nisi mancipia ludusq; fuerant. Ad solum Tercera littus 12 naues perierunt; alibi multò pluribus passim scopulis illisis, aut horrendis vorticibus absorptis. E nauibus nisi fremitus, planctus, eiulatus nihil obaudiebatur. Et licet insulani demissis & arrectis funibus obnatantium extractioni operose studerent: propter crepidinis tamen vastitatem nihil effectum est. Ut uno q. verbo dicam, Tempestatis huius immanitate tot & naues & homines perierunt, ut tabulis confractis omnis Oceanus q. contegeretur, & insulani expiscandis passim & tumulandis suffocatis, littori admotis, integrum decendium occuparentur.

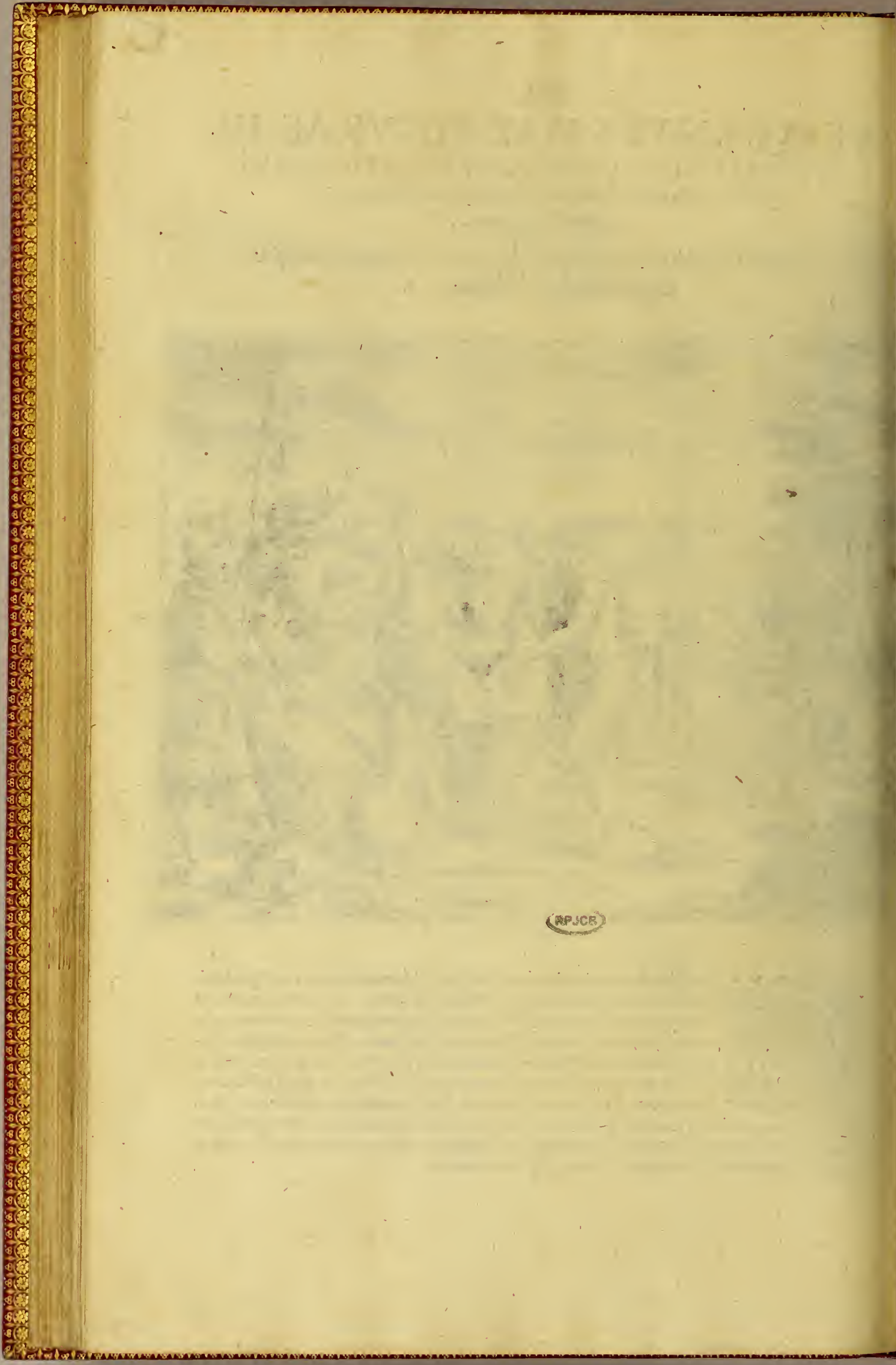
RPJCE

VII.
 SEQVENTES HÆ FIGVRÆ HI-
 STORIAM HOLLANDICÆ NAVIGATIONIS, ET
 primo, in Insulas Iauam & Sumatram susceptæ ad-
 probè designant.

*Effigies & habitus earum gentium, quæ ad promontorium seu
 Capo Bonæ Spei habitant. 1.*

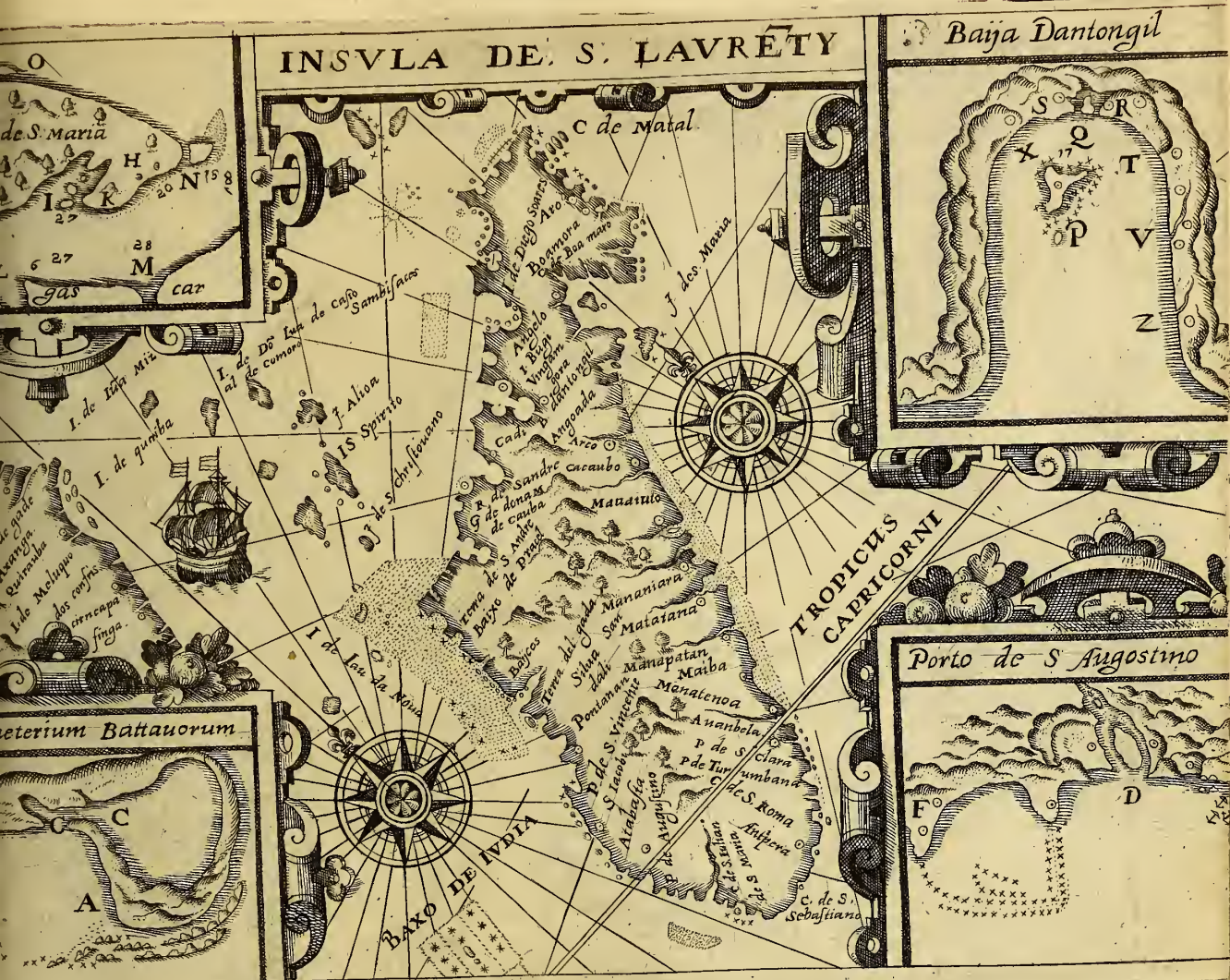

*E*ns isthac statura admodum humilis est, coloris phœnicei, tota nuda, nisi quod pal-
 lij loco corium bouinum introrsum villosum appendunt. Cesto lato ex eodem cario
 factò succingunt sese, cuius quadam portiuncula dependente pudorem velant. Pedes
 nonnulli tenui quodam ligno ad securitatem supplantant. Ornamenta ipsorum po-
 tissima sunt, annuli, armilla ex cupro aut ebore fabrefacta. Cum aliquando nostris
 vsibus bouem mactassemus, acclinantes illi ad nos, & viscera execta sollicitantes,
 data ea cruda & recentia illicò vorarunt. Qui si interdum gula blandire volunt, 4.
 erectis sudibus partem corij bouini pertendunt, vt in medio illud declinius sit instar Cacabi: cui postquam
 aquam infudere, lignumq; seu flammã subiicere, cacabo illi intestina & viscera inuergentes, obiter eadem
 coquunt, & sic amicis epulis adhibent: Sicut ex effigie hac videre est.

RPJCR

VIII.
INSVLA MADAGASCAR,
 ALIAS S. LAURENTII DICTA:
 & huius conditio. 2.

M

Adagascar Insula vn̄ cum suis breuiis, vadis, & scopulis, sicut & alia similes insula, hoc se modo habent, quo hic depicta sunt. A. Locus est, quo anchoras missimus. B. Insula, seu Battauorum camiterium: ita dictum, quod e gente nostra ibi quam plurimi sepulti sunt. C. Lacus aquam dulcem prabens. D. Riuus aqua dulcis. E. Battauorum castrum. F. Angulus anterior de Porto S. Augustin. G. Parua insula, versus Meridiem sparsa. H. Insula S. Maria. I. Sinus eiusdem insula. K. Insula dicta pagus primarius. L. M. Duo maris brachia. N. Cautes ad faciem insula occidentalem. P. Insula parua sinus maioris, vnde aqua dulcis aufertur. Q. Riuus est. R. Vicus S. Angela. S. Vicus Spakenburg. T. Vicus ad Septentrionem. V. Vicus, ad quem primò anchoras missimus, X. Pagus, quo primo negotiati sumus. Y. Z. Pagi duo alij.

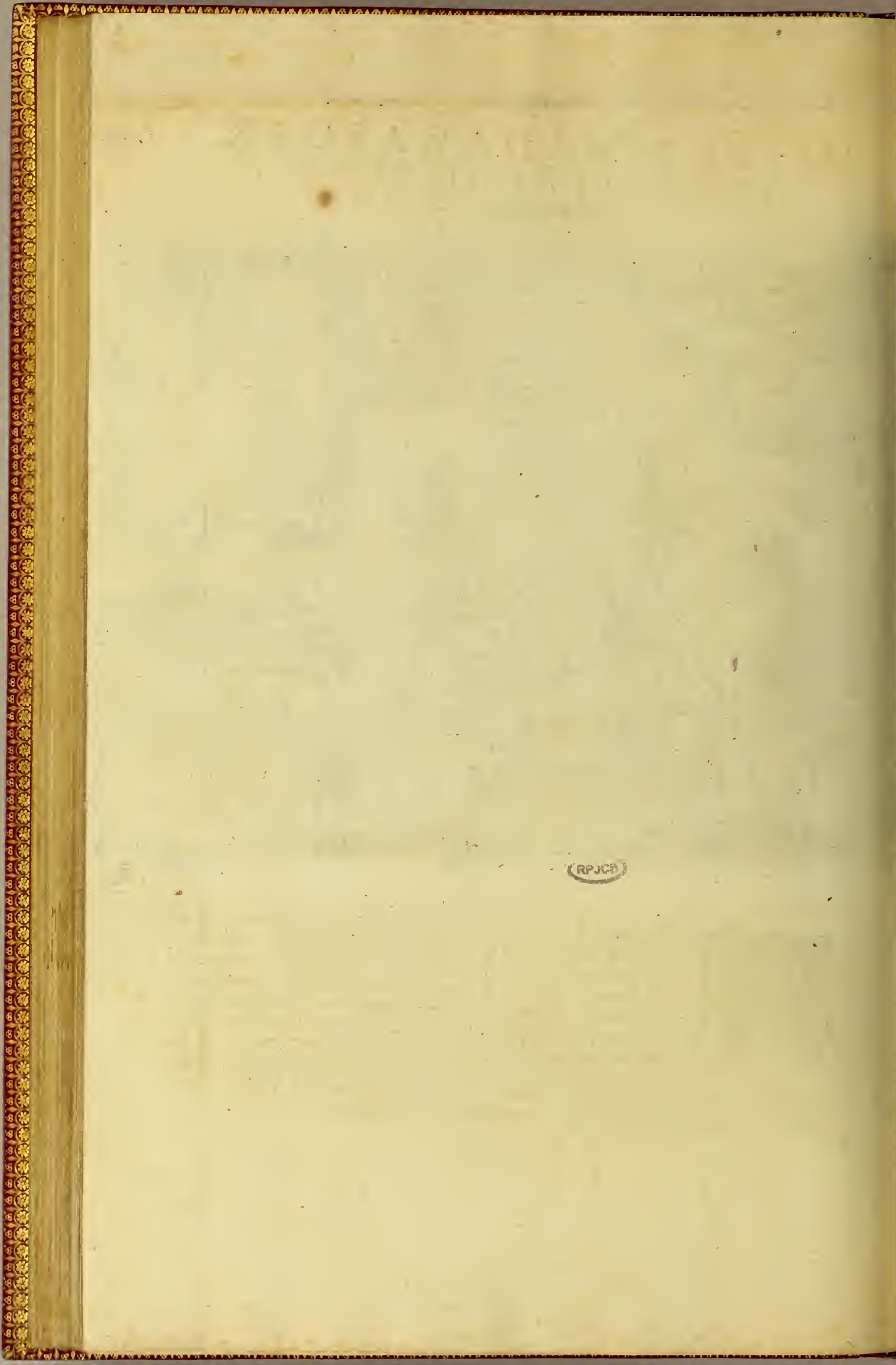
INSVLA MADAGASCAR,

ALIAS S. LAURENTII DICTA:
& huius conditio. 2.

Madagascar Insula una cum suis brevis, vadis, & scopulis, sicut & alia similes insule, hoc se modo habent, quo hic depicta sunt. A. Locus est, quo anchoras misimus. B. Insula, seu Battavorum cemiterium: ita dictum, quod e gente nostra ibi quamplurimi sepulti sunt. C. Lacus aquam dulcem praebens. D. Riuus aqua dulcis. E. Battavorum castrum. F. Angulus anterior de Porto S. Augustin. G. Parua insula, versus Meridiem sparsa. H. Insula S. Maria. I. Sinus eiusdem insula. K. Insula dicta pagus primarius. L. M. Duo maris brachia. N. Caves ad faciem insula occidentalem. P. Insula parua sinus maioris, unde aqua dulcis aufertur.

Q. Riuus est. R. Vicus S. Angela. S. Vicus Spakenburg. T. Vicus ad Septentrionem. V. Vicus, ad quem primo anchoras misimus, X. Pagus, quo primo negotiati sumus. Y. Z. Pagi duo alij.

IX.

IMAGO INCOLARVM
INSVLÆ MADAGASCAR SEV
S. Laurentij. 3.

Lncolarum Madagascar arma sunt, tela oblonga, Assagajjas siue Loffo dicta, quibus tam expedite & directe iaculari norunt, ut sexies continuatis vicibus absq; omni errore prefixum sibi Talerum ferire queant: tanto etiam cum impetu & robore, ut, quicquid sclopeto nostrate transadigi potest, eorum quoque iactum nihil remittentius permittat. Horum semper tria vel quatuor secum gestant. Nec religionem nec politiam ullam colunt: solius naturæ legibus ut bruta viuentes. Hi tres olim Batauos, qui terram illam exploratum venerant, adorti sunt. Quos contra, cum se Bataui districtis gladiis tuerentur: Indi collectis lapidibus, tanta frequentia in eos defulminarunt, ut illi se victos sistere cogerentur. Quos Indi ob id exermantes & vestibus denudantes, nudos iterum dimissos fecerunt.

THE OCEANIC
STEAMSHIP COMPANY
LIMITED

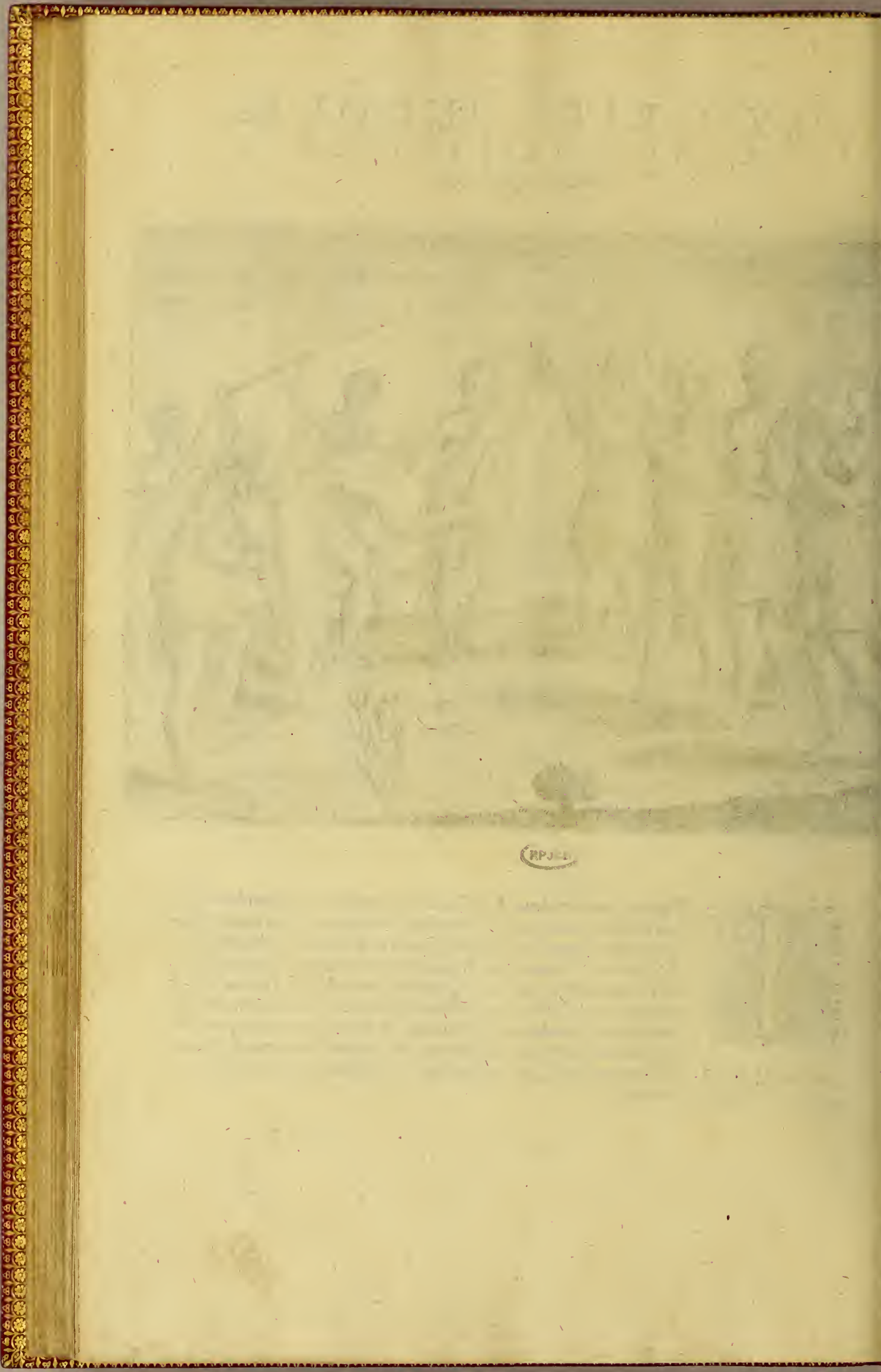
(RPJCB)

THE OCEANIC STEAMSHIP COMPANY
LIMITED
GENERAL MANAGERS
10, BROADWAY, NEW YORK
NEW YORK

X.
 QVO RITV INCOLAE
 S. LAURENTII INSVLÆ
 choreas agant. 4.

Insulani hi, quod nos vidimus, hoc ferè modo saltare assolent. In locum chorea desti-
 natum primò viri numero viginti prodibant. Post eodem tot etiam mulieres. Con-
 gregatis itaque omnibus, viri seorsim ad vnum latus statuebant, & suis telis mu-
 niti, saltus mirabiles cum quodam strepitu edebant, & pedibus, vt indormiti cqui,
 recalcitrabant, adeò, vt ponè stantes ab ipsis sat securi non essent. Fæmina vero ex
 altero latere contra stantes, viris pro choraulibus erant. Manibus enim artificio-
 sè complaudentes, vocem suauem consonabant, & pedum proportionata prolatione
 viris q. tactum ministrabant. Quæ res visu mira spectantibus obuenerat. Hi omni-
 um totius Madagascar insulæ pauperrimi sunt, toti nudi incedentes, viris tenui quadam ex arborum cor-
 ticibus textura pudenda velantibus.

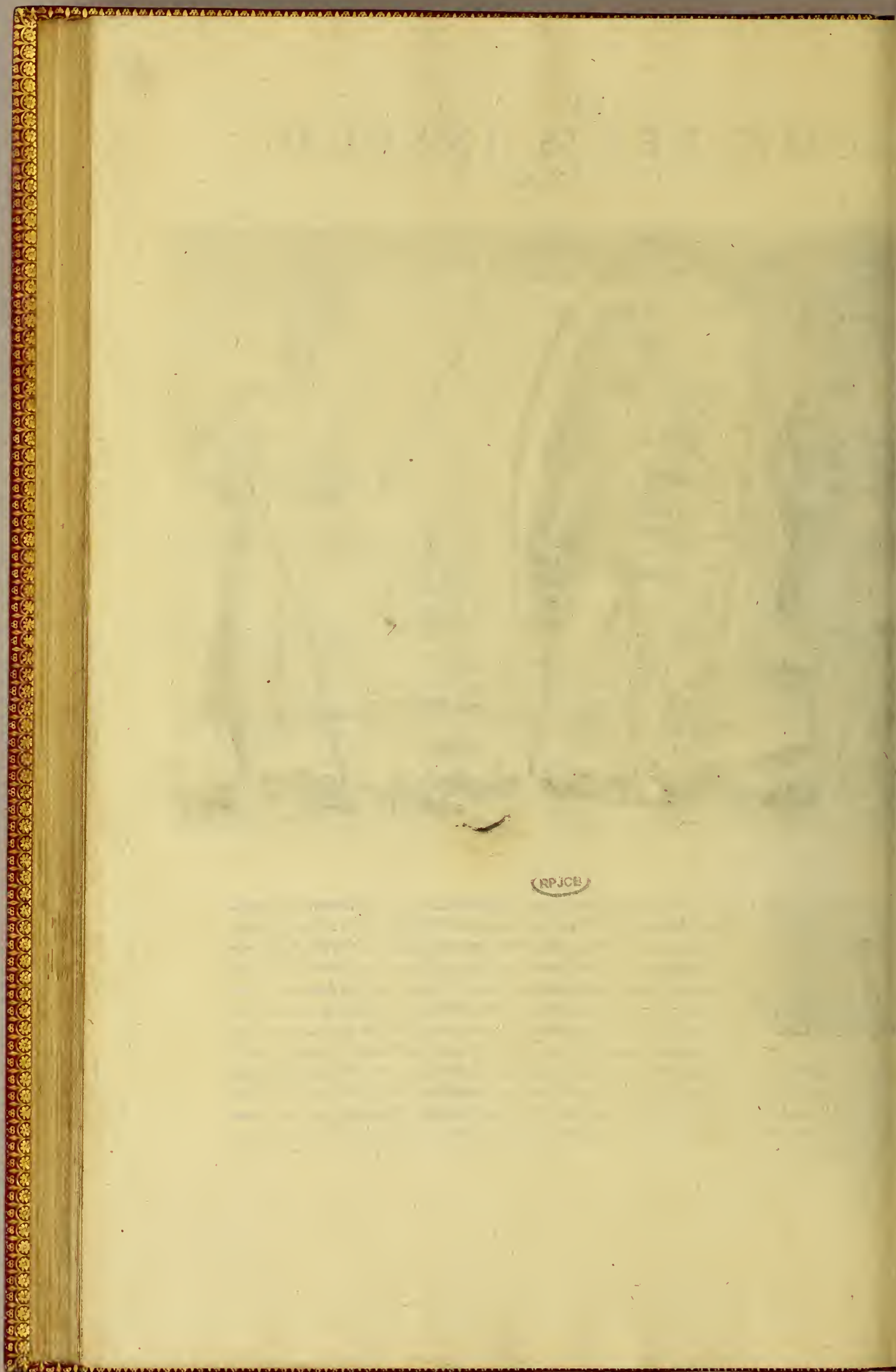
RPJ-1

XI.
 ICON REGIS INSVLAE
 MADAGASCAR. 5.

Cum in S. Maria insula essem, grandis quadam Canoan siue Galiotta multis hominibus onusta inuehebatur: inter quos & insulae Madagascar Rex Pilo conspiciebatur, baculum seu sceptrum eo modo formatum, ut ex pictura videre est, gestans, & restricta Xylina veste à lumbis amictus. Caput acuminata ad modum tiara Episcopalis vita, pulcherrimè exornata contegebatur: ex cuius utroque latere cornu, dimidium cubitum altum, & in apice tometoso nodulo prominulum, exerebatur. Regulus hic, nobilibus ferè 25 stipatus, postquam nauim nostram circumquaque cum admiratione ingenti perlustrasset, ultrò citroque honorariis datis, ad littus rediit.

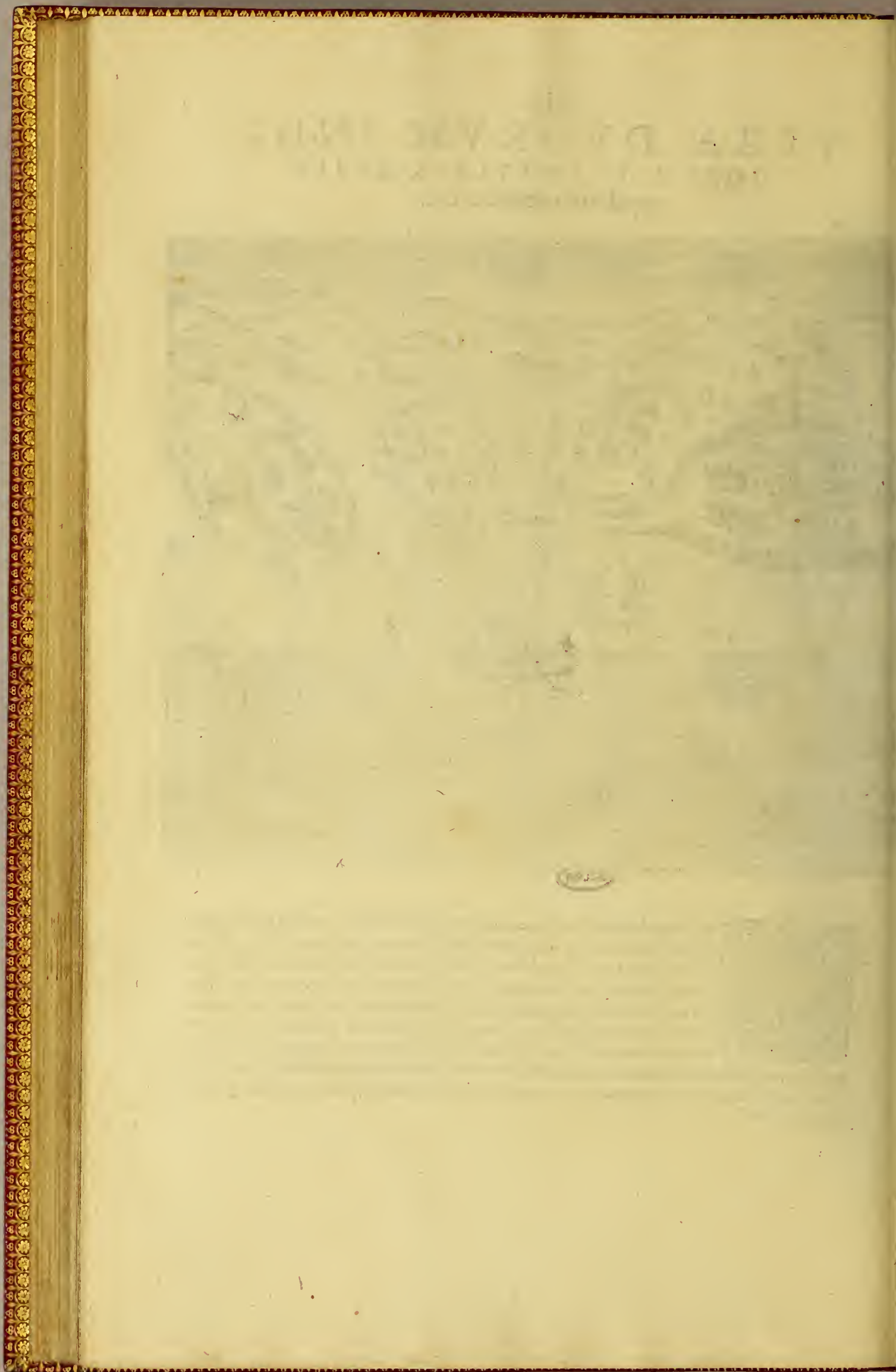
Sed & hac figura Indus alius sinus, siue Baie insulae Tangil accola exprimitur: cuius arma sunt præ magnus quidam ex ligno clypeus, cuius in editiore loco rima est, per quam aduersos contueri, adeoq; tuto sub umbræ latere possunt. Hastas ij gerunt octo cubitos longas, extrema parte lato quodam eodemq; acuto ferro munitas. Fæmina ipsorum tonsa, curtis ad virorum ritum crinibus incedunt: infantes suas eo modo lactantes, quo in tabula videre est.

VERA DVORVM INDI-
CORVM IN INSVLA S. MARIA
oppidorum delineatio. 6.

*V*ici seu oppida in dicta insula, circumcirca sudibus inclusa, accessum saltem geminum, unum à terra, alterum à mari habent. Domos quodlibet 200. ferè præfert, palis omnes subnixos, & propendentiis seu subgrundiis promissis contra insecta arripentia subiectas. In oppidi cuiuslibet medio ampla quadam & cæteris eminentior domus extructa est, qua per uigilia & excubie ordinariæ sunt. Istorum pagorum unum Spackenbourg, alterum S. Angela indigetauimus. In Spackenbourg permutatio rerum nobis haud infelix obtigit: in quo regem bene potum offendimus, qui & ipse nobis honorarium potum ex oryza & melle coctum, è bouino cornu præbuit. Sed & in isto vico diuersorium publicum aliud inuenimus, quo nautæ nostri socij cum Indianis perpotantes, hilariter genium suum habuerunt.

XIII.
 INDIANORVM, INSVLAE
 PVGNATAN INCOLARVM, ET
 item Abexini effigies. 7.

IN Pugnata inſula, nō procul à Sunda ſita, homines toti nudi ambulat ad morem Braſilianorum, quos etiam corporis colore referunt. Crines promiſſos fouent: Et pro armis arcus Et tela miniſcula habēt. Piſcatu potiſſimum victitant, Et tenui parcaq; diēta vtuntur.

Abexin hic ex preſbyteri Ioannis terra aduena eſt. Gens ea tota nigricat, labra tumida Et q. inuerſa, oculosq; ſpatioſos habens. Magna ex parte periti negotiatores, ſed nauta tamen meliores ſunt.

RFJCB

HABITVS MORES QVE IN SV-
LÆ SVMATRA INCOLARVM. 8.

Inſula Sumatra rectè ad aditus viæ Sunda poſita eſt: ad cuius pagum quendam Dampin dictum, cum applicuiſſimus, Primas pagi nobis occurrens, valde humaniter peregrinos accepit, ut populum illum ingenij liberalis eſſe iudicaretur. Veſtitus eorum magna parte ex panno bono coloris cyanei conſtat. Primatem loci magnus miniſtrorum comitatus pro guardia ponè conſectatur: in quo & fœminæ quædam, ciſtulam eius Betelle adimpletam, & res alias ferentes numerabantur. Ponè ad latus ferè eſt veſtigio ipſi miniſter erat, qui umbraculum contra Solis & pluuiarum vim ipſius capiti præferebat. Mulierum habitus tunica è lumbis dependens eſt: ſuperiore parte thoracali ad velandas mammas conſecta. Crines religatos obiter ex ſcapulis demittunt, ut ex figura hac clarius intelligi poteſt.

THE
MAY 18 1880

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

WPJOB

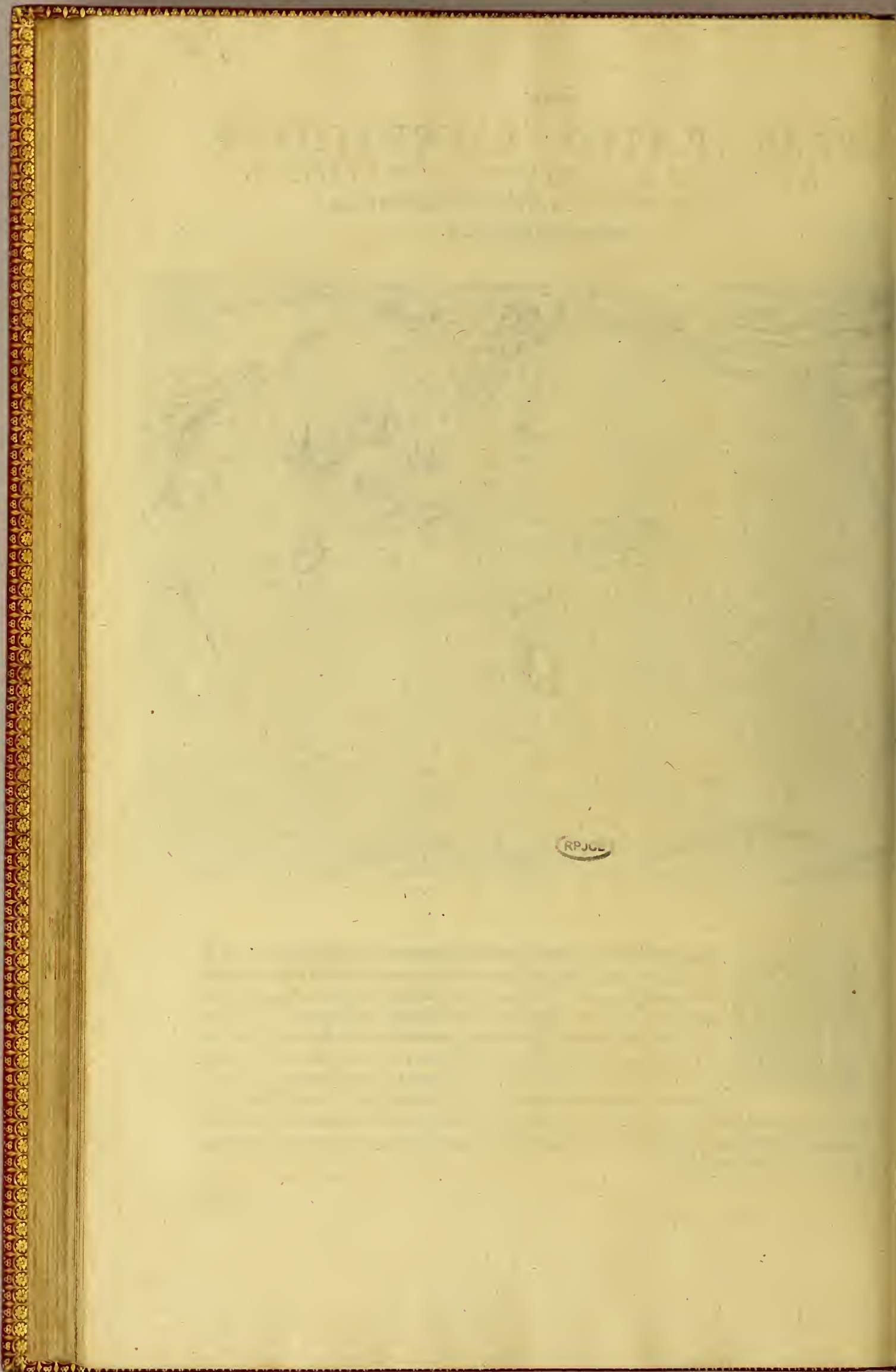
Additional faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side.

QVAE RATIO CONDITIOVE
PORTVVM ET NAVIVM STATIONIS
ad ciuitatem Bantam, infulasque & flumina
cætera finitima sit. 9.

B

Antam insula Iava Metropolis, portum tutissimum & commodissimum habet. A. Ciuitas Bantam est. B. Insula Paniam dicta, ad quam emendam Lusitani 200000. cruciatorum sponderunt. Sed quod venditio ista ad Iauanensium regni detrimentum spectare videretur, illam ab incolis non obtinere. C. Scopulus est, ex media unda prominens. D. Insula quinque, post quas nos anchoras miseramus, ab insulanis Pulo Lima dicta. E. Insulae aliae duae, Pulo Duo nominatae, Indianis palmis & arboribus fructiferis aliis valde foetae, ad quam pineas nostrae cum 24. fustis confixerat. F. Angulus extremus est versus occidentem, ubi vicus quidam Anio, & ad hunc parua insula alia consita est. G. Duo scopuli. H. Insulae duae paruae. I. K. Insulae aliae duae altiores, viridariis ornatissimae. L. Insula est, ad quam noctu naues militares contra omnem euentum excubias agunt. M. N. Duo fluij exigui.

RPJUL

CIVITAS BANTAM TORMEN-
TIS NOSTRIS OPPUGNATA, ET PI-
neas cum fustis 24. conflictata. 10.

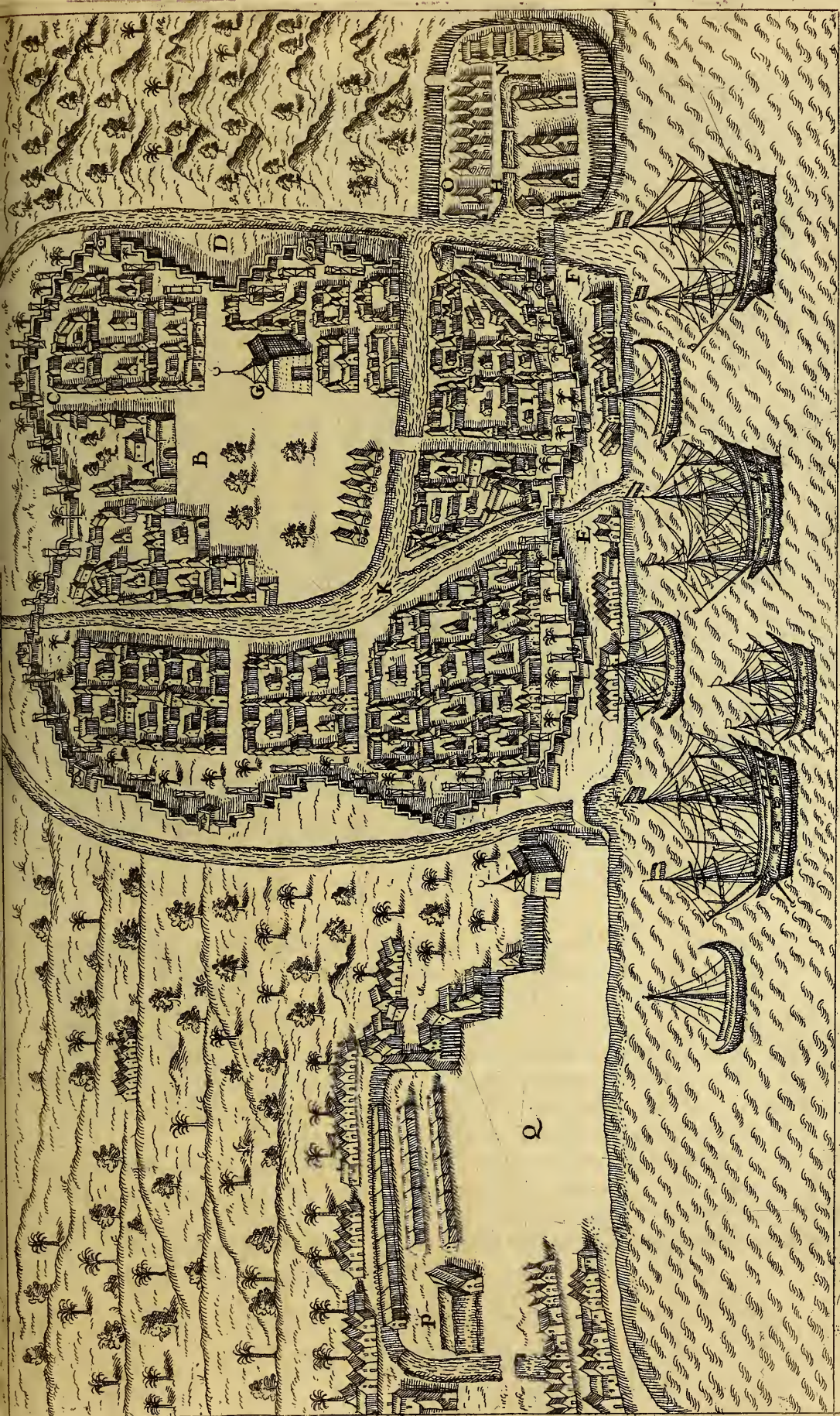
Dostquam intellexissemus, Gubernatorem civitatis com-
mercia & negotiationes nostratium inhibere: naues no-
stras ad civitatem tam proxime adegimus, ut dispolis
contra eam aliquot tormentis ipsum regis palatium con-
tingeremus. Qua re urbani perculsi, nostrates in liberum
pedem statuerunt. Pineas interim nostra, nauem Jaua-
nensem quandam infectata, insperato in brevia impingens, vix ma-
gno labore sese extricare sciebat. Quodè civitate prospicientes, desubito
24. cymbas ad illam oppugnandam emiserunt. Contra quas tamen Pi-
neas se tam animose tutata est, ut emissas cymbas non saltem in fugam re-
digeret, sed etiam multis cesis, aliquot illarum plane submergeret: de suis
interim ne unico quidem lesa.

SITVS CIVITATIS BANTAM. II.

Bantam Metropolis Insulae Java maioris, hoc situ, & modo posita est.

*A. Palatium Regis. B. Pancebam sue forum. C. Porta terrestris. D. Porta Palatij.
E. Porta ad mare. F. Crates ad flumen noctis intercludendum structa. G. Templum sue
Mesquite. H. Chinesium habitatio. I. Aedes Capitanei ciuitatis, quem Payera Guban
nominant. K. Riuis ciuitatem perluens. L. Sabandei aula. M. Aula Admirantis. N. Chi-
nesium forum. O. Domus Hollandorum mercatoria. P. Gussaratorum & Bengalo-
rum habitatio. Q. Bazar sue forum, maiori forma cum mercibus suis deinceps priuatim expressum.*

D

B

C

P

Q

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

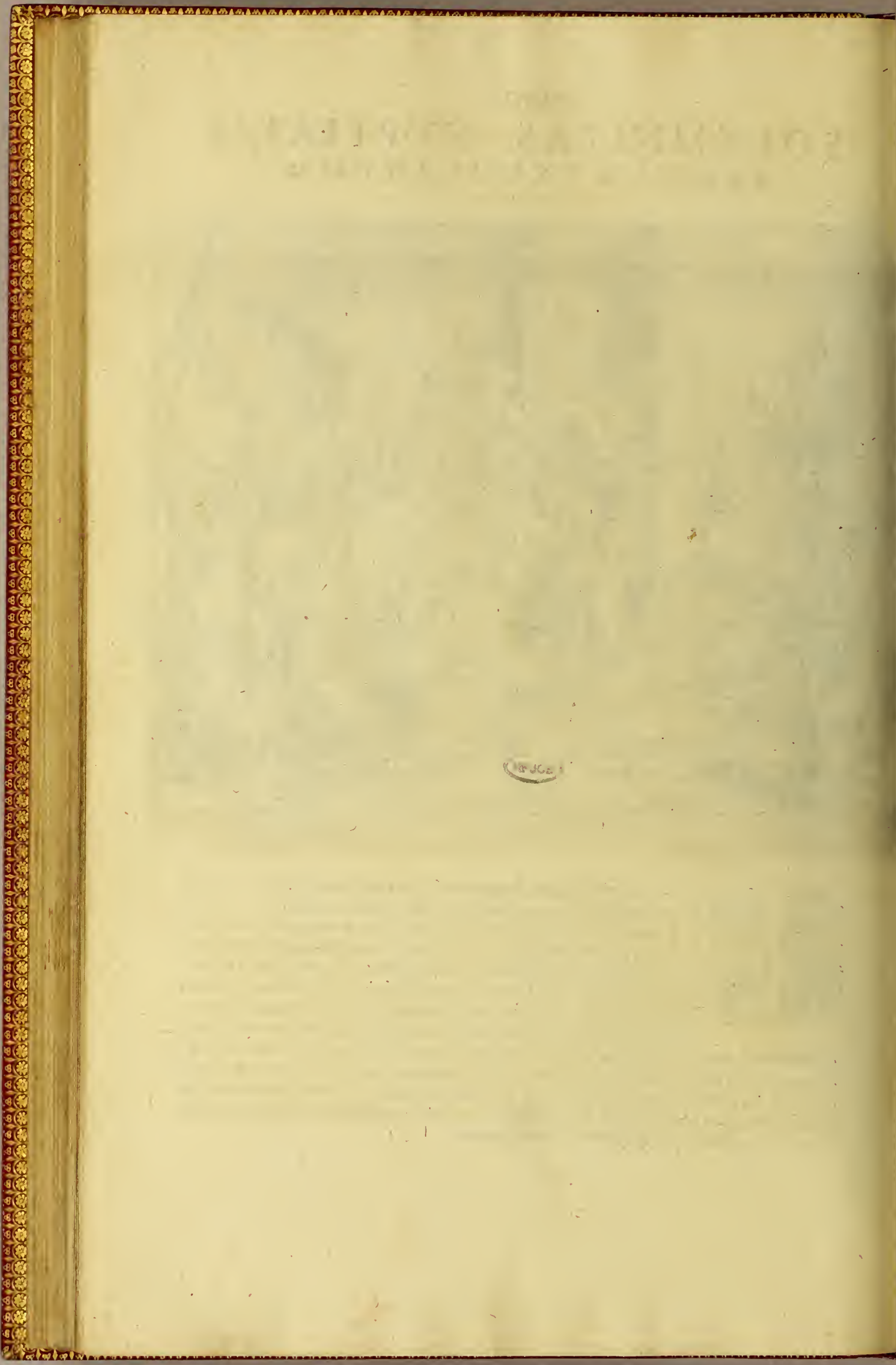
RPJCL

XVIII.

SOLEMNITAS NVPTIALIS BANTAM INCOLARVM. 12.

*L*n historia procinctu fufus declaratum est, quo ritu Bantani liberos suos nuptura dent. Id hic strictim repetere lubet. Igitur præter Sclauos & mancipia, dotis non admodum multum contribuunt. De matrimonio si fors duo conuenerunt vel de pacti sunt, ab eo tempore nec sponsus nec sponsa pedem domo efferunt, usque dum plene exacta nuptia sint. Ad nuptias vero omnes cognati & amici cum seruis & ancillis suis, pulcherrime & delicatissime ornati conueniunt. A sponsi domo usque ad habitationem sponsa, utrinque ex ordine multa longa hasta in terram defiguntur, fasciis seu vexillis ex gossipio vel albo vel rubro desuper religata. A meridie sponso equus commode ornatus & instructus adducitur, quo uniuersam ciuitatem coambit. Eo interim tempore mancipia sponsi dotalia domui se sponsa sistunt, quolibet donarium suum pro more offerente. Vespere appellente, si pro lubricitate sponsus circumspatiatus est, epulum cognatis & amicis primariis datur, quo sumpto domum suam quisque remeat. Volo interim se aliquo sponsus cum sponsa ad ludendi gratia abripit & occulit, à quo dein tempore sponsa à nullo viro conspicitur.

XIX.

QVO RITV HABITVVE DV-
CES SEV CAPITANEI PER VIAM
publicè incedant. 13.

DEr publicum procedenti exercitus praefecto seu primati alij hasta una vel dua, & gladius pariter vagina ex holoserico vel rubro vel atro conditus praefertur: quem pone ministri sequuntur, quorum vnus cistulam cum Betelle, alter hydriam portat. Supra caput eius umbraculum illic regionis vsitatum sustinetur. Cui si fors in media via ciuium quispiam occurrat, cum recta pergere nefas sit, tamdiu sese demittere & incuruare coguntur, dum primas iam transierit. Capitanei, succinctorio, filo aureo collecto, coniecti ingrediuntur, superne nudi, nisi quod interdum synthesi ex holoserico vel Coccino manicata muniuntur. Caput Cidari Turcica, ex nobili Bengalensi panno voluta teguntur. Pugiones nunc retro, nunc porro, nunc ex lateribus suffigunt, quos Cris vocitant, quibus multum fidunt. Passu ingrediuntur pompatico & valde ambitioso, pedes tamen nudi: quos tecto ostendere, certo probro habent.

QVO RITV HABITVVE DV
CET RITV HABITVVE DV
Publication of

RPJCB

Faint, illegible text or a list of entries, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

MILITES IN BANTAM

GREGARII CVM SVIS

armis. 14.

M

Ilites in Bantam peltas interdum contractiores, interdum patentiores ex corio consutas gestare solent, & hastas iuxta ferro flammiformi prapilatas. Thoraces hi ex quadrangularibus laminis, ferreis annulis cōsutos induunt, in ceterum & gladijs insignes. Sed sclopetis tamen uti non possunt. Tempore siquidem aliquo, cum Fauanus qui-

dam, prius à nobis informatus, taurum sylvestrem feriturus esset, sclopetum buccæ admotum & displosum, hominem tam valido illisu prostravit, ut aliquandiu attonitus, suiq; non bene compos humi iaceret. Qua displosione taurum quidem ferijt: sed ipsi sibi tamen binis excussis dentibus, postmodum ad audendum idem persuaderi nullo modo potuit.

f

Paul has this "bus"

XXI.
 EXTRANEORVM MER-
 CATORVM IN BANTAM PRAE-
 figuratio. 15.

IN Bantam variarum nationum mercatores se conti-
 nent, litera A. B. C. signati. A. Mercator Persicus ex Ca-
 racone. Hi gemmis emendis & vendendis negotiantur. B.
 Ex Arabia mercator. Hi mari potissimum circa insulas
 negotiantur. C. Pegusinus est, mercatoriam apprime e-
 doctus. Designatae haec nationes Bantam omnes incolunt,
 quod negotiationis suae ibi fructum uberem sentiunt. Qui tamen, pro fi-
 gura huius facie, habitu vestituque inter se aliquatenus differunt.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1900

(1900)

XXII.
 MERCATORVM EXTRA-
 NEORVM IN BANTAM ALIA
 effigiatio. 16.

IN Bantam mercatores etiam alij confederunt: vt qui ex Malacca veniunt, litera D. notati. Hi questum faciunt elocata pecunia, hac ratione seu conditione, vt si negotiaturi aliquò, iter & propositum suum feliciter confectum dederint, pecunia duplum creditori refundant. E. Quillinus est, qui negotiationi simili modo cum iam dictis fere studet. Qua in re ad lucrum suum asserendum valde industrij sunt. Chinesium inuectas merces compendiose redimunt: quas his iterum profectis pro suo arbitratu censent & vendunt. F. Horum mulierum seu coniugum habitus est.

RPJCL

MERCATORVM EX CHINA IN BANTAM NEGOTIANTIVM SCHEMA.

IN Bantam suas mercaturas Chineses quoque urgent, iis mercibus venundandis, quas ex China conuehunt. Habitus eorū hic depictus est. In Bantam feminas mercantur, quas suis officiis, quamdiu ibi commorantur, adhibent. In Chinam redeunt illasdem reuendunt: aut si liberos ex illis fors susceperunt, secum eas abducunt. Sunt Chineses, qui ibidem perpetuas suas sedes habent: quorum habitacula à Iauenensibus nonnihil remota sunt. Hi à pago uno ad alium commeant, & à rusticis certo pretio piper colligunt. In quo emendo ne dolum sentiant, stateram secum circumgerunt, ex qua pendulo sacco piper indunt. Quod si satis ponderosum inuenitur, cum rusticis de eo paciscuntur. Vestes coloris fere subciianei gestant, caput texta pulchra vitta exornati.

THE HISTORY OF THE
MEXICAN EMPIRE
BY
FRANCIS BACON

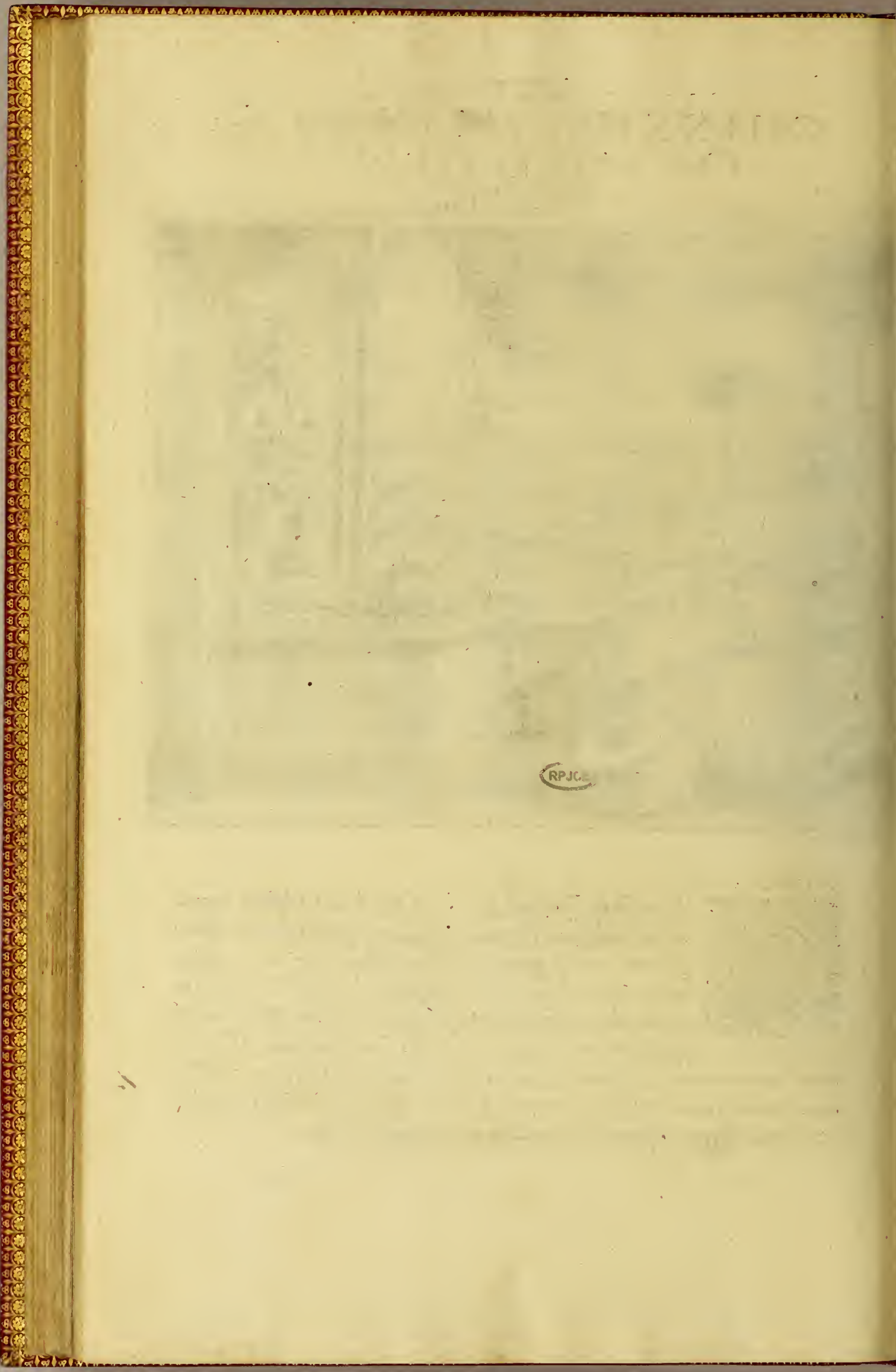

...the first of these was the
...the second was the
...the third was the
...the fourth was the
...the fifth was the
...the sixth was the
...the seventh was the
...the eighth was the
...the ninth was the
...the tenth was the
...the eleventh was the
...the twelfth was the
...the thirteenth was the
...the fourteenth was the
...the fifteenth was the
...the sixteenth was the
...the seventeenth was the
...the eighteenth was the
...the nineteenth was the
...the twentieth was the
...the twenty-first was the
...the twenty-second was the
...the twenty-third was the
...the twenty-fourth was the
...the twenty-fifth was the
...the twenty-sixth was the
...the twenty-seventh was the
...the twenty-eighth was the
...the twenty-ninth was the
...the thirtieth was the
...the thirty-first was the
...the thirty-second was the
...the thirty-third was the
...the thirty-fourth was the
...the thirty-fifth was the
...the thirty-sixth was the
...the thirty-seventh was the
...the thirty-eighth was the
...the thirty-ninth was the
...the fortieth was the
...the forty-first was the
...the forty-second was the
...the forty-third was the
...the forty-fourth was the
...the forty-fifth was the
...the forty-sixth was the
...the forty-seventh was the
...the forty-eighth was the
...the forty-ninth was the
...the fiftieth was the
...the fifty-first was the
...the fifty-second was the
...the fifty-third was the
...the fifty-fourth was the
...the fifty-fifth was the
...the fifty-sixth was the
...the fifty-seventh was the
...the fifty-eighth was the
...the fifty-ninth was the
...the sixtieth was the
...the sixty-first was the
...the sixty-second was the
...the sixty-third was the
...the sixty-fourth was the
...the sixty-fifth was the
...the sixty-sixth was the
...the sixty-seventh was the
...the sixty-eighth was the
...the sixty-ninth was the
...the seventieth was the
...the seventy-first was the
...the seventy-second was the
...the seventy-third was the
...the seventy-fourth was the
...the seventy-fifth was the
...the seventy-sixth was the
...the seventy-seventh was the
...the seventy-eighth was the
...the seventy-ninth was the
...the eightieth was the
...the eighty-first was the
...the eighty-second was the
...the eighty-third was the
...the eighty-fourth was the
...the eighty-fifth was the
...the eighty-sixth was the
...the eighty-seventh was the
...the eighty-eighth was the
...the eighty-ninth was the
...the ninetieth was the
...the ninety-first was the
...the ninety-second was the
...the ninety-third was the
...the ninety-fourth was the
...the ninety-fifth was the
...the ninety-sixth was the
...the ninety-seventh was the
...the ninety-eighth was the
...the ninety-ninth was the
...the hundredth was the

XXIV.
 CHINENSIVM IN BAN-
 TAM SVPERSTITIO ET
 idololatria. 18.

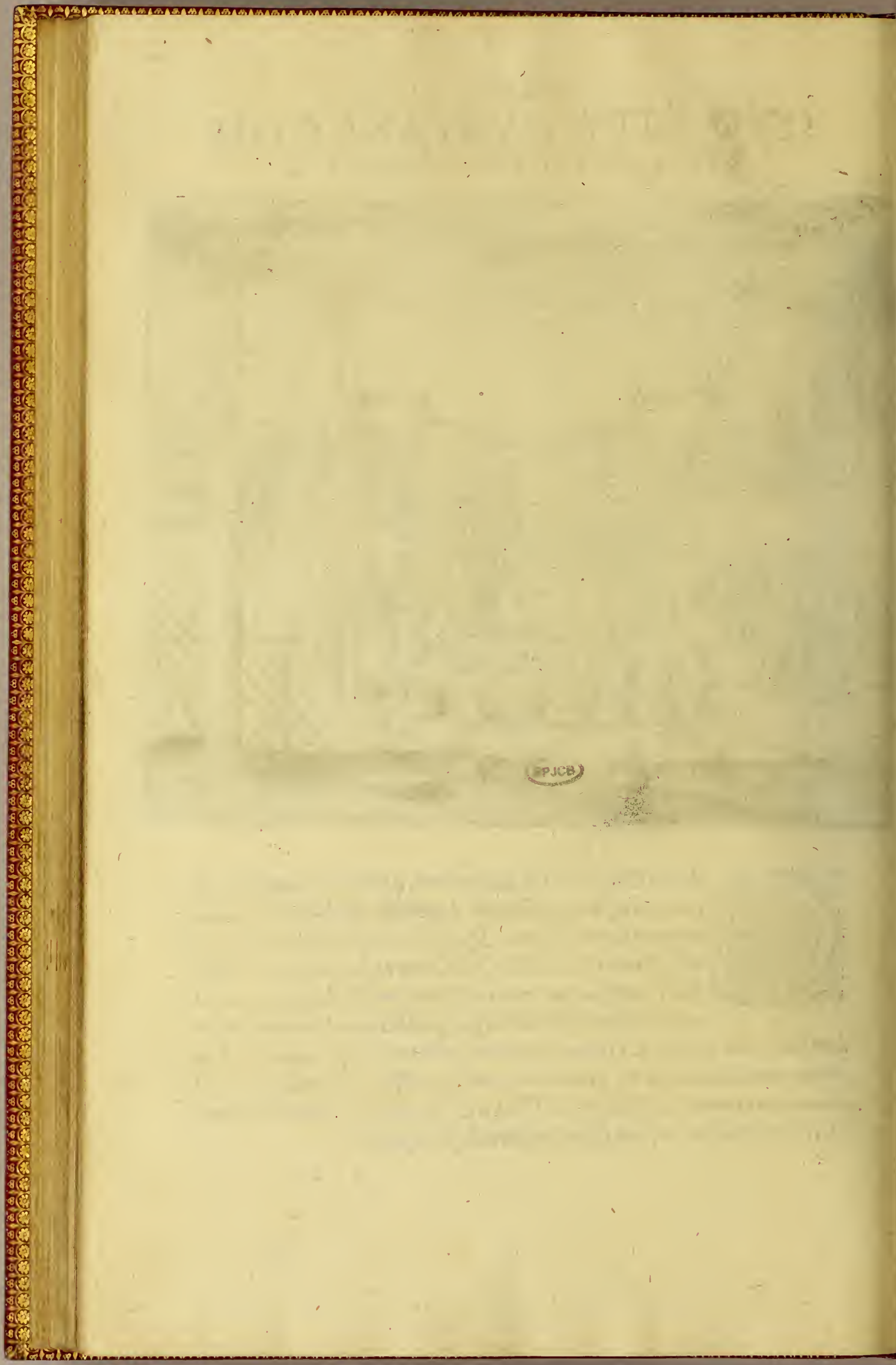
*C*hinenses in Bantam peculiare quoddam Idolum vene-
 rantur, sub specie Cacodæmonis, hac figura expressi. Huic
 offerunt omnis generis fructus, quos eius altari depo-
 nunt: iuxta quod in faciem proni deuoluti, humo tam
 diu incubant, dum oblati satiatum Idolum, & eadem ab
 ipso satis consecrata putant aut imaginantur. Tum se
 ergo humo iterum attollentes, fructus sacros domum asportant, & illos
 cum gaudio quodam esitant, ratum habentes, Idolum porro ipsis nihil in-
 commodi, verum salutaria & votiuâ omnia prestiturum.

XXV.
 QVO RITV BANTANI CON-
 CILIA MILITARIA AGANT. 19.

Certos & discretos hi dies habent, quibus Senatus iste coit. controuersia ergo forenses à meridie audiuntur, quouis causam suam asserente. Quod si vero vel Bellicares, vel alia grauiores tractada sunt, tum ea sub noctem ad Luna facè transiguntur, ubi in secreto omnia decernuntur. Omnes hæc conuentiones in foro publico seu Pacebam propagam fiunt, hoc ordine. A. Gubernator cum primariis Capitaneis. B. Episcopus cum Senioribus. C. Admirans, cum prefectis nauium aliquot. D. Nobilitas ex rure. E. Malayos. F. Turca & Arabes. G. Nobiles iuuenes. H. Ministri seu mancipia, suis dominis ad officia parata.

SPJCB

RUSTICORVM, QUI PRIDEM
 IVXTA CIVITATEM BANTAM CON-
 federunt, & Sclauorum aliorum
 idea. 20.

R

Vstici hi, homines simplices & agrestes, Regis permissu iam pridem iuxta Bantam habitandi gratia confederunt: quo loco urbem, Sura dictam, ad radices montis Gonnon Bezar, piperis prouentu & Reguli sui sede celebrem extruxerunt. Ad legem viuunt Pythagoræ, nullo, cuius vita in sanguine est, vescentes. Cibis vtuntur, oryza, fructibus & herbis natis. Extra omnè coniugium castos & temperantes se gerunt. Vitam plane philosophicam agentes. Vestiuntur panno quodam candido, ex cortice, albicante arboris papyri industrie contexto: cuius vno corpus cingunt, altero caput obuelant.

Hac figura & Sclaui sistuntur, quo illi modo nauiculas suas, & res alias construunt. Hi toti nudi, & cor pore, & capite ingrediuntur, nisi quod pro pudore velando perizonio xylino vtuntur.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

RPJCB

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

XXVII.
 TRIREMES SEV GALI-
 OTTÆ, ET FVSTÆ IAVE-
 nensium. 21.

Nauibus suis, Cathuris dictis, tempore belli vsurariis, qua-
 tuor vel sex tormenta minora vehunt. Inferius in ventre
 quasi nauis Sclauī sedentes, remos impellunt: Supra hos
 milites suis armis instructi consistunt. Prefecti nauis pri-
 mates fere ciuitatis Bantam sunt. Naues hæ unum tan-
 tum malum & unum velum habent: Claues nostrarum
 triremium fere consimiles habent, qui in Lassaon faua, ex instructione
 Turcarum Bantam incolentium, extruuntur.

THE
MEMBER
OF THE
SOCIETY

RPJCB

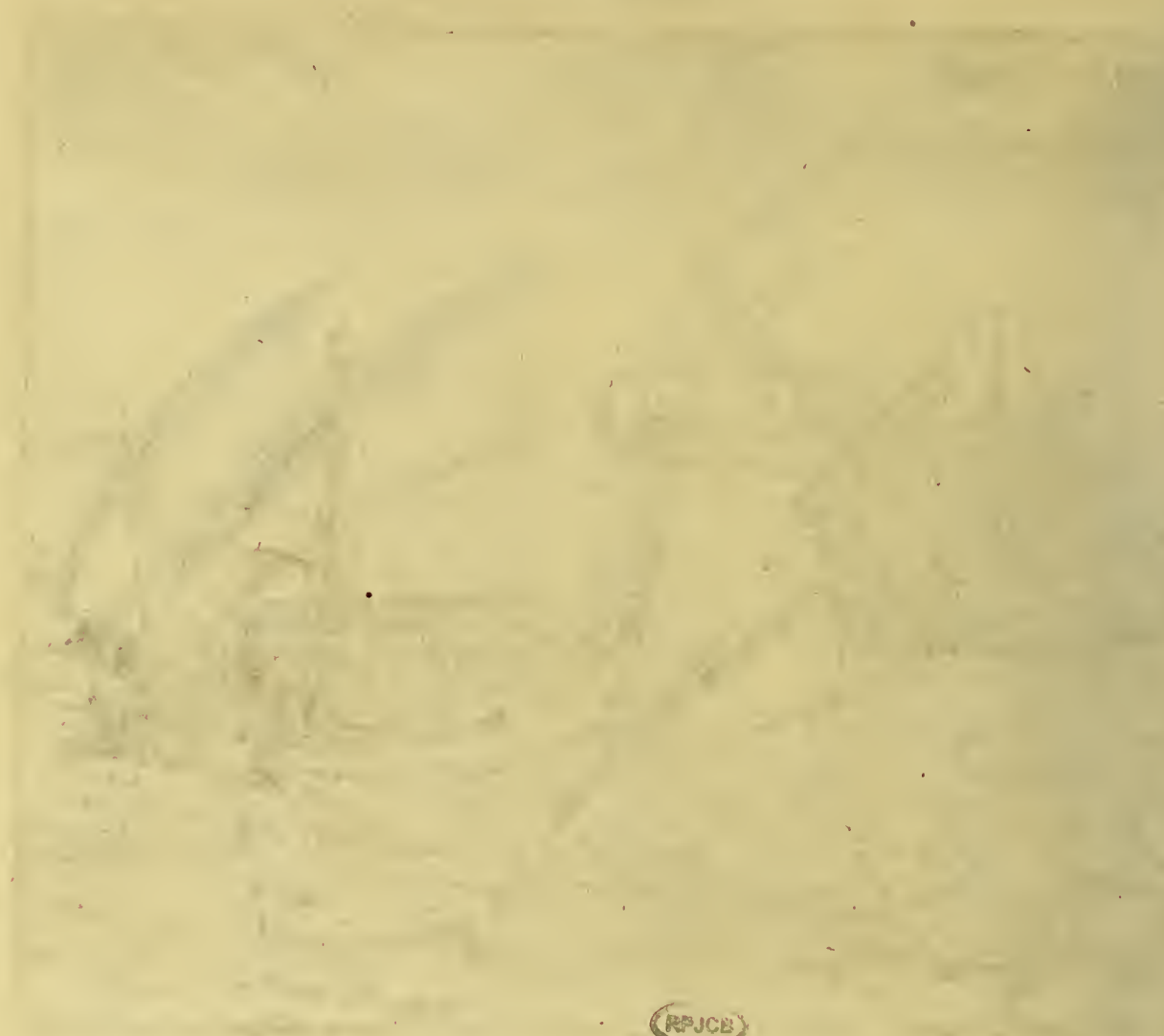
Faint, illegible text or a second diagram located at the bottom of the page. The text is too faded to be transcribed accurately.

XXIIX.
 NAVIVM; QVIBVS BAN-
 TANI VTVNTVR, GENERA
 quatuor. 22.

Rater dictas naues Jauani adhuc genera quatuor in usu
 habent. Vnum grandius, duobus malis & totidem ve-
 lis insigne. Secundum minus, quo ferè oram legere, &
 merces ex loco in locum trajcere solent. Tertium, sca-
 pha piscatoriæ simile: quo tanta concitatione & celeritate
 vehuntur, ut volitare propè videantur. Unde & voli-
 tantes naues dicuntur. Harum carbasa magno numero in Bantam, aliæ
 ex arborum folijs, aliæ ex alga conficiuntur. Ad puppim gubernaculum
 nullum annectunt, sed utrinque præfixis remis nauem pro lubitu agunt.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

RPJCB

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

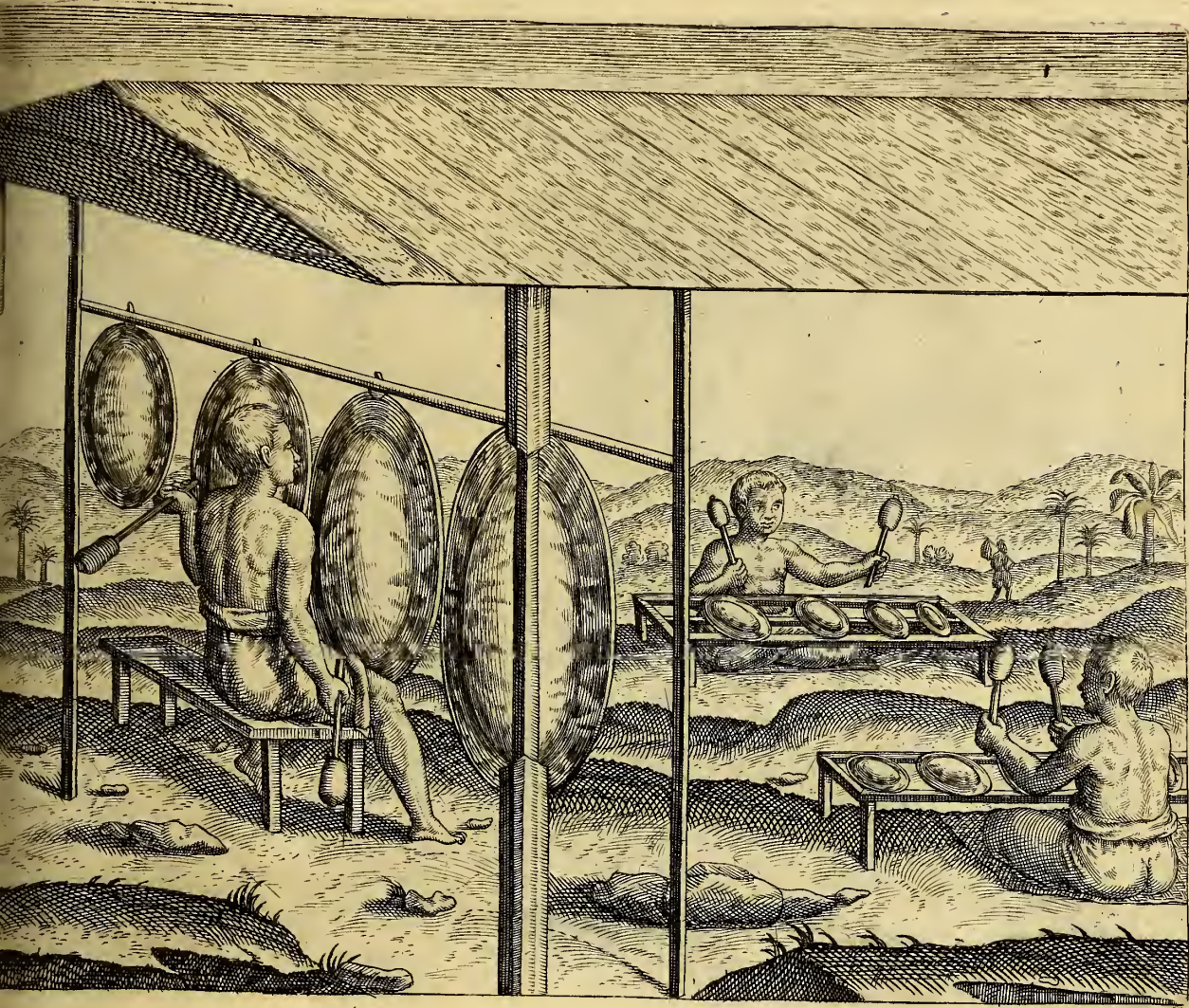
XXIX.
 CHOREA SEV TRIPV-
 DIVM IAVANORVM. 23.

S Altandi libidine Iauanis incessente, mares latus alterum
 fœminæ oppositum occupant, eo fere modo, qui de incolis
 Madagascar præscriptus est. Corporis tamen gestibus di-
 uersis se mouent. Iam enim in hoc, iam illud se latus incur-
 uantes bracchia tum exporrigunt, tum resumunt, & ea-
 dem mox pectori applicant, motusq; alios addunt. Instru-
 menta, ad quorum impulsus saltitant, canne saccharinae sunt, ex ordine
 gradatim ad fistularum organicarum modum scamno iuxta sese posita.
 Cuiuslibet orificium lamina seu orbiculo ex are tenuato obditur, qui post-
 ea stilo aëneo ex ordine pro cantus natura pulsati, suauissimum iucun-
 dissimumq; concentum edunt.

XXX.

CHARAGMA PELVIVM SIVE
CYMBALORVM, QVIBVS IAVANI CAMPANA-
rum & Musicorum instrumentorum aliorum
loco vtuntur. 24.

Instrumenta hac ita se habent. Sub porticu seu tecto quodam fufas grandes pel-
ues, alias alias magnitudine exuperantes, suspendunt, & ex ordine quidem, vt
toni tum ascendendo tum descendendo euariant. Sonitum ergo si remiffiorem ex-
petunt, tum pelues minores eligunt, quas transuerfis lignis ceu cratibus impo-
nunt, & malleolis, Vitriariorum clauiculis fimilibus compulfant, cantumque
tam exquisita proportione moderantur, vt audientibus certa iucunditati fit. His
instrumentis etiam vti folent, fi regis nomine populo quid fignificandum aut de-
mandandum est: ficut noftro tempore factum erat, cum Iauanis regis nomine denunciaretur, libera no-
bis noftro commercia dari.

THE
HISTORICAL RECORDS OF THE
CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1880
PUBLISHED BY THE CITY OF BOSTON
1888

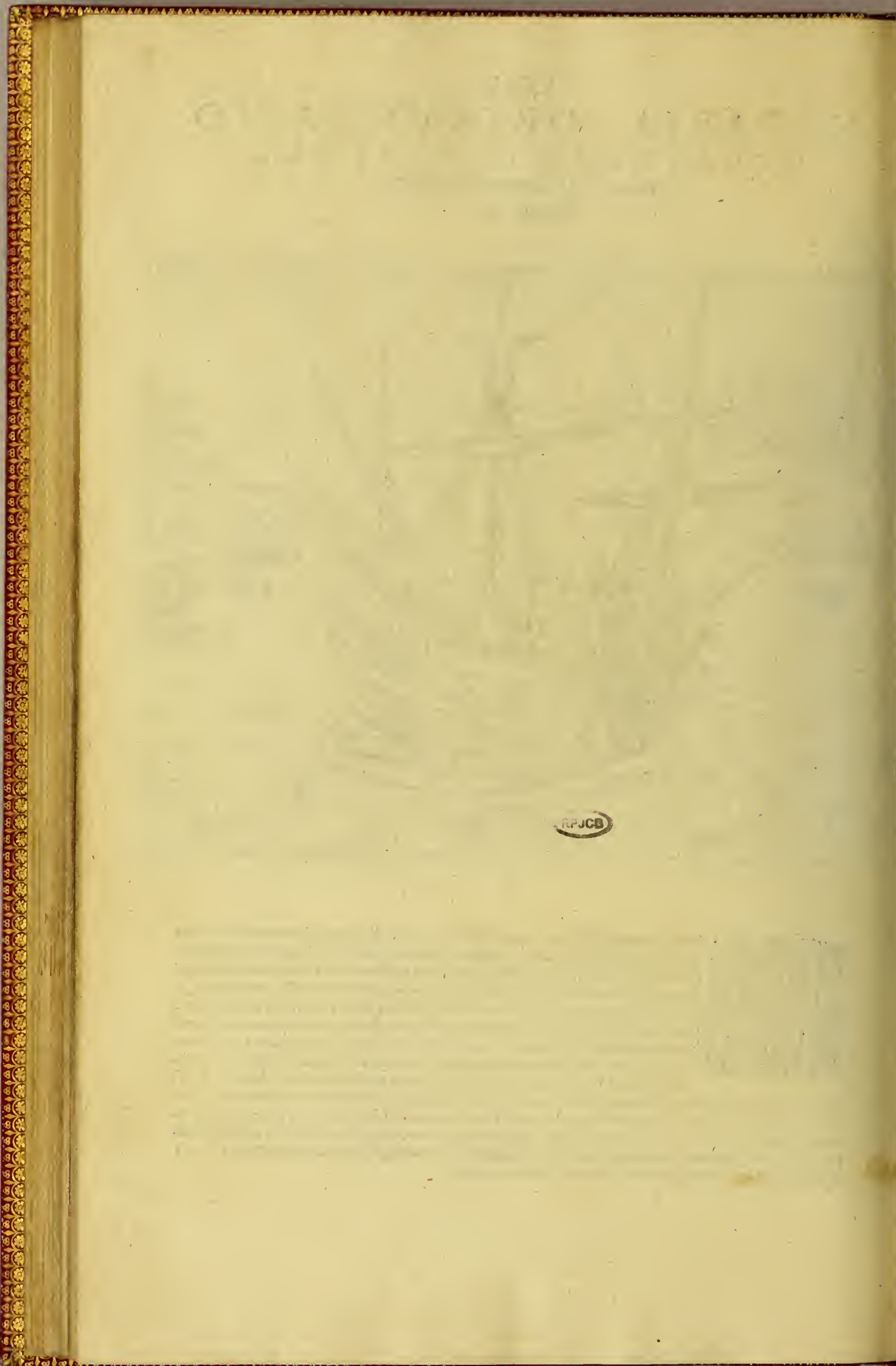
RPJCB

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a title or a list of contents.

XXXI.
 NEFARIA OBTRUNCATIO
 QVORVNDAM IN NAVI HOL-
 landia dicta, à Iauanensibus in-
 stituta. 25.

Ebantam cum soluissemus de omni tractatione penitus desperantes, ad quatuor ciuitates alias à se inuicem non procul distantes appulimus: quarum nomina sunt Tubaou, Cydayo, Brandaon & Surubaia: quo loco rex cum aulicis suis nos valde humaniter exceperant quidem, sed specie falsa & cum malo dolo. Postquam enim rex ad nos significari curasset, venturum sese & nostram nauem visitaturum: & nos ob id illam singulari studio excoleremus ornaremusque: nauarchusque insuper in triremi Amsterdam vna cum officariis ceteris in supremam nauem scenderet, ibi Regem praestolatam & cum submissione exceptum: tum proditores homines Iauani, qui cum tribus Paraos (naues ipsorum peculiare sunt) ad nos vehebantur, nauem Amsterdam dictam occupantes, districtis pugionibus quoscunque obuios inuaserunt & obtruncarunt. Quo in tumultu Capitaneus ipse cum Nauarcho & 10. viris aliis, supremam nauem tenentibus, cecidit, huius proditionis parum metuens. Quam concitationem cum aliqui ex parte nauis infima exaudirent, & quid rerum gereretur, iam planius viderent: arreptis verubus, hastis, acinacibus tanto feruore in grassatores irruere, vt in fugam versorum pars in mare se turbaret, pars alia in subditam scapham desiliret, qua tamen & ipsa tormentis emissis post submersa est. Quo conflictu nostrorum duodecim, sed Iauanensium 150. ceciderunt.

RJC

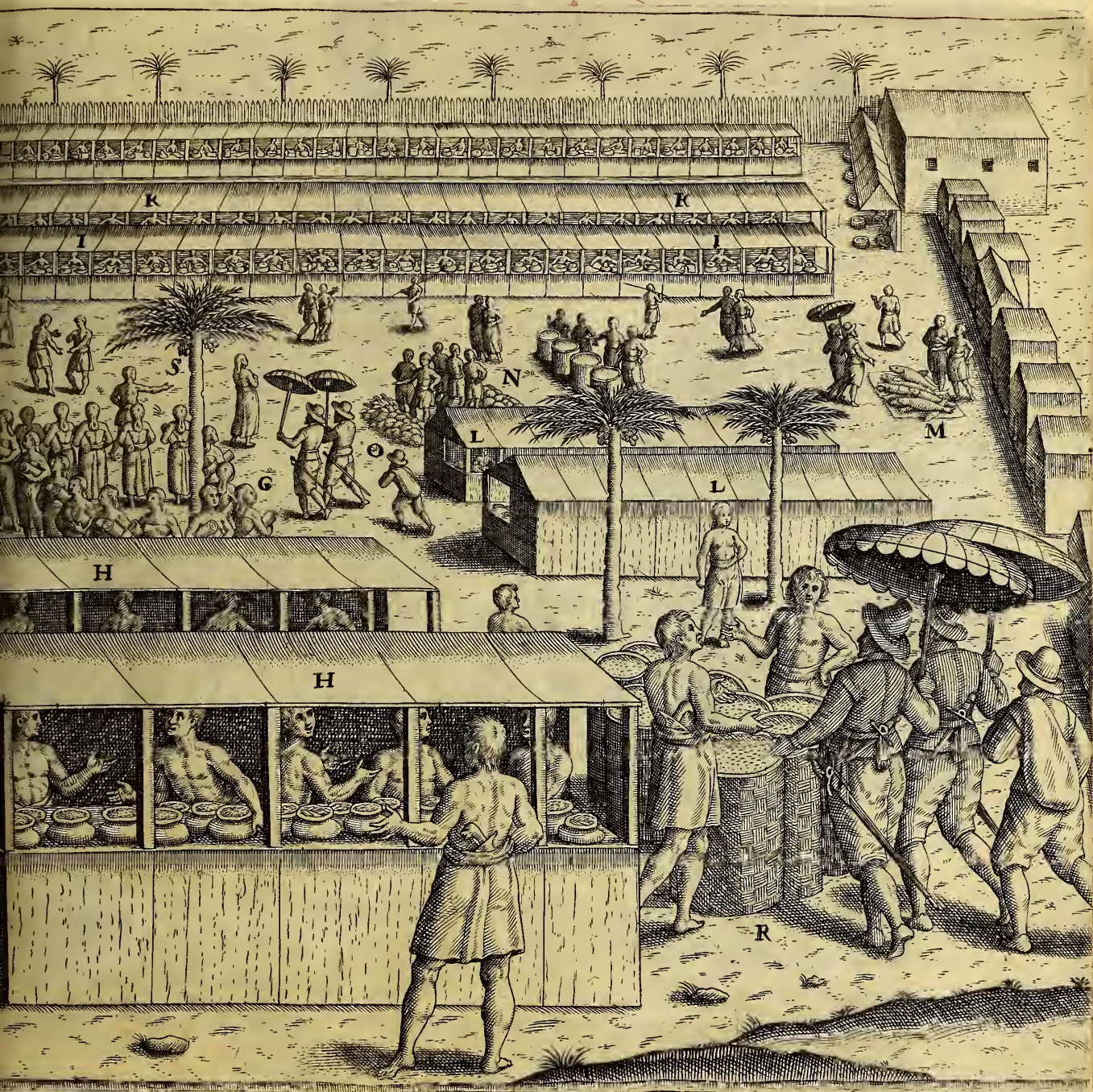
ACCVRATA DESIGN
BANTAM, C

Forum in Bantam ita constitutum est. A. Locus, quo Melones, c
barum forum. D. Statio Bambi, seu cannarum saccharearum expo
neos pannos viri. G. eosdem fœminæ vendunt. H. Officinæ aromati
na. M. Forum piscatorium. N. Forum pomarium. O. Forum olitor
torum. T. Gemmariorum tabernæ. V. Naucula, aliunde victuali

II.

IO BAZAR SIVE FORI IN VIS MERCIBVS, 26.

*s, & cocus venduntur. B. Locus vendendo saccharo, & melli destinatus. C. Fa-
m. E. Locus, quo pugiones, Cris, Acinaces, hasta, & arma cetera emuntur. F. Li-
ngalorum, sive Gussaratarum taberna ferramentaria. K. Chinensum taber-
norum piperis. Q. Forum caparum. R. Forum oryzae. S. Ambulacrum merca-
ntes. X. Forum gallinarium.*

O T A S A R S I V E F O R I N

I N M A R C H 1 8 7 2

JCB

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is illegible due to fading and bleed-through.

XXXIII.
 INSVLAE BALY CON-
 TRAFACTURA. 27.

Insula hac versus Orientem ad magnam insulam Java sita est, ambitum 12. circiter milliarium Germanicorum habens. Huius angulus Septentrionalis ad gradus $9\frac{1}{2}$ ex-
 porrigitur, valde asper & montosus. Meridiem versus insula in profundum fretum aliquousq; protensa excur-
 rit. Hac valde populosa est, cum cuilibet tot ducere uxores liberum sit, quot animo lubet. Qua occasione indies numero magno crescunt: taceo, quod subinde mancipiorum seu Sclavorum magnum numerum emptione comparent. Negotiantur ut maxime pannis zylinis, quas probe textos postmodum insulanis vendunt. Sed & agriculturam student, cum terra ista omnium rerum, pecorum, frumenti & fructuum aliorum valde ferax sit. Aedes & palatia habent, arte optima ornata & extructa.

INSTRUMENTALIA
MEXICANA
MEXICANA

The text in this block is extremely faint and illegible, appearing to be a block of printed or handwritten text. It is located below the main illustration and occupies the lower half of the page.

QVOMODO REGES INSVLAE BALY CVRRV VEHANTVR. 28.

Insula hac multos equos promit: sed tamen breues & ignaviores, ideoq; haud tanti aestimatos. Iis soli vulgares homines equitare solent. Superiores se à Sclavis portari sinunt: aut curribus à bubalis tractis vehi. Huius exemplum nobis praeiuit Rex dictae insulae, qui pulcherrimè exsculpto & calato curru ad nos in littus expatiabatur. Currum hūc Bubali gemini nitidissimi traxerant, ipsi ornamentis & tapetibus preciosis constrati. Ponè regem in curru mancipium quoddam sedit, qui umbraculum Regis ferebat. Ante & post currum regis stipatores seu apparitores, longis uisq; flammiformiter acuminatis hastis & telis alijs armati incedebant. Cum ad huius Regis petitum aliquot tormenta disploderemus, ipse sua gratia delatione officiosa facta à nobis recessit.

XXXIV
 QVOMODO REGES INVALAE
 DVM CVRVE VERBATIM

(RUCS)

The text in this block is mirrored bleed-through from the reverse side of the page. It is written in a dense, cursive script, likely a form of early modern English or Latin. The text is difficult to decipher due to its orientation and the fading of the ink.

XXXV.
 QVOMODO PRIMATES IN-
 SVLÆ BALY GESTENTVR. 29.

Refecti & nobiles Baly insula, vel ad aulam vel aliorum
 ituri, sella artificiose exsculpta, leui tamen portantur: quæ
 superne contexta pro vectibus Cannas saccharinas ha-
 bet. Baiulorum duo ordines sequuntur, ut uno lassefa-
 cto, alter recens in eius locum subeat: ut sic expeditius i-
 ter præsumptum confici queat. Circumcirca & hi suam quar-
 diam habent, hastis, telis & armis aliis instructam: quos pone & femina
 capsulas Betelle & hydrias ferentes sequuntur, eadem & cæteris officiis
 optabiles.

XIII
OYOMODO PRIMATES IN
SALVATI GENTILE

RPJCB

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is difficult to decipher due to its low contrast and fading.

XXXVI.

SEQVNTVR IAM ELEGAN-
TISSIMÆ QVÆDAM FIGVRÆ ET HISTORIÆ

memorabiles triplicis Hollandorum navigationis per Norvvegiam, Russiam &
Lappiam versus Septentrionem per glaciale Oceanum susce-
pta: expressissime & integerrime ex ipso Ori-
ginali assertæ.

Vrsus cymbam nostram inuadit, & quid ei euenerit. 1.

*Vm naues nostra apud Bernsfurtum anchoris firmarentur, vrsus in sperato albu-
immanem animaduertimus. Illico ergo in cymbam nos deicientes, ex illa sclopeto
eliso vrsus transfiximus. Quo ictu bestia truculenta infuriata, saltu rapidissi-
mo in aquam desiliens nos adoritura videbatur. Contra quem, cum qui in naui es-
sent, remos impellerent, laqueo eius collo iniecto viuum in nauem pertracturi e-
rant. Vrsus autem expedite nauem adsiliens, nullo negotio vniuersos oppressisset,
nisi singulari Dei consilio laqueus clauis unco circumuolutus, eius insultum prohi-
buisset. Quem tamen tandem confectum excoriarunt, & pellem in Hollan-
diam importarunt.*

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading.

RPJCB

Handwritten text at the bottom of the page, likely a signature or a concluding note, which is mostly illegible due to fading.

VERA EFFIGIES MONSTRO-
RVM MARINORVM ROSMARORVM,
seu Vallreussen dictorum, 2.

*Q*um ad insulam Oraniam commoraremur, in continente genus quoddam monstro-
rum marinorum Rosmarorum seu Vallreussen, dictorum offendimus, animalia
equis grandiora, crinibus hispida ad lauorem fere canis marini. Pedes quatuor ha-
bent, & dentes ex maxilla superiore geminos ad dimidij cubiti longitudinem pro-
minentes, quibus ad iniurias declinandas industrie uti norunt. Hos lesi nauicu-
lis tanto robore impingunt, ut quasi vncis eas euertere leui opere possint. Id quod
& nobis accidisset, nisi valido clamore concitato paefactos eos aspulissimus. Mon-
strorum horum ad 200. iuxta littus quoddam in arenarum cumulo sese circumuo-
lutantes conspeximus. Quae cum dentium auferendorum gratia adoriremur, eorum tamen nullum in-
terficere potuimus, etsi arma nostra omnia comminueremus. Hoc tamen loco & alium vrsum candidum
confecimus, de quibus in historia prolixius.

REV. A. F. RILEY, M.D.
1120 N. W. 10th St.
Tallahassee, Fla.

[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

RPJCB

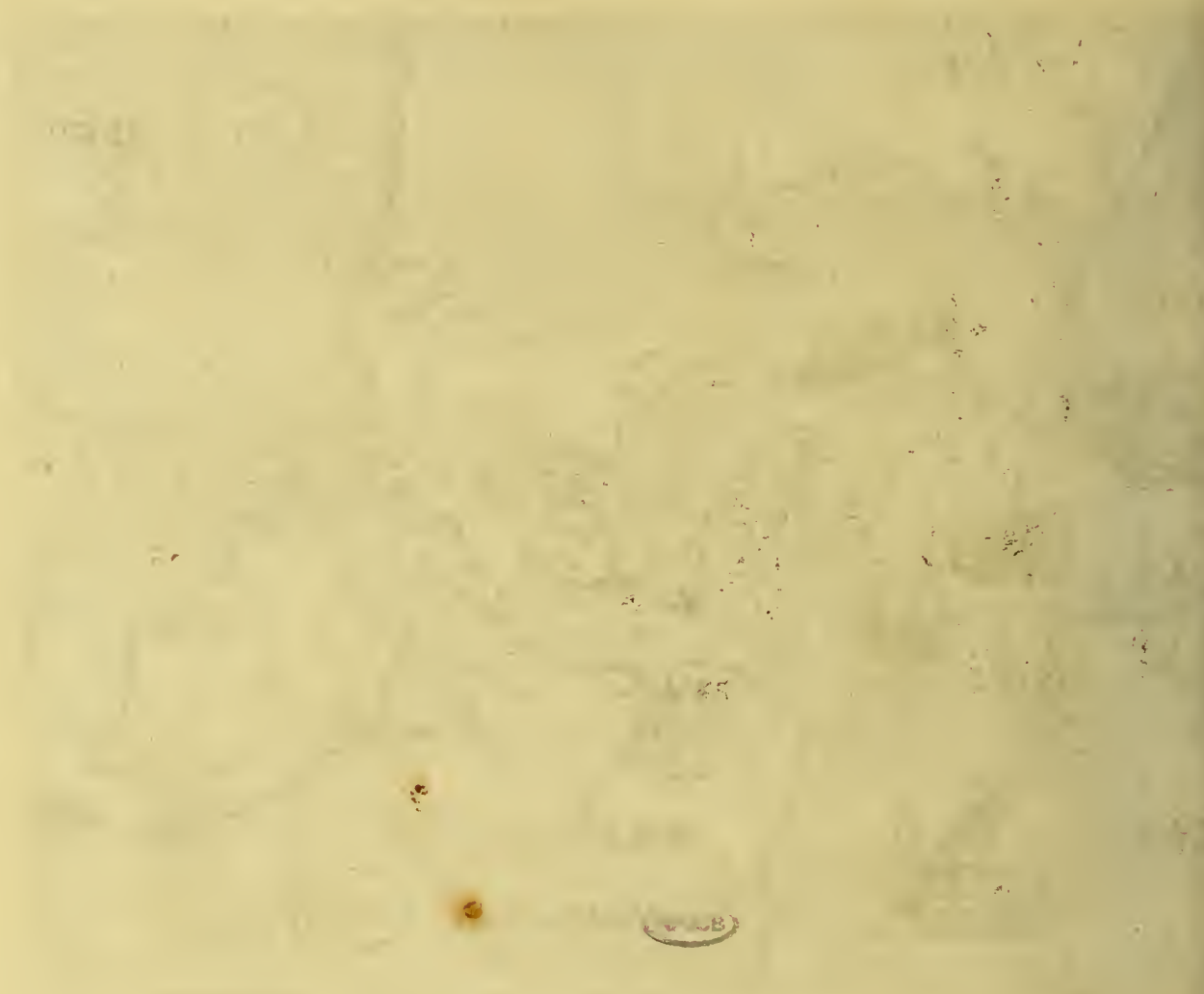
[Faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

XXXVIII.
 EFFIGIES SINVS, SEV AN-
 GVSTIÆ NASSAV, CVM AD-
 iunctis cæteris. 3.

*Abula hac, via seu Isthmus freti Nassau exprimitur: ubi ad Traen Bay littus tenentes, nostrum 54. circiter in Cō-
 tinentem egressi sumus, quæsitum, si quos fortè peruesti-
 gare homines possemus. Sed præter trabas quasdam velle-
 ribus vulpium, damarum, vrsorum, adipe item piscium,
 & mercibus alijs onustas nihil reperimus. Vestigia tamen
 quadam hominum ceruorumq; attigimus. Aliquandiu itaque incas-
 sum oberrantes, ad naues tandem nostras rediimus.*

21411
21412
21413
21414
21415

(100)

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

HORRENDÆ ET INVSITA-
TÆ VASTITATIS VRSVS SOCIORVM
nostrorum duos dilaniat. 4.

Vm in Insula quadam, nostris Insula Statuum dicta, applicaremus, lapillos quosdam Adamantibus haud dissimiles nautæ nostri inibi inuenerunt: quos ob id magna diligentia colligebant. Binis vero eorum quadam in fouea istos quarentibus derepente prae grandis & vastus Vrsus occurrens, alterum collo prehensum, confecit. Quod alter in proximo videns, aufugiens, ad vrsum impetendum sociorum 20. exciuit. Quibus accurrentibus, & telis bestiam adorientibus, è medio illorum adhuc vnus ab ea correptus, frustillatim discerptus est. Vrsus tandem strato & deiectionum detractum Amstelrodamum importatum est.

1787
The first of the year
was a very cold one
and the snow lay
on the ground for
many weeks.

(RUCB)

The second of the year
was a very warm one
and the snow melted
in a few days.
The weather was
very pleasant
and the people
were very happy.
The third of the year
was a very cold one
and the snow lay
on the ground for
many weeks.

XL.
 PHOENOMENON IN COELO.
 VRSVS IMMANIS CAPTVS. 5.

Cum in navigatione tertia Septentrionali iam mensem cir-
 citer unum exigeremus, in caelo ostentum apparuit, Tres
 nimirum soles, aliquot Iridibus circumducti. Paucis die-
 bus post, cum ad glaciei fines propelleremur, vastus ursus
 quidam naui nostrae appropinquabat. Quod observantes
 nos arreptis proximis armis in cymbam quaedam conces-
 simus, ut ad eum propius conuecti collo eius laqueum obstringeremus, mon-
 strum interea geminatis ictibus punctibusque undelibet insectantes. Et si vero
 nostrum quispiam securim eius dorso tam valido ictu impingeret, ut ea pro-
 funda in carne defixa hereret: nihilominus tamen primore pede nauiculam
 nostram tam forti percussu feriit, ut eius vestigium in ligno relinqueretur.
 Ut quin nauis mergeretur, parum abesset. Sed haec tandem bestia con-
 secta a nobis obruncata est.

PHENOMENON IN COELO
VESTI INMANIS CAUSAE

The text in this block is extremely faint and appears to be a Latin inscription or a list of names, possibly related to the phenomenon depicted above. It is arranged in several lines and is difficult to decipher due to its low contrast and bleed-through from the reverse side of the page.

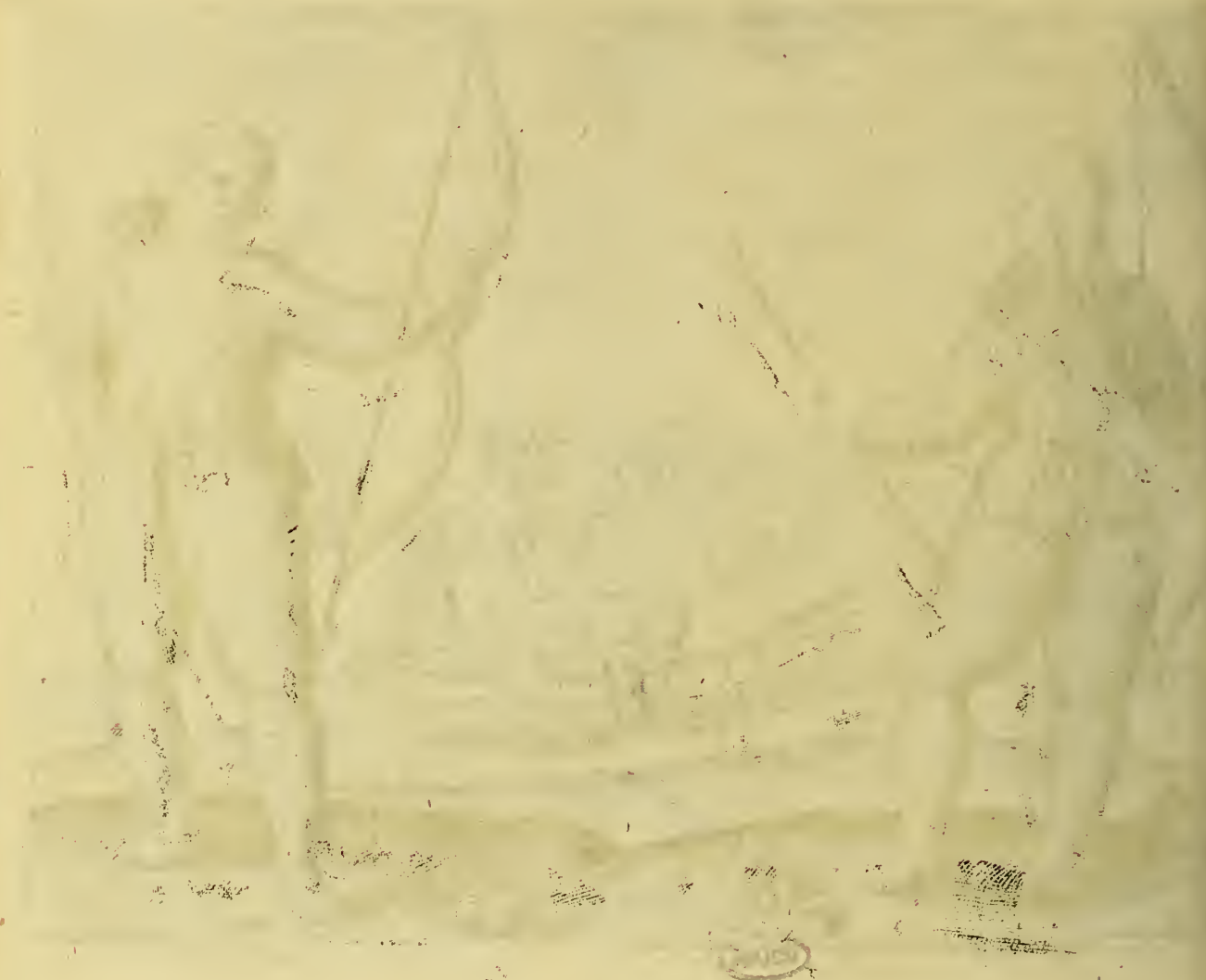
XLI.
 VIVA SAMOGITHIO-
 RVM SPECIES. 6.

Amogithios hos offendimus in Contiente quadam, VVaygat dicta. Externa specie quidem feri, sed illicò tamen ad colloquium nostrum humani, & bene morati inuenti sunt. Statura sunt breuis, vultus lati & depressi, oculorum paruorum. Genua ipsis extrorsum prominent. Crines alunt promissos, quos intortos ab occipite religant.

Vestitum gerunt ex pellibus hispidis sartum, quo à vertice ad pedes vsque conteguntur. Hi trahis necessaria conuehunt: quarum singulis duas damas præsfigentes cursum tam concitatum agunt, vt celeritatem eam nec expeditus equus aquare queat.

THE HISTORY OF THE
LIFE OF

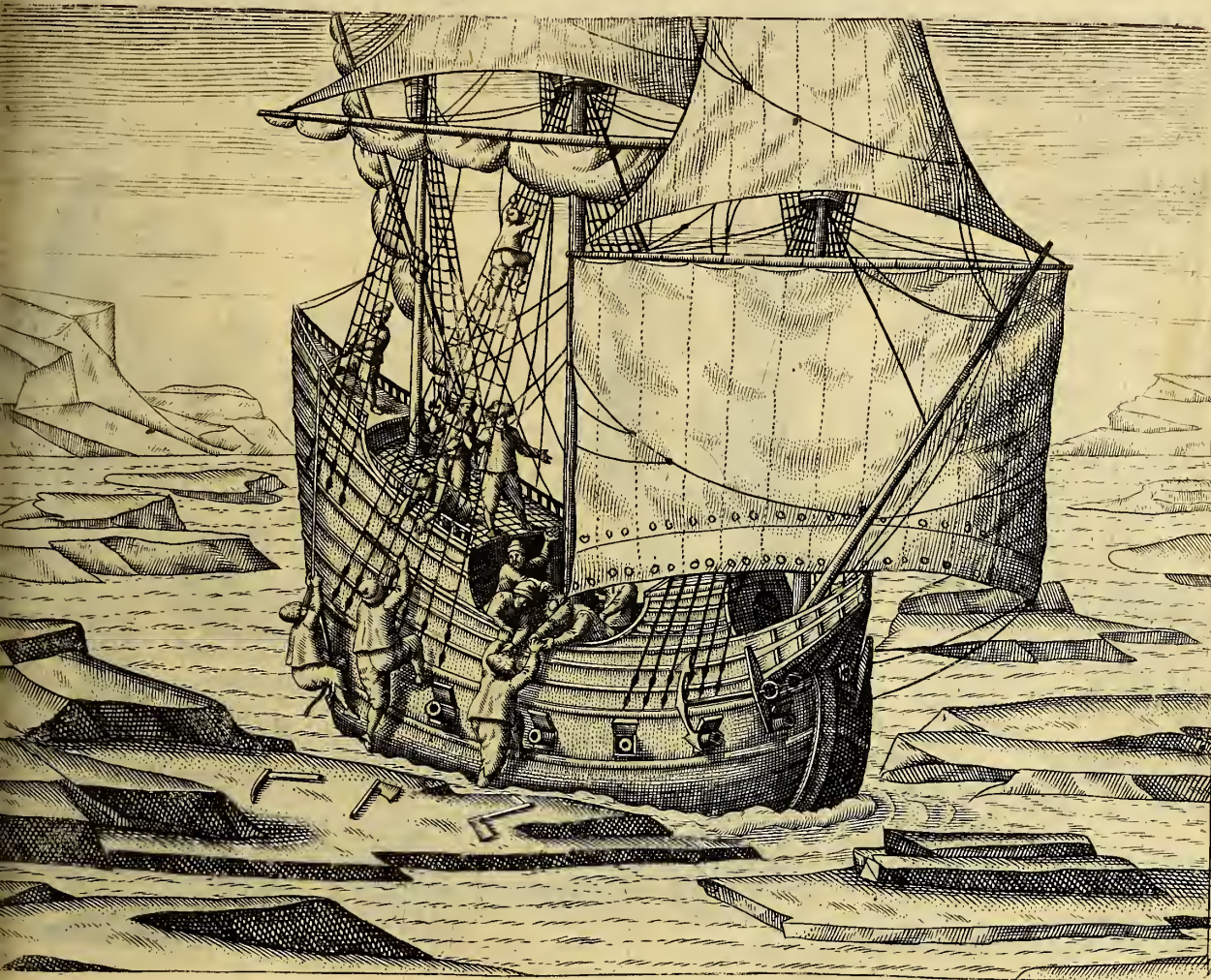
...
...
...
...
...
...
...
...
...
...

XLII.

NAVI NOSTRA GLACIEI

CVMVLIS DEFIXA, NOSTRVM

tres propè merfi. 7.

Postquam glaciei obiectu perpetuo nostrum cursum præpediri intelleximus, unanimi consensu retrò in Hollandiam reuerti statuentes, iam primùm circumquaque congelato mari nos obseptos animaduertimus, ita ut nec porro, nec retrò cursus nobis patefceret. Nautarum ergo tribus ad rescindendam glaciem, adeoque nobis eruptum parandum è nauis demissis, accidit, ut glacie sua sponte diruta & soluta, illi periclitarentur haud leuiter. Qui tamen mutuo caterorum auxilio nauis retinaculis acceptis, ita erepti & seruati sunt.

THE
MAVIA NORTON CLASSICAL
LIBRARY
UNIVERSITY OF CHICAGO

Progress in the history of the world is the result of the efforts of individuals who have been able to see beyond the immediate and to grasp the principles of a more just and more rational order. The progress of the human mind is the result of the efforts of individuals who have been able to see beyond the immediate and to grasp the principles of a more just and more rational order.

XLIII.
 DVORVM VRSORVM, NOS
 IMPETENTIVM HISTORIA. 8.

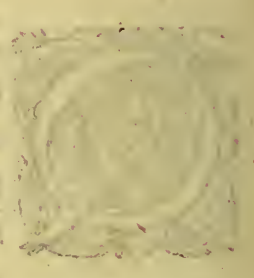
Quodam tempore labrum quoddam salitæ carnis aqua elu-
 enda longius à navi exposueramus. Quam subolfacientes
 duo vrsi, prædatum accurrerant. Eorum vero alter, qui
 caput in vas immiserat, cum à nauta glande emissa caput
 traiceretur, in terram pronolutus illico expiravit. Cuius
 casum cum attonitus nonnihil vrsus spectaret socius, ali-
 quo profugiens, iter brevi relegit, & ad nostros insultum fecit. Cui ob id
 cum sclopetis & bipennibus nostri occurrerent, ipse se erigens & pedib. sur-
 rectus à quodam glande feruida traiectus, denuo aufugit.

THE
SOCIETY OF
MUSICIANS

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

RPJCB

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

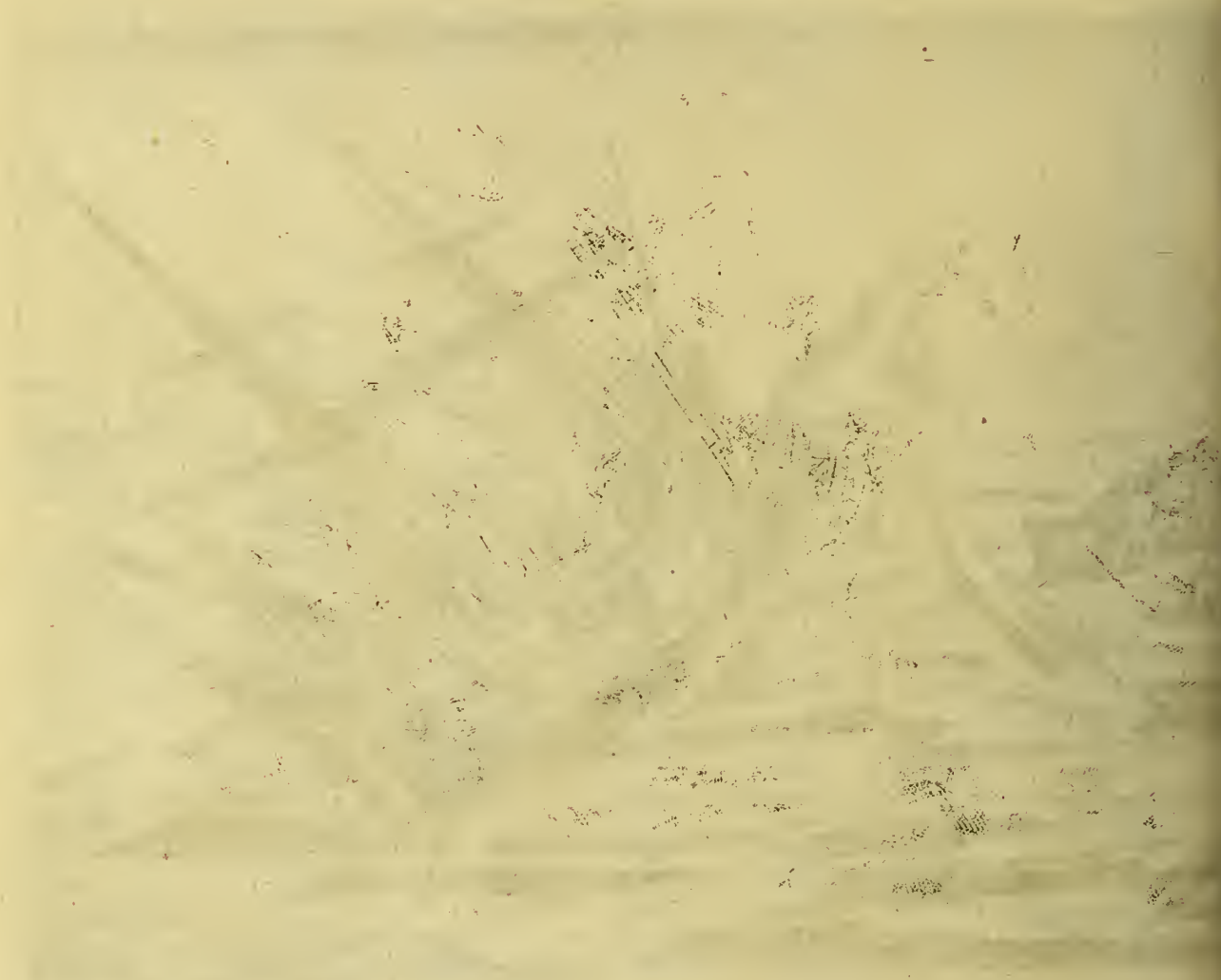
XLIV.

RUPTA ET SVCCVMVLA-
TA GLACIES NAVIS NOSTRÆ PRO-
ram surrigit. 9.

Postquam media glacie navis nostra tota confixa staret, propediem eam resolutum, nobisq; egressum datū iri, subinde speraueramus. Nihilominus tamē interim accumulata glacies nauem nostram subiens tanto impetu sustulit, ut prora ultra pedes quinque eleuata staret, nosq; omnes iam iam perituros persuasum esset. Sociis ergo reliquis, qui in Continentem ex causa egressi fuerant, vexillo nauis maiore suffixo signum dantes, cymbamque in glaciem extrahentes illam doliis aliquot pane confertis onerauimus, ut, si omnino nauis pessum iret, vitæ tamen nostræ consultum esset.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

NPJCB

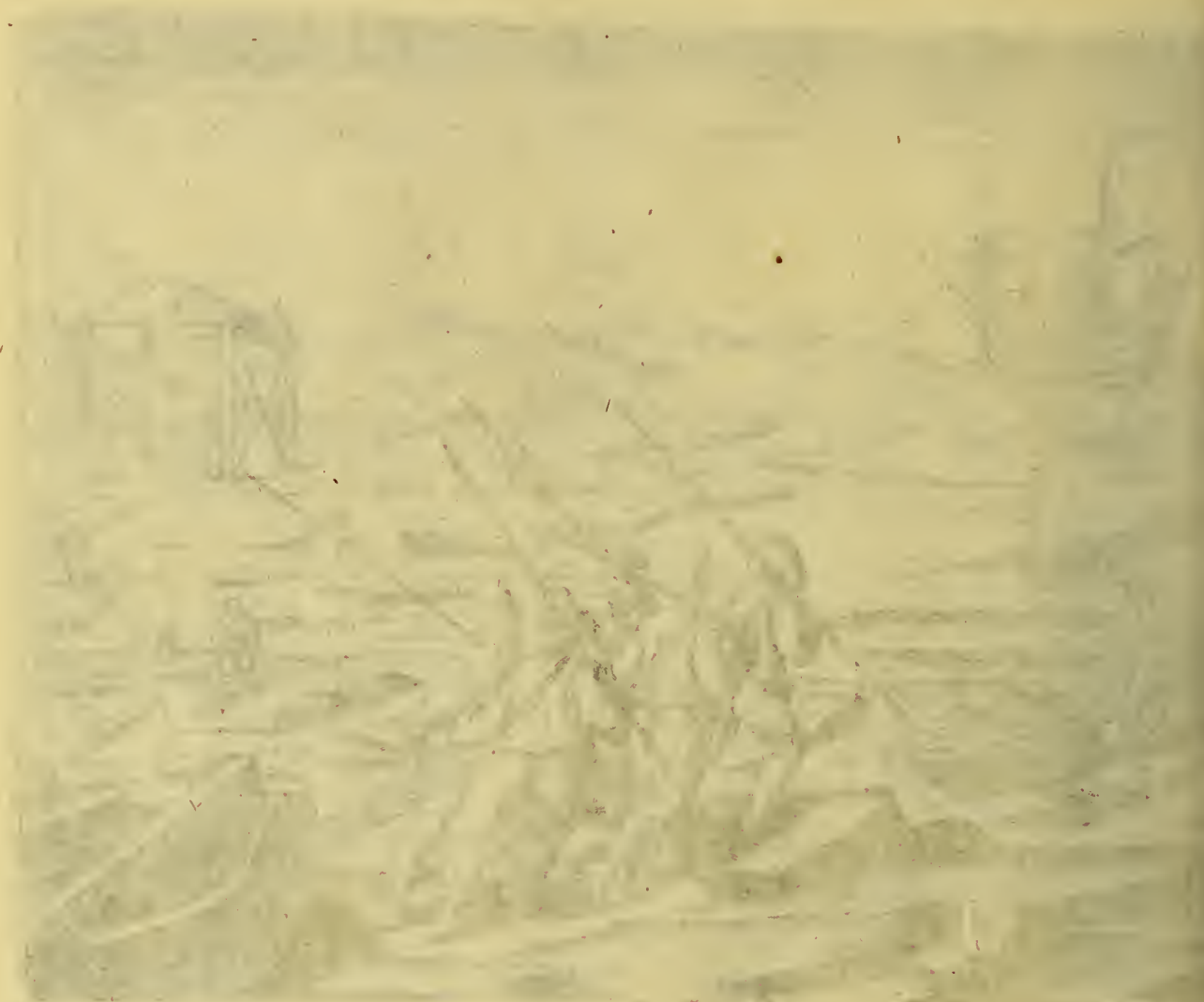
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1950

DOMVS A NOBIS EXTRV-
CTA ET ERECTA, QVA PER HYEMEM
commodè lateremus. 10.

REbus omnibus desperatis cum animaduertemus, ante astatem futuram nos Oceano glaciati haudquaquam ereptum iri: collectis votis decreuimus, loco quodam commodo dispecto, domicilium quoddam, mansioni hyberna aptum, extruere. Cui instituto mira quoque gratia Deus nobis fauere visus est. Et si enim tota illa insula, nec ligna, nec stramen, nec folia, aut gramen ferret: ripam tamen quandam ad litus illud indagauimus, tot arboribus, ramis & radicibus, alluione fortuita, eò illatis obsitam, vt & ad ades parandas, & hyemis iniurias foco mitigandas ligna abundè sufficerent. Quae fortuna nisi singulariter nobis alluxisset, propter intensissimum frigus operis caeptis peruacare nullo modo potuissemus. Et quod mirum erat, acerbissimum gelu ita iam inualerat, vt forte clauo occasione aliqua ori indito cutis tam pertinaciter adhereret, vt extractum ea expeditè cum certa hamorrhagia sequeretur.

THE
TOMMY A. L. O. B. I. S. E. X. T. R. A.
CINEMA OF THE HEAVEN
COLUMBIA PICTURES CO.

RPJCB

THE TOMMY A. L. O. B. I. S. E. X. T. R. A. CINEMA OF THE HEAVEN COLUMBIA PICTURES CO. THE TOMMY A. L. O. B. I. S. E. X. T. R. A. CINEMA OF THE HEAVEN COLUMBIA PICTURES CO. THE TOMMY A. L. O. B. I. S. E. X. T. R. A. CINEMA OF THE HEAVEN COLUMBIA PICTURES CO.

XLVI.

QVID TRAHAM VLTIMAM
IN TERRAM EXTRAHENTIBVS
euenerit, II.

Cum in domo nostra iam ad summa euecta, trahã vltimam
mercibus oneratam illi admoturi essemus, tres nobis vno
incurſu vrsi obuenerunt. Fuga ergo ad nauem arrepta,
medio curſu ſociorum vnus fracta glaciei illapſus beſtijs
indubitata præda futurus fuiſſet, niſi illis partem maio-
rem noſtrum inſequentibus ipſe neglectus iacuiſſet. Sed &
duo approperantes, bipennibus prætentis illum tutati ſunt. Conuerſi ergo
vrsi nauem noſtram vno animo impetentes, fuſtibus tandem è naue con-
fertim excuſſis retro acti ſunt.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

RPJCB

EXPRESSA DOMVS NOSTRAE
HYBERNÆ FORMA SEV SPECIES. 12.

Domus extructa hac fere figura erat. In medio focus erat, supra quem caminus ex asseribus extructus tectum exscēdebat. Ad latera suffixa scamna erant, ita separata & interstincta, ut discretus cuilibet locus ad lectum ponendum daretur. Parte una dolium quoddam grandius stabat, quod nobis pro balneo faciebat, aut sudario. Ad huius angulum proximum automatum appendebat: quod tamen immensi frigoris vi tandem immotum factum est. Ideoq; in eius locum horologium arenarium sufficere coacti sumus, quod singulis horis 12. inaniebatur. Superne è mediæ domus tabulato lampas propendebat noctes atq; dies lucida: ad cuius lumen temporis tedium, canendo, legendoq; & exercitijs alijs fallebamus.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

RPJC

Additional faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a footer or concluding remarks.

XL VIII.
 EX STRATO VRSO ADI-
 PIS PONDO 100. COLLECTA. 13.

Hoc ergo pacto priuatam & solitariam vitam viuentes,
 cum aliquoties ad decipulas, vulpibus captandis stru-
 ctas, redintegradas domo egrederemur, de improviso im-
 manis ursus occurrens, plerosque ad ades retrò fugauit.
 Quem tamen arrepto sclopeto quodam tam expedite per
 medium pectus transfixit, vt glans cor medium peruadens postica parte
 prorumperet. A quo ictu, cum adhuc passus 30. procederet, cecidit, & no-
 bis prada mansit. Excoriati pellis pedes nouem longa & septem lata fue-
 rat. Adeps inde ad 100. pondo exemptus, nostris magno commodo venit
 ad fouendas lucernas.

XLIX.
 QVO PACTO NOS AD RE-
 VERSIOMEM IN HOLLANDIAM
 præparauimus. 14.

Lngenti rigore, varijs arumnis & periculis infinitis hyeme tandem hoc loco euicta, Maio mense maris glacies deinceps soluta, navigationem nobis tutam pollicita est. Quod verò nauis nostra ad iter tam longinquum inepta esset, cymbam nostram firmare & sarcire, adeoq; altius erigere statuimus, vt ea iter commodius exequi liceret; cum ad loca hominibus habitata milliaria 300. nobis exuperanda præstarent, unice ergo operis intentos tribus diebus continuis tres nos adorti vrsi sunt, quos tamen sclopetorum glandibus tandem strauimus.

THE
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
OF THE
DEPARTMENT OF JUSTICE
WASHINGTON, D. C.

[Faint, illegible text, possibly a memorandum or report body]

(RPJJD)

[Faint, illegible text, possibly a signature block or footer]

L.

QVA ARTE ET OPERA NO-
BIS VIAM STRUXIMVS, AD NA-
uem nostram cum mercibus mari nun-
cupandam. 15.

A

*bsoluta nauicula nostra, & ad cursum parata, viam ad
mare obtinendum tam asperam & praeceptam offendi-
mus, ut eandem pastinis, rutris & ligonibus magno la-
bore aquare cogere mur. Quibus sic iterum operis inten-
tis vrsus prae grandis occurrit: quem tamen sclopeto con-
fecimus, & semispirantem effractis dentibus reliquimus.*

OPUSCULES DE M. DE LA PIERRE

PAR M. DE LA PIERRE

PARIS, CHEZ M. DE LA PIERRE

AN 1793

RFJCB

Il est permis de dire que l'art de la guerre est un art de la politique. C'est pourquoi il est si difficile de le séparer de la morale. C'est pourquoi il est si difficile de le séparer de la religion. C'est pourquoi il est si difficile de le séparer de la philosophie. C'est pourquoi il est si difficile de le séparer de la science. C'est pourquoi il est si difficile de le séparer de la littérature. C'est pourquoi il est si difficile de le séparer de la vie.

LI.
 NAVIGATIONIS NOSTRAE
 PRINCIPIVM M. 16.

Via iam ad apertum mare nobis structa, nauisq; nostra cum
 omni commeatu & mercibus, aquis data, agrisque binis
 VVilhelmo Bernhardt & Nicolao Andreas adductis,
 postquam geminis nauibus nos equali numero partiti es-
 semus, diuina gratia auspicio, magno patria desiderio, &
 loci hyemalis certo fastidio soluentes, ventis nos dedimus.

NAVIGATION'S KEY

(1711)

Faint, illegible text or a list of items, possibly a table of contents or a descriptive list, located below the main illustration.

LII.
 QVO PACTO VIX MA-
 GNA AGILITATE NAVRA-
 gium euitauimus. 17.

Vix triduo nauigauimus, cum aliquoties orã repetentes no-
 uis periculis affligebamur. Glacies enim utramque ratis
 nostra partem tanta mole & vi illiserat, ut vita nostra o-
 mnes dubij essemus. Nec salutis spes vlla alia superstes fu-
 issent, nisi è medio nostro quidam certo periculo è nauis in
 frustum continenter aliud ab alio insiliisset, nauemque nostram fune fir-
 mata adhuc glaciei illigasset. Quo loco mercibus nostris iterum expositis,
 & agris binis supra glaciem reclinatis, nauem resarciuimus, & nouum pe-
 riculum adituri, ventos iterum admisimus.

THE
LONDON AND WESTMINSTER
PRINTING OFFICE

RPJUB

LIII.
 GLACIEI IMMODERATO IN-
 SVLTU COACTI, NAVEM RVRSVS
 in solidum extraximus. 18.

Impetu fragmentorum glacialium porro iterum aliquo-
 ties sollicitati, naues in solidam glaciem eduximus. Velis
 ergo eas integentes, & subijs quietem capturientes, unum
 in excubias agendas foras amandauimus. Cui cum sub
 noctem mediam tres vrsi appropinquarent, eius clamore
 è somno exciti, contra vrsos glandes aliquot effulminauimus, unumq; ex
 tribus constrauimus. Qua re duo reliqui in fugam acti, paulo post tamen
 remeantes, cadauer alterius frustillatim concerpserrunt, & magnam eius
 partem vorauerunt.

THE
CIVIL ENGINEERING
INSTITUTE

(R.P.)

The following is a list of the names of the members of the
Institute who have been elected to the office of
President for the year 1900-1901. The names are
given in the order in which they were elected.
The names of the members who have been elected to
the office of Secretary are given in the order in
which they were elected. The names of the members
who have been elected to the office of Treasurer are
given in the order in which they were elected.

LIV.
 QVALENAM NAVI NOSTRAE
 A ROSMARIS SEV VVALLREVSSEN
 periculum impenderit. 19.

HXpressa hæc cymbarum nostrarum præfiguratio est, quas ex lacera altera navi extruximus. Illis ergo cum milliaria conficienda 380. fere essent, nosq; glaciei periculum iam exantlatum arbitraremur, accidit, ut Admiralitatis insulam præteruectis supra grande quoddam glaciei fragmentum 200. circiter Rosmari conspicerentur, penes quos cum prope traueheremur, nostrumq; quidam ludi gratia eos terrendo abigerent, illi confertim in mare desilientes, ronchisq; & fremitu horrendo nauem nostram impetentes, procul dubio illam subuertissent, nisi vento secundo eos auertissemus, & sic periculum declinasset.

QVO LOCO TANDEM HO-
MINES ITERVM IN CONSPECTVM
nobis dati sint. 20.

Longis & anfractuosis maris erroribus acti, cum eius tandem quendam Angulum teneremus, visis duabus Russicis nauibus, de terra iam attingenda, oppido gaudebamus, Sed cum in occurſu nostro ultra 30. Russij starent, iam animo iterum contractiore, littus occupauimus. Qui tamen nobis obuiam procedentes, humanitatis omnia officia praestiterunt. Digitis vero cum ora nostra designaremus, nos scorbuto affectos indicaturi: rati illi nos famem prodere, e nauis sua panem 8. librarum cum siccatis quibusdam auibus obtulerunt. Quae cum gratia accipientes, biscoctos panes ipsis vicissim in sinu auimus. Illi vero cum postero die vasa aliquot, quae terra obdiderant, refodissent, nobis valedicentes inde soluerunt.

QVO PACTO NOCTVRNA
 TEMPESTATE QVADAM NAVES NOSTRAE
 disiectæ & separatæ fuerint, & quæ deinceps
 secuta sint. 21.

MEdia nocte quadam tempestate aduersa ingruente socia
 nostra nauis maior ventorum vi disiecta, & à nobis di-
 uulsa est. Quem casum, quod exiguum secum commea-
 tum haberent, animo tulimus ægerrimo. Paulò post Russi-
 ca quadam nauis nobis in occursum data est, ex qua pre-
 tio dato commeatu nos necessario instruximus. Porro ve-
 ro exiguo interuallo progressis, nauis Russica alia obuiavit, quæ signis &
 indicijs quibusdam datis nobis spem & opinionem fecit, nauem nostram
 commeatum ab illa impetrasse, & via longa iam nos anteuertisse.

181
1817
1818

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

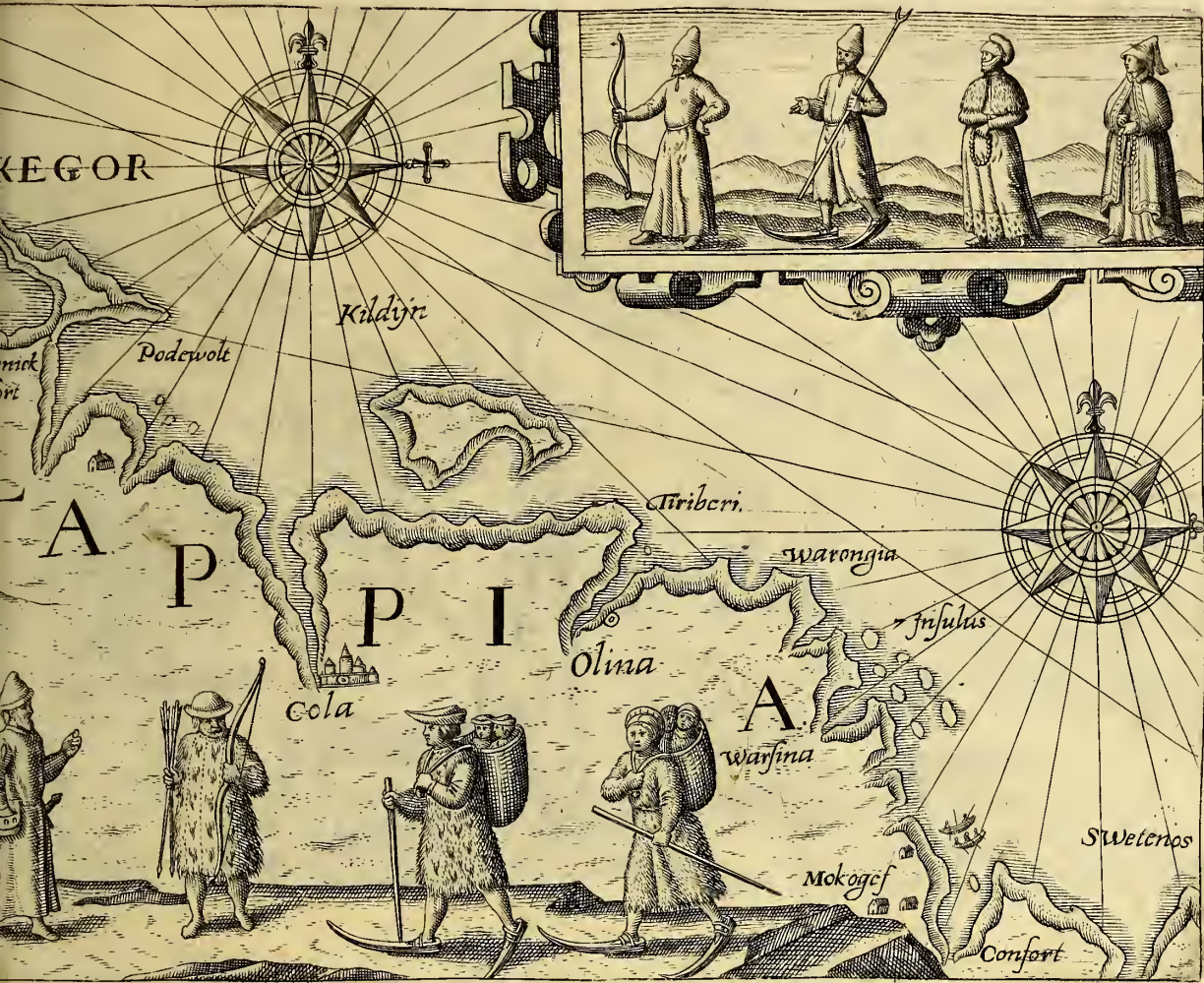
(R.P.)

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

QVO PACTO MARE ALBVM

TRAIICIENTES, IN LAPPIAM APPV-

lerimus: vbi sub casis suis quosdam Russos Lap-
posque offendimus. 22.

Elis tandem nostris per mare candidum seu album actis, cum iam Lappiam teneremus, propter continuorum imbrium vim flumen quoddam secus scopulos ingredi coacti, grandem nauem Russicam attigimus, cum casula seu adicula proxime adfita, qua se 13. viri continebant, piscatum duabus cymbis quotidie in mare excurrentes. Hi tenuiter & parce victitabant, solius piscibus saturi. Panis, quæ adhibebant, pisces erant resiccati & indurati. Sed & Lappos binos cum ternis vxoribus & liberis secum habebant, quibus valde tenuiter habitis, solas caudas extremitatesque piscium, alias esui ineptas, obiciebant. Horum Lapporum vestitum habitumque, & quo fere modo suos liberos gestare soleant, quo item Russicæ mulieres amiciminis genere vtantur, hac figura expressimus. Hoc ipso quoque loco socia navi, prius perditâ habitâ, rursus coniuncti sumus.

OVO PACTO MARE ALBUM

TRAICTIONE IN PARTIAM AD

TRAICTIONE IN PARTIAM AD

TRAICTIONE IN PARTIAM AD

(RP.10)

A block of text at the bottom of the page, which is extremely faint and difficult to read. It appears to be a list or a set of instructions, possibly related to the map above. The text is arranged in several lines and includes some numbers and possibly names or locations.

LVIII.
 QVOMODO CVRSVM NOSTRVM
 IN COLAM PORRO PROMOVERIMVS. 23.

D

Ostquam propter continentem turbinum vim et procellarum effrenem insul-
 tum, iam pro voto nostro iter porro continuare non possemus, intra Kildcin & con-
 tinentem prope binos scopulos impulimus, & anchoras misimus. Quo loco casa qua-
 dam tres viros cum vasto quodam cane habitare inuenimus. Hi officiis suis delatis,
 indicauerunt nobis, ad Colam tres Brabanticas naues iam herere, quarum due hoc
 eodem die adhuc inde soluturæ essent. Quos ob id rogauimus, ut suorum quendam
 eo nobiscum emitterent. Quod etsi quidem denegarent, eorum tamen vnus ad mon-
 tem vsque quendam nos comitatus, Lappis aliquot adduxit, qui è medio sui quem-
 dam nobis in Colam ductorem pollicebantur. Quo accepto cum in Colam peruenissemus, Ioannem Corne-
 lis, quondam nostrum priuata naui comitem offendimus: qui nos cum gaudio saluatos omni rerum neces-
 sariarum genere impertiuit. Sic ergo de notis familiaribusque redimpetratis, adeoque de itinere post æ-
 rumnas & miseras infinitas exuperatas, tandem feliciter confecto Deo æterno gratias maximas
 egimus.

Figura hac quadamtenus vrbs Cola expressa est, quomodo nimirum sita & Russis habitata sit:
 quo item pacto hi scaphas suas ab vno flumine humeris ad alium proferre soleant.

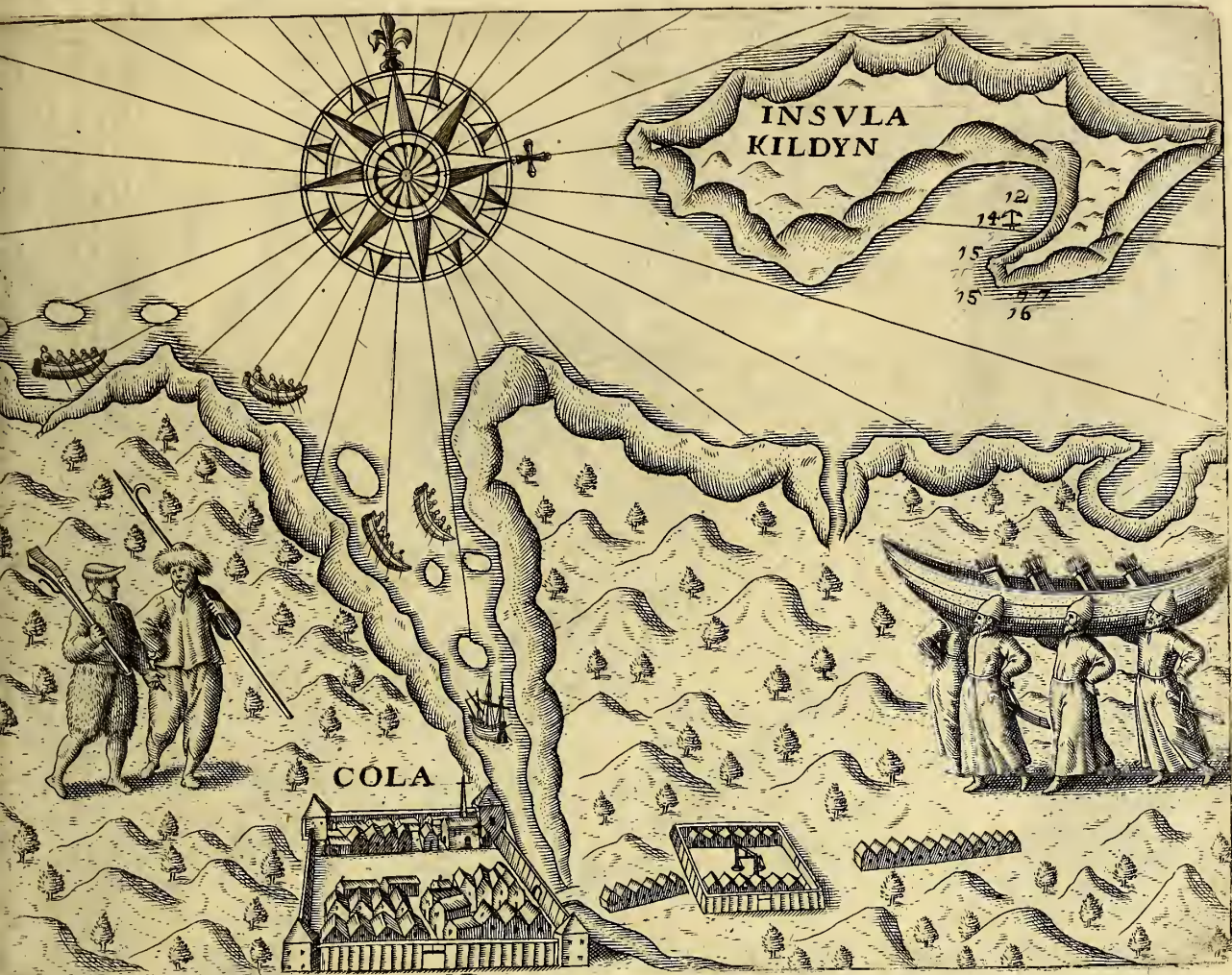
LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

THE UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
128 St. George Street
Toronto, Ontario
M5S 1A5

128

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
128 St. George Street
Toronto, Ontario
M5S 1A5

LVIII.
 QVOMODO CVRSVM NOSTRVM
 IN COLAM PORRO PROMOVERIMVS. 23.

Rostquam propter continentem turbinum vim ut & procellarum effrenem insul-
 tum, iam pro voto nostro iter porro continuare non possemus, intra Kildein & con-
 tinentem prope binos scopulos impulimus, & anchoras misimus. Quo loco casa qua-
 dam tres viros cum vasto quodam cane habitare inuenimus. Hi officiis suis delatis,
 indicauerunt nobis, ad Colam tres Brabanticas naues iam herere, quarum duae hoc
 eodem die adhuc inde soluturae essent. Quos ob id rogauimus, ut suorum quendam
 eo nobiscum emitterent. Quod et si quidem denegarent, eorum tamen vnus ad mon-
 tem vsque quendam nos comitatus, Lappis aliquot adduxit, qui e medio sui quen-
 dam nobis in Colam ductorem pollicebantur. Quo accepto cum in Colam peruenissemus, Ioannem Corne-
 lis, quondam nostrum priuata nauis comitem offendimus: qui nos cum gaudio salutato omni rerum neces-
 sariarum genere impertiuit. Sic ergo de notis familiaribusque redimpetratis, adeoque de itinere post a-
 rumnas & miseras infinitas exuperatas, tandem feliciter confecto Deo aeterno gratias maximas
 egimus.

Figura hac quadamtenus vrbs Cola expressa est, quomodo nimirum sita & Russis habitata sit;
 quo item pacto hi scaphas suas ab vno flumine humeris ad alium proferre soleant.

PRÆMISSA TABVLA

SEV MAPPA INSVLA NOVA ZEM-

BLA, VT ET FRETVM VVEYGAT,

LITTVS ITEM TARTARICVM ATQVE

Rufficum ad Kildein vsq; protensum describitur
& designatur.

Quam deinde ex ordine consequitur

BREVIS TOTIVS NAVIGATIONIS SEPTEN-

trionalis secundum milliaria descriptio, vt eam cym-

bis nostris patentibus in reditu con-
fecerimus.

Principio à d. mo nostra, qua hyeme latuimus, vsque ad ostium Bay numeran-

tur

Ab ostio Bay ad portus glacialis angulum O.Z.N.

A portu hoc ad angulum Insule O.N.O.

Ab Insula angulo ad caput Vlisingen N.O.Z.O.

A Capite Vlisingen ad Capitis angulum N.O.

A Capitis angulo ad angulum Desiderij S.N.

A Desiderij angulo ad insulam Oranien N.W.

Ab insula Oranien ad angulum glaciale W.&W.Z.S.

Ab angulo glaciali vsque ad Caput Solatij W.&W.Z.S.

A Capite Solatij ad Caput Nassau W.Z.N.

A Capite Nassau ad Insulam Crucis W.Z.N.

A Crucis insula ad insulam VVilhelmi W.Z.S.

Ab insula VVilhelmi ad Sinum Nigrum W.S.W.

A Sinu nigro ad Orientalem insulam Almirantis W.S.W.

Ab orientali parte ad occidentalem huius insule W.S.W.

Ab occidentali parte Almirantis insule ad Capo Plancio S.W.Z.W.

A Capo Plancio ad Loms Bay W.S.W.

A Loms Bay ad Statuum sinum W.S.W.

A Sinu Statuum ad Capo de Prior siue Langhenes S.W.&S.

A Capo de Prior siue Langhenes ad Capo de Cant S.W.Z.S.

A Capo de Cant ad sinum nigra rupis S.Z.W.

A Sinu nigra rupis ad nigram insulam S.S.O.

A nigra insula ad Costintfarck O.&W.

A Costintfarck ad Sinum Crucis S.S.O.

A Sinu Crucis ad S.Laurentij Bay S.O.

A S.Laurentij Bay ad Farniæ Portum S.S.O.

A Portu Farniæ ad duas insulas S.S.O.

A duabus insulis, vbi ad litus Rufficum traiecimus, ad Matflo & Delgoij S.W.

A Matflo & Delgoij ad sinum, circumcirca nobis lectum, & denuo occupatum

A Sinu dicto ad Colgoij W.N.W.

A Colgoij ad sinum Orient. Candenas W. N.W.

A Candenas ad litus occident. albi maris W.N.W.

Ab occident. latere maris albi ad septem insulas N.W.

A septem insulis ad litus Occident. Kildein N.W.

4.mill.

3.mill.

5 mill.

3.mill.

4.mill.

6.mill.

8.mill.

5.mill.

25.mill.

10.mill.

8.mill.

3.mill.

6.mill.

7.mill.

5.mill.

10.mill.

8.mill.

10.mill.

14.mill.

6.mill.

4.mill.

3.mill.

2.mill.

5.mill.

6.mill.

6.mill.

16.mill.

30.mill.

22.mill.

18.mill.

20.mill.

40.mill.

14.mill.

20.mill.

REGIST. TOT. NAVIG.

*A Kilde in ad locum quo Ioan Cornelis nos conuenit N.W.Z.W.
A loco hoc in Colam S.*

7. mill.
18. mill.

Summa miliarium 381.

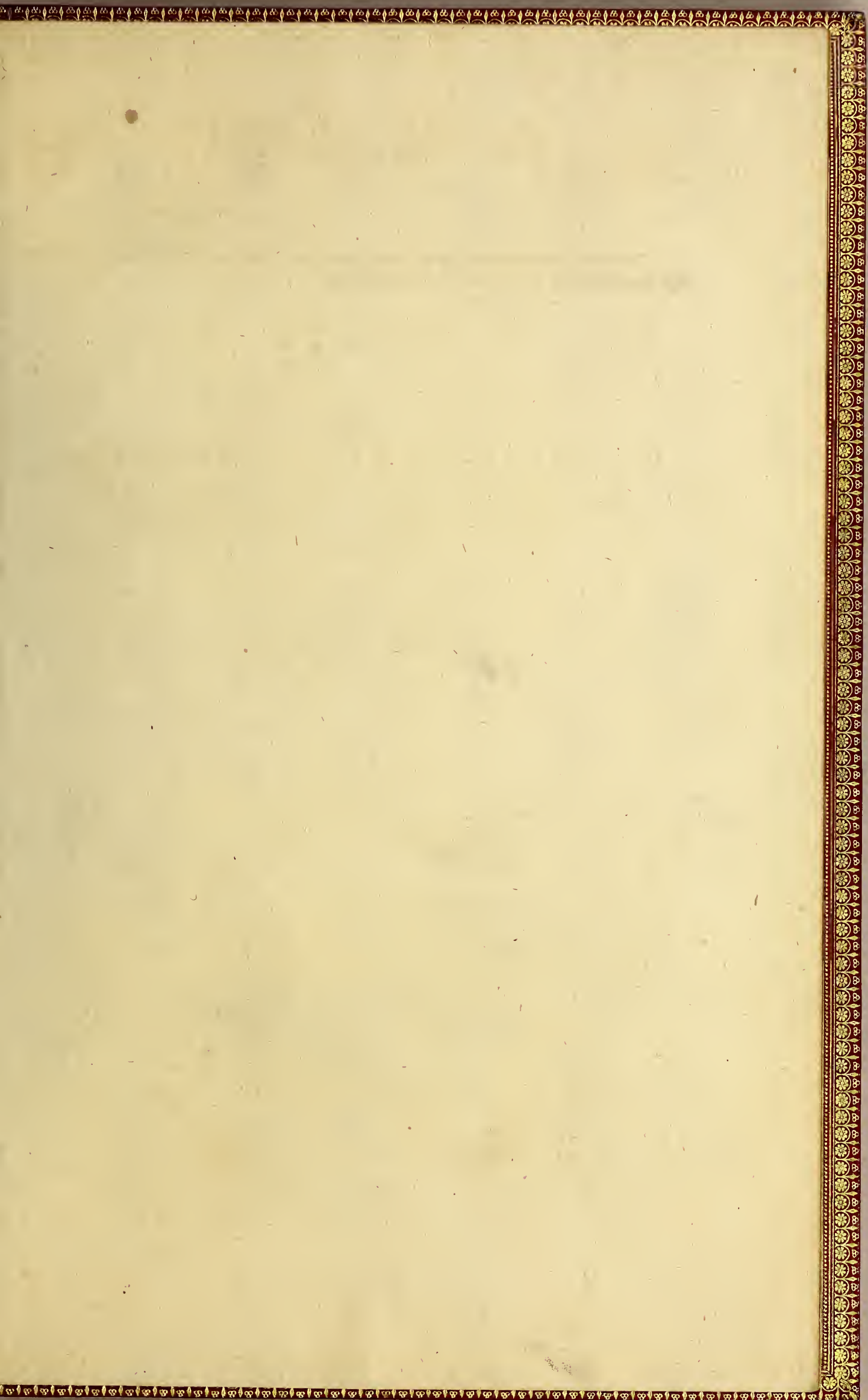
Tot ergo miliaria nauis nostrae patente emensi sumus. A quo itinere exacto sospites nos & saluos rediisse in patriam, Deo aeterno laus & gratia in seculum sit.

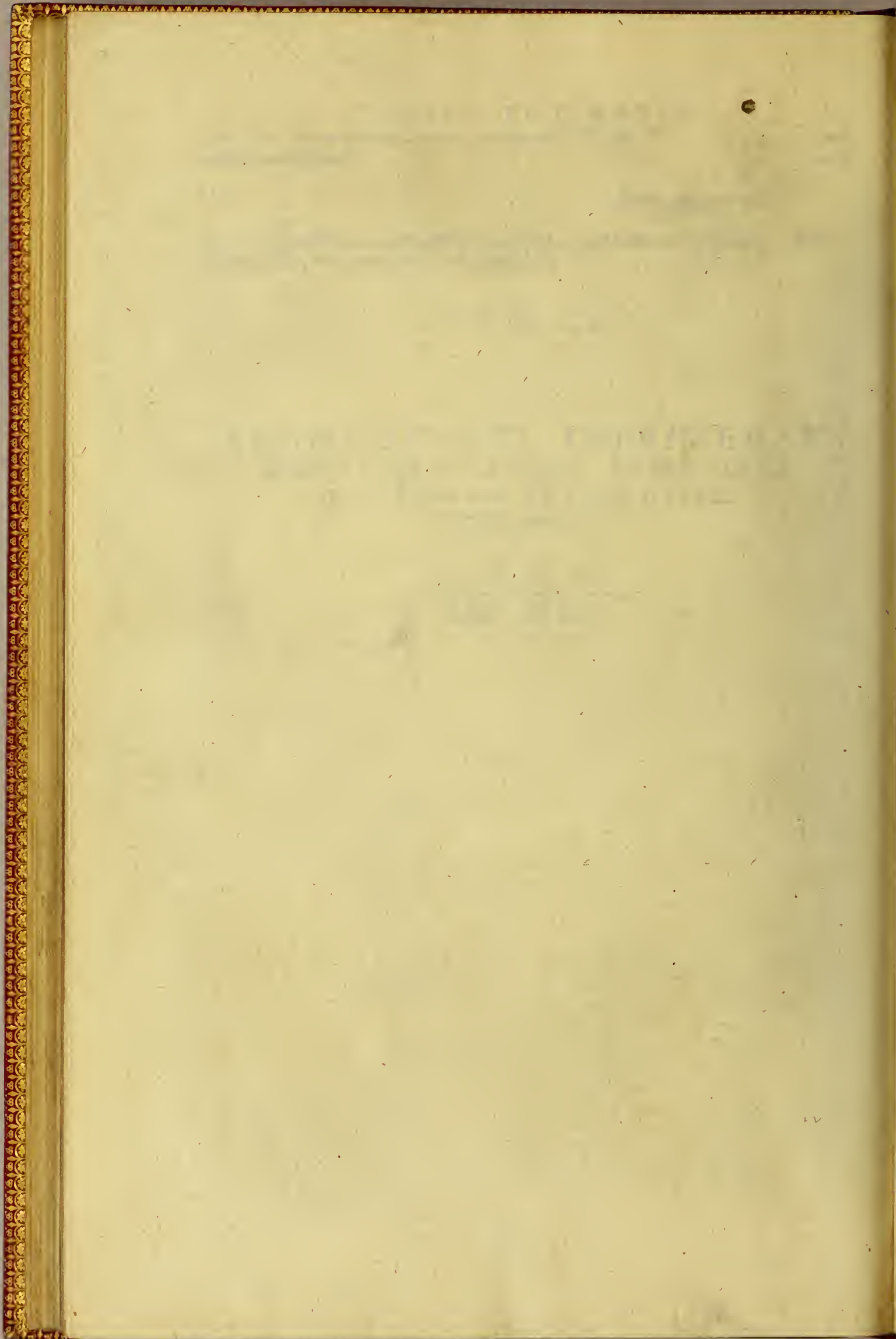
F I N I S.

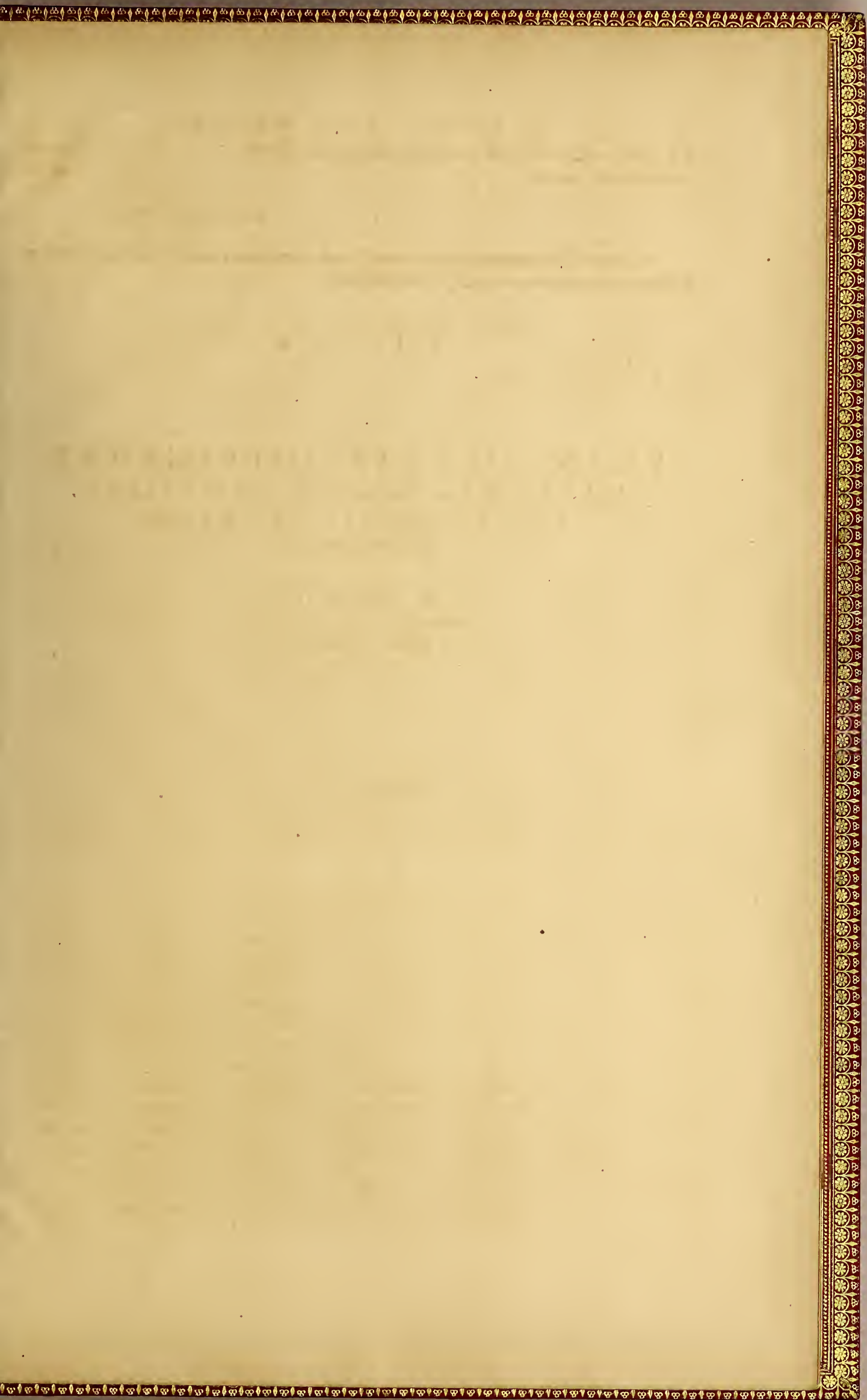
FRANCOFVRTI IMPRIMEBAT
MATTHÆVS BECKER SVMP TIBVS
IOAN. THEODOR. ET IOAN. ISRAEL.
de Bry, fratrum.

A N N O

M. DCI.

J
De Bry
SV
pt. 3
1601
1
Lat.

